કેળવણી ખાતાએ ઈનામ લાયબ્રેરી માટે મંજુર કર્યું છે.

સદ્ગુણી બાળકો

બાળકોએ દર્શાવેલા સદ્ગુણના ૮૧ ખરા બનાવો.

ત્રીજી આવૃત્તિ. મૂલ્ય ચાર આના.

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય.
મુંબઈ અને અમદાવાદ.

કેળવણીખાતાએ ઈનામ તથા લાઇબ્રેરી માટે મંજુર કરેલું

સદ્ગુણી બાળકો.

અથવા

સ્વર્ગસ્થ નારાયણ હેમચંદ્રનાં સદ્વર્તનશાળી બાળકો, છોકરાંનાં સારાં કામ અને બાળબોધક વાર્તાઓ, એમાંના ઘણાખરા દાખલાઓનો સંગ્રહ.

સુધારા સાથે આવૃત્તિ ત્રીજી.

પ્રત ૨૩૦૦ કુલ પ્રત ૬૬૦૦. સંવત ૧૯૭૧ સને ૧૯૧૫

છપાવી પ્રગટ કરનાર,

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફથી,

ભિક્ષુ અખંડાનંદ, કાલબાદેવી-મુંબઈ.

મૂલ્ય ચાર આના.

શ્રી ગુજરાત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શા. સોમાલાલ મંગળદાસે
છાપ્યું. ઠે. પાંચકુવા, ચાર રસ્તા—અમદાવાદ.

પ્રસ્તાવના.

આ પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિ સં. ૧૯૬૫ માં અને બીજી સં. ૧૯૬૭ માં નીકળી હતી. આ તેની ત્રીજી આવૃત્તિ છે. આગલી આવૃત્તિ કરતાં આમાં કેટલુંક સંશોધન કરવા ઉપરાંત અને પૂઠાં સાદા કાગળને બદલે કપડાનાં કરાવીને ખર્ચના વધારાના પ્રમાણમાં મૂલ્ય ત્રણને બદલે ચાર આના રાખવામાં આવ્યું છે.

વૈશાખ. સં. ૧૯૭૧.
મે. ઈ. સ. ૧૯૧૫. } મંત્રી.

પહેલી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનાનો સારાંશ.

સ્વર્ગસ્થ સાક્ષર **શ્રીયુત્ નારાયણ હેમચંદ્ર**નાં પુસ્તકોમાંનાં **સદ્વર્તનશાળી બાળકો, છોકરાંનાં સારાં કામ અને બાળબોધક વાર્તાઓ,** આ ત્રણ ન્હાનાં પુસ્તકો જો બાળકોને અનુકૂળ પડે તેવી સ્હેલી ભાષામાં ફરીથી નીકળે તો તે એ વર્ગ માટે ઉત્તમ વાંચનરૂપ થઇ પડે; અને તેમાં બાળકો સંબંધી ખરા બનેલા બનાવોના દાખલાઓ આપેલા હોવાથી બાળકોપર તેની બહુ સારી અસર થાય; એમ લાગવાથી યથાસંયોગ સુધારો કરીને એ ત્રણે પુસ્તકોમાંના ઘણાખરા દાખલાઓના સંગ્રહરૂપે આ પુસ્તક **સદ્ગુણી બાળકો** એ નામથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે.

જે દાખલાઓ બેવડાયલા, તેમજ જે ઓછી અગત્યના લાગ્યા તે પડતા મૂકવામાં આવ્યા છે અને દાખલાનાં મથાળાં તેમાંનો ભાવાર્થ દર્શાવનારાં એકસરખા ધોરણવાળાં થાય તે સારૂ કેટલેક ઠેકાણે તે ફરી લખ્યાં છે.

સુધારવી રહી ગયેલી અથવા નવી થયેલી ભૂલો આમાં જણાય તે સૂચવવા સુજ્ઞ સજ્જનો કૃપા કરશે તો નવી આવૃત્તિ પ્રસંગે ઉપકાર સહિત તે ઉપર ધ્યાન આપવામાં આવશે.

સ્વ૦ નારાયણ હેમચંદ્રનાં તમામ પુસ્તકો આવી રીતે સસ્તી કિંમતે બહાર પાડવાની જે પરવાનગી રા. રા. વનમાળી વિઠ્ઠલ હેમચંદ્ર તરફથી નિષ્કામતા પૂર્વક આપવામાં આવી છે તે બદલ **સસ્તું સાહિત્યવર્ધક મિત્રમંડળ** તેમજ વાંચકવર્ગ તરફથી આ પ્રસંગે તેમનો ખાસ આભાર માનવામાં આવે છે.

સ્વર્ગસ્થ **નારાયણ હેમચંદ્રે, છોકરાંનાં સારાં કામ** નામના પુસ્તકમાં વાંચનાર બાળકો પ્રત્યે નીચે મુજબની જે ઉપયોગી સૂચના કરેલી છે તે ઉપર તેઓનું ધ્યાન ખેંચી આ લખાણ સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.

" પ્રિય બાળકો—આ ચોપડી તમારા માટે લખવામાં આવી છે. પરોપકાર કરતાં કેટલાંક છોકરાંએ કેટલું બધું દુઃખ વેઠ્યું છે, પોતાનાં માબાપ તથા ભાઇ બ્હેનના તરફ પ્રેમ દેખાડતાં કેટલી બધી વિપત્તિ ભોગવી છે. તેમજ સત્યતાને માટે તથા પ્રમાણિકપણાને માટે ઘણાંક છોકરાંએ કેવી સારી ચાલ ચલાવી છે, તેના ખરા બનેલા દાખલા આ ચોપડીમાં તમે વાંચશો; અને તે પ્રમાણે જો તમે ચાલવાનો યત્ન કરશો તો કોઇ વેળાએ તમે પણ તેમના જેવા પ્રખ્યાત થશો તેમાં સંદેહ નથી. તેથી ઇશ્વર અને લોકો પણ ખુશ થશે." **લંડન,** બ્રિટિશ-મ્યુઝીયમ, તા. ૧–૧૨–૩. **નારાયણ હેમચંદ્ર.**

મુંબઇ–શરદ પૂર્ણિમા
સંવત ૧૯૯૫.

ભિક્ષુ અખંડાનંદ.

અનુક્રમણિકા.

સદ્ગુણી બાળકો.

(૧) ઇશ્વર ઉપર દૃઢ વિશ્વાસ રાખનાર ભક્તરાજ પ્રહ્‌લાદ.

આગલા વખતમાં આપણા દેશમાં એક રાજા હતો તેનું નામ હિરણ્યકશ્યપ હતું. તે બહુ જોરાવર હતો, તેણે પોતાના બળથી ઘણાં રાજ્યો મેળવ્યાં હતાં અને મોટાં મોટાં કામો કર્યાં હતાં. તેને પોતાના બળનું બહુજ અભિમાન હતું અને બધું મ્હારા બળથીજ થાય છે તથા ઇશ્વર-જેવું કશું છેજ નહીં એવા નાસ્તિક વિચારનો તે હતો. જે ઇશ્વરને નહિ માને તેને નાસ્તિક કહે છે, તે રાજાને એક છોકરો હતો; તે છોકરાનું નામ પ્રહ્‌લાદ હતું. તેને નાનપણમાં એક હોશિયાર મહેતાજીની પાસે શીખવા મૂકયો હતો. મહેતાજી તેને કક્કો શીખવવા લાગ્યા. પ્રહ્‌લાદમાં સ્વાભાવિક ધર્મભાવ હતો. તે મહેતાજીની પાસે ભણવા લાગ્યો અને તેની સાથે ઇશ્વર ઉપર—ધર્મ ઉપર વધારે આસ્થા થવા લાગી. મહેતાજીની પાસે ધર્મ સંબંધી વાતો પૂછતો. મહેતાજી રાજાના મતને જાણતો હતો, તેથી તે કુંવરને પોતાનો પાઠ કરવાને કહેતો હતો; પણ પ્રહ્‌લાદ પોતાની રીતભાત છોડે એવો નહોતો. તે દરરોજ મહેતાજીને ઇશ્વર વિષે

પૂછતો હતો અને તેનો જવાબ મહેતાજીની તરફથી મળતો હતો, આથી ધીરે ધીરે પ્રહ્‌લાદને ઇશ્વર ઉપર બહુ વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થયો.

એક દહાડો તેના પિતાએ પરીક્ષા લેવા માટે તેને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને જ્યારે પરીક્ષા લેવા માંડી ત્યારે પ્રહ્‌લાદે ઇશ્વરનો મહિમા વર્ણવ્યો અને પરમેશ્વરની અગાધ દયાનું વર્ણન કર્યું. આથી રાજા ગુસ્સે થયો અને કહેવા લાગ્યો કે "જગતમાં બીજો કોઇ નથી, હુંજ ઇશ્વર છું. ઇશ્વર મારા કરતાં બળવાન નથી માટે તું હવે ઇશ્વરનું નામ લેતો નહિ." આથી પ્રહ્‌લાદનો વિશ્વાસ ઉલટો પાકો થયો, તેણે પોતાના પિતાના વિરૂદ્ધમાં ઇશ્વરની કરૂણાનાં ઉદાહરણ બતાવ્યાં. રાજા આથી વધારે ગુસ્સે થયો અને તેણે તરત મહેતાજીને બોલાવીને કહ્યું કે: "જો હવેથી આ છોકરો પરમેશ્વરનું નામ લેશે તો તમનેજ સજા કરવામાં આવશે. તમે તેને હવે ધર્મ સંબંધી જ્ઞાન આપશો ના; પણ ઇશ્વર મારો વેરી છે; તેવો ઉપદેશ આપજો." થોડા દિવસ પછી ફરીથી રાજાએ પોતાના છોકરાને પરીક્ષા લેવા માટે બોલાવ્યો. આ વખત પ્રહ્‌લાદનો ઇશ્વર ઉપર અને ધર્મ ઉપર ઘણો મજબુત વિશ્વાસ બેઠેલો હતો. બાપે પ્રહ્‌લાદની પરીક્ષા લેવા માંડી. છોકરાએ ઇશ્વરની દયા અને અને શક્તિ વગેરે કહી. આથી રાજા બહુ ગુસ્સે થયો અને ગુસ્સામાં કહ્યું કે, "તું ઇશ્વરનું નામ ન લે. ઇશ્વર મારો વેરી છે;" પણ પ્રહ્‌લાદ તો ઘણો વિશ્વાસુ હતો, તેણે કહ્યું કે

"તેનીજ શક્તિથી તથા દયાથી હું જીવું છું અને તમે પણ જીવો છો માટે તેજ મહાન છે, માણસ મહાન નથી. માણસ તો તેનો ઉત્પન્ન કરેલો જીવ છે. માણસ અશક્ત છે, ઇશ્વરજ સર્વશક્તિમાન છે." આવું સાંભળી રાજાને બહુજ રીસ ચડી અને તે બોલ્યો કે: "ઇશ્વરમાં સર્વ શક્તિયો નથી; પણ હું તો જેમ ધારૂં તેમ કરવા શક્તિવાન છું માટે હવે મારા આગળ તું ઈશ્વરનું નામ નહિ લે." તે છતાં પ્રહ્લાદે ઇશ્વરની તારીફ કરી, તેથી રાજા ઘણો ક્રોધાયમાન થયો. પછી તેણે કહ્યું કે: "ઈશ્વર જો કરૂણામય હોય તો હું તને આગમાં નાખું છું ત્યાં તું જીવે છે કે નહિ?" પછી એક લોખંડનો થાંભલો બહુ ગરમ કરાવીને તેની સાથે છોકરાને બાંધ્યો. પ્રહ્લાદ ખુશીથી તેને ભેટયો. તે વેળાએ તેણે હરિનું નામ ગાયું. ઇશ્વરે તેને સહનશીલતા આપી તેથી આગ તેને કંઈ કરી શકી નહિ. તે જેવો ને તેવો રહ્યો. આથી હિરણ્યકશ્યપને બહુ ગુસ્સો ઉત્પન્ન થયો, પછી તેને પહાડ ઉપરથી નીચે નાખીને મારી નાખવાની નોકરોને આજ્ઞા આપી. તેમાંથી પણ ઇશ્વરે તેનો બચાવ કર્યો. આવી રીતે ઘણી જાતનાં પ્રહ્લાદને તેના બાપે કષ્ટ આપ્યાં; પણ ઇશ્વર ઉપરના ત્હેના ખરા વિશ્વાસમાં ફરક પડયો નહિ. દુઃખને તે સુખ સમજવા લાગ્યો. **ખરા વિશ્વાસીઓ દુઃખને સુખ રૂમજી ઇશ્વર જે કરે છે તે સારા માટે કરે છે એવું માને છે, તેમ પ્રહ્લાદે પણ માન્યું.**

(૨) એક છોકરીનો ઈશ્વર ઉપર વિશ્વાસ.

કોઈ શહેરમાં એક દેવળ હતું. તે દેવળથી થોડે છેટે એક માણુસ પોતાના કુટુમ્બની સાથે રહેતો હતો. તેની એક નાની ઉમ્મરની દીકરી હતી. તે છોકરી કોણ જાણે દેવળના સુંદર દેખાવથી ખેંચાઈને હો કે ગમે તે કારણથી હો પણ દર રવિવારે ત્યાં જતી હતી અને પાદરી જે કંઈ ઉપદેશ આપતો હતો તે ધ્યાન દઈને સાંભળતી હતી. આવી રીતે ત્રણ ચાર વર્ષ થઈ ગયાં. તે દેવળની શોભા જોઈને ત્યાં જતી નહોતી; પણ એક નવો ઉપજેલો પ્રેમ તેને ત્યાં લઈ જતો હતો. **પરમેશ્વરનું નામ જે માણુસ એક વખત આતુરતાથી સ્મરે છે, તે શું નિરાશ થાય છે?** છોકરીને ઇશ્વરના પ્રેમમાં નિમગ્ન થઈને આવી રીતે નિયમસર દેવળમાં જતી જોઈ તેનાં માબાપ તેના ઉપર બહુ ગુસ્સે થવા લાગ્યાં અને તેને ઘણું મારવા લાગ્યાં; પરંતુ તેઓનો તે જુલમ સઘળો નકામો ગયો. કેવો આશ્ચર્યકારક બનાવ! જેમ જેમ માબાપો તેના ઉપર વધુ જુલમ ગુજારવા લાગ્યાં તેમ તેમ ઉલટો તેનો વિશ્વાસ વધારે મજબૂત થવા લાગ્યો. તેના આત્માનું બળ વધી પડયું અને તે એક દિવસ પણ દેવળમાં જતી અટકી નહિ.

છોકરીને હજી પણ પોતાનું કહેવું નહીં ગણકારતી જોઈને એક દિવસ તેનો પિતા ગુસ્સાથી બોલ્યો, " મેં તને દેવળમાં જવાની વારંવાર મનાઈ કરી છે છતાં હવે પણ જો તું દેવળમાં જઈશ તો તને ઘરમાંથી હાંકી કાઢીશ અને

હું હંમેશને માટે તારો ત્યાગ કરીશ." આવી ભયાનક વાત સાંભળીને પણ તે છોકરી કંઈ ડરી નહિ. શા માટે તે ડરે ? ઈશ્વર પોતે જેનો મદદગાર છે, તે શું આવા સામાન્ય ડરથી ડરી જાય ? છોકરીએ કરૂણામય પરમેશ્વરને પોતાના જીવનમાં મેળવ્યો હતો, તેથી જરાપણ ડર્યા વિના હિંમતની સાથે તેણે જવાબ આપ્યો. "**જ્યારે તમે મારો ત્યાગ કરશો ત્યારે જે પિતાનો પિતા અને માતાની માતા છે તે મને પોતાના શાંતિના ખોળામાં આશરો આપશે, તમારા સ્નેહથી હું બાતલ થઈશ ખરી; પરંતુ જે દયાનો સાગર છે, ને જે પ્રેમનો ઝરો છે તેના સ્નેહનો કદી પણ હું ત્યાગ કરીશ નહીં.**" કન્યાનાં આ વાક્યો તેના પિતાના અંતરમાં પ્રવેશ થયાં અને ઇશ્વરની કૃપાથી તે તેનો ખરો અર્થ સમજ્યો, તેથી કન્યાને કહેવા લાગ્યો, "બેટા ! હવેથી હું ત્હારા રૂડા કામમાં અટકાવ નાખીશ નહીં. સુખેથી તું નિયમસર દેવળમાં જઇને તારા આત્માનું કલ્યાણ કર." કન્યાને કહીનેજ તે ચુપ બેઠો નહિ; પણ ત્યારથી પોતે પણ કન્યાનો દાખલો લઈ કામ કરવા લાગ્યો અને તેથી તેનું સર્વ કુટુંબ ઘણું સુખી થઈ ગયું.

---

(૩) ઇશ્વરનો પરમ ભક્ત ધ્રુવ.

ઉત્તાનપાદ રાજાને સુરૂચિ અને સુનીતિ નામની બે રાણીઓ હતી. સુરૂચિને પેટે ઉત્તમ નામનો એક કુંવર જન્મ્યોહતો અને સુનીતિને ધ્રુવ નામનો એક કુંવર થયો

હતો. રાજા સુરૂચિને ઘણો ચાહતો; પણ સુનીતિને બદલે ચાહતો નહોતો એથી ઉત્તમને જેવાં લાડ લડાવતો હતો, તેવાં લાડ ધ્રુવને લડાવતો નહોતો.

એક દિવસ રાજા ગાદી ઉપર બેઠો હતો એવામાં ધ્રુવ ત્યાં આવ્યો અને પિતાના ખોળામાં બેસવાનો તેણે વિચાર કર્યો. રાજાને પણ તે છોકરાને ખોળે બેસાડવાની ઘણી ઇચ્છા થઈ; પણ તે વેળાએ સુરૂચિ પાસે ઉભી હતી, જેથી તેમ કરી શક્યો નહીં.

ધ્રુવને ખોળા ઉપર બેસવાને આતુર થયેલો જોઇને સુરૂચિ ઘણીજ ગુસ્સે થઇને બોલી: "હે ધ્રુવ! શું જોઇને રાજાને ખોળે બેસવા ચાહે છે? તું મારો છોકરો નથી. તું સુનીતિનો છોકરો છે તે શું ભૂલી જાય છે? મારો છોકરોજ રાજાને ખોળે બેસશે; મારોજ છોકરો રાજગાદી મેળવશે અને મારો પુત્રજ ધન, હાથી, ઘોડા વગેરે બધું ઐશ્વર્ય ભોગવશે. સુનીતિ તો દાસી છે, તો દાસીનો છોકરો થઇને આવી મોટી ઇચ્છા શેનો કરે છે? જો તારે રાજગાદી ઉપર બેસવાની ઘણીજ ઇચ્છા હોય, તો હમણાંજ જઇને મર અને મરીને મારે પેટે જન્મ લે, તોજ તારી ઇચ્છા પૂર્ણ થઇ શકશે, નહિતો અહિંથી ચાલ્યો જા."

ઓરમાન માનાં આવાં કઠણ વેણ સાંભળીને ધ્રુવના મનમાં ખોટું લાગ્યું. તે રોતો રોતો પોતાની માની પાસે ગયો. સુનીતિએ પુત્રને રોતો આવેલો જોઇને ગભરાઇને તેને ખોળે લીધો, અને આંસુ લોહી બોકી દઇને વારંવાર

તે પુછવા લાગી: " ્રુવ, તને કોણે માર્યો! શું થયું? શા વાસ્તે રૂએ છે?" આવી રીતે ઘણીવાર પૂછયું ત્યારે રાજાની સામે સુરૂચિએ જે કંઈ કડવાં વેણ ધ્રુવને કહ્યાં હતાં તે બધાં રોતાં રોતાં તેણે કહી બતાવ્યાં. તે સાંભળીને સુનીતિના દુઃખનો પાર રહ્યો નહિ, તેણે નિઃશ્વાસ નાંખી રોતાં રોતાં કહ્યું: " બેટા ધ્રુવ! સુરૂચિએ જે કંઈ કહ્યું છે તે સઘળું ખરૂં છે. તેણે આગલા ભવમાં પુણ્ય કર્યાં હશે તેથીજ હમણા રાજા તેને ચ્હાય છે. હું ઘણીજ દુર્ભાગી છું, આગલા ભવમાં મેં પાપ કર્યાં હશે તેથીજ રાજાની અણમાનીતી છું અને તું પણ ઘણોજ હતભાગ્ય છે કે મારે પેટે જન્મ લીધો. જો આગલા ભવમાં પુણ્ય કર્યાં હોત તો જરૂર રાજા આપણને ચાહત અને આપણે પણ સુરૂચિ અને ઉત્તમની પેઠે સઘળું સુખ ભોગવી શકત. ગમે તેમ હો, પણ હવે તેને માટે ખેદ કરવો નહિ જોઇએ. પરમેશ્વરે જેને જે કંઇ આપ્યું છે તેમાંજ ખુશ રહેવું જોઇએ; પરંતુ તેમ કરીને મુંગું બેસવું પણ ન જોઇએ. જો સુખ ભોગવવાની ઇચ્છા હોય તો પાપકર્મમાં મન ન દેતાં સર્વદા સારાં કામો કરવાં જોઇયે અને કરૂણામય જગદીશ્વરની સેવા પૂજા અને પ્રાર્થનામાં લાગવું જોઇએ. જો પ્રભુ દયા કરે તો આ લોકમાં અને પરલોકમાં કંઇ પણ સુખની ખોટ રહે નહિ."

માનાં આવાં વાકય સાંભળીને ધ્રુવની ઇચ્છા પરમેશ્વરનું ભજન કરવાની થઈ તેથી તે ઇશ્વરનું ભજન કરવા

વાસ્તે એકાંતમાં ગયો અને ત્યાં ભગવદ્‌ભજન કરવા લાગ્યો, જેથી છેવટે પ્રભુએ પ્રસન્ન થઈને તેને અવિચળ રાજ્ય આપ્યું.

(૪) ધર્મશીલ છોકરો.

એક નાસ્તિકનો એટલે ઈશ્વરને નહિ માનનારનો છોકરો રવિવારની ધાર્મિક નિશાળમાં દર રવિવારે જતો હતો. ત્યાં મહેતાજી છોકરાને પ્રાર્થના કરવાની જરૂર વિગેરે વિષયો ઉપર ઘણા સારા ઉપદેશ આપતા હતા. જ્યારે મહેતાજી આ શીખામણ આપતા હતા ત્યારે એ નાસ્તિકનો છોકરો ધ્યાન લગાડીને ઉપલા બધા ઉપદેશો સાંભળતો હતો. એક દહાડો સવારે નિશાળમાં જવાની વખતે તેની મા ઘરમાં છોકરાને નહિ દીઠાથી તેની શોધ કરવા લાગી. છોકરો થોડી વારમાં માની પાસે આવ્યો. માએ પૂછ્યું, "તું આટલી વાર સુધી ક્યાં ગયો હતો?" છોકરાએ કહ્યું: "મા હું એકાન્તમાં ઈશ્વરની ભક્તિ કરતો હતો." ત્યાર પછી તેણે પોતાની માને પૂછ્યું: "મા! મારા બાપ શું બંદગી કરે છે?" માએ પોતાના દીકરાની વાત તેના પિતાને કહી. તે કોઈ વેળાએ પણ પ્રાર્થના કરતો નહોતો. એ માટે પોતાના છોકરાની આ વાત સાંભળીને ઘણો શરમાયો. ઉપલી વાત તેના અંતઃકરણમાં એવી તો લાગી કે ત્યારથી તેણે પોતાના જીવનમાં પ્રાર્થનાની જરૂર જાણી અને તે પ્રાણદાતા પરમેશ્વરની શોધમાં લાગીને આત્મા અને મનને સુખી કરવા લાગ્યો.

(૫) ભક્તિવાન બાલક.

ડન્ટન નામની જગા ઉપર રેવરંડ ટી. હીવર નામનો એક પાદરી રહેતો હતો. તેની ઉમ્મર જ્યારે આઠ વર્ષની હતી; ત્યારે તેના હૃદયમાં ધર્મભાવનાનો આવિર્ભાવ થયો હતો અને એકાંત જગામાં ઉપાસના નહિ કર્યાથી તેને ઘણું કષ્ટ થતું હતું. એક દહાડો કંઈ કામને માટે તેના ઘરમાં કેટલાક પરોણા આવીને ઉતર્યા હતા, તેથી તેને બંદગી કરવા લાયકની જગા મળી નહિ; પરંતુ ઉપાસના વિના તે રહી શક્યો નહિ. આ આપદાથી આખરે તે ઊન ભરી રાખવાની કોટડી હતી તેમાં જઇને ઉપાસના કરવા લાગ્યો. અંધારી ઓરડીમાં ગયાથી તે પહેલાં થોડોક ડરવા લાગ્યો; પરંતુ જલદીથી ઉપાસનાના આનંદથી બધું વિસરી ગયો. તેની બાલ્યાવસ્થામાં એક દહાડો તેના પિતાનો એક મિત્ર તેને ઘેર ઉતર્યો હતો. તે માણસ રાતે સૂતા પછી બાળક આવીને તેનો દરવાજો ઠોકવા લાગ્યો, તેથી પેલા માણસે પૂછ્યું: "કોણ છે?" હીવરે નમ્રભાવથી જવાબ દીધો કે: "મને સૂવાના ઓરડાની પાસે બીજો એક એકાંત ઓરડો છે ત્યાં ઉપાસનાને માટે જવાની ઇચ્છા થઈ છે." આ વાત સાંભળીને પરોણાને બુદ્ધિ આવી. તેણે મનમાંને મનમાં વિચાર કર્યો કે, "આ છોકરો કેવો ઉપાસનાને માટે એકાંત જગાની શોધમાં છે!" તેના વિચારનો પ્રવાહ પણ તે તરફ ફર્યો અને થોડી મુદતમાં તેના જીવનની ગતિ ફેરવાઇ ગઇ.

(૬) પ્રાર્થનાશીલ બાળક.

બે છોકરાઓ પોતાની દાઇની સાથે સમુદ્રમાં ન્હાવા જતા હતા, રસ્તામાં એક છોકરો એકદમ જમીન ઉપર બેશી ગયો અને દાઇને કહેવા લાગ્યો, "હું પ્રાર્થના કરવી ભૂલી ગયો છું!" તે રસ્તેથી એક સ્રી જતી હતી, તે આ બનાવ જોઇને પોતાના આચરણ વિષે વિચાર કરીને ઘણો પશ્ચાતાપ કરવા લાગી અને મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે, "આ બાળકની ચાલ મને ધિક્કાર આપે છે. મેં તો કોઈ દિવસે મારા જીવનમાં કદી પણ ઇશ્વરની આગળ પ્રાર્થના કરી નથી." ઇશ્વરની ઇચ્છાથી એક નાના બાળકના વ્યવહારથી તેની મોહ-નિદ્રા ભાગી. જ્યાંસુધી તેઓ ન્હાયા અને પ્રાર્થના કરી રહ્યા ત્યાંસુધી તે તેઓની પાસેથી ગઈ નહિ. ઘેર જઇને પોતે પણ પ્રાર્થના કરવા લાગી. આ બનાવથી તેના જીવનમાં એક કાયમનો ફેરફાર થયો.

---

(૭) પિતાની કઠણ પ્રતિજ્ઞા પાળનાર શ્રી રામચંદ્ર.

મહારાજ દશરથને ત્રણ રાણિયો હતી અને તેમને ૪ કુંવરો હતા. તેમાં રામચંદ્ર સર્વથી મોટા હતા. તેમનું ચરિત્ર ઘણુંજ પવિત્ર હતું, તે કોઇને ધિક્કારતા નહોતા, કોઈની નિંદા કરતા નહોતા અને સર્વને સરખી નજરે જોતા હતા. પિતા મા-તાના ઉપર તેમનો પ્રેમ ઘણો હતો. તે બધાની સાથે આનંદ-થી વાત કરતા અને સૌ તેમની વાત સાંભળીને ખુશી થતા

હતા. કોઈ વેળાએ પણ તેમના મુખમાંથી કડવાં વચન નીકળતાં નહોતાં. કોઈના થોડા ઉપકારને પણ તે વિસરતા નહોતા અને ખરાબ કરનારનું પણ ખરાબ નહિ કરતાં ઉલટું તેનું સારૂં કરવાનો યત્ન કરતા હતા અને તેને શિખામણ દઇને સારે માર્ગે ચઢાવતા હતા. તે ઘણા સુશીલ અને શાંત હતા. સર્વદા વૃદ્ધ પંડિતોની શિખામણ સાંભળતા અને કદી પણ તેમની શિખામણથી ઉલટા ચાલતા નહોતા. ગરીબ માણુસનાં દુ:ખ દૂર કરવાને તે ઘણી મહેનત કરતા. જે માણુસો તેમનો આશ્રય લેતા તેમની તે સર્વદા સંભાળ રાખતા હતા. તે અહંકારી નહોતા, આળસુ નહોતા, જુઠું બોલતા નહોતા તથા પારકાની વસ્તુની લાલચ રાખતા નહોતા. જેઓ ઉમ્મરે મોટા હતા તેઓને માન આપતા, કોઈ વિષયમાં પોતાનો દોષ જોતા તો તે દોષ દૂર કરવાનો યત્ન કરતા હતા.

આવી રીતે તે રામચંદ્ર ગુણવાન હોવાથી વૃદ્ધ રાજા દશરથે ધાર્યું કે: “હવે હું ઘરડો થયો છું, તેથી રાજ્યપાટ રામચંદ્રને સોંપીને એકાંતમાં ઇશ્વરનું ભજન પૂજન કરીશ.” આવો મનમાં વિચાર કરીને પછી તે વાત પ્રધાનોને તથા શહેરના લોકોને કહી. તે સાંભળીને સર્વે ઘણા ખુશી થયા અને રાજ્યાભિષેક કરવાનો દિવસ મુકરર કર્યો.

જે દિવસે રાજ્યાભિષેક થવાનો હતો તે દિવસે રામચંદ્ર ઘરમાં જઇને જુએ છે તો દશરથ રાજા જમીન ઉપર બેભાન જેવા પડેલા છે, તેમના આખા શરીર ઉપર ધુળ

વળગેલી છે, આંખો લાલચોળ થઇ ગઇ છે, શરીર ઉપરનાં ઘરેણાં જ્યાં ત્યાં પડેલાં છે અને તે ગાંડાની પેઠે કેવળ "રામ! રામ!" બોલ્યા કરે છે. કોઈ પણ નોકર તેમની પાસે નથી; ફક્ત રામચંદ્રની ઓરમાન મા કૈકેયી ખુશી થતી સામે બેઠી છે. રામચંદ્ર આ સર્વ જોઇને ઘણા ગભરાયા. મોં લેવાઈ ગયું અને શા વાસ્તે પિતા આવા શોકાતુર થયા છે તે જાણવા માટે કૈકેયીને પૂછયું, "માજી! મારા પિતાજીની આવી દશા શાથી થઈ છે તે આપ જલદી મને કહો. જગતમાં એવો કોઈ માણસ નથી કે એમનું કોઇ પણ રીતે અપમાન કરે, તો પછી તેઓ શા દુઃખથી દુઃખિત થઇને આવા શોકાતુર થયા છે? માજી! આપ કંઈ જાણો છો? શું મેં કંઈ અપરાધ કર્યો છે? આપે તો કાંઇ કડવાં વેણ કહ્યાં નથી ને? હાય! એમને ક્રોધ ચઢેલો હોય તે વેળાએ હું પાસે આવું તો તેમનો બધો ક્રોધ શમી જાય છે, તે પિતાજી આજ મને જોઇને શા વાસ્તે આવા લાંબા નિશ્વાસો નાખે છે? માજી! મારા પ્રાણસમ ભાઈ ભરત અને શત્રુઘ્ન ઘણા દિવસથી મામાને ઘેર છે તેઓ ત્યાં ખુશીમાં છે કે? મહારાજાને આવા શોકાતુર પડેલા જુઓ છો તે છતાં માજી! આપ આમ નિરાંતે કેમ બેઠાં છો?"

કુટિલમતિ કૈકેયીએ રામચંદ્રની આ વાત સાંભળીને કહ્યું "રામ! તારા પિતાનું કોઇએ અપમાન કર્યું નથી, અને એમને કંઈ દુઃખ પણ પડયું નથી. મનના કંઇક વિચારથી તેઓ એમ કરે છે અને શરમને લીધે તારી આગળ

તે કહી શકતા નથી. તું જો એવી પ્રતિજ્ઞા કરે કે એમનું વચન પાળવામાં કોઇ રીતે વિરૂદ્ધ થઈશ નહિ, તો આ ભેદની વાત હું તને કહું; નહિ તો તે કહેવાની કંઈ જરૂર જોતી નથી."

કૈકેયીનું કહેવું સાંભળી સરળ હૃદયના રામચંદ્રે જવાબ આપ્યો, "માજી ! આપ શી વાત કહો છો ! પિતાજી મને હુકમ આપે તો હું ઝેર પી શકું છું, આગમાં બળી શકું છું, પર્વત ઉપરથી પડી શકું છું, સમુદ્રમાં કૂદકો મારી શકું છું અને રાજપાટ, સીતા વગેરે જે કંઇ કહે તે તમામ છોડી શકું છું. હું એમનો પુત્ર છું, શિષ્ય છું અને ચાકર છું, મારી પાસે મનનો વિચાર કહેવામાં વળી શરમ શી? ગમે તેમ હો, હમણાં મારી ખાતરી થાય છે કે મારે માટે પિતાજીને આટલું દુ:ખ સહન કરવું પડે છે, એટલા માટે જે કંઈ કરવું જોઇએ તે હું તરત કરવા તૈયાર છું. આપ જાણો છો કે હું કદિ પણ ખોટું બોલતો નથી. પિતાજીનો હુકમ તો શું પણ આપનો હુકમ પણ હું તોડતો નથી. એટલા માટે કહો–કહો–હવે મારાથી વાટ જોઈ શકાતી નથી ! પિતાજીની આવી દશા જોઇને મારી છાતી ચિરાઈ જાય છે."

આ સાંભળીને કૈકેયીએ જવાબ દીધો. "બેટા રામ ! અગાઉ તારા પિતા એક દૈત્યની જોડે લડાઈ કરીને ઘણા જખમી થયા હતા. મેં તે વેળાએ તેમની ચાકરી કરી હતી, તેથી ખુશી થઈને બે વરદાન માગવાનું તેમણે મને કહ્યું હતું

પણ તે વેળાએ તે વરદાન મેં માગ્યાં નહોતાં અને કહ્યું હતું કે જ્યારે મારે જરૂર પડશે ત્યારે માગી લઈશ. હમણાં એમણે તને રાજપાટ આપવાનું નક્કી કર્યું છે, તેથી તે બે વરદાન એમની પાસે માગ્યાં છે. તારી ઈચ્છા છે તો હવે સાંભળ. એક માગણી એ કે મારો ભરત રાજગાદીએ બેસે અને બીજું એ કે તને વનવાસ કાઢે, આ બે માગણી છે. જો તું ખરેખરો સત્યવાદી તથા ટેકીલો હોય અને બાપની આજ્ઞા પાળતો હોય તો રાજપાટ છોડીને વનનાં વસ્ત્ર અને જટાધારણ કરીને ચૌદ વર્ષ સુધી જંગલમાં રહે અને મારો ભરત રાજ્ય ચલાવે. ”

ઓરમાન માની આવી દયા વગરની વાત સાંભળ્યા છતાં રામ કંઇ પણ દુઃખિત થયા નહિ. ઉલટા હસ્તે ચેહેરે તે કહેવા લાગ્યા. “ આને માટેજ પિતાજીને આવા શોકાતુર કર્યા છે કે ? ઓહો ! હું મોટો ભાગ્યશાળી કે મારા વનમાં જવાથી પિતાજી પોતે આપેલા વચનના બંધનથી છૂટશે. હવે હું વાર લગાડીશ નહિ. માના હાથમાં સીતાને સોંપીને અને લક્ષ્મણની પાસેથી રજા લઇને જરૂરાજરૂર આજેજ હુ વનમાં જઇશ. આપ પિતાજીને શાંત કરો. ” આમ કહીને રામચંદ્ર દશરથ અને કૈકેયીને પ્રણામ કરીને તેઓના ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યા.

(૮) માબાપની સેવા ઉઠાવનાર શ્રવણ.

અયોધ્યામાં દશરથ રાજાના રાજ્યમાં એક જંગલમાં એક મુનિ પોતાની સ્ત્રી અને છોકરાને લઈને રહેતા હતા. મુનિ અને તેની સ્ત્રી વૃદ્ધ થયાથી આંખે જોઈ શકતાં નહોતાં, તેથી તેઓ એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે પોતાની મેળે જઈ શકતાં નહિ અને પોતાની ઝુંપડીમાંજ બેશી રહીનેત પશ્ચર્યા કરતાં હતાં. તેમનો દીકરો શ્રવણ સર્વદા પોતાના વૃદ્ધ અને આંધળા માબાપની સેવા કરતો હતો. ઝાડ ઉપરથી ફળ લાવીને તેઓને ખવરાવતો અને નદીમાંથી પાણી લાવીને તેમને પાતો. કોઈ વેળા પણ તેમનું વચન ઉથાપતો નહોતો, અને કડવાં વેણ કહીને તેમને દુઃખ દેતો ન હતો. રાત દિવસ ઘણું દુઃખ વેઠીને પણ તેમનું ભરણપોષણ અને સેવાચાકરી કરતો હતો.

એક સમયે અંધારી રાતે શ્રવણ વૃદ્ધ માબાપને સારૂ પાણી લેવા નદી તરફ ગયો. તે વેળાએ રાજા દશરથ પણ તે નદીની પાસે ગયા હતા. રાજાની ઇચ્છા એવી હતી કેઃ "અંધારી રાતે હાથી વાઘ વગેરે જે નદીમાં પાણી પીવા આવશે તેનો શબ્દ સાંભળી તેના ઉપર બાણ ફેંકીને તેનો જીવ લઈશ" હવે મુનિબાળક શ્રવણ નદીપર આવીને ઘડામાં પાણી ભરવા લાગ્યો, તેનો જે અવાજ થયો તે અવાજ સાંભળીને દશરથ રાજાએ ધાર્યું કેઃ "કોઇ હાથી અથવા વાઘ નદી પર આવી પાણી પીએ છે." એવો મનમાં વિચાર કરીને તેણે (દશરથ રાજાએ) જે તરફથી અવાજ આવ્યો હતો તે તરફ ધારીને તીર ફેંક્યું, તે પેલા મુનિકુમારની છાતીમાં જઇને ચોંટયું.

એ તીર (બાણુ) થી ઘાયલ થઇને મુનિપુત્ર નદીના કિનારે તરફડિયાં મારવા લાગ્યો અને દુઃખથી ઘણો વ્યાકુળ થયો. પછી દશરથ રાજા પાસે આવીને જુએ છે તો મુનિબાળક તેના તીરથી ઘાયલ થઇને ઘણા દુઃખના પોકાર કરે છે, તેનું આખું શરીર લોહીથી ખરડાયલું છે અને તેના હાથમાંથી પાણીનો ઘડો નીચે પડી ગયો છે. એ જોઇને રાજા બહુ દુઃખિત થઈ પોતાના ખરાબ કામને માટે દિલગીર થવા લાગ્યો અને પોતાને ધિક્કાર આપવા લાગ્યો. રાજાને જોઈને તે મુનિબાળકે મરતાં મરતાં તેને કહ્યું, " **મારાં માબાપ થોડે દૂર ઝુંપડીમાં રહે છે તેને માટે તમે પાણી લઈ જાઓ અને તેઓને પીવરાવો.**" આટલું કહી તેણે પ્રાણ છોડયો અને સર્વદા માબાપની સેવા કર્યાના પુણ્યથી સ્વર્ગમાં જઇને સુખ ભોગવવા લાગ્યો.

મહારાજા દશરથ પાણીનો ઘડો ભરીને ઘણો શોકાતુર બની મુનિબાળકનાં માબાપની પાસે ગયો. પોતાનો છોકરો પાણી લઇને આવ્યો છે એવું ધારીને વૃદ્ધ મુનિએ કહ્યું, " બેટા! તને આટલી વાર કેમ થઈ? જલદી પાણી આપ, અમે તારે માટે ઘણાં ચિંતાતુર હતાં. તું અમ આંધળાઓની આંખો છે અને અવગતિયાની ગતિ છે. અમે કેવળ તારા આધાર ઉપરજ જીવતાં રહ્યાં છીએ. જલદી મારા સવાલનો જવાબ આપ. જો અમે તને કંઈ કડવાં વેણ કહ્યાં હોય તો તે મનમાં ના લાવીશ."

વૃદ્ધ તપસ્વીનાં આ વાક્ય સાંભળી દશરથ રાજાને ઘણો

ભય અને શોક ઉપજ્યો. પછી નદીને કિનારે જે કંઈ બન્યું હતું તે બધું બ્હીતે બ્હીતે તેણે તે તપસ્વીને કહ્યું. એવી રીતે પુત્રના મરવાના સમાચાર સાંભળીને મુનિએ અને તેની સ્ત્રીએ રોતાં રોતાં ચિતામાં સૂઈને બળતી આગમાં પ્રાણ છોડયા.

જુઓ મુનિબાળક જેનું નામ શ્રવણ હતું તે કેટલું દુઃખ વેઠીને માબાપની સેવા કરતો હતો! કેટલી બધી મહેનત કરીને તે માબાપને ખવરાવતો હતો! માબાપની સેવાને માટે દુઃખને તે દુઃખ ગણતો નહોતો. માબાપને માટે તે અંધારી રાતે પાણી લેવા ગયો અને ત્યાં મરાયો. મરતી વેળાએ પણ તેણે પોતાનાં માબાપને પાણી પીવરાવવાનું દશરથ રાજાને કહ્યું હતું. તે શ્રવણ પહેલેથીજ વૃદ્ધ પિતા માતાની સેવા કરવામાં મોટું પુણ્ય માનતો હતો, અને એ પુણ્યના બળથીજ તે સ્વર્ગમાં જઈને સુખ ભોગવવા લાગ્યો.

(૯) પિતૃભક્ત ભીષ્મદેવ.

કુરૂવંશી મહારાજ શાન્તનુની પહેલી સ્ત્રીનો દેવવ્રત નામનો એક પુત્ર હતો. એ દેવવ્રત નાના પ્રકારનાં શાસ્ત્રમાં વિશેષતઃ શસ્ત્રવિદ્યામાં ઘણોજ કુશળ થયો હતો. તેની વિદ્યા, બુદ્ધિ, સત્યવાદિપણું, જીતેન્દ્રિયતા વગેરે ગુણોથી સઘળા મનુષ્યો તેને ઘણાજ ચાહતા હતા. આ દેવવ્રત શિવાય રાજાને બીજો કોઇ પુત્ર નહોતો, એથી બીજા એક બે પુત્ર થાય એવી ઈચ્છા તેને ઘણા દિવસથી થઇ હતી. એટલામાં એક દિવસ જ્યારે મૃગયા રમવા ગયો, ત્યારે દાસરાજની

કન્યા સત્યવતીને જોઈ તેની ઇચ્છા પ્રબળ થઇ અને તેની જોડે વિવાહ કરવાનો અભિલાષ કર્યો; પરંતુ દેવવ્રતના જેવો સર્વગુણસંપન્ન પુત્ર હોવા છતાં ફરી વિવાહ કરવો એ લજ્જાકર જાણીને તે ઈચ્છા પ્રકાશિત કરી શકયો નહિ. ઘરમાં આવીને દિલગીરીથી કાળ ગાળવા લાગ્યો. અતિ વિશ્વાસપાત્ર મુખ્ય મંત્રીના શિવાય બીજો કોઈ પણ તેના મનનો વિચાર જાણવા પામ્યો નહિ.

દેવવ્રત સર્વદા બાપ પાસે રહેતો હતો. તે પિતાને દિલગીર થયેલા જોઇને વિચારમાં પડયો, તેથી તેણે તેમને તેનું કારણ પૂછયું; પણ તેનો ઠીક જવાબ મળ્યો નહિ. તે ઘણોજ પિતૃપરાયણ હતો, એથી પિતાને દિવસે દિવસે વધારે દિલગીર જોઇને ભયભીત થઇ તેનું કારણ જાણવા માટે ઘણોજ ઉત્સુક થયો. તે ઘણોજ બુદ્ધિમાન હતો; પણ પિતાની પાસેથી કારણ જાણવા પામ્યો નહિ, તેથી મુખ્ય મંત્રીની પાસે જઇને છુપી રીતે તેને પૂછયું કે: " હું ધારૂં છું કે, હુંજ પિતાના ખેદનું કારણ હોઈશ, નહિતો શા માટે કહેતા નથી ? હું તેમનો પુત્ર, ભક્ત અને દાસ છું. તેમને મારી આગળ કંઈ પણ કહેવામાં શા માટે હરકત જણાય છે ? ગમે તેમ હો, તેઓ મને ન કહેવા ઇચ્છતા હોય તો તમે અનુગ્રહ કરીને મને કહો, જો મારાથી મારા પિતાનો શોક દૂર કરી શકાય તેમ હશે તો તેઓ મને જે કંઈ કહેશે તે કરવાને હું તૈયાર છું. "

આ સાંભળીને મંત્રીએ કહ્યું કે, " કુમાર ! તમારા

જેવા બુદ્ધિમાનની પાસે કંઇ પણ અજાણ્યું રહેનાર નથી. તમે યથાર્થ સમજ્યા છો. મહારાજ તમારી પાસે પોતાના દુઃખનું કારણ કહેતાં શરમાય છે. તમે જેવું મહારાજનું સદ્‍ગુણશાળી પુત્રરત્ન છો, તેવાં પુત્રરત્ન પામવાનું સર્વના ભાગ્યમાં બનતું નથી. મહારાજ આપના જેવા પુત્ર પામીને પોતાને ઘણાજ ભાગ્યશાળી સમજે છે; પરંતુ તમે તેમના એકના એક પુત્ર છો; જેવી રીતે એક આંખ આંખમાં નથી–કોઇ રીતે તેનો નાશ થયાથી આંધળા થવાય છે તેમ તેમનો વિચાર છે કે એક પુત્ર પુત્ર તરીકે ગણાતો નથી; કારણ કે તેનું મરણ થયાથી સર્વ નાશ થાય છે. આ વાસ્તે તેઓ બીજા એક બે પુત્ર પામવાની ઇચ્છાથી ફરી લગ્નના અભિલાષી છે; પરંતુ કદાચ તમે અસંતુષ્ટ અથવા દુઃખિત થાઓ એથી તેઓ પોતાની ઇચ્છા સંપૂર્ણ કરી શકતા નથી અને તેમ ન થવાથી સર્વદા એક પુત્રને લીધે માનસિક કલેશ પામે છે.”

દેવવ્રત મંત્રીનાં વચન સાંભળીને સર્વ વાત સમજ્યો અને પછી બોલ્યો “મહાશય ! જો પિતા લગ્ન કરશે, તો ઘણી ખુશીની વાત છે, તેથી હું દુઃખી શા માટે થાઉં ? આ કામથી હું અસન્તુષ્ટ કે દુઃખિત થઇશ એવું પિતાએ ધાર્યું એજ મારા પરમ દુઃખનો વિષય છે. ગમે તેમ હો, હવે હું વિનય અને શુદ્ધ અંતઃકરણથી તમને વિનંતિ કરૂં છું કે, તમારાથી જેમ બને તેમ જલદીથી આ શુભ કામ કરો.” મંત્રી દેવવ્રતનાં આ સરળ અને ઉદાર વચનો સાંભળીને ઘણોજ ખુશી થયો અને કહ્યું “રાજકુમાર !

તમારી બુદ્ધિ અને પિતૃભક્તિ જેવી વખણાય છે તેવીજ છે. હું સારી પેઠે સમજ્યો છું કે, મહારાજને પરણવામાં તમારા તરફથી કંઈ પણ વાંધો નથી; એટલા માટે મારી ઈચ્છા થાય છે કે, અહિંના દાસરાજને સત્યવતી નામની દેવરૂપ જેવી કન્યા છે તેની જોડે મહારાજાનું લગ્ન કરાવવું." દેવવ્રતે તેના ઉત્તરમાં કહ્યું: "જો પિતાની ઇચ્છા હોય તો હમણાજ દાસરાજને બોલાવીને સંબંધ નક્કી કરવામાં આવે તો ઠીક."

ત્યારપછી મંત્રીની આજ્ઞા પ્રમાણે કેટલાક સભાસદની જોડે દાસરાજ ત્યાં આવ્યો, તેને સર્વ વાત જણાવી. થોડીવાર વિચાર કરીને તે બોલ્યો, "મારી કન્યાને આવો વર મળવો એ ઘણુજ સૌભાગ્યનો વિષય છે, તેમાં કંઈ પણ સંદેહ નથી; પરંતુ તેમ હોવા છતાં પણ મહારાજને કન્યા આપવામાં મને હરકત છે." દાસરાજ થોડીકવાર મૂંગો રહીને દેવવ્રત તરફ જોઈ બોલ્યો,–"હરકત કેવળ આપની છે." દેવવ્રતે વ્યગ્રભાવથી કહ્યું, "હું કેવી રીતે હરકત નાખનાર છું?" દાસરાજ હાથ જોડીને બોલ્યો, "રાજકુમાર! મારો અપરાધ ક્ષમા કરજો. મહારાજને કન્યા આપવાથી તે કન્યા આપની ઓરમાન મા થશે અને મેં ઘણેક ઠેકાણે જોયું છે કે, જે ઘરમાં ઓરમાન મા અને સાવકાં છોકરાં રહે છે ને ઘરમાં કુશળતા હોતી નથી; ઓરમાન મા સાવકાં છોકરાંનાં અને સાવકાં છોકરાં ઓરમાન માનાં સર્વદા છિદ્ર શોધ્યા કરે છે, અને એકબીજાની ખરાબી કરવાનો યત્ન કરે છે. વિશેષે કરીને સાવકાં છોકરાં

પ્રબળ હોય, તો ઓરમાન માને સર્વદા ચિંતામાં બળવું પડે છે. એટલા માટે મારી કન્યાને આપના જેવા પ્રબળ સાવકા છોકરાની ઓરમાન મા કરાવવાને મારી કોઈ રીતની હિંમત થતી નથી." આ સાંભળીને દેવવ્રત મૂંગો બેઠો. મંત્રીએ જવાબ દીધો, "દાસરાજ, તમે જેવું જોતાં આવ્યા છો તેવું કહો છો; પરંતુ મારી ઉમ્મર થઇ છે. મેં પણ ઘણું જોયું છે. હું જાણું છું કે એવાં ઘણાંક કુટુમ્બો છે કે જ્યાં સાવકી મા અને છોકરાંને લીધે કોઇને પણ કલેશ ભોગવવો પડતો નથી. ઓરમાન મા નીચ પ્રકૃતિની હોય અને સાવકો છોકરો ક્રૂર સ્વભાવનો હોય તો તેઓમાં કલહ થાય છે, પરંતુ જે ઓરમાન મા બુદ્ધિમતી અને ઉદાર ચિત્તની હોય, જેનામાં ધર્મબોધ, સારાસાર વિચાર, સ્નેહ, દયા તથા પતિભક્તિ હોય તેમજ પતિને કોઈ રીતે મનનો કલેશ ન આપવાની ઘણીજ ઇચ્છા રાખતી હોય; અને જો સાવકો છોકરો બુદ્ધિમાન, વિચારશીળ, સરળ, ઉદાર, ધાર્મિક તથા પિતૃપરાયણ હોય તો ઓરમાન મા અને સાવકા છોકરાઓમાં કદી પણ લઢાઈ ટંટો થાય નહિ. લઢાઇ જોવાને ખુશી થતાં સગાંવહાલાં તથા આડોશી પાડોશીઓ બેઉને ઉત્તેજિત કરે; તો પણ તેઓ કદિ પોતાની સારી પ્રકૃતિ છોડતાં નથી. મેં એવા ઓરમાન છોકરા પણ જોયા છે, કે જ્યાંસુધી સગાંવહાલાં તથા પડોશીઓએ તેમને કહ્યું નહોતું ત્યાંસુધી તેઓએ ઓરમાન માને પોતાની સગી મા તરીકે ગણી હતી; દેવવ્રતનો સ્વભાવ અલૌકિક છે. ત-

મારી કન્યા પણ દેવીના જેવી છે, જેથી તેનો સ્વભાવ પણ તેવોજ હોવો જોઈએ એમ હું જાણું છું. એટલા માટે તમારી કન્યા અને દેવવ્રતના એકત્ર રહેવાથી કોઇ પણ કદાપિ દુઃખી થશે નહિ, એમ મારા મનમાં નિશ્ચય થાય છે.” ત્યારપછી દેવવ્રતે કહ્યું કે, “આ વાત ઉપર વધારે બોલવું તે મારી બડાઇનું કામ થાય, માટે તેમ કરવા હું ઇચ્છતો નથી; તોપણ હું ટુંકામાં એવી પ્રતિજ્ઞા લઉં છું કે આપની કન્યા મારી મારી મા થયાથી તેમને મારા તરફથી કોઈ પણ કામને માટે કદિ પણ કંઈ કષ્ટ પડશે નહિ. આપ જાણજો કે, દેવવ્રત કદિ પણ ઉલ્લંઘન કરશે નહિ.”

આ સાંભળીને દાસરાજને સંતોષ થયો અને પછી તે બોલ્યો, “રાજકુમાર! મને કહેવામાં શંકા ઉપજે છે ખરી; પરંતુ મનનો વિચાર છુપાવવો એ હું સમજતો નથી. વાસ્તે કહું છું કે જો મહારાજ મારી કન્યા ગ્રહણ કરશે તો તે છોકરીનો છોકરો રાજ્યાધિકારી થશે, પરંતુ આપના જેવો મહાવીર કુશળ મોટો પુત્ર હોવાથી તેમ થવાની હું કંઈ પણ આશા રાખતો નથી. જો આપ રાજ્યાધિકારી થાઓ તો મારી કન્યાને રાજપટરાણી થવામાં લાભ શો? જો ગરીબની પત્ની થશે તો તે પોતાના પતિદેવનું ગમે એટલું સામાન્ય ધન હોય તોપણ તે સર્વ પોતાના પુત્રને ભોગવતો જોશે.” આ વાત સાંભળીને તરત દેવવ્રત કહેવા લાગ્યો, “દાસરાજ! પિતાની મતલબ પૂરી કરવા માટે હું પ્રાણ સુધાં આપવ તૈયાર છું. રાજ્યની તે શી તુચ્છ

વાત! ગમે તેમ હો. હું પ્રતિજ્ઞા કરૂં છું કે, હું કદિ પણ રાજ્ય ગ્રહણ કરીશ નહિ. તમારા દૌહિત્રોજ આખા રાજ્યના માલક થશે, અને મારાથી જેમ બનશે તેમ તેઓને મદદ કરવામાં કોઈ પણ રીતે પાછી પાની કરીશ નહિ."

દેવવ્રતની આ પ્રતિજ્ઞા સાંભળીને સર્વ ચકિત થયા. દાસરાજ ઘણોજ ખુશ થયો; પરંતુ થોડીવાર વિચાર કરીને ફરી બોલ્યો કે, "રાજકુમાર! આપની પ્રતિજ્ઞા સાંભળીને હું ઘણોજ આશ્ચર્ય પામ્યો છું, પરંતુ બીજો એક વિચાર મારા મનમાં ઉદય.પામ્યો છે. આપ પિતૃભક્ત છો અને અલૌકિક ઉદારતાથી રાજ્ય ત્યાગ કરવા ચાહો છો ખરા; તથાપિ આપના પુત્ર થશે તેઓ શામાટે ત્યાગ કરશે? તેઓ મોટા પુત્રના છોકરા તરીકેનો દાવો કરીને બળપૂર્વક રાજ્યાધિકાર કરશે અને પ્રજા પણ તેને ન્યાયી કામ સમજીને તેમનો પક્ષ અવલંબન કરશે, તેથી મારા દૌહિત્રોના હાથમાં ભાગ્યેજ રાજ્ય રહેશે; એટલા માટે આવી શંકાશીલ જગાએ મારી દેવમૂર્તિ કન્યાને ઉમ્મરે પહોંચેલા વરને આપવાને મને કોઈ રીતે ઠીક જણાતું નથી. વાસ્તે આપ મને ક્ષમા કરશો."

આવાં વાક્ય સાંભળીને દેવવ્રત થોડાક મૂંગો રહીને વિચાર કર્યા પછી મોટે અવાજે બોલ્યો, "દાસરાજ! હું જે કારણથી રાજ્ય ત્યાગ કરવાને તૈયાર થયો છું, તે કારણથીજ ગૃહસ્થાશ્રમનો ત્યાગ પણ અંગીકાર કરૂં છું. હું લગ્ન કરીશ નહિ, આજથી જીવનના અંતસુધી

બ્રહ્મચર્ય વૃત્ત પાળીને રહીશ. હું સર્વની સામે આ પ્રતિજ્ઞા લઉં છું કે, જો પૂર્વનો સૂર્ય પશ્ચિમમાં ઉદય થાય તથાપિ એમાં ફરક પડનાર નથી."

દેવવ્રતની આવી ભયાનક પ્રતિજ્ઞા સાંભળીને ત્યાં બેઠેલા સર્વ મનુષ્યો વિસ્મય પામી ગદ્ગદ્ સ્વરથી "ધન્ય ! ધન્ય !" કરી કહેવા લાગ્યા. "આવી પિતૃભક્તિ જોઇ નથી ! આવી ઉદારતા અને નિસ્પૃહતા પણ સાંભળી નથી !" ત્યાર પછી મુખ્ય મંત્રીએ સર્વને સ્થિર કરીને કહ્યું: "સેંકડો રાજપુત્ર પિતાને અને કાકા વગેરેને ખરાબ કરીને રાજ્ય પોતાનું કરી લેવાનો યત્ન કરે છે, પણ અમારા આ રાજકુમારે તે રાજ્ય કેવળ પિતાનો વિચાર બર લાવવા માટે તૃણવત્ પરિત્યાગ કર્યું છે. બીજું એમણે આ જુવાનીના સમયમાં ચિરજીવનને માટે સંસાર સુખથી વંચિત થવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી છે ! આવી ભીષણ પ્રતિજ્ઞા કોઇએ કદીપણ સાંભળી નથી. મારા વિચારમાં એવું આવે છે કે એમનું નામ ભીષ્મ રાખવું ઉચિત છે."

ખરેખર તેમજ થયું. ત્યારથી તેને સઘળાઓ ભીષ્મ કહી બોલાવવા લાગ્યા. તે વખતથી તેમણે હંમેશાં કુંવારા અને અકલંકિત રહીને પોતાની પ્રતિજ્ઞા પાળી હતી. અદ્યાપિ સત્યવાદી, ધાર્મિક, દૃઢપ્રતિજ્ઞ અને જિતેન્દ્રિય મનુષ્યનાં દૃષ્ટાંત આપતાં લોકો ભીષ્મદેવનું નામ દે છે.

(૧૦) પિતાને બચાવવા જીવ આપનાર છોકરો.

આયર્લૅાંડમાંના લંડનડરિ શહેરમાં બેકન નામનો એક માણુસ રહેતો હતો. તે વહાણુમાં ખારવાનું કામ કરતો હતો તેનો છોકરો જ્યારે બાર વરસની ઉમ્મરનો થયો ત્યારે પોતાના બાપની સાથે ખારવાનું કામ કરવા લાગ્યો. બાપ અને દીકરો એક વહાણુમાં કામ કરતા હતા. બેકને પોતાના છોકરાને ઉત્તમ રીતે તરતાં શીખવ્યું હતું. જેવી રીતે માછલાં વગર હરકત પાણીમાં તરતાં ફરે છે તેવી રીતે બેકનનો છોકરો તરવામાં હોશિયાર થયો હતો. તે દરરોજ કામ પૂરૂં થયા પછી વહાણુ ઉપરથી ભૂસકો મારીને દરિયામાં પડતો હતો અને વહાણુની ચારે બાજુએ તરતો ફરતો હતો. જ્યારે થાકી જતા ત્યારે દોરડું પકડીને વહાણુમાં આવતો હતો.

એક દિવસે હવા જોસબંધ ફુંકાયાથી વહાણુ ડોલવા લાગ્યું. તે વેળાએ વહાણુમાંના એક ઉતારૂની નાની છોકરી સમુદ્રમાં પડી ગઈ, તેને પડતી જોઇને બેકન દરિયામાં કૂદી પડયો અને તરત તે છોકરીનાં કપડાં પકડીને તેને પાણી માંથી ઉપર કાઢી. તેને છાતી ઉપર રાખીને તરતો તરતો તે વહાણુની પાસે આવતો હતો એટલામાં તેણે જોયું કે એક મગરમચ્છ તેને પકડવા આવે છે. તે જોતાંજ બેકન ભયથી ધ્રુજવા લાગ્યો. વહાણુ ઉપરના તમામ માણુસો જોવાને ઉભા હતા, તેઓ એથી ઘણા વ્યાકુલ થવા લાગ્યા અને બંદુક લઇને મગરમચ્છને તાકીને મારવા લાગ્યા; પરંતુ કોઈ પણ હિંમત કરીને તેને મદદ કરવા માટે પાણીમાં ઉતરી

શક્યા નહિ. સર્વે હવે શું થશે એમ કહીને ગડબડ મચાવવા લાગ્યા.

વહાણ ઉપરથી જેટલી ગોળીઓ મારવામાં આવતી હતી તેમાંની એક પણ મગરમચ્છને લાગતી નહોતી, તેથી હળવે હળવે તે પાસે આવીને મોં વિકાસીને બેકનને પકડવાને તૈયાર થયો. તેનો છોકરો ઘણોજ પિતૃભક્ત હતો. બાપનો જીવ જવાની તૈયારી જોઇને એક ધારદાર તલવાર લઇને તે સમુદ્રમાં કૂદી પડયો અને ઝડપથી મગરમચ્છ તરફ ધસી જઇને તેના પેટમાં તરવાર ખોસી દીધી, તેથી મગરમચ્છ ગુસ્સે થઈને તેને પકડવાને તૈયાર થયો; પરંતુ તે તરવારની કુશળતાથી મગરમચ્છના પંજામાં ન સપડાતાં તેના શરીર ઉપર ઉપરાઉપરી તરવારના ઘા કરવા લાગ્યો.

એ અરસામાં બેકન પેલી છોકરીને લઇને વહાણની પાસે જઈ પહોંચ્યો એટલે વહાણપરના માણસોએ તેને તથા તેના હાથમાંની છોકરીને વહાણની અંદર લઇ લીધાં. બેકન વહાણમાં આવ્યા પછી સર્વની નજર પાણીની અંદર ખેંચાઇ અને તેમણે જોયું કે મગરમચ્છ અને બેકનના છોકરાની લડાઈ જેમની તેમ ચાલતીજ છે. તે છોકરાની તરવારના ઘણા ઘા વાગ્યાથી મગરમચ્છ કંઇક કમજોર થયો હતો અને તેના શરીરમાંથી એટલું બધું લોહી નિકળતું હતું કે તેની આસપાસનું સમુદ્રનું પાણી બધું લોહી જેવું દેખાતું હતું. છોકરો ઘણોજ થાકી ગયો હતો અને ડુબવાનાં જેવાં ડબકાં ખાતો હતો. મગરમચ્છ કમજોર થયાથી તેના પર જોસબંધ

ધસી આવતો જરા અટકયો એટલે છોકરો હિમ્મત આણીને જોસભેર તરતો તરતો વહાણ તરફ ધસ્યો અને જેમ તેમ કરીને વહાણની છેક પાસે આવ્યો, એટલે વહાણ ઉપરના માણસોએ એક દોરડું તેના તરફ પાણીમાં નાંખ્યું. તે દોરડાનો છેડો છોકરાએ પકડયો એટલે ઉપરના માણસોએ દોરડું ખેંચવા માંડયું તેની સાથે છોકરો પણ વહાણની નજીક ખેંચાઇ આવવા લાગ્યો. એટલામાં મગરમચ્છ પાછો ધસી આવ્યો અને છોકરો વહાણની છેક લગભગ જઇ પહોંચ્યો, તે વખતે તે મગરમચ્છ ચત્તો થઇને પાછળથી છોકરાના બંને પગ મ્હોંમાં લઈ કમર સુધી ગળી ગયો; અને પછી તેણે જોરભેર એવું બચકું ભર્યું કે તેના શરીરનો પેટની નીચેનો તમામ ભાગ જે તેણે ગળ્યો હતો તે એકદમ કપાઇને છૂટો પડયો; અને તેટલો ભાગ મ્હોંમાં લઇને તે પાણીમાં ડૂબકી મારી નાશીને દૂર જઇ સમુદ્રને તળીયે બેઠો. એ પ્રમાણે છોકરાનું અડધું અંગ કપાયાથી પાણીમાં લોહી લોહી થઈ ગયું અને છોકરો પણ છેક શિથિલ થઈ ગયો હતો, તોપણ તેણે પકડેલું દોરડું છોડયું નહિ તેથી વહાણપરના માણસોએ તેને વહાણની અંદર ઉચકી લીધો. છોકરાની એવી દુર્દશા જોઇને બેકનને મૂર્છા આવી અને તે ચત્તોપાટ વહાણમાં પડી ગયો, પણ થોડીવારમાં પાછો સચેત થઈને જુવે છે તો છોકરો તેની પાસે પડયો પડયો એકી નજરે તેના મ્હોં સામું જોઇ રહ્યો છે. બાપને હોશિયાર થયેલો જોઇને છોકરો બહુ ખુશી થયો અને પછી તેના ખોળામાં માથું મુકીને

પેહેલાની પેઠે એકી ટસે તેના મ્હોં સામું જોવા લાગ્યો. બેકનની આંખોમાંથી ચોધારાં આંસુ ચાલતાં હતાં અને છાતીએ ડુમો બાઝયો હતો તેથી તેનાથી બોલી શકાતું નહોતું. તેની આવી અવસ્થા જોઇને છોકરે અચકતા અવાજે પરંતુ અત્યંત આનંદમય દેખાવથી તેના બાપને કહ્યું: " બાપા ! શા માટે તમે આટલા બધા દિલગીર થાઓ છો ? મારૂં ધન્યભાગ્ય સમજું છું કે તમારા પ્રાણ સંકટને સમયે મારાથી તમને યત્કિંચિત્ મદદ કરી શકાઇ, એટલું જ નહિ પણ તમારા ખોળામાં માથું રાખીને તથા તમારા સ્નેહથી ઉભરાઈ જતી દૃષ્ટિવાળા ચેહેરા તરફ દૃષ્ટિ રાખીને મરવાનો મહા દુર્લભ અવસર મને મળ્યો. મારા મૃત્યુથી તમે જરાએ ખેદ ના કરશો. તેમજ મારી માયાળુ માતાને પણ ખેદ કરવા દેશો નહિ. જે પુરૂષ ભાગ્યશાળી હોય તેજ મારા જેવા સુખી મોતે મરવા પામે. બાપા ! હવે છેલ્લી સલામ ! મારા અપરાધો થયા હશે તેની ક્ષમા માગું છું. મારી જીભ અને આંખો ખેંચાઇ જાય છે તેથી હવે મારાથી બોલી શકાતું નથી. એકવાર તમારો પ્રેમાળ હસ્ત મારા હૃદય પર ફેરવો જોઇએ ! " એટલું બોલતાં બોલતાં તે છોકરાની જીભ ટુંકી થઇ ગઇ અને તેની આંખો હમેશને માટે મિંચાઈ ગઈ. કેવો ભાગ્યશાળી પિતૃભક્ત !

---

(૧૧) આફતવેળા કીંમતિ વસ્તુઓને બદલે પોતાનાં માબાપોને લઈ નાઠેલા પુત્રો.

યૂરોપ ખંડના સિસિલિ બેટમાં એટના નામનો એક જ્વાળામુખી પહાડ છે; ઘણાં વર્ષ ઉપર એ જ્વાળામુખીમાંથી ઘણા જોરથી બળતી ધાતુઓ નિકળવાથી અને ચોતરફ પથરા ઉડવાથી આસપાસના ગામોનાં ઘર તથા ઝાડપાન બળવા લાગ્યાં, આથી ત્યાંના માણસો મરવાનો ભય જાણીને પોત પોતાની કીંમતિ જણસો લઇને નાસવા લાગ્યાં; પરંતુ આનાપિયસ અને આંફિનોમસ નામના બે જુવાન માણસો બીજા માણસોની પેઠે પોતાની કિંમતી વસ્તુઓનો બચાવ કરવા માટે આતુર ન થતાં વૃદ્ધ માબાપને પોતાની પીઠ ઉપર લઇને ચાલ્યા. જો તે છોકરાઓએ તેમ ન કર્યું હોત તો તે વૃદ્ધો જીવવા પામત નહિં. આ બે જુવાનોનું આવું સારૂં કામ જોયાથી લોકો આશ્ચર્ય પામીને તેઓની ઘણી તારીફ કરવા લાગ્યા.

તે છોકરાઓ પોતાનાં માબાપને પીઠ ઉપર લઇને જે ઠેકાણે ગયા હતા, ત્યાં પર્વતમાંથી ધાતુઓ અથવા પથરા આવ્યા નહોતા. બીજી જગાએ ઘણાજ પથરા અને ધાતુઓ પડયાં હતાં. આ જોઈને મનુષ્યો એને અદ્‌ભુત દિવ્ય બનાવ સમજ્યા અને એ જુવાનોના સારા કામને લીધે એવો દિવ્ય બનાવ બન્યો હતો તેથી તે જગ્યા “ધર્મક્ષેત્રના” નામથી પ્રસિદ્ધ થયેલી છે.

(૧૨) માબાપનું દુઃખ યાદ આવતાં સારો ખોરાક ખાઈ ન શકનાર છોકરો.

યૂરોપમાં સારા કુટુંબના છોકરાઓ લશ્કરી નોકરીમાં દાખલ થાય છે અને તે થોડા દહાડા લડાઈની વિદ્યા શીખે છે. લડાઈની કેળવણી આપવા સારૂ યૂરોપમાં ઠેકાણે ઠેકાણે નિશાળો છે. જેઓ એમાં દાખલ થાય છે તેઓને ખોરાક પોશાક વિગેરે બાબતમાં ત્યાંના નિયમ પ્રમાણે ચાલવું પડે છે; જેઓ નિશાળના નિયમ પાળતા નથી તેમને તે નિશાળમાંથી કાઢી મૂકવામાં આવે છે.

ઇંગ્લાંડની એવી એક નિશાળમાં એક છોકરો દાખલ થયો હતો. તે ઘણોજ સારા સ્વભાવનો અને સાવચેત હતો તથા પોતાનું કામ કરવામાં કદિ પણ આળસુ જણાતો નહોતો. ત્યાંના ઉપરીઓ તેના ઉપર ઘણી માયા રાખતા હતા. વિદ્યાલયના નિયમ પ્રમાણે જ્યારે નિશાળના તમામ છોકરા ખાવા બેસતા ત્યારે તે છોકરો પણ તેઓની જોડે ખાવા બેસતો હતો. ખાવાની વેળાએ બીજા બધા છોકરા વાતચીત અને રમત ગમત કરતા, પણ તે તેવું કંઈ કરતો નહોતો. તે સાદો ખોરાક ખાતો અને પછી પાણી પીને પોતાનું પેટ ભરતો હતો; બીજી જે કંઈ સારી સ્વાદદાર વસ્તુઓ આવતી હતી તેને તે અડકતો પણ નહોતો. એને આ પ્રમાણે ખાતો જોઇને તેના સોબતીઓ તેનું કારણ પૂછતા; પણ તે કંઇપણ જવાબ નહિ આપતાં દિલગીરી ભરેલા ચહેરાથી મુંગો બેસતો.

થોડા દિવસમાં એના ઉપરીઓ (શિક્ષકો) ના જાણ-

વામાં આવ્યું કે તે છોકરો પુષ્ટિકારક ખોરાક ખાતો નથી, તેથી તેઓએ તેને બોલાવીને કહ્યું "છોકરા! તું આવું શા વાસ્તે કરે છે? ખાવાની બાબતમાં તારે અહિંના નિયમ પ્રમાણે ચાલવું જોઇએ—જે પ્રમાણે સઘળાઓ ખાય છે તે પ્રમાણે તારે પણ ખાવું જોઇએ. આ લશ્કરી નિશાળ છે; જે વિષયમાં જે નિયમ બંધાયલા છે તેમાં કંઇ પણ ફેરફાર થવો ન જોઇએ; એટલા માટે તને સાવચેત કરીએ છીએ કે હવેથી તું નિયમસર ખાવાનું ખાજે અને કદિપણ તેનાથી ઉલટો ચાલીશ નહિ."

ઉપરીએ આ પ્રમાણે સાવચેત કર્યો છતાં તે છોકરો તો પહેલાની પેઠે માત્ર સાદોજ ખોરાક ખાવા લાગ્યો, એટલે ફરીથી ઉપરીને કાને તે વાત ગઇ; તેથી તે ઘણો નાખુશ થયો અને તરત તેને પોતાની પાસે બોલાવીને તેનો તિરસ્કાર કરીને કહ્યું, "તું બીજા સઘળા વિષયમાં સારો છે ખરો; પરંતુ ખાવા પીવાની બાબતમાં તું મારા હુકમનું બહુજ અપમાન કરે છે. પેહેલાં તને સાવચેત કર્યો હતો તે છતાં તું વિદ્યાલયના નિયમ તોડે છે. તારી મરજીમાં આવે તે પ્રમાણે ચાલવાની જો તારી ઇચ્છા હોય તો તને અહિંથી કાઢી મુકવો પડશે."

આવી રીતનો ભય દેખાડયાથી તે છોકરો ઘણો વ્યાકુળ અને દિલગીર થયો અને હાથ જોડીને આંસુ ભરી આંખ સહિત ડુસકાં ભરતો બોલ્યો "મહેરબાન! મને માફ કરો, હું ઇચ્છાપૂર્વક નિશાળના નિયમ તોડતો નથી, તેમજ

આપની શિખામણનો અનાદર કરતો નથી; જે કારણથી હું પુષ્ટિકારક ખોરાક ખાતો નથી તે કારણ આપને જણાવું છું. મારો બાપ ઘણોજ ગરીબ છે અને ઘણી મુશ્કેલીથી તે અમારૂં પાલનપોષણ કરે છે. જ્યારે હું ઘેર હતો ત્યારે સૂકી રોટલીજ માત્ર ખાતો હતો અને તે પણ એક દહાડો પણ પેટ ભરીને ખાતો નહોતો. અહિં હું દરરોજ સારોસાદો ખોરાક પેટ ભરીને ખાઉં છું. અહિં આવવાની પહેલાં મેં કદી પણ આવો ઉત્તમ અને પૂરતો ખોરાક ખાધો નહોતો. મારાં માબાપ ઘણું કરીને દરરોજ એક પ્રકારે ભૂખ્યા રહે છે. જ્યારે હું ખાવા બેસું છું ત્યારે તેઓ યાદ આવે છે; અને તેઓના ખાવાનું દુઃખ સાંભળી આંખ્યાથી સારી વસ્તુ ખાવાની મને રૂચિ થતી નથી!"

તે સુશીલ, સુબોધ બાળકની આ સર્વ વાત સાંભળીને ઉપરી ઘણો અજાયબ થયો અને મનમાં ને મનમાં તેની ઘણીજ તારીફ કરી પછી થોડીવારે તેણે કહ્યું "તારા પિતાએ ઘણી લાંબી મુદત સુધી સરકારી નોકરી કરી છે તો હમણાં તેને *પેનશન મળતું નથી?" બાળકે કહ્યું "ના સાહેબ! એમને પેનશન મળતું નથી. પેનશનની આશાએ તે એક વર્ષ સુધી રાજધાનીમાં રહ્યા હતા; પણ કંઈ દાદ મળી નહિ, તેથી અંતે પૈસા ન હોવાથી ત્યાં રહી શક્યા નહિ અને નિરાશ થઈને પાછા ઘેર આવ્યા. જો એમને પેનશન મળ્યું હોય તો અમારે આટલું વેઠવું પડત નહિ."

---

* ઘણા વખત સુધી સારી રીતે ચાકરી કર્યા પછી ઘડપણને લીધે ચાકરી કરાતી નથી ત્યારે પ્રથમની નોકરીના બદલા રૂપ જીવતાં સુધી જે થોડો દરમાયો ઘેર બેઠે મળે છે તે પેનશન કહેવાય છે.

આ સાંભળીને ઉપરીએ કહ્યું "ત્હારા બાપને પેનશન મળે તેવો બંદોબસ્ત કરવાનું હું માથે લઉં છું; પણ વારૂ, જ્યારે ત્હારા પિતાની આવી માઠી અવસ્થા છે એમ તું કહે છે ત્યારે તે ત્હારા ખર્ચને માટે તને કંઈ મોકલતા પણ નહિ હોય એમ લાગે છે, અને તેથી ત્હારે ઘણું દુઃખ વેઠવું પડતું હશે! હાલ હું તને ત્રણ ગીની આપું છું, તેમાંથી ત્હારે જોઇતો ખર્ચ કર; અને બનતી ઉતાવળે ત્હારા પિતાને આવતા છ મહિનાનું પેનશન તરત મોકલવાનો બંદોબસ્ત હું કરીશ."

આ વાત સાંભળીને છોકરો બહુજ ખુશી થયો અને ઉપરીએ આપેલી ત્રણ ગીની હાથમાં લઈને મનમાં ને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો. પછી થોડીવારે તે બોલ્યો: "આપ મ્હારા પિતાને જલદીથી છ મહિનાના પેનશનના રૂપિયા મોકલશો એમ કહો છો, તે રૂપીઆ કેવી રીતે મોકલશો?" ઉપરીએ કહ્યું: "ત્હારે તેની ચિંતા કરવી નહિ. હું સહેલાઈથી તેને રૂપીઆ મોકલી શકીશ." છોકરાએ કહ્યું: "હું તેની ચિંતા કરતો નથી સાહેબ, પણ આપને એવી અરજ કરૂં છું કે જ્યારે આપ મ્હારા બાપને રૂપીઆ મોકલો ત્યારે તેની સાથે આ ત્રણ ગીની પણ મોકલજો. હું જ્યાં સુધી અહિં રહીશ ત્યાંસુધી મ્હારે એક પાઇની પણ જરૂર નથી; **પરંતુ આ ત્રણ ગીની મ્હારા બાપને મળ્યાથી તે તેમને ઘણી કામમાં આવશે."**

તે છોકરાનો આવો પિતા ઉપરનો પ્રેમ જોઈને ઉપરી

ઘણો આનંદ પામ્યો અને ત્યાર પછી તેણે આ વાત રાજાને કાને નાખી, તેથી રાજાએ તે છોકરાના પિતાને પેનશન આપવાને લખ્યું, અને આવતા છ મહિનાનું પેનશન તથ પેલી ત્રણ ગીની તેને પહોંચાડી. પછી તે દિવસથી તે ગરીબ કુટુંબનું દુઃખ-દરિદ્ર જતું રહ્યું, અને સર્વે પહેલાંના કરત સારી અવસ્થામાં રહેવા લાગ્યાં.

(૧૩) ઉડીસાનો માતૃભક્ત બાળક.

ઉડીસામાં ઈ. સ. ૧૮૮૦ માં દુકાળ પડયો હતો. તે વેળાએ ૧૦-૧૨ વર્ષની ઉમ્મરનો એક છોકરો કોઇ ગામમ ભીખ માગવા ગયો હતો. તે વેળાએ એ ગામમાં ઘણું કરીને કોઇના ઘરમાં અનાજ નહોતું; તેમાં વળી ભિક્ષુક અસંખ્ય આવતા હતા, તેથી કોને ભિક્ષા આપે ? એથી તે દુર્બળ છોકરો હાથમાં નારીયેળનું કાચલું લઇને અતિ કષ્ટથી કેટ લીકવાર અહિં તહિં ફર્યો; પણ ક્યાંયથી કંઇ મળ્યું નહિ આખરે નિરાશ થઇ થાકીને એક બ્રાહ્મણના ઘરના ઓટલ ઉપર બેઠો. તે ગૃહસ્થ બ્રાહ્મણને તેની આવી દુર્બળ અવસ્થ જોઇને દયા ઉપજી અને બોલ્યો, "તને કંઈ અન્ન આપું છું. તું અહિંઆં બેસીને ખા." બાળક આંખોમાં પાણી લાવ બોલ્યો-"હું અહિં ખાઇ શકીશ નહિ; જો મને ભાત આપે તો હું મ્હારે ઘેર જઇને ખાઇશ." ગૃહસ્થે તેના ઉત્તરમાં કહ્યું "તું ઘરમાં લઈ જવા જેટલો ભાત મેળવી શકીશ નહિ એટલા માટે અહિંઆં બેસીને ખા." બાળકે જવાબ દીધો

"ગમે એટલો થોડો મળશે તોપણ હું તે ઘેર લઈ જઈશ, કોઈ પણ રીતે અહિંઆં ખાઈ શકીશ નહિ. હું કદાપિ ખાધા વિના મરી જાઉં તો ભલે; પણ અહિયાં એકલો ખાઈશ નહિ." તે બાળકનાં આવાં વાકયો સાંભળીને ગૃહસ્થ આશ્ચર્ય પામ્યો અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, "આ શું બોલે છે! આ ભયંકર દુકાળમાં હજારો માતાએ પોતાનાં છોકરાંને પડતાં મૂકયાં છે, ઘણાક પુત્રોએ વૃદ્ધ પિતામાતાને છોડી દીધાં છે અને હજારો પતિએ પત્નીના હાથમાંથી અન્ન છીનવી લઇને પોતે ખાધું છે. સ્નેહ, ભક્તિ, પ્રીતિ વગેરેનું તો નામ પણ રહ્યું નથી. જે જેના હાથમાં આવ્યું તે તરત ખાઈને પોતાનું પેટ ભરે છે! અને આ બાળકની હાલત જોઉં છું તે એવી જણાય છે કે હવે વધારે વાર ખાવાનું નહિં મળે તો તે જરૂર મરી જશે, તો પણ કોઈ પણ રીતે અહિં બેસીને ખાવાનું તે કબૂલ કરતો નથી તેનું શું કારણ હશે!" આવી રીતનો વિચાર કરીને તે બોલ્યો: "અરે છોકરા! તું કેમ અહિં ખાવા ચહાતો નથી? ત્યાં ત્હારૂં કોણ છે?" ત્યારે તે બાળક એક લાંબો નિઃશ્વાસ લઇને રોઈ પડયો અને થોડીકવારે ધીરજ ધરીને કહેવા લાગ્યો, "આ દુકાળના પ્રથમ સમયમાં મ્હારો બાપ અમને ખવાડી શકાશે નહિ એવું સમજીને દુઃખથી જતો રહ્યો છે અને તે જીવતો છે કે નહિ તે પણ અમે જાણતાં નથી. અમો બે ભાઇ હતા. મ્હારી માએ વાસણકુસણ વગેરે ઘરની સર્વ વસ્તુઓ વેચીને અમને ખવરાવ્યું. પછી જ્યારે કંઇ

પણ રહ્યું નહિ, ત્યારે અમને સાથે લઇને ભીખ માગવા માંડી. તે રીતે જે કંઈ થોડું મળતું તેમાંથી પ્રથમ અમને ખવરાવતાં જે કંઈ બાકી રહેતું તે મા ખાતી. કોઇ કોઈ દિવસ તો તે કંઇ પણ ખાતી નહોતી.

આવી રીતે કેટલાક દિવસ ગયા. એટલામાં મા માંદી પડી તેથી તે હવે ભિક્ષા માગવા જઈ શકતી નથી. હું એકલો ભિક્ષા માગવા જતો હતો, પણ જે કંઇ મળતું તેમાંથી ત્રણ જણનું પૂરૂ થતું નહોતું. હું ભિક્ષાને માટે બહાર જતો હતો ત્યારે મ્હારા ન્હાના ભાઇની સંભાળ લેનારૂં કોઇ પણ નહોતું. મા પીડાથી ઘણીખરી અસાવધ રહેતી હતી તેથી તે પણ તેની ખબર લઇ શકતી નહોતી, તેથી ભાઇ ભૂખનો માર્યો ચારે બાજુએ ફરતો હતો. એક દિવસે હું ભિક્ષા માગીને ઘરમાં આવીને જોઉં છું તો તે મળ્યો નહિ. આ તરફ પેલી તરફ બધી જગાએ શોધી વળ્યો, પણ ક્યાંઇ તેનો પત્તો મળ્યો નહિ. પછી હું ચારે બાજુએ રોતો રોતો લોકોને મ્હારા ભાઈની ખબર પૂછવા લાગ્યો એટલે જણાયું કે તે મરી ગયો છે. મ્હારી મા આગળ આ વાત ન કરતાં તેને મ્હેં કહ્યું કે–' તેને એક માણસે દયા કરીને રાખ્યો છે માટે તું તેને માટે ફિકર કરીશ નહિ.' મા તે વેળાએ પીડાના જોરમાં હતી તેથી જો મ્હેં મ્હારા ભાઇના મરવાના સમાચાર કહ્યા હોત તો તે મરી જાત. તેણે મ્હારી વાત ખરી માની. હું તે દિવસે જે કંઈ ભિક્ષા લાવ્યો હતો તેમાંથી તેને બળજોરીથી ખવાડ્યું, તેથી તે કંઇક સારી થઇ અને વારંવાર

મ્હારૂં મુખચુમ્બન કરીને રોતી રોતી કહેવા લાગી, 'કે બેટા! તું મારે માટે કેટલું કષ્ટ સહન કરીશ! ત્હારા ભાઇને જેણે રાખ્યો છે તે તને જો દયા કરીને રાખે તો તું ત્યાં જઇને રહે, મ્હારા ભાગ્યમાં જે કંઈ થનાર હશે તે થશે, મ્હારે માટે તું હવે ચિંતા કરીશ નહિ, અને આ દુર્બળ શરીરે ભિક્ષા માગવા પણ જઈશ નહિ.' માની આ વાત સાંભળીને જાણે મ્હારી છાતી ચીરાઈ ગઈ હોય તેમ થયું.

"આમ ગમે તે રીતે દિવસ જતા; પણ આજે ઘરમાં કંઇપણ ખાવાનું નથી. હું ઘણા વખત સુધી ફર્યો પણ ક્યાંઇથી એક મૂઠી ભાત મળ્યો નથી. જો આપ દયા કરીને મને ભાત આપો તો હું તે ઘેર લઈ જઇને મ્હારી માને ખવાડું. મ્હેં પણ કાલનું કંઈ ખાધું નથી, પરંતુ મા એવી દુઃખી છે કે તેને જો આજે ખાવાનું નહિ મળે તો તે નિશ્ચય આજે મરી જશે. માના સિવાય મ્હારૂં બીજું કોઈ નથી."

આટલું બોલતાં બોલતાં તે છોકરાનો ચહેરો ફેરવાઇ ગયો. આંખો ઉપર ચડી ગઈ અને તે તરફડીને જમીન ઉપર પડયો. પેલો ગૃહસ્થ આ બાળકની અદ્‌ભુત માતૃભક્તિની વાત સાંભળીને તથા તેની આવી અવસ્થા જોઈને જલદીથી કંઈ ખાવાનું લેવા માટે ઘરમાં ગયો અને કંઇક ખાવાનું હાથમાં લઈ આવીને જુવે છે તો તે બાળકે પ્રાણ ત્યાગ કરેલો દીઠો.

(૧૪) માની દવા કરાવવા સારૂ ભીખ માગનાર છોકરો.

જર્મેનીના રાજા બીજા જૉસફની એવી રીતિ હતી કે તે સાધારણ પોશાક પહેરીને રાજધાનીની ખબર કાઢવા એકલો ચાલતો જતો હતો. એક વેળાએ એક ગરીબ છોકરો તેનો ગંભીર અને દયાવાળો ચહેરો જોઈને એકદમ તેની પાસે આવ્યો. તે છોકરો તેને રાજા તરીકે ઓળખતો નહોતો; પણ તે એક સાધારણ ધનવાન માણસ છે એમ ધારીને તેની પાસે જઈ રોતી આંખે દયા ભરેલા વચનથી બોલ્યો, "સાહેબ! આપ મહેરબાની કરીને મને કંઈ પૈસા આપો." રાજા ઘણોજ દયાળુ સ્વભાવનો હતો, તેથી તે છોકરાનો દયામણો ચહેરો જોઈને તેનું અંતઃકરણ પીગળ્યું, અને તે બોલ્યો, "હે છોકરા! ત્હારો ચહેરો અને ભીખ માગવાની રીતિ જોઈને મને લાગે છે કે ત્હેં થોડા દહાડાથીજ ભીખ માગવાનો આરંભ કર્યો છે."

આ વાક્ય સાંભળતાંજ છોકરાએ કહ્યું, "સાહેબ! મ્હેં આની પહેલાં કદિપણ કોઈની પાસે ભીખ માગી નથી. અમારી હાલત ઘણી ખરાબ થઈ છે તેથી કરીને આજેજ હું ભીખ માગવા આવ્યો છું. થોડા દહાડા ઉપર મ્હારો બાપ મરી ગયો છે. અમને મદદ કરનાર કોઈ નથી અને પેટ ભરવાનો કંઈ પણ ઉપાય નથી. અમે બે ભાઇઓ છીએ તેમાં હું મ્હોટો છું. અમારી મા છે, તે ઘણી માંદી થયાથી પથારીમાં પડેલી છે." આ સાંભળીને રાજાએ પૂછ્યું: "ત્હારી માનું ઔષધ કોણ કરે છે?" છોકરે કહ્યું: "સાહેબ! તે ઔષધ

સિવાય પડી રહી છે; વૈદ્યને આપવાના તથા ઔષધ લેવાના પૈસા નથી તેથી તો હું ભીખ માગવા આવ્યો છું ”

તે ગરીબ છોકરાને મોઢેથી તેની હાલતનું આવું વર્ણન સાંભળીને રાજાના હૃદયમાં ઘણીજ દયા આવી. પછી તેણે દિલગીર થઈ લાંબો નિશ્વાસ નાખીને તે બાળકના ઘરનું ઠેકાણું પૂછી લીધું અને તેના હાથમાં કેટલાક રૂપીઆ મૂકીને કહ્યું: “ જલદીથી ત્હારી માને માટે ડૉક્તરને લઈ જા, કોઇ પણ ઠેકાણે જરાએ ખોટી થઈશ નહિ. ” આ પ્રમાણે રૂપિયા મળ્યાથી તે છોકરો ખુશી થતો વૈદ્યને બોલાવવા માટે દોડતો ગયો.

બીજી તરફ રાજા શોધતો શોધતો તે બાળકને ઘેર ગયો. ત્યાં જઈને જોતાંજ તેણે જાણી લીધું કે બાળકે જેવું વર્ણન કર્યું હતું, તેના કરતાં પણ તેઓની હાલત વધારે ખરાબ છે. તેણે જોયું કે તેની મા પથારીમાં સૂતી છે અને તેનો એક ન્હાનો છોકરો ઘણોજ શોકાતુર થઇને તેની પાસે બેસીને રૂવે છે. પછી રાજાએ તે માંદી સ્ત્રીની પાસે જઈ “ હું વૈદ્ય છું ” એમ કહીને **ઘણીજ દયાળુ રીતે મૃદુ વચનથી** તેના મંદવાડની સર્વ હકીકત પૂછી લીધી.

રાજાનો દયાળુ સ્વભાવ જોઈને કોમળ વચન સાંભળીને તે બાયડીએ કહ્યું, “ સાહેબ ! કેટલા દહાડાથી હું રોગી છું ખરી; પરંતુ રોગના કરતાં દુર્દશાથી હું વધારે માંદી થઈ છું. મ્હારી ખરાબ હાલત વિષે આપને શું કહું ! થોડા દિવસ થયાં મ્હારો ધણી મરી ગયો છે. જે કંઈ રાખ્યું

હતું તે સર્વ અમુક વેપારીએ દેવાળું કહાડવાથી જતું રહ્યું છે. મ્હારે બે છોકરા છે, તે ઘણાજ નાના છે; તેઓનું પાલન પોષણ કરવાનો કંઇ પણ ઉપાય નથી. વળી હું ઘણી માંદી છું અને પૈસા ન હોવાથી ઔષધ લઇ શકતી નથી, તેથી જલદીથી મરણ પામીશ, અને એમ બનશે ત્યારે મ્હારા બે નાના છોકરાનું શું થશે તે વિચારથી હું ઘણીજ ચિંતાતુર થઈ છું. મોટો છોકરો મ્હારા ઉપર ઘણોજ પ્રેમ રાખે છે ને તે મ્હારી દવા દારૂને માટે પૈસા મેળવવા સારૂ ગયો છે."

આ અનાથ કુટુંબની આવી ખરાબ હાલત સાંભળીને રાજા ઘણોજ અફસોસ કરવા લાગ્યો, અને આંસુ ભરેલી આંખથી બોલ્યો, "તમે ગભરાશો નહિ. તમારી આવી હાલત વધારે દિવસ રહેનાર નથી. જલદીથી તમારો રોગ દૂર થશે અને પૈસો પણ મળશે. હવે તમે મને એક કાગળનો કકડો આપો એટલે તમારી હાલત પ્રમાણે તમને ઔષધ લખી આપું." તે સ્ત્રીના ઘરમાં કાગળ નહોતો તેથી તેણે પોતાના મોટા છોકરાની વાંચવાની ચોપડીના પૂંઠા પછવાડેનું પાનું ફાડીને તેના હાથમાં આપ્યું. રાજાએ તે કાગળનું પાનું લઈ તે ઉપર જે લખવું હતું તે લખી ટેબલ ઉપર મૂકીને તે સ્ત્રીને કહ્યું, "મ્હેં જે ઔષધ આપવા લખ્યું છે એથી તમે સંપૂર્ણ આરોગ્ય થશો." આટલું કહીને તે ત્યાંથી જતો રહ્યો.

રાજા બહાર નીકળ્યા પછી થોડીવારે તે દુઃખી બાઇનો મોટો છોકરો વૈદ્યને જોડે લઇને ઘરમાં આવ્યો અને ખુશી

થતો માને કહેવા લાગ્યો, "મા! તું હવે ગભરાઈશ નહીં, મને રૂપીઆ મળ્યા છે અને ડૉકટર પણ લાવ્યો છું." પુત્રની ખુશી થતો જોઇને માની આંખમાંથી આંસુ પડવા લાગ્યાં. તેણે તે છોકરાને પાસે બેસાડીને તેનું મુખચુંબન કર્યું અને કહ્યું "બેટા! ત્હારો યત્ન અને આતુરતા જોઇને મ્હારી ખાતરી થાય છે કે તું મને ઘણોજ ચાહે છે. જગદીશ્વર તને વધારે જીવાડે." આમ કહીને પછી તે બોલી: "તું ડૉકટરને નહીં લાવ્યો હોત તોપણ ચાલત; કારણ કે હમણાંજ એક ડૉકટર આવ્યો હતો, તેણે કાગળના કટકાપર ઓષધ લખી આપ્યું છે અને તે કાગળ ટેબલ ઉપર મૂક્યો છે. તે ઘણોજ દયાળુ હતો. મને ઘણું સમજાવી અને હિમ્મત આપીને તે હમણાંજ જતો રહ્યો છે."

આ સાંભળીને જે ડૉકટર છોકરાની સાથે આવ્યો હતો તેણે પેલી બાયડીને કહ્યું: "જો તમને હરકત ન હોય તો તેણે શું દવા લખી આપી છે તે હું જોઉં." તે સાંભળીને તે સ્ત્રીએ કહ્યું: "મને કંઈ પણ હરકત નથી, તમે ખુશીથી જુઓ." પછી ડૉકટરે કાગળ હાથમાં લઈ જોયો અને તેમાં રાજાના હાથની સહી જોઇને તે આશ્ચર્ય પામતાં બોલ્યો: "બાઇ! આજ તમારા સૌભાગ્યનો દિવસ સમજવો. મ્હારી પહેલાં જે માણસ આવ્યો હતો તે બીજી જાતનો ડૉકટર હતો. તેણે તમને જે ઓષધ આપવાનું લખ્યું છે તેનાથી ઉત્તમ ઓષધ આપવાની મ્હારામાં શક્તિ નથી. તેની દવાથી જેવું તમારૂં ભલું થશે તેવું ભલું મ્હારી દવાથી બનાર

ની. વધારે શું કહું! આજથી તમારી દુર્દશા દૂર થઈ. જે
મારે ઘેર આવ્યો હતો, તે ડૉક્ટર અથવા સાધારણ માણસ
હતો પણ જર્મનીનો બાદશાહ પરમ દયાળુ બીજો જૉસફ
હા. તે તમારી દુર્દશા જોઇને શોકગ્રસ્ત થયો છે, અને આ
ગળમાં ઘણા રૂપીઆ આપવાનો હુકમ લખી ગયો છે."

આ સાંભળીને તે સ્ત્રી અને તેના છોકરાના અંતઃ
કરણમાં જે ભાવનો ઉદય થવા લાગ્યો તે ભાવનું વર્ણન
ી શકાય એમ નથી. તેઓ બધાં બાદશાહની દયા અને
જન્યતાનું આશ્ચર્યકારક દૃષ્ટાંત જોઇને મોહિત થયાં અને
ઠીક પળ સુધી સ્તબ્ધ થઇ રહ્યાં. પછી આંસુ ભરેલી
ખથી અને ગદગદ વચનથી તેઓ પ્રભુની પાસે તેના
ગ્રળ રાજ્ય અને લાંબા આયુષ્યની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યાં.
મા અણધારેલા લાભથી તે બાયડી જલદીથી સારી થઇ,
ને સુખથી તથા આનંદથી દિવસ ગુજારવા લાગી. જુઓ,
ા છોકરાની મા ઉપરની પ્રીતિથી બધાને કેવું સુખ મળ્યું!
પોતાની માને સારી કરવા માટે લોકોની પાસે
ખ માગવા ગયો હતો તેનું કેવું ફળ નિપજ્યું?
ાનો ઈશ્વર મદદગાર છે એ કહેવત ખરી છે તે
જોયું?

---

(૧૫) માતાને માટે કપડાં વેચનાર બાળકી.

જર્મનીનો રાજા બીજો જૉસફ એક દિવસે રાજ્યની
ા જોવા માટે રસ્તામાં એકલો ફરતો હતો, તે વેળાએ

એક ગરીબ છોકરી તે રસ્તા ઉપરથી પોતાનાં કપડાં વેચવા જતી હતી. તે છોકરી રાજાને નહિ ઓળખ્યાથી તેના ઉપર નજર ન રાખતાં ચાલી જતી હતી; પરંતુ રાજાએ તેનું મુખ જોઇને સમજી લીધું કે આ છોકરી ઘણીજ દુર્દશામાં પડેલી છે, તેથી તેને પોતાની પાસે બોલાવીને મીઠા વચનથી પૂછ્યું: "હે છોકરી! શા વાસ્તે ત્હારો ચહેરો ફીક્કો અને ઉદાસ લાગે છે, તે કહે."

આવા સ્નેહના બોલ સાંભળીને તે છોકરી ઉભી રહી અને તેને કહેવા લાગી, "સાહેબ! થોડા દિવસ થયાં મ્હારો બાપ મરી જવાથી અમારી હાલત એવી થઇ છે કે દિવસ ગાળવા બહુ દોહેલા જણાય છે. મ્હારી મા બીમાર છે, તેના ખોરાક અને ઓષધને માટે બીજો કંઈ પણ ઉપાય નહિ જોઈ શકયાથી આ મ્હારાં કપડાં વેચવા જાઉં છું. મ્હારી પાસે હવે બીજાં કપડાં નથી. આ કપડાં વેચ્યાથી આજ તો જેમ તેમ ચાલશે, પણ કાલે શું કરીશું એની ચિંતા રહે છે. મને તો એમ લાગે છે કે મ્હારી માને ખોરાક અને ઔષધ સિવાય જીવ છોડવો પડશે."

આટલું બોલતામાં તો તે છોડીની આંખમાંથી ચોધારા આંસુ પડવા લાગ્યાં, તેથી થોડીવાર મુંગી રહીને પછી શોક સમાવીને કહેવા લાગી: "સાહેબ! જો રાજ્યમાં ન્યાય હોત તો કદિ પણ અમારી આવી દશા થાત નહિ. મ્હારા બાપ ઘણાં વર્ષથી લશ્કરી નોકરીમાં હતા, અને તે ઘણાજ યત્ન અને ઉત્સાહની સાથે કામ કરતા હતા. જો

બાદશાહ ન્યાયી હોત તો તેમને કંઈ સારૂં ઇનામ મળી શકત; પરંતુ ઇનામ આપવું તો એક બાજુએ રહ્યું, પણ જ્યારે તેઓ વૃદ્ધ અને કામ કરવાને અશક્ત થયા ત્યારે પણ બાદશાહે કશી ખબર લીધી નહિ. તેઓએ પૈસા વિના આખર ઉમ્મરે ઘણું દુઃખ સહન કરીને જીવછોડયો છે.”

બાદશાહ આ વાત સાંભળી ઘણોજ દુઃખી થયો અને તેને ધીરજ આપવા માટે બોલ્યો: “બ્હેન! તું બાદશાહના ઉપર જે દોષ મૂકે છે તે હું ધારૂં છું કે ખરો નથી. તેમના ઉપર તમારૂં કંઇ લેણું છે એ વાત તે કદિ પણ જાણતા નહિ હોય. હમ્મેશાં તેમને રાજકાર્યમાં ગુંથાઈ રહેવું પડે છે. ત્હારા બાપની માઠી દશા વિષે તેઓને જણાવ્યું હોત તો જરૂર તેઓ વિચાર કરત. હમણાં હું તને સલાહ આપું છું કે ત્હારી બધી હકીકત લખીને તેઓની પાસે અરજી મોકલ.”

આ બોલ સાંભળીને છોકરીએ કહ્યું “સાહેબ! તમે અરજી મોકલવાની સલાહ આપો છો ખરા; પણ તેનાથી કંઈ પણ લાભ મળવાની આશા હું રાખતી નથી. અમને મદદ કરનાર કોઈ નથી. અમારા જેવા ગરીબની વતી વાત કહે એવા માણસો હું જોઇ શકતી નથી. જો અમારી પાસે પૈસા હોત તો ઘણાજ અમારા સગા અને મિત્ર થાત. અમારા જેવા માણસની અરજ રાજાના કાન ઉપર પડવી એ બહુજ મુશ્કેલ છે. આ સાંભળીને રાજાએ કહ્યું, “તું તેને માટે ફિકર કરીશ નહિ. બાદશાહની જોડે

મ્હારે ઘણો સારો સંબંધ છે, તેથી હું વચન આપું છું કે કે મ્હારાથી બનશે તેટલું કરીને હું તને મદદ અપાવીશ, અને એમ પણ જણાય છે કે તને યોગ્ય ઇન્સાફ હું અપાવી શકીશ."

આમ કહીને રાજાએ તે છોકરીના હાથમાં કેટલાક રૂપીઆ મૂકીને કહ્યું: "ત્હારે ત્હારાં કપડાં વેચવાની હવે જરૂર નથી. હમણાં તું ઘેર જા અને બે દિવસ પછી કચેરીમાં આવીને મને મળજે, એટલામાં હું ત્હારા માટે યત્ન કરીશ અને કેટલું કર્યું છે તે તને જણાવીશ. તું જરૂર બીજે દિવસે મને મળજે." આટલું કહ્યા પછી રાજાએ તેના બાપનું નામ પૂછી લીધું અને તેને ધીરજ આપીને ચાલ્યો ગયો.

પોતાની સાથે વાત કરનાર પુરૂષની આવી દયા અને અસાધારણ ભલાઇ જોઇને તે છોકરી બહુજ આશ્ચર્ય પામી, અને આનંદથી ખુશી થઇને આંસુ ભરેલી આંખથી થોડીવાર તેની તરફ જોતી રહી. પછી જ્યારે તે દેખાતો બંધ થયો ત્યારે તે ઘર તરફ પાછી વળી, અને ઘેર જઇને પોતાની માની આગળ બધી હકીકત કહી.

પછી રાજા કચેરીમાં જઇને તે લશ્કરી માણસની નોકરી વિષે તપાસ કરવા લાગ્યો, તો તેને માલૂમ પડ્યું કે છોકરીએ જે જે કહ્યું હતું તે સઘળું ખરૂં હતું. તે છોકરી અને તેની મા વગર કારણે આટલા દિવસથી દુઃખ ભોગવે છે અને તેના બાપે પણ આખરની અવસ્થામાં નાહક દુઃખ

ભોગવીને પ્રાણ ત્યાગ કર્યો છે, એ વાત યાદ કરીને તે ઘણોજ દુઃખી થયો; અને વખત ન લગાડતાં તે મા દીકરી બન્નેને કચેરીમાં બોલાવીને તે છોકરીના બાપને જેટલા રૂપીઆનો મહિનો મળતો હતો તેટલા રૂપીઆ પેનશનના દરમાસે આપવાનો હુકમ કર્યો. જયારે તે મા દીકરી કચેરીમાં ગયાં ત્યારે રાજાએ તેઓને નમ્રભાવથી કહ્યું: "**વખતસર પેનશન નહિ મળ્યાથી તમને ઘણું દુઃખ વેઠવું પડયું છે એને માટે હું તમારી પાસે માફી માગું છું.** તમે વિચાર કરીને જોશો તો જણાશે કે મ્હેં જાણી જોઇને તમને દુઃખ દીધું નથી. તમારી ઓળખાણના બીજા કોઈ માણસને પણ જો આવું દુઃખ થતું હોય તો તેઓને અરજ કરવાનું કહેજો."

આવું કહીને રાજાએ તેઓને જવાની રજા આપી, અને ત્યારથી રાજાએ અઠવાડિયામાં અમુક દિવસે પ્રજાની સાથે મળવાનો અને જેને કંઈ કહેવું હોય કે ફરીઆદ કરવી હોય તે સાંભળવાનો નિયમ કર્યો. જુઓ, આ છોકરીનો તેની મા ઉપર કેવો પ્રેમ હતો! તે પોતાના કપડાં **વેચીને પણ માનું દુઃખ દૂર કરવાને જતી હતી, તો ઇશ્વરે તેને કેવી મદદ કરી તે તમે જોયું? તમે પણ સારાં કામ કરશો તો તમને પણ એજ પ્રમાણે ઈશ્વર મદદ કરશે એ નક્કી સમજવું.**

(૧૬) કાકાની મરણક્રિયા માટે દુઃખ વેઠનારી ભત્રિજી.

પારિસ શહેરમાં એક માણુસ ઘણોજ ગરીબ હતો. તે ઘણી મુશ્કેલીથી પોતાનો ગુજારો કરતો હતો. સુઇજેત નામની એક જવાન ભત્રિજી સિવાય તેને બીજું કોઈ સગું નહોતું. તે ભત્રિજી ઘણીજ સુશીલ અને સારા સ્વભાવની હતી અને પોતાના કાકાને બહુજ ચાહતી હતી. ઘણી ગરિબાઇ હોવાને લીધે કાકાનું જેવું જોઇએ તેવું ભરણ-પોષણ તે કરી શકતી નહોતી. તે એક ગૃહસ્થના ઘરમાં ચાકરડીનું કામ કરીને પોતાનો ગુજારો કરતી, અને જે કંઈ થોડા પૈસા મળતા તેમાંથી થોડા કાકાને આપતી અને ઘણાજ થોડા પૈસા પોતાનાં કપડાંને માટે બચાવી રાખતી.

થોડા સમયમાં એ છોકરીનું લગ્ન થવાનો દિવસ નક્કી થયો. સઘળી તૈયારી કરી હતી પણ લગ્નને બે ત્રણ દિવસ બાકી હતા એટલામાં તેનો કાકો મરી ગયો. તેને દાટવા તથા મરણક્રિયા કરવા માટે પૈસા જોઇએ તે પોતાની પાસે નહોતા તેથી સુઇજેતે પોતાના થનારા વરને કહ્યું કે “મ્હારા કાકાનું મરણ નીપજ્યું છે તેને દાટવાની ક્રિયા કરવા માટે કંઇપણ પૈસા નથી. લગ્નનો પોશાક લેવા માટે જે કંઇ મ્હેં બચાવી રાખ્યું છે તેના સિવાય મ્હારા હાથમાં એક પાઇ પણ નથી. હમણાં તે પૈસાથી તેની દાટવાની ક્રિયા કરીશ અને પછી ફરી પૈસા એકઠા કરીને પોશાક

ખરીદીશ, માટે હમણાં કેટલાક દિવસ સુધી આપણે લગ્ન કરવાનું બંધ રાખવું પડશે." સુઇજેત જે ઘરમાં કામ કરતી હતી તે ઘરની ધણીઆણી તેની વાત સાંભળીને મશ્કરી કરવા લાગી અને બોલી; ત્હારા કાકાને દાટવાની ક્રિયા ગમે તેવી રીતે થાઓ, પણ તેને લીધે લગ્ન રોકવાં એ કોઇ રીતે ઠીક નથી. મ્હારી સલાહ તો એ છે કે મુકરર કરેલા દિવસે લગ્ન થવાં જોઇએ." પણ સુઇજેતે તેની સલાહ માની નહિ. તેણે કહ્યું કે "નિયમ પ્રમાણે કાકાને દાટવાની ક્રિયા કર્યા વિના હું કદિ પણ લગ્ન કરવાની નથી. જો હું લગ્ન કરૂં તો મ્હારા જેવી પાપી બીજી કોઇ કહેવાય નહીં અને જો તેને લીધે મ્હારાં લગ્ન નહિ થાય તો તેને માટે હું દુઃખી થઈશ નહિ."

આ પ્રમાણે ઘણો વાદવિવાદ થયો. સુઇજેતની શેઠાણી અને તેનો ભવિષ્યનો ભર્તાર બન્ને મુકરર દિવસે લગ્ન કરવાનું કહેતાં હતાં; પણ તેણે પોતે કોઈપણ રીતે હા પાડી નહિ. આખરે શેઠાણીએ ગુસ્સે થઇને તેને પોતાની ચાકરીમાંથી કાઢી મૂકી અને વરે પણ લગ્ન કરવાની ના પાડી; પણ તેથી સુઇજેત કોઇ રીતે દુઃખી થઈ નહિ. તરત તે ત્યાંથી નિકળી અને કાકાના ઘરમાં જઇને દાટવાની ક્રિયા કરાવવાની તજવીજ કરવા લાગી.

નિયમ પ્રમાણે દાટવાની ક્રિયા થઇ રહ્યા પછી સુઇજેત એકાંતમાં બેસીને કાકાના શોકમાં વિલાપ અને ખેદ કરતી હતી, એટલામાં એક ખૂબસૂરત, સારા સ્વભાવનો

અને જુવાન માણસ ત્યાં આવ્યો. એ ઘણા દિવસથી સુઇ-જેતને ઓળખતો હતો. જે કામને માટે સુઇજેતને નોકરી-માંથી કાઢી મૂકી અને તેનું લગ્ન ટૂટી ગયું તે સાંભળીને તે તેના ઉપર ઘણોજ રાજી થયો હતો. એ ઘણો પૈસાદાર હતો. તેણે લગ્ન કર્યું નહોતું, તેથી સુઇજેતની જોડે લગ્ન કરવાનું નક્કી કરીને તેને પોતાના ઘરમાં લઇ જવા માટે તે આવ્યો હતો.

સુઇજેત તે માણસને બહુજ સારા સ્વભાવના પૈસાદાર તરીકે જાણતી હતી. તેને એકાએક આવેલો જોઇને શોકને દબાવીને તે ઉભી થઈ. પછી તે માણસ જરા હસીને મીઠા વચનથી બોલ્યો: "સુઇજેત ! મ્હેં સાંભળ્યું છે કે તમને નોકરીમાંથી કાઢી મૂક્યાં છે; અને લગ્નનો સબંધ ટૂટી ગયો છે. જો તમને કંઇ હરકત નહિ હોય તો હું તમારી જોડે લગ્ન કરવા તૈયાર છું." સુઇજેત આ સાંભળીને બહુ આશ્ચર્ય પામીને બોલી: "સાહેબ ! તમે મોટા માણસ છો, હું ઘણી ગરીબ છું; તમે મ્હારી જોડે લગ્ન કરશો એ કદિ પણ સંભવતું નથી. તમે મ્હારી મશ્કરી કરો છો. આવી શોકની અને દુઃખની વેળાએ આવી મશ્કરી કરવી તમને ઘટારત નથી."

આ વાત સાંભળીને તે જુવાને કહ્યું: "હે ભલી છોડી ! ધર્મને સાક્ષી કરીને કહું છું કે હું મશ્કરી કરતો નથી; હું એટલો નિર્દય અને એટલો અધમ નથી કે ત્હારા જેવી ગુણવન્તી સ્રીના શોકમાં અને દુઃખમાં દુઃખી ન થતાં

મશ્કરી કરૂં. તમે એક પળને માટે પણ એવું ધારશો નહિ. તમે જાણો છો કે મ્હારૂં લગ્ન થયું નથી. હમણાં મ્હેં લગ્ન કરવાનું નક્કી કર્યું છે અને લગ્ન કરવું હોય તો તમારા જેવી ગુણવાન સ્ત્રી ક્યાંથી મળે?"

આ સર્વ વાત સાંભળીને સુઇજેતે કહ્યું: "નહિ સાહેબ! તમે જે કહ્યું એ સાંભળીને હવે મને મશ્કરી જણાતી નથી. તમે મ્હારી સાથે લગ્ન કરશો તો મ્હારે માટે એ મોટા સૌભાગ્યનો વિષય થશે; પણ તમે સર્વ માણસોમાં ધિક્કારને પાત્ર થશો અને સૌ તમારી મશ્કરી કરશે, એટલા માટે તમારા પોતાના ભલાને સારૂ તમારે મ્હારી સાથે લગ્ન કરવું તે સારૂં નથી." આ સાંભળીને તે જુવાન હસતે ચ્હેરે કહેવા લાગ્યો: "જો કેવળ આજ તમારી રોકાણ હોય તો તેને માટે વિચાર કરવો નહિ. હવે ઉઠો, અહિં વખત ગુમાવવાની જરૂર નથી; મ્હારી મા તમારે માટે વાટ જોતી બેઠી છે."

સુઇજેતનો કાકો એક બિલાડીને ઘણોજ ચ્હાતો હતો. એ બિલાડી મરી ગયા પછી તેણે એનું ચામડું લઇને તેની બિલાડીની આકૃતિ કરી પોતાના બિછાના ઉપર રાખી હતી. જવાની વેળાએ સુઇજેતે કહ્યું: "હું મ્હારા કાકાને ઘણીજ ચાહતી હતી; તેના સ્મરણને માટે હું આ બિલાડીની આકૃતિ લઇ આવીશ." એમ કહીને તે ઉપાડવા જાય છે તો તેમાં ઘણો ભાર જણાયો, તે જોઇને સુઇજેત બહુ આશ્ચર્ય પામી. પછી પેલા જુવાન માણસે અજાયબ થઇને તેના વજનનું કારણ જાણવા માટે બિલાડીનું ચામડું ઉખેડ્યું તો

તેમાંથી મોહોરો પડવા લાગી! સુઇજેતનો કાકો ઘણોજ કંજુસ હતો. ખાવા ઓઢવાનું દુઃખ વેઠીને એક હજાર મોહોરો એકઠી કરી રાખી હતી. હમણાં તેનું એકત્ર કરેલું ધન તેની ભલી ભત્રિજીને પોતાના ઉત્તમ ગુણના ઇનામ રૂપે મળ્યું.

---

(૧૭) માબાપના ભલાને માટે ઘણું દુઃખ વેઠનારી છોકરી.

રૂશિયાના સેન્ટપિટર્સબર્ગ શહેરમાં લકુલપ નામનો એક પ્રતિષ્ઠિત માણસ રહેતો હતો. કોઇ કારણથી રાજાની તેના ઉપર ઇતરાજી થઇ. તેથી તેને કુટુમ્બની સાથે સાઇબિરીયાના જંગલમાં દેશનિકાલ કર્યો. તે જંગલમાં લોકોને રહેવાની ઘણી થોડી જગ્યા છે અને સખત તાપ પડે છે, તેમજ ત્યાં કામ પણ વધારે કરાવે છે. એ જંગલમાં ઘાતકી જનાવરો બહુ રહે છે.લકુલપ પોતાનું ધન, જન્મભૂમિ અને સગાં વહાલાંથી વિખુટો પડીને પોતાની બાયડી અને એક કન્યાને લઇને એ સ્થાનમાં રહેવા લાગ્યો. એની છોકરીનું નામ પ્રાસ્કોબિયા હતું. દેશનિકાલની વેળાએ તે ઘણી નાની ઉમ્મરની હતી. ધીરે ધીરે જ્યારે તેની ઉમ્મર પંદર વર્ષની થઈ ત્યારે એક દહાડો માબાપને દુઃખી જોઇને તે ઘણી દુઃખી થઇ અને તેનું કારણ પૂછયું. તેની માએ પોતાની આગલી હાલત અને રાજાની ઇતરાજી વિષે વાત કહી.

પ્રાસ્કોવિયા માને મોઢેથી સઘળી હકીકત સાંભળીને ઘણીજ દુઃખી થઈ અને મનમાં ને મનમાંજ વિચાર કરવા લાગી. ને પછી માતાને નમ્રતાપૂર્વક કહ્યું કે "માતા! હું બાદશાહની પાસે જઇને તમને છોડાવવાની અરજ કરવા ઈચ્છું છું. મને જવાની રજા આપો." તેનાં આવાં હિંમત ભરેલાં વાક્યોથી તેનાં માબાપે તેને પહેલાં તો જવાની રજા આપી નહીં, પરંતુ જ્યારે તે બહુ પાછળ લાગી ત્યારે છેવટે તેને જવાની રજા આપી, તેથી પ્રાસ્કોવિયાએ જવાની તૈયારી કરવા માંડી. તે સારા સ્વભાવની અને ધર્મપરાયણ હતી. પોતાને ઘણે છેટે પૈસા વિના એકલું જવાનું છે, તેથી દુઃખભંજન દયાળુ પરમેશ્વરની પ્રાર્થના કરી તેના ઉપર સંપૂર્ણ આધાર રાખીને પિતામાતાને પ્રણામ કરીને જવા નીકળી. માર્ગમાં તેને જે જે દુઃખ વેઠવાં પડયાં હતાં તેનું વિસ્તારથી વર્ણન લખવામાં આવે તો તે ઘણું લાંબું થઈ જાય, માટે તેમાંથી ફક્ત એકજ દુઃખનો પ્રસંગ લખવામાં આવે છે. જે પરથી માબાપનો છુટકારો કરવામાં તેણે કેટલું દુઃખ વેઠયું હશે તેનો કંઈક ખ્યાલ આવશે. એક વેળાએ તે જંગલમાં ચાલતી ચાલતી જતી હતી; એટલામાં તેણે એક ઝાડ ઉખડીને પડતું જોયું તેથી તે ભયભીત થઇને જંગલમાં ચાલી ગઈ, અને ત્યાં રાત્રિ પડી જવાથી એક ઝાડ નીચે સૂઇ રહી. બીજે દહાડે તેજ જગ્યાપરથી એક ગાડી જતી હતી તેમાં બેસનારાઓને દયા આવ્યાથી તેમણે પોતાની ગાડીમાં તેને બેસાડીને બીજે ગામ લઇ જવાની ઈચ્છા જણાવી, તેથી તે ગાડીમાં બેઠી.

પરંતુ ગાડીમાંથી ઉતરતી વેળાએ પ્રાસ્કોવિયા કીચડમાં પડી ગઈ. તે બે દિવસની ભૂખી હતી તેથી તે ગામમાં ભીખ માગવા લાગી, પણ કોઈએ કંઇ આપ્યું નહિ. ઉલટા લોકો ચોર ધારીને તેને હાંકી મૂકવા લાગ્યા અને કેટલાક તો મારવા પણ લાગ્યા.

ઉપર પ્રમાણે અપમાન સહન કરીને તે એક દેવળ તરફ ગઇ. દુર્ભાગ્યે તેનો દરવાજો પણ બંધ હતો. શું કરવું, ક્યાં જવું? એનો વિચાર તે કરવા લાગી. ભૂખ અને તરસ કડકડીને લાગી હતી, તેથી બંધ બારણા આગળ બેઠી, પણ ત્યાં પણ બિચારીને ગામના છોકરા આવીને મારવા લાગ્યા, અને ચોર ચોર કરીને બૂમો પાડવા લાગ્યા. છોકરી ઘણી નિરૂપાય થઈ, તે વેળાએ તે સર્વ દુઃખના ટાળનાર પરમેશ્વરની સ્તુતિ કરવા લાગી. અહા! કેવું આશ્ચર્ય! તે વેળાએ એક દયાળુ સ્ત્રી તેની પાસે આવી અને તેણે ખાવાની વસ્તુ અને લુગડાં આપ્યાં અને તેને પોતાને ઘેર લઇ ગઇ. ત્યાર પછી થોડા દિવસ વિસામો લઇને પાછી પોતાનું કામ કરવાને નિકળી. રસ્તામાં જતાં એક જંગલી કૂતરાનું ટોળું મળ્યું, કૂતરાં તેને કરડવા માટે દોડયાં; પરંતુ પરમેશ્વરની કૃપાથી ત્યાં એક મુસાફર આવી ચડયો તેણે કૂતરાંના મ્હોંમાંથી તેને બચાવી. ત્યાર પછી તે આગળ ચાલવા લાગી. એ પ્રમાણે ઘણાક દિવસ માર્ગમાં જાત જાતની વિપત્તિ વેઠતી ચાલી. એટલામાં શિયાળાની ઋતુ બેઠી. યૂરોપમાં શિયાળામાં ઘણીજ ટાઢ પડે છે અને બધી ધરતી

બરફથી ઢંકાઇ જાય છે. તેની પાસે ગરમ કપડાં નહોતાં તેથી તે ઘણું દુઃખ પામવા લાગી. તે વેળાએ ઇશ્વરની કૃપાથી કેટલાંક માણસો ગાડીમાં બેસીને જતાં હતાં. તેઓએ તેને ગાડીમાં બેસાડીને ચામડાનો કોટ આપ્યો. ત્યાર પછી થોડા દિવસમાં તે માંદી પડી, તે વેળાએ દયાળુ માણસોએ તેની માવજત કરી. ત્યારબાદ તે ચાલવા લાગી. એક વર્ષે ઘણાં ઘણાં દુઃખો સહન કરીને અન્તે સેન્ટપિટર્સબર્ગમાં આવી પહોંચી. રસ્તામાં એક ભલી બાઇએ રાણીને મળવાની તદબીર કરી આપી હતી. લાગ જોઈને રાણીને મળી. રાણીને પોતાના બાપની બધી હકીકત કહી અને પોતે તેને છોડાવવાને માટે આટલા દૂરથી આવી છે તે કહ્યું, તેથી રાણી તેના આવા સદ્‌ગુણો જોઇને ઘણીજ ખુશી થઈ અને તેના ઉપર માયા બતાવી. રાણી તેને બાદશાહની પાસે લઇ ગઈ, બાદશાહે પ્રાસ્કોવિયાને મોઢે તેની પોતાની બધી હકીકત સાંભળી અને તે ઘણો ખુશી થયો તથા તેની ઘણી તારીફ કરવા લાગ્યો. પછી તરત તેના બાપને છોડી દેવાનો હુકમ આપ્યો; અને છોકરીને થોડુંક ધન આપીને વિદાય કરી. લકુલપને આવવાનો હુકમ મળ્યાથી તે પોતાની સ્ત્રીની જોડે પાછો સેન્ટપિટર્સબર્ગમાં આવ્યો; પણ પોતાની કન્યાને વધારે દિવસ જીવતી તે જોવા પામ્યો નહિ; કારણ કે તે ઘણીજ થાકી ગઇ હતી તથા દુર્બળ થઇ ગઇ હતી તેથી તે થોડા દિવસમાંજ મરણ પામી.

છોકરીએ મહેનતથી પોતાના માબાપનું દુઃખ દૂર

કરતાં પ્રાણ ત્યાગ કર્યો. આનુંજ નામ ખરી માબાપ ઉપરની માયા છે.

---

(૧૮) માબાપનો પ્રાણ બચાવવા પોતાના દાંત વેચવા જનારી છોકરી.

ઇસ્વીસન ૧૭૮૩ના શિયાળાની ઋતુમાં ન્યુયોર્કના પરગણામાં મોટો દુકાળ પડયો હતો તેથી ઘણાં માણસો મરણ પામતાં હતાં. તેમાંનાં બે વૃદ્ધ સ્ત્રીપુરૂષ પ્રાણ જવાની તૈયારીમાં આવી પડયાં હતાં. તેઓની એક નાની દીકરી હતી. તે છોકરી કેટલીક જાતની મહેનત મજૂરી કરીને થોડુંક કમાતી હતી અને તેઓનું ગુજરાન કરતી હતી, પરંતુ ધીરે ધીરે તે દુર્બળ થતી ગઇ. તેનાથી મજૂરી થઇ શકતી નહોતી, એથી અન્ન વગર વૃદ્ધ માબાપના પ્રાણ જવાની તૈયારી થયેલી જોઈને તે મનમાં ઘણીજ દુ:ખી બની ગઇ. કેવો ઉપાય કર્યાથી તેઓ જીવી શકે તેનો વિચાર કરવા લાગી. એટલામાં એક માણસને મોઢે સાંભળ્યું કે, એક દાંતના ડાકટરે જાહેરખબર છપાવી છે કે જે માણસ પોતાના સારામાં સારા દાંત આપશે તેને દરેક દાંતની કીંમત ત્રણ ગીની પ્રમાણે મળશે અને તે દાંત પોતે ઉખેડી લેશે. ભક્તિવાન બાળિકા આ ખબર સાંભળીને ઘણીજ આનંદ પામી અને પોતાના આગળના દાંત વેચવા માટે ડૉકટરની પાસે ગઇ. ડૉકટરે તે નાની છોડીને જોઇને પૂછયું: “શા માટે તું આટલું નુકસાન ખમવા આવી છે?”

તેણે પોતાની સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી. માબાપના ઉપર છોકરીનો અગાધ પ્રેમ જોઇને ડૉકટરની આંખમાં આંસુની ધાર વહેવા માંડી. તે એને શોભા વિનાની કરીને પોતાનું કામ કરવા રાજી થયો નહિ. તેણે તરત ૧૦ ગીની એટલે ૧૦૫ રૂપીઆ આપીને તે છોકરીને જવાની રજા આપી. છોકરી તે ડૉકટરનો ઉપકાર માનીને બહુજ ખુશી થઈ અને વધુ ઉલટથી માબાપની સેવા કરવા માંડી.

---

(૧૯) પિતાને માટે દુઃખ વેઠનારી છોકરી.

ફ્રાન્સમાં ડેલિલેસ નામની એક છોકરી રહેતી હતી. તેની અસાધારણ પિતૃભક્તિનું ઉદાહરણ છે. તેનો બાપ કેદખાનામાં પડયો હતો, ત્યારે જરાવાર પણ તેણે પોતાના બાપનો સંગ છોડયો નહોતો. તેના બાપને ફ્રાન્સના લિયન્સ શેહેરમાંથી કનસિયરના કેદખાનામાં લઇ જવાનું ઠર્યાથી તેની જોડે જવાની તેણે પરવાનગી માગી; પરંતુ તેની અરજ કબૂલ કરવામાં આવી નહિ. પિતૃભકિતના જોસને કોણ અટકાવી શકે છે? તેણે અબળા જાતિની બીક તથા અશક્તિ દૂર કરી, અને પોતાના બાપના ગાડાની જોડે ચાલતાં જવાનો દ્રઢ નિશ્ચય કર્યો. દોઢસો માઇલ તે ગાડાની જોડે જોડે ચાલતી ગઈ. તેણે ગાડાની બાજુ કદિ પણ છોડી નહિ. ઘણું દુઃખ વેઠયા પછી તે કેદખાનાની પાસે આવી પહોંચી; તે છતાં આ છોકરીને પોતાના પિતાની પાસે રહેવાની રજા મળી નહિ, પણ તેથી તેની દ્રઢ પ્રતિજ્ઞા શિથિલ થઇ નહિ. તે ગણુ

મહીના સુધી ત્યાંના ઉપરીઓને કાલાવાલા કરીને પિતાને કેદખાનામાંથી છોડાવવામાં ફતેહમંદ થઇ, પરન્તુ બાપને લઇને ઘેર તે પહોંચવા પામી નહિ. કારણકે ઘણું કષ્ટ અને મહેનત કરવાથી તેનું શરીર ક્ષીણ અને દુબળું થઈ ગયું હતું. તેણે પોતાના પિતાને મહા મહેનતે કેદખાનામાંથી છોડાવ્યો. **પોતાનું જીવન આપવાથી પિતાનો ઉધ્ધાર થયો એવું સમજીને મૃત્યુકાલે પણ તે આનન્દ દેખાડવા લાગી.**

---

(૨૦) અસાધારણ પિતૃભક્તિવાળી બાળકી.

એક વેળા ઇંગ્લાંડના બીજા જેમ્સ રાજાની કન્યા મેરી રાજ્યલોભમાં મતિહીન થઇને પોતાના સ્વામીની ખોટી સલાહથી પિતાને રાજગાદી ઉપરથી ઉઠાડીને પોતે ગાદી ઉપર બેઠી. અને પિતાનું સર્વ ધન, દોલત લઇને તેનું સૈન્ય, સામન્ત અને સગાંવહાલાંને તથા તેના પક્ષનાં માણસોમાંથી કેટલાંકને મારી નંખાવ્યાં તથા કેટલાંકને બંધીવાન કરીને તેમના ઉપર ઘણો જુલમ ગુજાર્યો. એ બનાવમાં બીજા જેમ્સનો એક પ્રધાન મંત્રી લોર્ડ પ્રેસ્ટન નિમકહલાલીથી પોતાના માલિકનું ભલું કરવા યત્ન કરતો હતો, તેથી રાજકન્યા મેરીએ તેને ગરદન મારવાના વિચારથી લંડન ટાવરના કિલ્લામાં બંધીવાન કરી રાખ્યો હતો. પ્રેસ્ટન આવી રીતે બંધીવાન થયાથી લુસી નામની તેની એક બાળિકા કન્યા પોતાના પિતાને જોવાની ઇચ્છાથી ઘણીજ રોતી હતી તેથી તેની દાસી તેને છુપી રીતે કિલ્લામાં લઈ જવાના વિચારથી ચાલી.

લુસીએ આ ભયંકર કિલ્લો અને હથિયારબંધ કિલ્લાના રક્ષકોની બિહામણી મૂર્તિ જોઇને ભયભીત થઇને બન્ને હાથવડે પોતાની દાસીની કમર પકડીને તેના લુગડામાં મ્હોં છુપાવીને અતિ મૃદુસ્વરે તેને પૂછ્યું: “ દાઈ! આ કેવી ભયની જગ્યા છે? શું આ ઠેકાણે મ્હારો બાપ બંધીવાન છે? ” “ હા બેટી, આ જગ્યાએ ત્હારો બાપ અને મ્હારો દયાળુ માલિક કષ્ટથી રહે છે. શા વાસ્તે ચિંતા કરે છે બેટી! હમણાં તેની જોડે મુલાકાત થશે. શું તને આ કિલ્લામાં આવતાં ભય થાય છે? ” “નહિ, દાઇ મને ભય શેનો થાય? જ્યાં મ્હારો પિતા છે ત્યાં જવામાં મને કંઇ ભય નથી; ” પરંતુ જેમ જેમ તેઓ એ કિલ્લામાં આગળ ચાલવા લાગ્યાં, તેમ તેમ તેમાંની ભયંકર જગ્યાઓ જોઇને બાળિકા લુસીનું કોમળ હૃદય વધારે ભયભીત થવા લાગ્યું, અને તે એકદમ તેની દાસી એગીથ્રાડયો એમના શરીરની સાથે બાઝી પડીને અતિ મૃદુસ્વરે તેના કાનમાં બોલી કે “ દાઇ! શું આ જગ્યાએ ડયુક રિચર્ડ અને તેના બે ભત્રીજા એડવર્ડ અને યોર્કના ડયુક રીચર્ડને મારી નાખ્યા હતા? ” તેના ઉત્તરમાં દાઈએ કહ્યું: “ હા બેટી! પરંતુ તું ભય કરીશ નહિ, ત્હારૂં કોઇ નામ દેશે નહિ. ” આવું કહી તેણે છોકરીને દિલાસો આપ્યો, પરંતુ પુનઃ તે છોકરીએ પૂછ્યું, “ દાઇ! શું પેલા દુષ્ટ રિચર્ડે અહિંજ છઠ્ઠા હેનરી રાજાનો નાશ કર્યો હતો? ” આ પ્રમાણે માર્યા ગયેલા માણસોની વાતો ઘણાઓને મ્હોડે તેણે સાંભળેલી તે યાદ

આવવાથી પોતાના બાપને માટે તેનું મન ઘણુંજ વ્યાકુળ થઇ પડયું. વળી તેણે ફરી પૂછયું, "દાઇ! તું શું એમ ધારે છે કે એઓ મ્હારા પિતાનો પણ નાશ કરશે?" આ સાંભળીને દાઇ બોલી: "ચૂપ થા, બેટા, અહિંયાં એ સર્વ વાત બોલીશ નહિ. કોઇ સાંભળશે તો ત્હારા પિતા સાથે આપણી મુલાકાત થશે નહિ ને આપણ બેઉને હાથ પગમાં બેડી નાખીને કેદ કરી રાખશે." આવું સાંભળીને લુસી ચુપ થઇને એમીની પછવાડે જવા લાગી; અને તેઓ પિતાના કેદખાનામાં ગયાં. પિતાને જોતાંજ બાળકી તેના ખોળામાં જઈ તેને ગળે બાઝી પડી અને સર્વ ભય વિસરી જઇને આનંદમાં આવી ગઈ. થોડી વાર ચૂપ રહ્યા પછી તેણે પિતાના ખભા ઉપર માથું મૂકયું.

લૉર્ડ પ્રેસ્ટનનું અંતઃકરણ પોતાની નાની છોકરીનો આવો અસાધારણ ભક્તિભાવ જોઇને વાત્સલ્ય ભાવથી ઉભરાઇ ગયું અને તે પોતાનું મૃત્યુ પાસે આવેલું જોઇને મનમાંને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો: "હાય! હું આ મા વગરની અબળા બાળકીને કોને આધારે મૂકી જઇશ? મ્હારા સિવાય આ ત્રણ લોકમાં એનું બીજું કોઇ નથી. આ બાળકી બાળપણમાંજ પિતા માતા વિનાની થવાથી કેવી રીતે જીવી શકશે? હવે તેને નબાપી થવું પડશે એ વાતને જાણતી પણ નહી હોય! હે જગદીશ્વર! ત્હારી શી ઇચ્છા હશે! ગમે તે હો, ત્હારી ઉદાર કરૂણાથી નિરાશ્રિત જીવ જંતુઓ પણ રક્ષા પામે છે. હું

મ્હારી આ એકની એક વહાલી પુત્રી તને સોંપીને પૃથ્વી-માંથી વિદાય થઇશ." પ્રધાન આવી રીતે દયા ભાવથી પોતાની અવસ્થા વિષે વિચાર કરીને ચોધારાં આંસુ પાડવા લાગ્યો. તેની આંખમાંથી આંસુની ધારા પડતી જોઇને બાળા-એ રોઇને પૂછ્યું: "પિતા તમે શાવાસ્તે રૂઓ છો અને શામાટે આ ભયાનક સ્થાનમાંથી ઘેર આવતા નથી?" આ સાંભળીને તેણે કહ્યું: "લુસી! તું રડ ના, શાંત થા, હું તને મ્હારા દુઃખની વાત કહું છું. હું હવે ઘેર આવીશ નહિ. રાજાના માણસોએ મને બળવાખોર એટલે રાજાનો દુશ્મન ગણીને મને મારી નાખવા માટે અહિં કેદ કર્યો છે. આ કિલ્લાની એક ઉંચી જગ્યાએ મને લઈ જઇને ધારવાળી કુહાડીથી મ્હારૂં માથું કાપશે અને તે માથું લંડનબ્રિજ નામના પુલ ઉપર અથવા કોઈ રાજમાર્ગ ઉપર લટકાવશે. જ્યાં સુધી આવી રીતે મ્હારા પ્રાણ જશે નહિ, ત્યાં સુધી મને આ કેદખાનામાં પુરાઇ રહેવું પડશે."

આવાં વાક્ય સાંભળતાંજ લુસી એકદમ ઉંચા અવા-જથી રોવા લાગી અને ગભરાઇને બન્ને હાથ પિતાના ગળામાં ફેરવ્યા અને તેની છાતીમાં મ્હોં સંતાડીને બહુજ રોવા લાગી. તેનાં આંસુ વડે દુઃખી પિતાનું શરીર ભીંજાવા લાગ્યું. આવું જોઈને તે બોલ્યો: "લુસી! સ્થિર થા. બેટી! મ્હારે બીજી ઘણી વાત કહેવી છે તે હવે સાંભળ; કારણ કે હવે ત્હારી જોડે આ જન્મમાં મ્હારો મેળાપ થવાની આશા નથી; આ મેળાપ છેલ્લોજ છે." "નહિ પિતા,

હું તમારૂં માથું કપાવા દઈશ નહિ. તેઓ તમને કેમ કાપશે ? હું તમારા ગળામાં વળગી રહીશ. તેથી તેઓ કાપી શકશે નહિ; અને તેઓની આગળ તમારા ગુણની ઓળખાણ આપીશ, જેથી તેઓની તમને મારવાની વૃત્તિ જરૂર ફરી જશે."

"લુસી ! મ્હારી આ બધી વાત ઘેલીના જેવી છે. મ્હેં મ્હારા ધણીનો પક્ષ કર્યો તે હાલના રાજની વિરૂદ્ધનું આચરણ કર્યું છે; એટલા માટે અવશ્ય તે મને પ્રાણદંડ દેશે. લુસી ! મ્હારો માલિક રાજા જેમ્સ શું તને યાદ આવતો નથી ? તને હું એક દિવસ તેમને દેખાડવા માટે વ્હાઈટહૉલ નામની જગ્યાએ લઈ ગયો હતો." આ સાંભળીને લુસીએ કહ્યું: "હા બાપા, તે મને યાદ છે. તે વેળાએ તેમણે મ્હારા માથા ઉપર હાથ મૂકીને કહ્યું હતું કે, મ્હારી કન્યા મેરી આટલી ઉમ્મરે લુસીના જેવી હતી." ત્યાર પછી તેના બાપે કહ્યું: "હા તને બરાબર યાદ છે; પરંતુ થોડા દિવસ પછી અમારી એ રાજકન્યાનો વિવાહ થયો. તેના સ્વામીએ અમારા રાજાને રાજગાદી ઉપરથી ઉઠાડી તેમને રાજમાંથી કાઢી મૂક્યા, અને કેટલીક ખરાબ રૈયતે એકઠા થઈને તેને અને તેની સ્ત્રીને રાજગાદી ઉપર બેસાડયાં. જો બેટી ! આવા સ્વામીની સાથે પરણીને પિતાની વિરૂદ્ધ આચરણ કર્યું એ રાજકન્યાએ કેવું ખોટું કામ કર્યું ?!" આ સાંભળીને લુસીએ જવાબ આપ્યો: "પિતા ! શા માટે રાજાએ મને આવી દુષ્ટ કન્યા મેરીના જેવી ધારી હતી ?" આ સાંભળીને

લોર્ડ પ્રેસ્ટને કહ્યુંઃ " ચૂપ, અહિં આવી વાત કરવી ન જોઇએ. હું ધારૂં છું કે તેના પિતાના વિશ્વાસુ મંત્રી અને નોકર ચાકરોના પ્રાણ લેવામાં તેની સંમતિ નથી."

મંત્રીની આ વાત સાંભળીને દાસી એમી ગ્રાડયોએલ જરા તેની પાસે આવીને હાથ જોડીને બોલી, " મહાશય ! મ્હેં સાંભળ્યું છે કે રાજકન્યાનો સ્વભાવ દયાળુ છે. જો કોઈ માણસ ખરા આગ્રહથી તેની પાસે આપના છુટકારા માટે પ્રાર્થના કરે, તો હું ધારૂં છું કે આપનો પ્રાણ બચે." આ સાંભળીને મંત્રીએ કહ્યું, " એમિ ! આ ત્રણ લોકમાં મ્હારો એવો કોણ સગોવહાલો છે કે મ્હારે માટે આવા દુઃખ પૂર્ણ સાહસિક કામમાં પડીને રાજદ્વારે મ્હારા પ્રાણની ભિક્ષા માગે ? હાલ તો હું રાજનો બળવાખોર ઠર્યો છું, તેથી કોઈ મને મદદગાર થાય તો ન્યાયાધીશ તેને પણ બળવાખોર જાણે. આ ભયથી કોઇ માણસ મને મદદ આપવાની હિંમત કરે તેમ નથી."

આ સાંભળીને પિતાપ્રેમી લુસીએ કહ્યુંઃ "શામાટે! પિતા હુ રાણીની પાસે જઇને તમારા પ્રાણની ભિક્ષા માગીશ. જો તેમ વશે તો તે કોઈપણ રીતે નાકબૂલ કરશે નહિ."

આ સાંભળીને તેણે કહ્યુંઃ " અહા ! બેટા ત્હારી વાત કંઇ પણ કામની નથી." " શા માટે નહિ પિતા ! હું સારી રીતે બોલી શકીશ. મ્હારી વાત સાંભળ્યાથી શું તેને દયા આવશે નહિ ? હું તેને ઘણીવાર કહીશ." આ સાંભળીને તેના પિતાએ તેને ખોળામાં લઇને તેનું મુખ

ચુમ્બન કરીને કહ્યું: “ બેટા! જો તું કોઈ રીતે રાણીની પાસે જઈશ, તો પણ ભયથી તેની જોડે વાત કરી શકીશ નહી.” “શામાટે નહિ પિતા! ભય શેનો? હું કોઈ રીતે ડરીશ નહિ. જો તે મ્હારા ઉપર ઘણીજ ગુસ્સે થશે તથા મારશે તોપણ હું તમને યાદ કરીને સ્થિર રહીશ.” આ સાંભળીને તેનો પિતા બોલ્યોઃ “ બેટી! તું ચિરંજીવી થા!! જો રાણી ત્હારી પ્રાર્થના પૂર્ણ ન કરે તો ઈશ્વર ત્હારા ઉપર દયા કરશે એજ મને દિલાસો છે!”

આ સર્વ વાતચીત સાંભળીને પાસે [illegible]ી દાસી એમીની આંખમાંથી અખંડ આંસુની ધારા વહેવા લાગી અને તે પછી બોલી: “ હે સ્વામિ! કોણ આ અબળા બાળકીને રાણીની પાસે લઈ જશે?” આ સાંભળીને લૉર્ડ પ્રેસ્ટને કહ્યું, “ હું તેનો ઉપાય કરૂં છું.” આમ કહીને તેણે તરત લુસીની ધર્મમાતાને એક વિનંતિપત્ર લખ્યો, અને તે પોતાની કન્યાના હાથમાં આપીને બોલ્યો: “ બેટી! તું કાલે સવારે ત્હારી સ્થિતિને ઘટે તેવો પોશાક પહેરીને હેમ્પટનકૉર્ટ નામની જગ્યાએ જઈ સ્વહસ્તે લેડી કલારેન્ડનને આ પત્ર આપજે. તે એ જગ્યાએ રાણીની ત્યાં આવવાની વાટ જોતી હશે.” ત્યાર પછી તેણે પોતાની પ્રાણતુલ્ય કન્યાનું મુખ ચુમ્બન કરીને તેને વિદાય કરી. કન્યા પણ રો[illegible] રોતી તેની પાસેથી વિદાય થઈને અત્યંત દુઃખ સાથે ધીરેધીરે કિલ્લામાંથી બહાર નિકળી; પરંતુ તે પોતાના પિતાને આ દુઃખમાંથી છોડાવશે એવી આશાથી તેનું મન શાન્ત થયું હતું. ઘડિયે

ઘડિયે તે પોતાની વયના પ્રમાણમાં અને તેટલા સરળ ભાવથી પરમેશ્વરની પાસે પોતાની અભિલાષા પ્રકટ કરતી હતી; અને વારે વારે વિપદ્‌માં પડેલા પિતાને યાદ કરીને આંખમાંથી આંસુ પાડતી હતી.

પિતૃવત્સલ લુસી રાત્રે વખતોવખત જાગીને પાસે સૂતેલી દાસીને પૂછવા લાગી: "એમી ! શું રાત્રિ હજી પણ પૂરી થઈ નથી ? ક્યારે સવાર થશે ?" જોજે મને ઉઠવામાં કોઈ રીતે મોડું ન થાય. ત્યારપછી રાત્રિ ગઈ અને સવારનું પહોર થયું. હજી પક્ષીઓ માળો છોડી ગયાં નહોતાં તે પહેલાં તો લુસીએ બિછાનામાંથી ઉઠીને બધાંને જગાડ્યાં અને દાસીને પોતાને પોશાક પહેરાવવા કહ્યું. વ્યવહાર કુશળ એમીએ પોતાની આંખની પુતળી સમાન લુસીને એવો યોગ્ય પોશાક ધારણ કરાવ્યો કે ગમે તેવા કઠોર હૃદયનો માણસ પણ તેને જોઈને આંસુ પાડ્યા વગર રહે નહિ. ઘણા પ્રેમ સાથે વહાલી લુસીને દાસીએ ખોળામાં લીધી અને તરત તેણે પોતાનું માથું તેના ખભા ઉપર નાખ્યું. તેના પિતાના બે વિશ્વાસુ ઘરડા નોકરો તેની સાથે ચાલ્યા. લુસીને આવા ભારે કામ માટે જવાના સમાચાર સાંભળીને મંત્રીના ઘરના બધા નોકરો તેને જોવા માટે તે જગ્યાએ હાજર થયા હતા અને સર્વે લુસીનું હૈયું ભરાઈ આવે એવો પિતૃપ્રેમ જોઈને આંસુ પાડીને તેને આશીર્વાદ આપવા લાગ્યા કે "જગદીશ્વર તમારા ઉપર પ્રસન્ન થાય."

લેડી કલારેન્ડન બિછાનામાંથી ઉઠે તે પહેલાં લુસી

પહોંચી ગઇ અને તેના આગળ અતિ મૃદુસ્વરે હળવે હળવે અથથી તે ઇતિ સુધી સર્વ હકીકત જાહેર કરી અને પિતાએ આપેલો પત્ર તેના હાથમાં આપ્યો. લેડી કલારેન્ડન રાણી મેરીની કાકી હતી. પોતાની ધર્મકન્યા લુસીની ઉપર તે ઘણોજ સ્નેહ રાખતી હતી, પરંતુ તેના પિતાનો પત્ર વાંચીને અને તેને મોઢે સર્વ વૃત્તાન્ત જાણીને તેણે ખેદપૂર્વક કહ્યું: "લુસી ! શું કરૂં, ત્હારે માટે મને ઘણીજ દિલગીરી થાય છે, પરંતુ હું ધારૂં છું કે હું ત્હારૂં કંઈ પણ ભલું કરી શકીશ નહિ. મ્હારા સ્વામીની જોડે પહેલા રાજાનો વ્યવહાર હતો એવો હાલની રાણી મેરીના મનમાં સંશય છે; તેથી કરીને અમારાપર રાણીની પ્રીતી રહી નથી માટે ત્હારા પિતાને માટે હમણાં રાણીની પાસે વિનંતિ કરવાની મ્હારી હિમ્મત થતી નથી. ત્હારા પિતા ઉપર તેનો ઘણો ક્રોધ છે અને તેને તે કદિપણ ક્ષમા કરશે નહિ; એ વાત રાણીએ એક વેળાએ સ્પષ્ટ બધાની સામે કહી છે."

આ સાંભળી લુસીએ કહ્યું: "આપને વિનંતિ કરવાનું હું કહેતી નથી. આપ કેવળ એકવાર રાણીની જોડે મ્હારી મુલાકાત કરાવો. હું પોતે તેની આગળ મ્હારા પિતાના પ્રાણની ભિક્ષા માગીશ; અને એ વાતને તે કદીપણ ના કબૂલ થશે નહિ." આ સાંભળીને લુસીની ધર્મમાતા બોલી: "રે ગાંડી છોડી ! શું તું રાણીની જોડે વાત કરવાની હિમ્મત કરીશ ?" લુસી બોલી: હા હું હિમ્મત કરીશ. આપ કેવળ એકવાર મને તેની પાસે લઈ જાઓ. આ સાંભળીને તે બોલી: "લુસી ! તું તેની સાથે હિમ્મતથી વાત કરીશ ! કદાચ કોઈ રીતે તું રાણીને મળીશ તો પણ તેને જોતાંજ તું ગભરાઈ જઇશ અને એક શબ્દ પણ બોલ-

વાની શક્તિ ત્હારામાં રહેશે નહિ.” આ વાત સાંભળીને લુસીની આંખમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં અને બોલી: “મા ! તમે એક વખત મને રાણીને દેખાડો.” લેડી કલારેન્ડન આ ન્હાની છોડીના મુખમાંથી ફરીફરીને આ વાકય સાંભળીને અને તેના બાળહૃદયમાં આવી અસામાન્ય પિતૃભક્તિ જોઈને તેને બહુજ દયા આવી, તરતજ તે લુગડાં પહેરીને લુસીને સાથે લઇને રાજધાનીની કોઈ મુકરર જગ્યાએ જવા નીકળી. એ જગ્યાએ રાણી દરરોજ પ્રાતઃકાલે ઉપાસનામંદિરમાંથી પાછી આવીને થોડો વખત ફરતી હતી. લેડી કલારેન્ડન લુસીને સાથે લઇને એ ઠેકાણે ગઈ, તે વેળાએ રાણી હજી ત્યાં આવી નહોતી. લેડી કલારેન્ડન પોતાની અતિ સ્નેહપાત્ર ન્હાની છોકરીનું ચિત્ત વિનોદમાં રાખવા માટે તેને ત્યાંનાં ચિત્રો દેખાડવા લાગી. લુસી એક પ્રચંડ મહાપુરૂષના દેખાવવાળી છબી તરફ આંગળી બતાવીને બોલી: “હું એમને ઓળખું છું, એ અમારા રાજા જેમ્સની છબી છે.” લેડી તે તરફ નજર કરીને લાંબો નિશ્વાસ મૂકીને બોલી: “હા, રાણી મેરીના પિતા પદભ્રષ્ટ રાજાની આ છબી છે. પછી તે રાણીને દૂરથી જોઇને લુસીને કહેવા લાગી: “લુસી ! પેલી રાણી પોતાના માણસો અને સખિયોથી વીંટાઇને આવે છે. સાવચેત રહે, આ ત્હારો વખત છે. જે સર્વથી જરા આગળ ચાલે છે તેજ રાણી છે. તેને જોઇને તું જમીન ઉપર પડીને ત્હારી વિનંતિ કરજે. જોજે ભય–બીક રાખીશ નહિ. તું જ્યાં છે ત્યાંજ ઉભી રહેજે” કલારેન્ડન લુસીને એવી શિખામણ આપીને તે જગ્યાએથી ખસી ગઈ.

લુસી આવી રીતે એકલી પડવાથી તેનો સુકોમળ ચહેરો કરમાયો અને ફીક્કો થઈ ગયો; તથાપિ મનમાંથી હિમ્મત ગઈ

નહિ તે વારંવાર મનવડે ઈશ્વરનું સ્મરણ કરવા લાગી. રાણી આવી પહોંચી કે તરતજ લુસી રાણીને પગે પડી અને રડતે રડતે તેણે પોતાની પ્રાર્થના કહી બતાવી ને પોતાના પિતાની અરજી આપી. તેની બાલ્યાવસ્થા, માથાથી લઇને પગસુધી શોકનો પોશાક, ચંદ્રના જેવા રૂપની ઝાંખી પડી ગયેલી કાંતિ અને આંખમાંથી વહેતાં ચોધારાં આંસુઓ જોઇને; અને તેનું વર્ણન નહિ થઇ શકે એવાં શોક ભરેલાં વચનો સાંભળીને રાણી મેરીનું અન્તઃકરણ પીગળી ગયું. તે એકપણ ડગલું આગળ ચાલી શકી નહિ. તેણે ત્યાંજ અટકી જઇને દયાભાવથી બાલિકાને શાન્ત કરીને તે અરજી વાંચી; પરંતુ તે લૉર્ડ પ્રેસ્ટનની જાણીને ક્રોધથી લાલચોળ આંખ કરીને તેણે એ પત્ર ફેંકી દીધો. ત્યાંથી જવા માટે જેવી તે પગલું ભરે છે તેવામાં લુસીએ નિર્ભય થઇને તેણે પહેરેલા રાજ પોશાકનો એક ભાગ પકડીને તેને રોકી અને ઉંચા સ્વરથી રોતી રોતી વારંવાર કહેવા લાગી: "હે રાણી! કૃપા કરીને મ્હારા પિતાને બચાવો." તેના મનમાં બીજી પણ ઘણી જાતની વિનવણી કરવાની ઇચ્છા હતી; પરંતુ શોક આડે કંઇ પણ યાદ આવ્યું નહિ. "મ્હારા પિતાને જીવતદાન આપો" આજ વાક્ય તે વારંવાર કહેવા લાગી. રોતી રોતી તે જૂની પેઠે બે હાથથી રાણીને પગે બાઝી પડી. આ બાલિકાનો વિનય અને રૂદન જોઇને હરકોઇ માણસના મનમાં કરૂણા ઉપજે તેમ હતું, જેથી રાણી મેરીના મનમાં અતિશય દયા ઉત્પન્ન થઈ; પરંતુ લૉર્ડ પ્રેસ્ટનનો વધ કરવો એ ઘણુંજ જરૂરનું સમજીને તે શાંતભાવથી બોલી: "છોકરી! હું ત્હારી પ્રાર્થના સ્વીકારી શકતી નથી." લુસીએ કહ્યું "શા માટે નહિ રાણી! મ્હારા પિતાનો કંઇ અપરાધ નથી, તેને

તો સર્વે ચાહે છે અને તે સર્વના ઉપર સ્નેહ રાખે છે." રાણીએ કહ્યું: "હા, તે ત્હારા ઉપર સ્નેહ રાખે છે ખરો; પરંતુ તેણે હમણાં રાજનિયમની વિરૂદ્ધ આચરણ કર્યું છે, તેથી જરૂર તેને સજા થશે." લુસીએ આ સાભળીને કહ્યું: "મા ! તમે ધારોતો તેમનો અપરાધ માફ કરી શકો તેમ છો. મ્હેં સાંભળ્યું છે કે **જે માણસ બીજા માણસનો અપરાધ ક્ષમા કરે છે, તેના દોષ ઇશ્વર પણ ક્ષમા કરે છે.**" આ સાંભળીને રાણી બોલી: "ત્હારા જેવી છોકરીના ઉપદેશ પ્રમાણે મને રાજ્ય ચલાવવાની જરૂર નથી. મ્હારે શું કરવું જોઈએ તે હું સારી પેઠે જાણું છું. જો કે આવી ન્હાની બાળકીની પ્રાર્થના પૂર્ણ ન કરવી, એ દુઃખનો વિષય છે ખરો; તથાપિ હું સાધારણ નિયમની વિરૂદ્ધ પક્ષપાતી થઈને ત્હારા પિતાને ક્ષમા કરી શકતી નથી." શોકાતુર લુસીએ બીજું કંઇ ન કહેતાં થોડીવાર સુધી રાણીના ઉપર અનિમેષ દૃષ્ટિપાત કર્યો, પછી મુખ ફેરવીને સ્થિર નેત્રથી તે અગાઉના રાજા જેમ્સની છબી જોવા લાગી. તે છબી ઉપર રહેલા અસાધારણ ભાવ જોયા કરવાથી રાણી તેને તેનું કારણ પૂછયા સિવાય રહી શકી નહિ. તેણે કહ્યું: "હે છોડી ! તું શા વાસ્તે અનિમેષ નેત્રથી મ્હારા પિતાની છબી જુએ છે ?" તેના ઉત્તરમાં લુસી બોલી: "મ્હારો પિતા કેવળ આપના પિતાને ચહાતો હતો, તેથીજ આપ તેનો પ્રાણ લેવા તૈયાર થયાં છો; એ વિચાર કરીને હું આપના પિતાની છબી જોઉં છું." અલ્પવયની બાળાના મુખનાં આવાં વાક્ય સાંભળીને મેરીના મનમાં બુદ્ધિનો ઉદય થયો અને તરત તેણે પોતાના ભક્તિપાત્ર પિતાની છબી ઉપર નજર કરીને, તેનો સઘળો સ્નેહ સંભારીને પછી મનમાં બોલી: "હે પિતા ! તમે દેશનિકાલ

થયા છો, મ્હોટું રાજ્ય ખોઇને હમણાં પેટ ભરવાને માટે પણ પારકાને આધીન થયા છો ! અને હું તમારી પુત્રી થઇને તમારૂંજ રાજ્ય ખુંચવી લઇને તે રાજ્યવૈભવ ભોગવું છું ! હાય, હાય ! આ સામાન્ય બાલકીના મનમાં જેટલી પિતૃભક્તિ જોઉં છું, તેટલી પણ મ્હારામાં નથી; મને ધિક્કાર છે ! " આવો વિચાર કરતાં કરતાં રાણીની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં અને પિતૃપ્રેમી લુસીનો હાથ ઝાલીને ઉભી કરીને તે બોલી: " બેટી તું હવે રોઇશ ના, મેં ત્હારી પ્રાર્થના પૂર્ણ કરી છે, હવે ત્હારા પિતાને મ્હોતની સજા થશે નહિ. "

(૨૧) પિતાને બદલે ફાંસીએ ચ્હડવા તૈયાર થયેલો છોકરો.

યૂરોપના સ્વીડન દેશમાં એક ગૃહસ્થ ઘણા વર્ષથી એક જોખમદારીની નોકરી કરતો હતો. તે પ્રમાણિકપણાથી પોતાનું કામ બજાવતો હતો, પણ તેના કામમાં કદિ પણ ભૂલ આવી નહોતી એક વેળાએ કેટલાક મ્હોટા ગુન્હાઓમાં અપરાધી ઠરવાથી તેને ફાંસી દેવાનો હુકમ થયો. તેનો એકનો એક અઢાર વર્ષની ઉમ્મરનો પુત્ર હતો. તેણે પિતાને ફાંસી દેવાની વાત સાંભળીને તરત ન્યાયાધીશની પાસે જઇને કરગરીને કહ્યું: "મ્હારા પિતાને બદલે મને ફાંસી દો. પિતાનું મરણ થવાથી હું કોઇપણ પ્રકારે જીવી શકીશ નહિ." છોકરાનું આવું આશ્ચર્યકારક બોલવું સાંભળીને ન્યાયાધીશ ઘણોજ આશ્ચર્ય પામ્યો. પ્રથમ તો તે સમજી શકયોજ નહિ કે તે છોકરો ખરેખરા મનથીજ આવું કહે છે; પણ જ્યારે તેની ખાતરી થઈ કે પિતાને માટે તે ખરેખર પોતાનું જીવન

આપવાને તૈયાર છે ત્યારે ન્યાયાધીશે સર્વ વૃત્તાન્ત રાજાને લખી જણાવ્યો. રાજાએ સર્વ હકીકત જાણ્યા પછી તે અપરાધી ગૃહસ્થને ક્ષમા કરવાનો હુકમ આપ્યો અને તેના છોકરાને એક સન્માન સૂચક ઈલકાબ આપવાનો હુકમ કર્યો; પરંતુ છોકરાએ તે ઇલકાબ લેવાનું કબૂલ કર્યું નહિ. તેણે કહ્યુ કે: "પિતાપર અપરાધ આવ્યો એ મ્હારા કુટુમ્બમાં મ્હોટું કલંક લાગ્યું છે તેથી હું ઇલકાબ લઇશ તો દેશના લોકોમાં હું પિતાના કલંકની યાદીના સ્તંભ તરીકે થઈ પડીશ." બાળકનો આવો જવાબ સાંભળીને સ્વીડનના રાજાનું હૃદય એવું તો પીગળ્યું કે તે પોતાના આંસુ રોકી શક્યો નહિ; અને તે સદ્‌ગુણશાળી બાળકને રાજસભામાં બોલાવીને તેને એક વિશ્વાસુનો હોદ્દો સોંપ્યો.

---

(૨૨) ભારે મહેનત લઇ બાપનું કરજ ભરનારી છોકરી.

એક શહેરમાં એક કુટુમ્બ રહેતું હતું. તે કુટુમ્બમાં ઘરનો વડીલ અને તેની એકનીએક કન્યા હતી. ઘરનો સર્વ બોજો કન્યાની ઉપર હતો. એક દિવસે ઘરનો વડીલ બહુજ ઉદાસીમાં બેઠો હતો. છોકરીના જાણવામાં તે વાત આવતાં તેણે પોતાના બાપને તેનું કારણ પૂછ્યું. પિતાએ કહ્યું: "હવે હું ઘરડો થયો છું, મ્હારી જે દુકાન હતી તે પણ વેચાઇ ગઇ; અને ૩–૪ હજાર રૂપીઆનું દેવું થઈ ગયું છે. લેણદારો મ્હારા ઉપર ફરીયાદી કરશે પણ શું કરૂં ? મ્હારી પાસે કાંઇ પણ રહ્યું નથી." એ સાંભળી કન્યાએ પિતાને ધીરજ આપી પરન્તુ આ વિચારમાં તેનો પિતા ઘણા દિવસથી મુંઝાતો હતો તેથી તે માંદો પડયો અને આખરે અનાથ કન્યાને મૂકીને

મરી ગયો. આખરે મરતી વખતે પિતાની પાસે બેસીને તે કન્યાએ પ્રતિજ્ઞા કરી કે **"પિતાનું કરજ ભરીશ નહિ, ત્યાંસુધી હું મ્હારા પોતાના સુખને માટે કંઇ પણ યત્ન કરીશ નહિ"** તે દહાડાથી તે પિતૃભક્ત કન્યાએ એક વર્ષ નહિ, બે વર્ષ નહિ પરંતુ બાર વર્ષ સુધી કઠોર પરિશ્રમ કરીને પિતાનું સઘળું કરજ ભર્યું. આ પ્રમાણે તેની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થતાં તે પોતાના પિતાની કબર પાસે ગઈ અને તેમનો કરજમાંથી છુટકો થવા બદલ પરમેશ્વરને ધન્યવાદ આપવા લાગી. ત્યાર પછી તેણે એક પૈસાદાર અને ગુણવાન માણસની સાથે વિવાહ કર્યો અને ન્હાનાં પ્રકારનાં સારાં કામો કરવામાં જીવન ગાળવા લાગી. **ધન્ય છે એવી કન્યાઓને કે જે પિતામાતાને માટે પોતાના સ્વાર્થ અને સુખનું બલિદાન આપે છે.**

---

(૨૩) બાપ આવતાં સુધી કહેલી જગ્યાએજ ઉભો થઈ રહેનાર છોકરો.

રેવરંડ રીચર્ડ શસીલ નામનો એક છોકરો એક વેળાએ તેના બાપની સાથે લંડનમાં ઇંડિયા હાઉસ નામની ઑફિસમાં ગયો હતો. શસીલના બાપે તે ઠેકાણે કંઇ કામ હોવાને લીધે પોતાના છોકરાને કહ્યું કે "તું અહિં બહાર ઉભો રહેજે, હું થોડીવારમાં અહિં પાછો આવીશ, એમ કહી તે અંદર ગયો. કામકાજ કરીને તે બીજે રસ્તે થઇ ચાલ્યો ગયો અને પોતાના છોકરાને પોતાની સાથે તેડી જવાનું ભુલી ગયો. બીજા વિચારમાં ને વિચારમાં તે સાંજે ઘેર આવ્યો. તેની સ્ત્રીએ છોકરાને સાથે નહિ જોવાથી તે વિષે પોતાના પતિને પૂછતાં તે વાત તેને યાદ

આવી ગઇ અને તે તરતજ પાછો ઇંડિયા ઑફીસમાં આવ્યો. ત્યાં આવીને જુએ છે તો પોતાના છોકરાને જ્યાં તેણે ઉભો રહેવાનું કહ્યું હતું ત્યાંજ ઉભો રહેલો દીઠો. છોકરાની ખાત્રી હતી કે મ્હારો બાપ અહિંજ આવશે, અને તેથી તે ઘણા કલાક સુધી ત્યાંનો ત્યાંજ ઉભો રહ્યો હતો. આનું નામ તે આજ્ઞા પાળનારો છોકરો. **જે પોતાના માબાપની આજ્ઞા પાળે છે તે આખરે સુખી થાય છે.**

(૨૪) મ્હોટા ભાઇને બદલે દરિયામાં પડનાર ન્હાનો ભાઇ.

ઇસ્વીસનની પંદરમી સદીના આરંભમાં પોર્ટુગીઝોનાં વહાણો હિંદુસ્તાનમાં આવતાં જતાં હતાં. એક વેળાએ એક વહાણમાં આશરે સો માણસો બેસીને હિંદુસ્તાન તરફ આવતાં હતાં. પહેલાં કેટલાક દિવસ તો વહાણ સારી રીતે ચાલ્યું, પણ આફ્રિકાને કાંઠે પહોંચ્યા પછી આગળ ઉત્તર તરફ ચાલતાં એક ખરાબા ઉપર તે વહાણ અથડાવાથી પાણીમાં ડુબવા લાગ્યું; અને થોડીવારમાં જરૂર તે દરિયામાં ડુબી જશે એમ સર્વને લાગ્યું.

તે વહાણમાં એક ન્હાની હોડી હતી. આવો પ્રસંગ જોઇને કપ્તાને તે હોડી દરિયામાં ઉતારી અને ખાવાની વસ્તુઓ લઇને ઓગણીસ માણસની જોડે તે તેમાં બેઠો. બીજા પણ ઘણા માણસો હોડીમાં ઉતરવાની કોશીશ કરતા હતા; પરંતુ વધારે માણસો થાય તો હોડી ડુબી જાય એમ હોવાથી તેઓને તરવારના મારથી રોકવામાં આવ્યા. આ પછી થોડીવારે વહાણ ડુબી ગયું અને તેમાંના દરિયાને તળીયે પહોંચી ગયા.

સમુદ્રમાં હોકાયંત્રના સિવાય રસ્તાનો નિર્ણય થઈ શકતો નથી આ વહાણમાં પણ એક હોકાયંત્ર હતું; પણ કપ્તાન પ્રાણ જવાના ભયથી બહુ ગભરાઈ જવાથી તે હોકાયંત્ર સાથે લઇ લેવું ભૂલી ગયો હતો. હોડીમાંના માણસો કઈ તરફ જવું તેનો નિર્ણય કરી શક્યાં નહિ. વળી વહાણમાં જે પીવાનું મીઠું પાણી હતું તે લેવાનું પણ સર્વ ભૂલી ગયા હતા. દુર્દશામાં તેઓ હોડી ચલાવવા લાગ્યા.

વહાણનો કપ્તાન પહેલેથી રોગી અને દુર્બળ હોવાથી ચાર દિવસમાંજ મરણ પામ્યો. આ બનાવથી હોડીમાં બહુજ અવ્યવસ્થા થઈ પડી. સર્વે પોતપોતાનો હુકમ ચલાવવા લાગ્યા. કોઈ કોઇનું માનતા નહિ. અંતે બધાએ સંપ કરીને એક વૃદ્ધ માણસને સર્વનું ઉપરીપણું સોંપ્યું.

કેટલે દહાડે તેઓને કાંઠો મળશે તેનું પણ નક્કી નહોતું, વળી ખોરાક પણ થઈ રહેવા આવ્યો હતો; જેથી વધારે દિવસ જીવી શકાય તેમ નહોતું. જેથી નવા કપ્તાને કહ્યું કે આપણે સોરટી કહાડીને આપણામાંના ઓછામાં ઓછા ચોથા ભાગના માણસોને સમુદ્રમાં નાખવા જોઇએ કે જેથી વધારે દિવસ ખોરાક પહોંચી બાકીના માણસો તેટલા વધુ જીવી શકે.

આ સલાહ સર્વને પસંદ પડી. હોડીમાં બધાં મળીને ઓગણીસ માણસો હતાં તેમાં એક પાદરી અને એક સુતાર હતો એ પાદરી મરતી વેળાએ ધર્મસંબંધી ઉપદેશ આપશે, અને સુતાર જરૂર પડશે તો હોડીને દુરસ્ત કરી શકશે એમ ધારીને તે બે જણને; અને નવો વૃદ્ધ કપ્તાન ન હોય તો હોડી ચલાવવા મુશ્કેલ પડે માટે તેને પણ સઘળાઓએ સોરટીમાંથી મુક્ત કર્યો.

આ પ્રમાણે ત્રણ માણસો સિવાયના બાકી રહેલા સોળ માણસોમાં સોરટી કહાડતાં જે ચાર માણસને હોડીમાંથી ફેંકવાનું નક્કી થયું, તેમાંના ત્રણ જણાઓ તો તેજ સમયે યોગ્ય ઉપાસના કરીને પ્રાણત્યાગ કરવાને તૈયાર થયા; પણ ચોથા માણસનો ન્હાનો ભાઈ હોડીમાં હતો તે પોતાના મ્હોટાભાઇને મરતો જોઇને ઘણોજ શોકાતુર થઇને ઘણાજ સ્નેહપૂર્વક તેને ભેટીપડીને આંસુ ભરેલી આંખથી બોલ્યોઃ હું કોઈ પણ રીતે તમને મરવા દઇશ નહિ; "તમારે બદલે હું મ્હારો પ્રાણત્યાગ કરૂં છું." કેમકે તમે લગ્ન કર્યું છે, તમારે સ્ત્રી અને કેટલાંક છોકરાં છે; વળી આપણી ત્રણ અનાથ બ્હેનો છે, તમે જીવતા હશો તો તેઓનું ભરણપોષણ કરી શકશો માટે તમારા મરવાથી બહુજ નુકશાન થશે, અને હું કુંવારો છું તેથી જો હું મરીશ તો થોડું નુકશાન થશે.

મ્હોટોભાઇ ન્હાનાભાઈનું આવું અદ્‌ભુત કહેવું સાંભળીને આશ્ચર્ય પામ્યો તથા પોતાના ઉપર તેનો હદપાર સ્નેહ જોઇને આંસુ વરસાવતો વરસાવતો તે ગદગદ વચનથી કહેવા લાગ્યોઃ "ભાઇ! પારકાનો પ્રાણ જવા દઇને પોતાનો જીવ ઉગારવો એ મ્હોટો અધર્મ છે." વળી તું ન્હાનો છે અને મને બહુજ વહાલો છે. જો તને મરવા દઇશ તો આખરે મ્હારે પણ શોકથી આપઘાત કરવો પડશે માટે તું મનેજ મરવા દે.

ન્હાનાભાઇએ કહ્યું: "હું કોઈ પણ રીતે મ્હારી નજરની સામે તમને મરવા દઇશ નહિ. આમ કહીને મ્હોટા ભાઇને પગે બાઝી પડીને તે બહુજ રોવા લાગ્યો. ત્યારે મ્હોટા ભાઇએ તેને કહ્યુઃ "ભાઇ મ્હારી પેઠે તું પણ આપણી બ્હેનોનું અને બાળકોનું

તથા સ્રીનું રક્ષણ અને ભરણપોષણ કરી શકીશ, માટે મને છોડ અને પ્રાણત્યાગ કરવા દે.”

આ પ્રમાણે મ્હોટાભાઇએ ન્હાનાભાઇને બહુ સમજાવ્યો, પરંતુ આખરે તેને ન્હાનાભાઇના કહેવામાં સંમતિ આપવી પડી. પછી બીજા ત્રણ અને તે જુવાન મળી ચારને હોડીમાંથી દરિયામાં ફેંક્યા. પેલા ત્રણ જણા તો તરત ડૂબી ગયા; પરંતુ તે જુવાન તરવામાં બહુ કુશળ હોવાથી બંને હાથ ઉંચા કરતો કરતો હોડીની પાસે તરવા લાગ્યો.

આ જુવાનનું ભાઇ ઉપરના સ્નેહનું આવું આશ્ચર્યકારક દૃષ્ટાંત જોઇને સર્વના અંતઃકરણમાં કરૂણાનો ઉદય થયો. તેઓ સર્વ આંસુ પાડવા લાગ્યા. અને થોડીવારે બધાએ એક મત થઈને કહ્યું: “**અમારૂં ગમે તે થાય; પણ અમે જરૂર એને બચાવીશું.** અમે અમારી આખી ઉમ્મરમાં કદિ પણ ભાઈ ઉપર આવો સ્નેહ નથી જોયો.” આમ કહીને તેઓએ તરત તેને ઉંચકી લીધો.

પછી હોડીમાંના માણસો આખી રાત્રિ મહેનત કરીને હલેસાં મારવા લાગ્યા. સવાર થતાંજ તેઓએ કાંઠો પાસે જોયો. હવે સર્વના અંતઃકરણમાં હિમ્મત આવી અને સર્વે બળથી હલેસાં મારવા લાગ્યા. થોડીવારે હોડી આફ્રિકાના મોઝાંબીક પર્વત પાસે પહોંચી. સર્વ મનુષ્યો પ્રભુને ધન્યવાદ આપીને આંસુ ભરેલી આંખ સહિત કિનારે ઉતર્યા અને થોડે છેટે પોર્ટુગીઝોની વસાયત હતી ત્યાં જઇને આશ્રય મેળવ્યો.

એ વસાયતના માણસો તેમના દુઃખની હકીકત જાણીને ઘણાજ દિલગીર થયા; પરંતુ પેલા ન્હાનાભાઇનો મ્હોટાભાઈ

ઉપરનો સ્નેહ સાંભળીને અને આખરે જેવી રીતે ન્હાનાભાઇનો બચાવ થયો છે તે વાત જાણીને ઘણુજ રાજી થયા; અને ન્હાનાભાઇને બચાવવા બદલ હોડીના માણુસોની ઘણીજ તારીફ કરવા લાગ્યા.

---

(૨૫) ભાઇને માટે દુઃખ ન ગણકારનાર છોકરો.

યૂરોપનો સ્વીટઝરલાંડ દેશ પહાડથી ભરેલો છે. એ પહાડોના શિખર ઉપર હમ્મેશાં બરફ જામેલો હોય છે; જેથી એ દેશમાં શિયાળાની મોસમમાં બહુજ ટાઢ પડે છે. એક વેળાએ શિયાળાની મોસમમાં બે ભાઇઓ—જેમાં એકની ઉમ્મર આશરે નવ વર્ષની અને બીજાની છ વર્ષની હતી, તેઓ બરફ ઉપર દોડતા ફરતા હતા અને રમતા હતા. રમતાં રમતાં તેઓ એક પાસેના જંગલમાં જઇ ચહડ્યા અને ધીરે ધીરે બહુ દૂર નીકળી ગયા. એમ કરતાં સાંજ પડી એટલે તેઓ ઘેર જવાનો માર્ગ શોધવા લાગ્યા. જંગલ બરફથી ઢંકાયલું હોવાથી તેમને રસ્તો જડી શક્યો નહિ. ઘણી શોધ કરી પણ ક્યાં જવું તે સૂઝ્યું નહિ તેથી મ્હોટાભાઇએ ન્હાનાભાઇને કહ્યું કે: "આપણે હવે આખી રાત્રિ અહિં ગાળવી પડશે માટે આપણે સુવાને સારૂ બરફ વિનાની જગ્યા શોધી કહાડીએ. તેઓ બંને તેવી જગ્યા શોધવા લાગ્યા. ચંદ્રના પ્રકાશથી પહાડની એક બાજુએ એક ન્હાની ગુફા તેમની નજરે પડી. તે ગુફામાં બિલકુલ બરફ નહોતો તેથી તેમણે ત્યાં રહેવાનું નક્કી કર્યું અને આસપાસ પડેલાં થોડાંક પાંદડાં એકઠાં કરીને તેનું એક પ્રકારનું બિછાનું કર્યું. પછી મ્હોટાભાઇએ ન્હાનાભાઇનો હાથ ઝાલીને કહ્યું:

"ભાઈ ! હવે રડ નહિ; હવે ત્હારે બ્હીવાનું કારણ નથી. અહિં સુઇ જા."

મ્હોટાભાઈએ આમ કહીને ન્હાનાભાઇને તે પાંદડાંના બિછાના ઉપર સુવાડયો અને પોતે પણ તેની પાસે સુતો. આટલું કર્યા છતાં પણ ન્હાનો ઘડિયે ઘડિયે કહેવા લાગ્યો કે "ભાઇ ! ટાઢ બહુ લાગે છે." મ્હોટો છોકરો પોતાના ભાઈને ઘણો ચાહતો હતો, તેથી હવે કેવી રીતે ન્હાનાભાઇની ટાઢ ઓછી થઇ શકે તે વિષે પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો. આખરે બીજો ઉપાય નહિ સૂઝયાથી તેણે **પોતાના શરીર ઉપરનાં સઘળાં લુગડાં કહાડીને તેના શરીર ઉપર નાખ્યાં, અને તેથી પણ તેની ટાઢ ઓછી થઈ નાહ ત્યારે તે પોતે તેના શરીર ઉપર સુતો.**

આવી રીતે પોતાનાં અને મ્હોટાભાઈનાં કપડાંથી અને મ્હોટાભાઈના શરીરની ગરમી લાગ્યાથી ન્હાના છોકરાની ટાઢ ઓછી થઇ. હવે તેને સુખી થયેલો જોઇને મ્હોટા છોકરાનું હૃદય આનંદથી ઉછળવા લાગ્યું. તેનું પોતાનું શરીર ઉઘાડું હોવાથી સખ્ત ટાઢથી તે ઘણો દુઃખી થતો હતો; પરંતુ તે દુઃખને દુઃખ તરીકે તેણે ગણકાર્યું નહિ. આવી અવસ્થામાં જો તેઓ વધારે વાર સુધી રહેત તો પ્રથમ મ્હોટા છોકરાનું મરણ નીપજત; પરંતુ સારા નસીબે તેમ થયું નહિ.

સાંજ પડયા પછી ઘણીવાર થઇ જવા છતાં બાળકો ઘેર નહિ આવવાથી તેમનાં માબાપ ઘણાં ચિંતાતુર થયાં અને તેમનો બાપ તેઓને શોધવા નીકળ્યો. કેટલેક ઠેકાણે શોધ કરી પણ પત્તો મળ્યો નહિ, ત્યારે આખરે જંગલમાં બૂમો

ખાહતો ખાહતો તે ગુફાની પાસે આવી પહોંચ્યો. ગુફામાં જોયું તો બંને ભાઈને લપાઇને સુતેલા દીઠા. બાપે તેમની આશા છોડી હતી; તેથી અત્યારે તેમને આ જગ્યાએ જોઇને તે ઘણોજ ખુશી થયો, અને તેની આંખમાંથી આનંદનાં આંસુ વહેવા લાગ્યાં. પછી થોડીવારે તેણે તેઓને પાંદડાંના બિછાના ઉપરથી ઉઠાડ્યા અને તેમને કેટલોક ઠપકો દીધો. પછી મ્હોટા છોકરાએ ન્હાના ભાઇની ટાઢ ઓછી કરવાનો જે યત્ન કર્યો હતો તેનું વર્ણન બાપને કહી સંભળાવ્યું; તે સાંભળીને અને મ્હોટા ભાઈનો ન્હાના ભાઈ ઉપરનો સ્નેહ જોઇને તે બહુજ આનંદ પામ્યો. તેના ઉપર ઘણું વહાલ દેખાડીને તે બંને ભાઇઓને પોતાની જોડે લઈ ઘેર ગયો.

---

(૨૬) ન્હાનાં ભાઈ બ્હેનને માટે જીવ આપનારી બાળકી.

અમેરિકામાં ઘણી જગ્યાએ લાકડાનાં ઘર હોય છે, તેમાં ભીંતની જગ્યાએ લાકડાનાં પાટીયાં હોય છે ને બે ત્રણ માળ હોય છે. તે ઘર એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે પૈડાં ઉપર ચઢાવીને લઈ જવામાં આવે છે. તે ઘરો મુંબઇમાં પોલીસનાં થાણાં છે તેના જેવાં પણ તેથી કંઇક મ્હોટાં હોય છે.

એક વેળાએ અમેરિકાના એક શહેરમાં ઉપર લખેલા જેવા એક લાકડાના ઘરમાં આગ લાગી હતી. રાત્રિનો સમય હતો તેથી માણસો બધાં સૂઈ ગયાં હતાં. આસપાસના કેટલાક માણસો આગ જોઇને બૂમો પાડવાથી આગ હોલવવાનો બંબો આવી પહોંચ્યો. બહારનાં માણસોનો ઘોંઘાટ થયાથી ઘરનાં માણસો જાગી ઉઠયાં અને ગભરાઈને નીચે ઉતરી ગયાં.

તે ઘરમાંના માળીયામાં એક બાર વર્ષની બાળકી પોતાનાં ન્હાનાં ભાઇ બ્હેનની સાથે સૂતી હતી. ઘોંઘાટ સાંભળ્યો કે તરતજ તે પોતાના ત્રણ વર્ષના ન્હાના ભાઇને લઈને નીચેના માળપર આવી અને ધૂમાડો ઘણોજ હોવા છતાં તે માળના આગલા કઠેરા પાસે ગઈ. ત્યાં નીચે ઉભેલાં માણસોએ કહ્યું કેઃ "છોકરી કૂદી પડ, અમે તને ઝીલી લઇશું." પણ છોકરીએ તેમ ન કરતાં પોતાના ભાઇને નાખ્યો અને તરત તે પાછી ઉપર પોતાની ન્હાની બ્હેનને લેવા ગઈ. ત્યાં એકઠાં થયેલાં માણસોએ ધાર્યું કે એ છોકરી આગમાં બળી જશે, પણ તે બહાદુર છોકરી તરત ઉપર જઇને પોતાની ન્હાની બ્હેનને લાવી. તેણે નીચે ઉભેલાં માણસોને પોતાની બ્હેનને હાથમાં ઝીલવાને કહ્યું, પણ તેઓ તેને સારી રીતે ઝીલી શકયા નહિ તેથી છોકરીને કંઇક ઈજા થઈ. પછી તે ૧૨ વર્ષની ભલી છોકરી પડવા જાય છે એટલામાંજ ઘરનું છાપરૂં તૂટી પડયું, તેથી તે છોકરીની આંખો બળી ગઈ તેમજ કપડાં બળી ગયાં. તરત આગ હોલવનારાઓએ તેને બળતામાંથી કહાડી. તે બહુજ દાઝી ગઇ હતી, એટલામાં ડૉકટર આવ્યો. તેણે પેલી છોકરીને પૂછ્યુંઃ "મેરી! શું મને ઓળખે છે?" છોકરીએ કહ્યુંઃ "હા." ડૉકટરે કહ્યુંઃ "મ્હારી વહાલી! હું તને કોઇ રીતે બચાવી શકીશ નહિ." આ સાંભળીને પેલી ભલી છોકરીએ કહ્યું: "ફિકર નહિ મ્હેં બ્હેનનો અને ભાઇનો બચાવ કર્યો છે, તેથી ઇશ્વર મને તારશે." આ પછી કેટલીક વારે તે બાળકી મરણ પામી.

આના ઉપરથી શીખવાનું એ કે પોતાનો જીવ આપીને પણ પોતાનાં ભાઇ બ્હેનનું ભલું કરવું જોઇએ.

જો મેરી પોતેજ પ્રથમથી કૂદકો મારત તો તે પોતે જીવી શકત, પણ તેમ કરવું તેને યોગ્ય લાગ્યું નહિ; પોતાનાં ન્હાનાં ભાઇ બ્હેનના જીવ જવાનો વિચાર તેના મનમાં આવ્યાથી તેમજ તેમના ઉપર પ્રેમ હોવાને લીધે તેણે તેમ કર્યું નહિ.

---

(૨૭) મ્હોટાભાઇ પ્રત્યે અસાધારણ ભક્તિ દર્શાવનાર ભરતજી.

ભરતે મોશાળમાંથી અયોધ્યામાં આવીને જોયું કે નગરમાં કોઈ જાતનો ઉત્સવ નથી; નગરવાસીઓનાં ઘરનાં દ્વાર ઉઘાડાં છે; કોઈ ઘરમાં નથી; માર્ગ, દેવાલય તથા બજારમાં પણ લોકો જણાતા નથી અને બધું શૂન્ય જેવું દેખાય છે. આવાં અશુભ ચિહ્નો જોઇને ભરત ઘણા વિચારમાં પડ્યા અને મનમાં ભય પામવા લાગ્યા. તેઓ પિતાના ઘરમાં પેઠા પરંતુ પિતાને ત્યાં જોયા નહિ; પછી માતાના ઓરડામાં જઇને માને પગે લાગીને સર્વના કુશળ સમાચાર પૂછ્યા.

રામનો વનવાસ અને પોતાને રાજ્ય મળ્યું એ સાંભળીને ભરત ખુશી થશે એમ સમજીને નિર્લજ કૈકયીએ તેની આગળ સઘળો વૃત્તાંત કહ્યો અને કહ્યું કેઃ " વત્સ ! મહારાજે રામના શોકથી દેહ ત્યાગ્યો છે, માટે હવે તું રાજાસંહાસનપર બેસીને પ્રજાનું પાલન કર. "

બંધુપ્રેમી સુશીલ ભરતજી પિતાનું મરણ અને રામ લક્ષ્મણ અને સીતાના વનવાસનો વૃત્તાંત સાંભળીને વિલાપ કરવા લાગ્યા, અને તે ગેરવ્યાજબી કામને માટે તેમણે પોતાની માને ઘણો ઠપકો આપ્યો. ત્યાર પછી ભરત પિતાનું શ્રાદ્ધ

કરીને પવિત્ર થયા પછી ઘણાં માણુસોએ રાજ્ય કરવાનું તેમને કહ્યું. તેઓને ભરતે કહ્યું કે: "જુઓ! મ્હોટા ભાઇએ રાજા થવું એ અમારા કુળનો વ્યવહાર છે, એટલા માટે રાજ્ય કરવાને મને કહેવું એ તમને ઉચિત નથી. રામ અમારા મ્હોટા ભાઈ છે તેજ રાજા થવા જોઇએ, તેમને બદલે હું જંગલમાં જઇને ચૌદ વર્ષ રહીશ." આમ કહીને ઘણું લશ્કર તથા રાજ્યના મ્હોટા માણુસો સાથે લઇને વનમાં રામની પાસે જવાની સર્વ તૈયારી થઈ જતાં ભરત સર્વને સાથે લઇને રામની પાસે ગયા. તેમના ચરણ પકડીને રોતા રોતા તે બોલ્યા કે: "તમારે રાજ્યભાર લેવો જોઇએ." રામ પિતાની આજ્ઞા પાળવામાં દૃઢ હતા તેથી ભરતનું કહેવું કબૂલ રાખ્યું નહિ. છેવટે ભરતે લાચારીથી રામને કહ્યું: **"આર્ય! આપ પગની નીચેથી મને પાવડીઓ આપો. હું બધો રાજ્યકારભાર એ પાવડીઓને નિવેદન કરીશ અને આપની પેઠે જટા જૂટ ધારણ કરીને તથા ફળ-મૂળ ખાઇને ચૌદ વર્ષ નગરની બહાર આપની વાટ જોતો રહીશ."** ભ્રાતૃવત્સલ ભરત મ્હોટાભાઈની એ પાવડી લઇને નન્દિગ્રામમાં જઇને રહ્યા, ને બધું રાજકાર્ય પહેલાં તે પાવડીને જણાવીને પછી યથારીતિ બજાવવા લાગ્યા. બધી ભેટો પહેલાં તે પાવડીને નિવેદન કરીને પછીજ કોષમાં મૂકતા હતા. ભરતજીએ મોટાભાઇને માટે આવો પ્રેમ દર્શાવ્યો હતો.

---

(૨૮) ઉપરના જેવોજ શ્રી લક્ષ્મણજીનો દાખલો.

બંધુપ્રેમ વિષે બીજું એક લક્ષ્મણનું ઉત્તમ દૃષ્ટાંત છે. લક્ષ્મણ મ્હોટાભાઈની સેવા કરવા માટે પિતા, માતા તથા સ્ત્રીને

છોડીને ચૌદ વર્ષ સુધી તપસ્વીના વેશમાં વનમાં ફર્યા હતા. રામ અને સીતાની સેવા માટે તે કષ્ટને કષ્ટ સમજતા નહોતા. લક્ષ્મણ ભાઈ અને ભોજાઈને ખાવા માટે ઘાડા જંગલમાંથી ફળમૂળ એકત્ર કરી લાવતા હતા. તૃષાની શાંતિને માટે શીતળ પાણી લાવી આપતા હતા અને રાત્રિને વખતે ધનુર્બાણ હાથમાં ધારણ કરીને ઝુંપડીના આંગણામાં સાચવણીનું કામ કરતા હતા. ભ્રાતૃવત્સલ લક્ષ્મણે આવી રીતે ન્હાના પ્રકારની સેવા કરીને ભાઈપરના પ્રેમની અવધી બતાવી હતી.

---

(૨૯) બ્હેનનો બચાવ કરનાર બહાદુર છોકરો.

એક ન્હાનો છોકરો પોતાની ન્હાની બ્હેન જોડે રસ્તામાં રમતો હતો. થોડીવારમાં તેઓએ એક મ્હોટો અવાજ સાંભળ્યો કે "છોકરાં! નાસો, એક હડકાએલો કૂતરો સાંકળ તોડીને આવે છે." તેને મારવા માટે પુષ્કળ માણસો લાકડી લઈને પછવાડે આવતાં હતાં. પેલા છોકરાએ તરત પોતાનો કોટ કહાડીને જમણા હાથ ઉપર વીંટાળ્યો અને પોતાની બ્હેનને પોતાની પછવાડે રાખીને તેનો હાથ પોતાના બીજા હાથમાં પકડીને ઉભો. પેલો હડકાએલો કૂતરો તરતજ બે પગથી ઉભો થઈ જઈને તેના હાથના વીંટાયલા કોટ ઉપર બચકાં મારવા લાગ્યો. જ્યાંસુધી માણસો આવ્યાં નહિ ત્યાંસુધી કૂતરો કોટને ચાવવા તથા તોડવા લાગ્યો, એટલામાં માણસોએ આવીને તેને લાકડીથી મારી નાંખ્યો.

ત્યાં આવેલા કેટલાક માણસોએ પૂછ્યું કે: "શા માટે તું દોડી ગયો નહિ?" તેણે જવાબમાં કહ્યું: "હું દોડીને

બચી શકત ખરો પણ મ્હારી બ્હેન જેટલી જોઈએ તેટલી દોડત નહિ અને તેને કૂતરો કરડત તેથી હું દોડયો નહિ.” તે કૂતરાના દાંત જાડા કોટની આરપાર ગયા નહોતા, તેથી છોકરાના હાથને કંઇ પણ ઈજા થઇ નહોતી. તેણે પોતાની બ્હેનને કૂતરાના પંઝામાંથી છોડવી એ તેની મ્હોટી બહાદૂરી હતી. જો તે છોકરાએ સમયસુચકતા નહિ વાપરી હોત તો તેની બ્હેન મરી જાત. **બીજાનો બચાવ કરવો એજ મ્હોટામાં મ્હોટી બહાદૂરીનું કામ છે.**

---

(૩૦) બે મિત્રો વચ્ચેના ઉત્તમ પ્રેમનો દાખલો.

બે માણસો યૂરોપમાં દૈવ ઘટનાથી આલ્જિયર્સ પ્રદેશમાં ગુલામ બન્યા હતા. એક સ્પેન દેશનો એન્ટોનિ નામનો હતો અને બીજો ફ્રાન્સનો રહેવાસી હતો, તેનું નામ રોજર હતું. દરરોજ એ બન્ને એક ઠેકાણે કામ કરતા અને એકજ જગ્યાએ ખાતાપિતા તથા સૂતાબેસતા હતા. ધીરે ધીરે તેઓને એક બીજા ઉપર ઘણોજ પ્રેમ થયો. અવકાશની વેળાએ તેઓ પોતાના સુખદુ:ખની વાતો કરતા હતા, જેથી તેઓને ગુલામગીરીનું અસહ્ય દુ:ખ કંઇક ઓછું જણાતું. જન્મભૂમિ, પિતામાતા, સ્રીપુત્ર, સગાંવહાલાં વગેરેથી વિખુટા પડી, દૂર દેશમાં ગુલામીની સાંકળમાં બંધાઇને પશુની પેઠે કામ કરવું એ બહુ દુ:ખદાયક હોય છે.

સમુદ્રના કિનારા ઉપર એક પર્વત ઉપરથી રસ્તો કરવાના કામમાં તે બન્ને જણા દરરોજ કામ કરતા હતા. એવામાં એક દિવસ એન્ટોનિએ એકદમ કામ પડતું મૂકીને સમુદ્ર તરફ નજર

કરીને એક લાંબો નિસાસો નાખ્યો; અને પોતાના મિત્રને કહેવા લાગ્યો કે: "આ કિનારાને પેલે પાર મ્હારી બધી વહાલી વસ્તુઓ છે. દરેક પળે મને એમ લાગે છે કે જાણે મ્હારી સ્ત્રી તથા બાળકો સમુદ્રના કિનારા ઉપર આવીને એકી નજરે આ તરફ જોઇ રહ્યાં છે, અને મ્હારૂં મરણ થયું છે એમ ધારીને આંસુઓ વરસાવે છે. મ્હારી ઇચ્છા થાય છે કે તરીને તેઓની આગળ જાઉં." ટુંકામાં તે દિવસથી એન્ટોનિ જ્યારે જ્યારે તે જગ્યા ઉપર કામ કરવા જતો ત્યારે ત્યારે સમુદ્ર તરફ દૃષ્ટિ કરતાંજ તેના અંતઃકરણમાં આવા ભાવો ઉત્પન્ન થતા હતા. ત્યાર પછી એક દિવસે કામ કરતાં કરતાં તેણે લાંબો નિસાસો નાંખીને રોજરને કહ્યું: "મિત્ર! આટલે દિવસે આપણા દુઃખનો અંત આવ્યો છે." રોજરે પૂછ્યું: "કેવી રીતે?" એન્ટોનિએ કહ્યું: "જો પેલું એક વહાણ લંગર કરીને ઉભું છે, અહિંથી બે ત્રણ કોશથી વધારે છેટે નથી. આવ આપણે આ પર્વત ઉપરથી કૂદીને સમુદ્રમાં પડીએ અને તરતા તરતા એ વહાણ ઉપર જઇ ચ્હડીએ. જો એ મ્હેનતમાં ફતેહમંદ નહિ થતાં કદાપિ આપણે પ્રાણત્યાગ કરવો પડશે, તોપણ આવું દાસત્વ કરવાના કરતાં તે પણ સેંકડો દરજ્જે સારૂં છે."

આ સાંભળીને રોજરે કહ્યું: જો તું આવી રીતે ત્હારો બચાવ કરી શકે તો તેમાં હું ખુશી છું; પરંતુ ત્હારી જોડે મ્હારે જે સ્નેહ થયો છે, તે મ્હારા શરીરમાં પ્રાણ હશે ત્યાંસુધી ઘટશે નહિ; તેથી ત્હારા વિયોગને લીધે મ્હારે પણ વધારે દિવસ દુઃખ ભોગવવું પડશે નહિ. ગમે તેમ થાય, પણ હું તને વિનંતિ કરૂં છું કે જો તું વગર હરકતે આ દુઃખમાંથી છુટે તો મ્હારા દેશમાં જ

ઇને મ્હારાં માબાપની ખોળ કરજે. વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે તેમજ મ્હારા શોકથી તેઓ કદાચ મરી ગયાં હશે; છતાં જો હજી જીવતાં હોય તો તેઓને કહેજે કે–આટલું કહેતાંજ એન્ટોનિએ તેને અટકાવીને કહ્યું: " તું શું એમ ધારે છે કે હું તને આ અવસ્થામાં અહિં મૂકીને એકલોજ જઇશ ? તેમ કદી બનશે નહિ. તું અને હું જૂદા નથી. કાંતો બન્ને છુટીશું અથવા તો બન્ને મરીશું." એન્ટોનિની આવી વાત સાંભળીને રોજરે કહ્યું: " મિત્ર ! તું જે કહે છે તે ખરૂં છે; પરંતુ હું તરી જાણતો નથી, એટલે કેવી રીતે ત્હારી જોડે આ દુસ્તર પાણીને કાપીને વહાણ ઉપર આવું ?" તેના જવાબમાં એન્ટોનિયે કહ્યું: " તું તેને માટે ગભરાતો નહિ. તું મ્હારી કમ્મર પકડજે. મ્હારા શરીરમાં ઘણું બળ છે, અને હું તરવામાં કુશળ છું તેથી વગર હરકતે તને લઇને વહાણ સુધી પહોંચી શકીશ." રોજરે કહ્યું:"એન્ટોનિ! આમાં કંઈપણ વળશે નહિ; કદાચ હું ભયને લીધે ત્હારી કમ્મર છોડી દઈશ અથવા તો ખેંચાખેંચ કરી તને પણ ડૂબાડી દઈશ, માટે આવું કામ કરવાની જરૂર નથી. જ્યારથી મ્હેં ત્હારૂં આ બોલવું સાંભળ્યું છે ત્યારથી મને કંપારી છૂટે છે, માટે મ્હારી વાત સાંભળ. મ્હારા નસીબમાં જે થનાર હશે તે થશે તું ત્હારી રક્ષાનો ઉપાય કર; હવે વૃથા કાળ ન ગુમાવ આવ આપણે છેલ્લા ભેટી લઇએ."

આવું કહીને રોજરે આંસુ ભરી આંખે એન્ટોનિને આલિંગન કર્યું. ત્યારે એન્ટોનિયે કહ્યું: " દોસ્ત ! શામાટે તું રડે છે ? આ રોવાનો સમય નથી. ઉપાય શોધવામાં આળસુ થવું અથવા હાથ આવેલો ઉપાય ન કરવો એ સ્ત્રીનું કામ છે; માટે હિંમત પકડ. ફરીફરીને આવો લાગ મળશે

નહિ; છતાં જો તું મ્હારૂં કહેવું કબૂલ નહિ કરે તો હું આ ઘડિયે ત્હારી સામે આપઘાત કરીશ.”

એન્ટોનિયે આટલું કહીને, પોતાના મિત્રનો ઉત્તર સાંભળવાની વાટ ન જોતાં તેને ધક્કો મારીને સમુદ્રમાં નાખ્યો, અને પોતે પણ તરત તેની પછવાડે કૂદી પડયો. રોજરે સમુદ્રમાં પડતાંજ ભયથી ગાભરો થઇને જીવવાની આશા છોડી; પરંતુ એન્ટોનિયે તેને હિમ્મત આપીને ઘણી મહેનતે પોતાની કમર પકડાવી. કદાચ તે કમ્મર છોડી દે એ આશંકાથી વારંવાર તેની તરફ જોતો જોતો તે વહાણ તરફ તરવા લાગ્યો. આ વખતે તે (એન્ટોનિ) એવી આતુરતાથી રોજરની તરફ જોતો હતો કે તે પ્રમાણે ઘણીજ થોડી માતાઓ પણ પુત્રના વિપત્કાળમાં તેના તરફ જોતી હશે.

પેલા વહાણના માણસોએ આ બે જણાને પહાડ ઉપરથી સમુદ્રમાં પડતા જોયા હતા, પરંતુ શા કારણથી એઓ આવા ઘણાજ હિંમત ભરેલા કામમાં પડ્યા તેનો મર્મ નહિ જાણ્યાથી તેઓ ન્હાના પ્રકારના વિચારો કરતા હતા; એટલામાં તેમણે જોયું કે એક હોડી તેઓની પછવાડે ધસી આવતી હતી. ગુલામોની સંભાળ રાખવાનું કામ કરનાર માણસો આ બે જણાને નાસતા જોઇને તેઓને પકડવા માટે હોડી લઇને આવતા હતા. રોજર તે હોડી જોતાંજ સમજ્યો કે તે તેઓને પકડવા માટે આવે છે અને એન્ટોનિ ઘણીવારસુધી જોરથી તરીને હવે થાકી ગયો છે, આથી તે ઘણો ગભરાઇને બોલ્યોઃ “ મિત્ર એન્ટોનિ ! કિનારા ઉપરથી એક હોડી આપણને પકડવા આવે છે. જો તું મને છોડી દઇને એકલો ચાલ્યો જઈશ, તો એ

હોડીવાળા મને પકડશે તે પહેલાં તું વગર હરકતે વહાણ ઉપર પહોંચી જઇશ. હું એકલો તેમને રોકું છું. તું મ્હારી આશા છોડીને ત્હારો પોતાનો બચાવ કર, નહિ તો બન્નેને પકડીને પાછા કિનારે લઈ જશે."

આવું કહીને રોજરે એન્ટોનિની કમર છોડી દીધી, અને તે પાણીમાં ડૂબી ગયો; પણ ઉત્તમ પ્રેમનો કેવો મહાન પ્રભાવ છે! એન્ટોનિયે તેને પોતાની કમ્મર છોડી દઇને પાણીમાં ડૂબેલો જોતાંજ તેને બહાર કાઢવા માટે તરત પાણીમાં ડૂબકી મારી. થોડી વાર સુધી તેઓ બન્ને જણાયા નહિ, તેથી પેલી હોડીમાંના માણસો તેમને ન જોયાથી કઈ તરફ જવું એ નક્કી નહિ કરી શકયાથી થોડીવાર સુધી સ્થિર થઇ રહ્યા. વહાણમાંના માણસો પણ આશ્ચર્ય પામીને એકીટસે આ અદ્ભુત બનાવ જોતા હતા, તેથી તે બે જણાને પાણીમાં ડૂબી જતા જોઈને કેટલાક ખારવા એક હોડી સમુદ્રમાં નાંખીને તેઓની શોધ કરવા લાગ્યા. તેમણે થોડીવાર સુધી ચારે બાજુએ ફાંફાં માર્યા પછી જોયું કે એન્ટોનિયે એક હાથમાં રોજરને મજબૂત પકડયો છે, અને બીજા હાથથી હોડીની તરફ આવવા માટે તે ભગીરથ પ્રયત્ન કરે છે. ખારવાઓ આ જોઇને દયાથી ગળગળા થઈને પોતામાં જેટલું બળ હતું તેટલું કામે લગાડીને હલેસાં મારતા તેઓની પાસે જઈ પહોંચ્યા, અને તરત તેઓને હોડીમાં ઉપાડી લીધા.

આ વેળાએ એન્ટોનિ એવો તો થાકી ગયો હતો કે એક મિનિટ વધારે વાર લાગત તો બન્ને પાણીમાં ડૂબી મરત. 'તમે મ્હારા મિત્રને બચાવો' આટલું બોલતાં તે અચેત થઈ ગયો અને મરી ગયો હોય એવું જણાવા લાગ્યું. રોજર

પણ તે વેળાએ અચેતન હતો, પરંતુ તેણે કેટલીક ક્ષણે આંખ ઉઘાડી અને એન્ટોનિને મૃત્યુવત્ અવસ્થામાં પડેલો જોઈને તે શોકથી ઘણોજ વ્યાકુળ બની ગયો, તથા બહુ અફસોસ કરતો એન્ટોનિના અચેતન શરીરને આલિંગન દઈને આંસુઓ વરસાવવા લાગ્યો. તે કહેવા લાગ્યો: " સખા ! મ્હેંજ ત્હારો પ્રાણવધ કર્યો છે ! ત્હેં મ્હારી ગુલામગીરી દૂર કરવા માટે અને મ્હારો જીવ ઉગારવા માટે આટલો યત્ન અને મહેનત કરી; પણ મ્હારા તરફથી તો તેનો આવો બદલો મળ્યો છે ! હું ઘણોજ ઘાતકી તથા નીચ છું, નહિ તો ત્હારો પ્રાણવિયોગ જોઈને શું મ્હારે પ્રાણ ધારણ કરવો જોઇએ ? તને ગુમાવીને મ્હારે પ્રાણ ધારણ કરવાનું શું પ્રયોજન છે ? "

આવી રીતે શોકાતુર થઈને તે એકદમ ઉભો થયો, અને જો ખારવાઓ બળજોરીથી નહિ રોકત તો તે સમુદ્રમાં કૂદીને નિઃસંદેહ પ્રાણત્યાગ કરત. ખલાસીઓએ રોકયાથી તે ઘણોજ વિલાપ અને પરિતાપ કરીને કહેવા લાગ્યો: " શામાટે તમે મને રોકો છો ? હું આવી રીતે મિત્રના વિયોગથી કદી પ્રાણ ધારણ કરી શકીશ નહિ; મ્હારે માટેજ એનો પ્રાણ ગયો છે. " આવું કહીને તે એન્ટોનિના શરીર ઉપર પડીને કહેવા લાગ્યો: " એન્ટોનિ ! હું જરૂર ત્હારો સાથી થઇશ, કોઈ પણ મને રોકી શકશે નહિ. હે ખારવાઓ ! તમને જગદીશ્વરની આણ છે. તમે મને હવે રોકશો નહિ. મને મ્હારા પ્રાણાધિક મિત્રનો અનુગામી થવા દો. "

સૌભાગ્યક્રમથી થોડીવારે એન્ટોનિયે એક લાંબો શ્વાસ લીધો. રોજર તે જોઇને આનંદથી અધીરો બનીને ઉચ્ચ

સ્વરથી બોલ્યો: "મ્હારો મિત્ર જીવતો છે! મ્હારો મિત્ર જીવતો છે! જગદીશ્વરની કૃપાથી હજુ તેનો પ્રાણ ગયો નથી." ખા-રવાઓ તેને શુદ્ધિમાં લાવવા માટે ઘણો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા. થોડીકવારે આંખ ઉઘાડીને એન્ટોનિયે પોતાના મિત્રની તરફ નજર કરીને કહ્યું: "રોજર! મ્હેં ત્હારી પ્રાણ રક્ષા કરી છે તેને માટે જગદીશ્વરને ધન્યવાદ આપ." તેણે શુદ્ધિમાં આવી આંખો ઉઘાડેલી જોઇને અને તેનાં અમૃત જેવાં વાક્ય સાંભ-ળીને રોજર આનંદસાગરમાં મગ્ન થયો. તેની આંખમાંથી ચોધારાં આંસુઓ પડવા લાગ્યાં.

થોડીકવારે તે હોડી વહાણપર પહોંચી. વહાણમાંના બધાં માણસો ખલાસીઓને મ્હોડેથી બધી વાત સાંભળીને તેઓ ઉપર ઘણો સ્નેહ અને દયા દેખાડવા લાગ્યા. ઉપલું વહાણ મા-લટા તરફ જતું હતું. ત્યાં પહોંચ્યા એટલે બંને મિત્રોને કિનારે ઉતારવામાં આવ્યા અને પછી ત્યાંથી તેઓ પોતપોતાને ઘેર ગયા.

---

(૩૧) મહેતાજી ઉપર એક છોકરાનો પ્રેમ.

રૂશિયાની રાણી બીજી કેથેરાઇનને છોકરાં ઉપર ઘણોજ પ્રેમ હતો. કોઈનું પણ બાળક જોઇને તે ઘણીજ ખુશી થતી અને તેને લાડ લડાવતી હતી. નોકર–ચાકરનાં છોકરાંઓ સ-ર્વદા તેની પાસે રહેતાં હતાં. સ્નેહ અને યત્નની સાથે અનાથ બાળક છોકરાંઓનું ભરણ–પોષણ તે પોતાના ખર્ચેથી કરતી હતી. નોકરોને હુકમ આપ્યો હતો કે **"તમે જે અનાથ બાળકને જુઓ તેને તરત મ્હારી પાસે લાવજો."**

એક દહાડો પોલીસના માણસોએ રસ્તામાં એક ઘણુંજ ન્હાનું

બાળક પડેલું દીઠું. તે જોતાંજ તેને રાણી પાસે લાવ્યાં. તે સ્નેહથી અને યત્નથી તેનું ભરણ–પોષણ કરવા લાગી.

એ બાળક રાણીને ઘણોજ વહાલો લાગ્યો તે પાંચ વર્ષનો થયો એટલે તેને નિશાળે ભણવા મુકયો, અને તે સારી રીતે શીખે તેને માટે યોગ્ય બંદોબસ્ત કર્યો. છોકરો પણ ઘણોજ બુદ્ધિમાન હતો. તે ઉત્તમ રીતે શીખવા લાગ્યો. વિશેષે કરીને જે ગુણો હોવાથી છોકરાં લોકોને વહાલાં અને સ્નેહપાત્ર થઈ શકે છે, તે સર્વ ગુણો આ સારા સ્વભાવના છોકરામાં હતા. એ જોઇને રાણી ઘણીજ ખુશી થવા લાગી. તેના ઉપર તેની મમતા દિવસે દિવસે વધવા લાગી; એટલુંજ નહિ પણ તેને પોતાના પેટના છોકરાની પેઠે જાણતી હતી, અને તે બાળક પણ તેને પોતાની માતા તરીકે જાણતો હતો.

એક દિવસ તે નિશાળમાંથી પાછો આવ્યા પછી રાણીએ તેને પોતાની પાસે બોલાવતાં તે આવ્યો પણ આજે તે ઘણોજ દિલગીર જણાયો. રાણીએ તેને ખોળા ઉપર બેસાડીને કારણ પૂછતાં તે બાળક રોવા લાગ્યો. રાણીએ તેનાં આસુ લુછયાં અને બોકી દઇને સ્નેહથી કહ્યું: "બેટા! તું શા માટે રડે છે?"

તેણે કહ્યું: "મા! હું આજે નિશાળમાં હતો તેટલીવાર રડયાજ કર્યો છું. નિશાળમાં જઈને સાંભળ્યું કે મ્હારો મહેતાજી મરી ગયો છે. મ્હેં તેની સ્ત્રી અને બાળકોને ત્યાં રોતાં જોયાં. તેઓ સઘળાં કહે છે કે અમે ઘણાં ગરીબ છીએ, અમારી પાસે ખાવા જેટલા પૈસા નથી; અને મદદ કરે એવાં કોઇ સગાંવહાલાં નથી. એ સર્વ જોઇને તથા સાંભળીને મને બહુ દુ:ખ થયું છે. મા! તમારે તેઓને માટે કંઈ બંદોબસ્ત કરી આપવો પડશે."

બાળકના મ્હોંથી આ સર્વ વાત સાંભળીને રાણીના અંતઃકરણમાં કરૂણાનો ઉદય થયો. તેણે તરત એક નોકરને બોલાવીને એ વિષેની તપાસ કરવાને મોકલ્યો, અને તે બાળકને બોલાવીને કહ્યું: "બેટા! ન્હાની ઉમ્મરમાં આવી બુદ્ધિ અને વિચાર કરવાની ત્હારામાં શક્તિ છે એ જોઇને હું ઘણીજ ખુશી થઈ છું, જેથી ત્હારા મહેતાજીનાં સ્ત્રી બાળકોને કંઇ પણ દુઃખ વેઠવું નહિ પડે તેને માટે હું જરૂર બંદોબસ્ત કરીશ. તું તેને માટે હવે ખેદ કરીશ નહિ."

મોકલેલો માણસ થોડીકવારે આવ્યો અને મહેતાજીના મરવાથી તેના કુટુંબમાં પૈસાના વખા છે તે બધી બીના છોકરાએ કહી હતી તેવીજ કહી. તે વેળાએ રાણીએ તે છોકરાને ત્રણસો રૂબલ એટલે રૂ. ૫૦૦ આપીને મહેતાજીની સ્ત્રી પાસે મોકલ્યો અને થોડા દિવસમાં તેના કુટુંબનો સારી રીતે ગુજારો થાય અને તેના છોકરાઓ સારી કેળવણી લે તેને માટે સારો બંદોબસ્ત કરી આપ્યો.

(૩૨) ગુરૂનું નુકસાન અટકાવવાને દુઃખ વેઠનાર આરૂણિ.

પૂર્વકાળે અયોદધૌમ્ય નામે એક ઋષિ હતા. તેમના એક શિષ્યનું નામ આરૂણિ હતું. અયોદધૌમ્ય ઘણા દયાળુ પ્રકૃતિના હતા. કયાંસુધી શિષ્યો કષ્ટ સહન કરી શકે છે, તેની પરીક્ષા કરવા માટે તેઓ વખતોવખત શિષ્યોને કોઈ કોઈ સખ્ત કામમાં લગાડતા હતા. શિષ્યો બચપણથીજ મહેનતુ તથા સહન શક્તિવાળા થાય એજ તેની ઇચ્છા હતી. તેને એક

દહાડો આરૂણિને ધાન્યના ખેતરની પાળ બાંધવા કહ્યું. આરૂણિ ગુરૂની આજ્ઞાથી ખેતરમાં જઇને પાળ બાંધવા લાગ્યો, પણ ઘણો યત્ન કર્યા છતાં બાંધી શકયો નહિ. પાણીનો વેગ બંધ થાય એમ ન લાગ્યું ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે, "પાળ નહિ બંધાય તો બધું પાણી ખેતરમાંથી નીકળી જશે અને ગુરૂના ધાન્યની ઘણી નુકશાની થશે તેમજ ગુરૂની આજ્ઞા ન પાળી શકવાથી હું પણ અપરાધી થઇશ." આરૂણિએ તે પછી પોતે તે જગ્યાએ સુઇને પાણીનો માર્ગ બંધ કર્યો. ઘણો વખત વહી ગયો પણ આરૂણિ તે જગ્યાપરથી ઉઠયો નહિ. પછી કેટલીક વારે ગુરૂએ બીજા શિષ્યોને આરૂણિ વિષે પૂછયું તો તેઓએ કહ્યું: "આરૂણિ આપની આજ્ઞાથી ખેતરમાં પાળ બાંધવા ગયો છે." બધા શિષ્યોને સાથે લઇને જ્યાં આરૂણિ સૂતો હતો ત્યાં ગયા. પછી તે ઋષિયે આરૂણિને બુમ પાડીને કહ્યું: "વત્સ! આરૂણિ! કયાં છે, મ્હારી પાસે આવ." આરૂણિએ ગુરૂનાં વચન સાંભળીને તરત ખેતરમાંથી ઉઠી આવીને નમ્રતાથી ગુરૂને કહ્યું: "ખેતરમાંથી જે પાણી વહેતું હતું તે બંધ ન થઈ શકવાથી મ્હેં પોતે સૂઇને તે પાણીને આવતું અટકાવ્યું હતું, તથા હવે બીજી શી આજ્ઞા છે?" અયોદધૌમ્યે શિષ્યની આવી સહનશીલતા તથા ગુરૂભક્તિ જોઇને કહ્યું: "વત્સ! તેં મ્હારી યથાયોગ્ય આજ્ઞા પાળી છે, ત્હારૂં કલ્યાણ થાઓ. બધા વેદ તથા બધા ધર્મશાસ્ત્ર તને પ્રાપ્ત થાઓ. તું અનાજના ખેતરની પાળને ભેદીને ઉઠયો છે એ વાસ્તે આજથી તું 'ઉદ્દાલક' નામથી પ્રસિદ્ધ થઇશ. આરૂણિ આવી રીતે સેવાથી ગુરૂને સંતુષ્ટ કરીને વરદાન મેળવી પોતાને મુકામે ચાલ્યો ગયો.

(૩૩) સ્વદેશની રક્ષા માટે પ્રાણ આપનાર વીર બાળક પુત્ત.

જ્યારે મુસલમાન બાદશાહો દિલ્હીમાં રાજ્ય કરતા હતા, ત્યારે મેવાડમાં ચિત્તોડ નામે એક વખણાયલું શહેર હતું.

રજપુતાનાના રહેવાશીઓને રજપુત કહે છે. તેઓ ઘણા હિંમ્મતવાન, બહાદુર અને લડાઇ કરવામાં ઘણા નામીચા છે. આગલા જમાનામાં ઘણાક રજપુતોએ પોતાના દેશના માટે લડાઇ કરીને પ્રાણ આપ્યા છે. ચિત્તોડમાં આવા બહાદુર લડવાઇઆ રહેતા હતા, તેઓ પણ પોતાના દેશનું રક્ષણ કરવાને ખાતર પ્રાણ આપવામાં કદિ પણ પાછી પાની ભરતા નહોતા.

એક વખતે દિલ્હીનો મુગલ બાદશાહ અકબરશાહ ઘણું લશ્કર લઇને ચિત્તોડ લેવા આવ્યો, તે વેળા ચિત્તોડનો રાજા ઉદયસિંહ પોતાનું રાજપાટ છોડીને બીજી જગ્યાએ જઈ ભરાયો; તેથી તેનો સેનાપતિ જયમલ્લ શહેરની સંભાળ રાખતો હતો. એક વખતે રાત્રે અકબરશાહે જયમલ્લને ગોળી મારીને મારી નાખ્યો તેથી ચિત્તોડના રહેવાસીઓ ગભરાયા. આવી વિપદની વેળાએ ચિત્તોડનો એક બહાદુર છોકરો સ્વદેશની રક્ષા કરવાને માટે લડાઇમાં ઉતર્યો.

તે વીરબાલકનું નામ પુત્ત હતું. તેની ઉમ્મર ફક્ત સોળ વર્ષની હતી. પુત્ત હતો તો બાળક, પણ મ્હોટા મ્હોટા બહાદુર માણસોની પેઠે તે હિંમતવાન અને જોરાવર હતો. તે પોતાની માતા અને પોતાની સ્ત્રી પાસે યુદ્ધમાં જવાની રજા લેવા ગયો, અને તેમણે તેને ખુશીથી રજા આપી. પુત્તની બ્હેને પણ તેને લડાઈ કરવા જવાને કહ્યું. એ પ્રમાણે સઘળાઓની પાસેથી

રજા લઈને શત્રુના હાથમાંથી જન્મભૂમિને બચાવવા માટે તે લડાઈ કરવા ગયો. તેની મા, સ્ત્રી અને બ્હેન પણ તે વખતે ઘરમાં બેસી રહ્યાં નહિ. તેઓ પણ હથિઆર સજીને પોતાના દેશની રક્ષા કરવા માટે ઉત્સાહની સાથે લડાઈ કરવા નીકળ્યાં.

અકબરનું લશ્કર બે ભાગમાં વહેંચાયેલું હતું. એક ભાગ પુત્તની જોડે લડતો હતો અને બીજો ભાગ બીજી તરફથી પુત્તને રોકવા માટે આવતો હતો. એ બીજા ભાગના લશ્કરને પુત્તની મા, બાયડી અને બ્હેનનું પરાક્રમ જોઇને ઘણી અજાયબી ઉપજી. બપોરે બે વાગે પુત્ત પોતાની માની પાસે આવીને જુએ છે તો બ્હેને લડાઇમાં પ્રાણ છોડયો છે અને માતા તથા સ્ત્રી બંદુકની ગોળીઓ લાગવાથી તરફડતાં જમીન ઉપર પડયાં છે. પુત્ર પાસે આવતાં માતાએ તેને કહ્યું: “બેટા! અમે સ્વર્ગમાં જઇએ છીએ તું પાછો લડાઈ કરવા જા અને જન્મભૂમિને માટે લડાઇ કરી આવીને અમને સ્વર્ગમાં મળજે.” આટલું બોલતાં બોલતાં પુત્તની માએ પ્રાણ છોડી દીધો. પુત્તની બાયડીએ પણ સ્વામીની તરફ ધીરભાવથી એકીટસે જોઇને પ્રાણત્યાગ કર્યો. પુત્ત હવે સ્થિર રહી શકયો નહિ. વિશેષ ઉત્સાહ અને બળની સાથે ફરીથી શત્રુસેનામાં જઇને તે લડાઈ કરવા લાગ્યો. આ વીર બાળકે માનાં છેલ્લાં વાકય પ્રમાણે વર્તવામાં જરાપણ પાછી પાની કરી નહિ. જન્મભુમિની રક્ષા માટે ખુશીભેર લડાઇ કરતાં કરતાં તેણે પ્રાણ છોડયો. તેઓ સઘળાં સ્વર્ગમાં ગયાં છે અને તેઓની કીર્તિ આ સંસારમાં કાયમ રહી ગઇ છે.

(૩૫) ભુંડું કરનારનું ભલું કરનાર છોકરો.

ફ્રાન્સના એક શહેરની નિશાળમાં એવો ધારો હતો કે કોઈ છોકરો કંઈ અપરાધ કરે તો મહેતાજી તેના વર્ગના છોકરાઓનું પંચ નીમીને ન્યાયાધીશની પેઠે તે છોકરાઓને હાથે તેનો ન્યાય કરાવતો. જો ગુન્હો સાબિત થતો તો તેને ફક્ત રોટલી અને પાણી આપીને એક અંધારી કોટડીમાં પૂરી રાખતો હતો. વળી એવો પણ નિયમ રાખ્યો હતો કે જો કોઇ છોકરો તે ગુન્હેગારની વતી પોતે કેદખાનામાં રહેવાનું કબૂલ કરતો તો પેલા અપરાધી છોકરાને છોડી દેવામાં આવતો હતો.

નિશાળમાં એક મસ્તીખોર છોકરો હતો, તે સર્વદા મસ્તી કર્યા કરતો. તેને વારંવાર કેદખાનામાં રાખવામાં આવતો. મહેતાજી તેનાથી કંટાળી ગયો હતો. મહેતાજીએ કહ્યું હતું કે "જો હવેથી તે તોફાન કરશે તો તેને આ નિશાળમાંથી કહાડી મૂકવામાં આવશે."

ભોગજોગે એક દહાડો પેલા મસ્તીખોર છોકરાએ એક છોકરાને માર્યો. તેને માટે પંચ મુકરર કરીને તેનો ન્યાય થયો. પંચે તેને અપરાધી ઠરાવ્યો. તેને અંધારી કોટડીમાં પુર્યો. પછી કલાસમાં પૂછવામાં આવ્યું કે તેને માટે કોઇ દયા કરવાને તૈયાર છે ? ત્યાંના બધા નિશાળીયાઓએ કહ્યું કે "તે ઘણો ખરાબ છે તેના ઉપર અમે દયા કરતા નથી." તે વેળાએ જે છોકરાને પેલા કેદ પડેલા છોકરાએ માર્યો હતો તેના મનમાં દયા આવી અને તેણે કહ્યું કે, "**સાહેબ ! હું તેને બદલે કેદખાનામાં જવાને રાજી છું.**" આ સાંભળીને બધા આશ્ચર્ય પામ્યા પછી તેને કેદખાનામાં નાખ્યો અને પેલા મસ્તીખોરને છોડાવ્યો. તે મસ્તીખોર છોકરો

આથી વિચાર કરવા લાગ્યો કે "મેં જેને માર્યો હતો તેણેજ મને છોડાવ્યો! આહા! તે કેવો ભલો છોકરો છે! બીજા કોઇએ મને છોડાવ્યો નહિ." તેના મનમાં આ વિષે તરેહવાર વિચારો ઉત્પન્ન થયા અને તે અફસોસ કરવા લાગ્યો. ત્યાર પછી તેણે મહેતાજીને પોતાના અપરાધની માફી આપવાની અને પેલા છોકરાને છોડવાની અરજ કરી, અને કદી પણ ખરાબ ચાલ ચલાવીશ નહિ એવું વચન આપ્યું. ત્યારથી પછી તેણે કોઈ પણ વેળાએ આગળના જેવી ખરાબ ચાલ ચલાવી નહોતી.

આન ઉપરથી શીખામણ લેવાની કે **દુશ્મનને સારાં કામ કરીને શરમાવવો જોઇએ, નહિ કે ખરાબ વચનો કહીને તથા મારીને. ખરી ક્ષમા ત્યારેજ કહેવાય કે દુશ્મનનું પણ હિત કરાય.** ઉપલા છોકરાના દૃષ્ટાન્તથી જણાય છે કે તે ખરેખરો ક્ષમાશીલ છોકરો હતો.

---

(૩૫) ગરીબાઇની અડચણો વેઠી ભારે વિદ્વતા મેળવનાર લંગોમૅન્ટેનસ.

આ વિદ્વાન પુરૂષનો જન્મ ડેનમાર્ક દેશમાં આવેલા લંગ્સબર્ગ નામે ગામમાં થયો હતો. એનો બાપ દરરોજની મજુરી કરીને ગુજરાન ચલાવતો, તેથી છોકરાને ભણાવવાનો ખરચ કરવાનું તેનું ગજું નહોતું. લંગોમૅન્ટેનસ આઠ વર્ષનો થયો ત્યારે તેનો બાપ મરણ પામવાથી તે કેવળ નિરાધાર થઈ પડયો; પરંતુ વિદ્યા ભણવાની તેની ઘણી આતુરતા જોઇને તેના મામાએ તેને એક નિશાળે મૂકયો.

લૅંગોમૅન્ટેનસને બીજા કેટલાક ભાઈ હતા. તેઓ ભણી

શકયા નહોતા, તેથી આ પ્રમાણે તેને નિશાળે જતો જોઇને તેમને ઘણી અદેખાઇ આવી. તેઓ તેને એટલો હેરાન કરવા લાગ્યા કે તેથી તે કંટાળીને ફ્રીનલાંડમ આવેલા વિબર્ગ શહેરમાં નાસી ગયો.

નિશાળે જઇ વિદ્યા ભણવાની તેને બહુ હોંસ હોવાથી તે વિબર્ગમાં આવીને ત્યાં ભણવાની જોગવાઇ કરવામાટે બનતા ઉપાય કરવા લાગ્યો. અન્ન, વસ્ત્ર અને પુસ્તકોના ખર્ચને માટે પૈસા મેળવવાને તેણે ઘણાં ફાંફાં માર્યાં; પણ કાંઈ વળ્યું નહિ. છેવટે બહુ વિચાર કરીને એક પાઠશાળામાં દાખલ થયો. દિવસે તે અભ્યાસ કરતો અને રાત્રે બીજે ઠેકાણે જઈ મજુરી કરીને થોડું થોડું પેદા કરી દુ:ખ વેઠીને દહાડા કાઢતો હતો.

એ પ્રમાણે અગીઆર વર્ષ સુધી દુ:ખ વેઠી ખરા ઉમંગ અને ઉદ્યોગથી તે સારી પેઠે ભણ્યા પછી પાછો સ્વદેશ ગયો; અને ડેનમાર્કની રાજધાની કોપનહેગનની યુનિવર્સિટીમાં ગણિત-શાસ્ત્રનો શિક્ષાગુરૂ નિમાયો, મરવા પહેલાં બે વર્ષ સુધી તેણે એ કાર્ય કર્યું હતું. વળી જૂદી જૂદી જાતના અનેક ગ્રંથો પણ તેણે રચ્યા હતા.

જુઓ, જેનો બાપ દરરોજ મજુરી કરીને દુ:ખથી સંસાર ચલાવતો હતો, તેજ માણસ દુ:ખ સહન કરીને પણ ખરા ઉદ્યોગ અને મહેનતને લીધે ઉત્તમ વિદ્યાભ્યાસ કરી શકયો અને યુનિવર્સિટીનો શિક્ષાગુરૂ થયો. **ખરા મનથી મહેનત અને ઉદ્યોગ કરનાર માણસ શું ના કરી શકે ?**

(૩૬) રેમસ નામે વિદ્વાનનો બીજો એવોજ દાખલો.

ફ્રાન્સ દેશના પીકાર્ડી પ્રાંતમાં રેમસ જન્મ્યો હતો. તેનો બાપ ઘણોજ ગરીબ હતો. નાનપણમાં રેમસ બકરાં ચારતો હતો, પણ કેટલાક દિવસ પછી એ કામ કરવાનું તેને ગમ્યું નહિ અને વિદ્યા ભણવાની ઘણી ઇચ્છા થઇ. 'અહિં રહેવાથી બકરાં ચારવાનું છૂટશે નહિ અને ભણી પણ શકાશે નહિ' એમ ધારીને તે બાપને ઘેરથી નાસીને પેરિસ શહેરમાં જઈ રહ્યો. એ વખતે તેની ઉમ્મર માત્ર આઠ વરસની હતી.

પેરિસ ગયા પછી કેટલાક દિવસ સુધી તેને બહુ દુઃખ ભોગવવું પડયું. વિદ્યા ભણવામાટે તે એટલો બધો આતુર બન્યો હતો કે, બીજો સારો જોગ નહિ મળવાથી છેવટે નેવારની પાઠશાળામાં ચાકરનું કામ કરવા તે રહ્યો. ત્યાં રહીને દિવસે થોડો ઘણો વખત મળે ત્યારે અને રાત્રે પણ બનતી મહેનત કરીને થોડા દિવસમાં તેણે સારો વિદ્યાભ્યાસ કર્યો. કોઈની પણ મદદ ન હોવા છતાં એ પ્રમાણે પોતાનીજ મહેનત અને ઉદ્યોગવડે તે ભણ્યો હતો.

પાઠશાળામાં દાખલ થઈને ત્રણ વર્ષ અને બે માસ સુધી તેણે રીતસર શિક્ષણ મેળવ્યું અને એવો સારો વિદ્વાન થયો કે એ વખતમાં તેના જેવો બીજો કોઇ નહતો. તે એક પ્રસિદ્ધ પંડિત અને ગ્રંથકર્ત્તા બન્યો હતો, અને ન્યાયશાસ્ત્ર સંબંધી તે એક નવો મત ફેલાવી ગયો છે. જો વિદ્યા ભણવામાટે તેણે મહેનત કરી ન હોત, તો તેની આવી ઉત્તમ દશા થાત નહિ.

(૩૭) આખરે સત્યનો જય અનુભવનાર છોકરો.

ઇંગ્લાંડના એક ગામડામાં એક ગરીબ છોકરો રહેતો હતો તેનો બાપ મરી ગયો હતો તેથી તે છોકરો મેંઢાં ચરાવીને પોતાનું તથા પોતાની માનું પેટ ભરતો હતો. તે ઘણો પ્રમાણિક તથા ખરૂં બોલનારો હતો અને પોતાના કામમાં કદિ પણ આળસ કરતો નહોતો. ગરમીના મહિનામાં એક દિવસે તે મેંઢાં બકરાં ચરાવતો હતો, એટલામાં તેનો શેઠ ત્યાં આવ્યો અને છોકરાને પૂછ્યું: "તું થોડીવાર પહેલાં જે ઝાડની નીચે ખાટ બેઠો હતો ત્યાં હું પણ બેઠો હતો. ત્યાં હું મારી પૈસાની કોથળી વિસરી આવ્યો હતો તે તેં જોઈ છે?" પેલા છોકરાએ કહ્યું: "ના સાહેબ, મેં જોઇ નથી. હું ત્યાં જઇને જોઈ આવું? શેઠે કહ્યું: "જા, જલદી જા." તેથી પેલો છોકરો એક રસ્તેથી જોતો જોતો ગયો અને તેનો શેઠ બીજે રસ્તે જોતો ગયો. એટલામાં શેઠનો અવાજ તે છોકરાએ સાંભળ્યો, તેથી જાણ્યું તેમને કોથળી જડી હશે તેથી મને પાછો બોલાવે છે; જેથી દોડતો દોડતો શેઠની પાસે જઇને બોલ્યો: "સાહેબ, કોથળી ક્યાંથી મળી?" શેઠે કહ્યું: "મને તો મળી નથી. તને મળી છે?" છોકરાએ જવાબ દીધો: "ના સાહેબ મને પણ મળી નથી." શેઠે મનમાં ધાર્યું કે જરૂર થેલી એનેજ મળવી જોઇએ નહિ તો તે ક્યાં જાય? તેથી તેણે કહ્યું કે:–"તને તે થેલી મળવી જોઈએ. તું ખોટું બોલે છે. જ્યાં હોય ત્યાંથી લઈ આવ નહિ તો મારીશ." આ સાંભળીને પેલા છોકરાએ હિંમતથી કહ્યું: "સાહેબ! હું ખોટું બોલતો નથી. મને તમારી કોથળી જડી નથી." શેઠ ઘણો ગુસ્સે થયો છતાં પેલા છોકરાએ ત

નાની નાજ કહી, જેથી શેઠે તેને પોતાના નોકરીમાંથી કાઢી મૂક્યો. પછી ઘેર જઇને તે છોકરાએ પોતાની માને બધી વાત કરી. મા જાણુતી હતી કે મારો છોકરો કદિ પણ ચોરી કરતો નથી તથા જૂઠું બોલતો નથી તેથી તેણે છોકરાને કહ્યું: "**કંઇ ચિંતા નહિ કોઈને કોઇ દિવસે ખરૂં શું છે તે જણાશેજ.**" આમ કહીને તેની માએ તેને દિલાસો આપ્યો. એક મહીના સુધી તે છોકરો નોકરી વગર રહ્યો. એટલામાં એક ગૃહસ્થને વાડીના કામને માટે છોકરો જોઈતો હતો તેથી તે છોકરો તે ગૃહસ્થને ત્યાં ગયો. ગૃહસ્થે તેને પૂછ્યું: "તું પહેલાં ક્યાં નોકર હતો? અને ત્યાંથી શા કારણથી નીકળી ગયો?" તેના જવાબમાં તેણે પોતાની બધી હકીકત કહી. તે સાંભળીને પેલા ગૃહસ્થે કહ્યું: "મહીના ઉપર હું ઘોડે બેસીને જતો હતો ત્યારે મેં એક કૂતરાને મ્હોંમાં કોથળી લઈને જતાં જોયો હતો. તે કોથળી એક ઓકના ઝાડના મૂળમાં લઇ ગયો તે મેં દીઠી હતી. તેમાં શું હતું તે હું જાણુતો નથી, પણ એ કોથળી તારા શેઠની હોવી જોઇએ એવો હું હવે અટકળ બાંધી શકું છું. તું બરાબર ત્યાં જઇને જોઇશ તો મળશે." આવું તે ગૃહસ્થ બોલ્યો કે તરત તેણે તાળી પાડી અને રજા લઈને જે ઝાડની નીચે તે નોકર હતો ત્યારે ખાતો હતો ત્યાં ગયો અને તપાસ કરવા લાગ્યો. ઘણી તપાસ કરી ત્યારે કોથળી ત્યાંથી મળી. તે કોથળી લઇ પોતાના શેઠને હવાલે કરી અને પેલા ગૃહસ્થની કરેલી વાત કહીને તે ક્યાંથી જડી તે જણાવ્યું. ખોવાયલી થેલી મળ્યાથી શેઠ બહુ રાજી થયો અને તેણે પોતાની ભૂલ કબૂલ કરી. પછી પેલો છોકરો જે ગૃહસ્થે તેને થેલી જોયાની વાત કરી હતી, તેને

ત્યાં ગયો અને સમાચાર તેને કહ્યા, તે ગૃહસ્થને ખાતરી થઈ કે આ છોકરો પ્રમાણિક છે. પછી તેને તેણે પોતાની નોકરીમાં રાખ્યો. આગળ જતાં તે છોકરો ઘણુજ વિશ્વાસુ અને પ્રમાણિક નોકર તરીકે ગણાવા લાગ્યો.

જુઓ સત્ય કેવું તરી આવે છે ?
સત્ય કદિ પણ વૃથા જતું નથી.

---

(૩૮) પ્રમાણિક છોકરો.

વિલાયતમાં એક છોકરો રસ્તામાં ન્યુસપેપર વેચતો વેચતો જતો હતો. એક દુકાનદારે તે છોકરાને બોલાવીને ન્યુસપેપર લીધું અને તેને પૈસા આપવા ગજવું તપાસ્યું તો તેમાં પૈસા નહોતા. તેથી તેણે રૂપાનાણું આપીને બાકીના પૈસા પાછા માગ્યા. છોકરા પાસે પૂરતા પૈસા નહિ હોવાથી તે પોતાનાં વર્તમાનપત્રો ત્યાંજ મૂકીને દોડતો દોડતો પૈસા વટાવવા ગયો. પૈસા વટાવીને તે દોડતો દોડતો આવતો હતો તેટલામાં ઠોકર વાગવાથી પડી ગયો અને બધા પૈસા વેરાઈ ગયા. તેને ઘણું વાગવાથી તે બે-ભાન થઈ ગયો. આસપાસ માણસોએ વીંટાઈ જઈને તેના પૈસા એકઠા કર્યા અને તેને સાવચેત કરવાની તજવીજ કરવા લાગ્યા તથા તેને હૉસપીતાલમાં લઈ ગયા. ત્યાં થોડીવારે પેલો છોકરો સાવચેત થયો. એના ભાઇને ખબર મળવાથી તે પણ હૉસપીતાલમાં જઈ પોહોંચ્યો હતો. સાવચેત થયા પછી પડી ગયેલા ભાઇએ બીજા ભાઇને પાસે બોલાવીને કહ્યું કે: “આ પૈસા અમુક દુકાનદારને આપી આવ, અને તેને કહેજે કે વાર લાગી તેને માટે માફ કરશો.” દુકાનદારે તો તે છોકરાને પૈસા લાવતાં ઘણી

વાર થયેલી જોઇને ધાર્યું હતું કે: "તે છોકરો મારા પૈસા લઈ નાસી ગયો છે." એટલામાં તેનો ભાઈ તેની દુકાને આવીને કહેવા લાગ્યો કે 'આ પૈસા મારા ભાઇએ તમને આપવા કહ્યું છે; અને કહ્યું છે કે વાર લાગી તેને માટે માફ કરશો' પછી તે માણસે પૂછ્યું: "તે છોકરો જાતે કેમ આવ્યો નહિ અને તું આવ્યો?" ત્યારે તેણે જે બિના બની હતી તે બધી કહી. એ સાંભળીને પેલા માણસે તેના પ્રમાણિકપણાની ઘણી તારીફ કરી. જુઓ, તે છોકરો પોતે દુ:ખી થયો હતો છતાં પણ યાદ રાખીને જેના પૈસા હતા તેને આપવાને પોતાના ભાઇને મોકલ્યો અને માફ કરવાને કહ્યું. જુઓ એ છોકરો કેવો પ્રમાણિક હતો! તમારે પણ એના જેવા પ્રમાણિક થવું જોઇએ.

(૩૯) સાચા બોલો છોકરો.

યૂરોપખંડના એક શહેરમાં ચારલી નામનો એક છોકરો હાથમાં દડો ઉછાળતો ઉછાળતો રસ્તામાંથી જતો હતો, તેટલામાં એક દવા વેચનારની દુકાનના મોટા કાચપર તે દડો લાગ્યો, તેથી કાચ ભાગી ગયો. ચારલી ત્યાંથી નાસી ગયો નહિ; કારણકે તે બહાદુર અને ખરૂં બોલનારો છોકરો હતો. તેણે તરત તે દુકાનમાં જઇને દુકાનના ધણીને કહ્યું કે: "મારી ગફલતથી તમારી દુકાનનો કાચ ભાગી ગયો છે." તે દુકાનદારે ભાગેલો કાચ જોયો, અને તે બેસાડી આપવાનું તે છોકરાને કહ્યું. તે છોકરો ગરીબ હતો, તેથી તેણે કહ્યું કે: "મારી પાસે પૈસા નથી પણ હું તમારી મજુરી કરીને તે ભરી આપીશ." પછી તેણે કેટલાક દિવસ સુધી તે દુકાનદારનું કામ કર્યું. જ્યારે કાચના પૈસા વસુલ

થયા, ત્યારે પેલા દુકાનદારે કહ્યું કે તારા પૈસા વસુલ થયા છે, તું ખરો અને પ્રમાણિક છોકરો છે. હું તને કારકુન તરીકે રાખવા ચાહું છું. પેલા છોકરાએ તેની નોકરી કબૂલ કરી, અને સુખેથી પોતાનો ગુજારો કરવા લાગ્યો. આપણામાં કહેવત છે કે "**સાચાનો બેલી પરમેશ્વર છે,**" તે ખરૂં છે.

---

(૪૦) પ્રમાણિકપણાથી પ્રખ્યાતી મેળવનાર છોકરો.

એક પૈસાદાર માણસ એડીનબરોના રસ્તા ઉપરથી જતો હતો. તેવામાં તેને એક ચીંથરેહાલ ગરીબ છોકરો મળ્યો. તે છોકરાએ તે પૈસાદારની પાસે જઈને મદદ માગી તેથી તેણે પોતાના ગજવામાંથી છ પેન્સ એટલે ચાર આના કાઢીને તેના હાથમાં મૂક્યા અને કહ્યું "આમાંથી એક પેની તને આપવાની છે તે તું લે, અને બીજી પાંચ §પેન્સ મને આપ" તે છોકરા પાસે પાંચ પેન્સ નહોતી તેથી તેણે કહ્યું કે," હું હમણાં વટાવીને લાવું છું." એમ કહીને તે દોડતો ગયો. તેને જરા વાર થવાથી પેલો ગૃહસ્થ થોડી વાર વાટ જોઈને પછી ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. પેલો છોકરો વટાવીને પાછો આવ્યો ત્યારે પેલો ગૃહસ્થ ત્યાં ન જણાયાથી છેવટે તેણે મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે 'અહિંથી કોઈ વખત પણ જશે ત્યારે તેની પાંચ પેન્સ પાછી આપીશ.' તે છોકરો દરરોજ ભીખ માગીને ગુજારો કરતો હતો, પણ પેલી

---

§ "પેની" એ ઈંગ્લાંડમાં ચાલતું તાંબા નાણું છે. આપણી આઠ પાઈ જેટલી એ એક પેનીની સાધારણ કિંમત ગણાય છે. એકથી વધારે પેની હોય ત્યારે એટલે પેનીના બહુ વચનમાં "પેન્સ" બોલાય છે.

પાંચ પેન્સને હાથ લગાડતો નહોતો. દરરોજ તે પેલા ગૃહસ્થની શોધ કરતો હતો. પછી આશરે આઠ દિવસે તે ગૃહસ્થ ઇંગ્લાંડથી ત્યાં આવી પહોંચ્યો, છોકરાએ તેને ઓળખ્યો અને તરતજ તેની પાસે જઇને તેના હાથમાં પાંચ પેનીઓ મૂકી, અને કહ્યું: "સાહેબ! આપે મને આઠ દિવસ ઉપર છ પેન્સ વટાવવા આપી હતી, તેમાંથી એક પેની મને આપવાનું કહ્યું તે મેં લીધી છે અને આ તમારી પાંચ પેન્સ." પેલા ગૃહસ્થને તો તે યાદી પણ નહોતી, છોકરાની આવી સારી ચાલ જોઇને તે ઘણોજ ખુશી થયો અને તેની ગરીબ હાલત જોઇને તેનાપર તે ગૃહસ્થને દયા આવવાથી તેને પોતાને ત્યાં લઈ જઇ રાખ્યો ને કેળવણી લેવા માટે નિશાળે મૂકયો, પછી રહેતે રહેતે તે છોકરો ઘણું શીખ્યો અને પ્રખ્યાત થયો. જુઓ સત્યનો કેવો પ્રભાવ છે! અજાણ્યા માણસો પણ પ્રમાણિકપણાથી ખુશી થાય છે.

---

(૪૧) એક બંગાળી બાળકની પ્રમાણિકતા.

બંગાળામાં 'બાંદા' નામનું એક શહેર છે. તે શહેરની બહાર એક મોટો બગીચો છે. તેર ચૌદ વર્ષનો એક બંગાળી છોકરો એક વેળાએ તે બગીચામાં ફરતો હતો, તેટલામાં બસિર મહમદખાં નામનો એક કાબુલી પોતાના દેશમાં પાછો જતો હતો, તે પણ પોતાના સરસામાન સાથે ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેણે થોડા વખત સુધી ત્યાં વિશ્રામ કર્યો, અને જતી વેળાએ રૂપીઆની એક કોથળી તે એ બગીચામાં ભૂલી ગયો, કોથળીમાં પાંચ હજાર રૂપીઆ હતા. પેલા ચૌદ વર્ષના છોકરાએ

તે કોથળી જોતાંજ તે તેણે લઈ લીધી, અને એમાં ઘણા રૂપીઆ છે એમ જાણવા છતાં પ્રમાણિકપણાને વળગી રહીને તેણે તે પૈસા તેના ખરા માલિકને આપવાનો દૃઢ નિશ્ચય કર્યો.

પેલી તરફ બસિરમહુમદને થોડેક દૂર જઇને રૂપીઆની કોથળી યાદ આવવાથી ઘણો ગાભરો બની બગીચાની તરફ પાછો ફર્યો. રસ્તામાં બાળકની જોડે તેની મુલાકાત થઈ. બાળકે તેને ચિંતાતુર જોઇને પૂછ્યું: "તમે શું કાંઇ ગુમાવ્યું છે?" વ્યાપારીએ કહ્યું: મારી રૂપીઆની કોથળી ખોવાઈ છે. બાળકે તેને કોથળી દેખાડીને કહ્યું: "આ તમારા રૂપીઆ લ્યો." બસિર મહુમદે કોથળી ઉઘાડીને જોયું, તે તેમાં પાંચ હજાર રૂપીઆ પૂરેપૂરા હતા. એક પણ રૂપીઓ તેમાંથી ઓછો થયો નહોતો. ત્યાર પછી તેણે બાળકને પૂછ્યું: "તમે આટલા રૂપીઆની લાલચ કેમ રોકવા પામ્યા?" બાળકે નમૃતાપૂર્વક કહ્યું:—" હું નાન**પણથી આવું શીખતો આવ્યો છું કે, પારકા ધનને માટીના ઢેફા પ્રમાણે તુચ્છ જાણી કદિ પણ ચોરી કરવી નહિ"** બાળકની વાતથી તે વ્યાપારી આશ્ચર્ય પામ્યો અને તે ખુશીથી પાંચ રૂપીઆનું ઇનામ આપવા લાગ્યો; પણ છોકરાએ કહ્યું:—"**મેં તમારા રૂપીઆ તમને પાછા આપ્યા, એ મારી ફરજ હતી; અને તે ફરજ મેં બજાવી છે.**" તે બાળકની આવી ભલમનસાઇ જોઇને, બસિરમહુમદ સ્પષ્ટ રીતે તેને શાબાશી આપવા લાગ્યો; અને તેના આ ભલા કામની વાત વર્તમાનપત્રમાં પ્રકટ કરાવી. તે બાળકની સાધુતાની કહાણીની છેવટે બસિરમહુમદે કહ્યું છે કે: "એ રૂપીઆ મ્હારા શેઠના હતા. જો બાળક તે રૂપીઆ ખાઇ ગયો હોત, તો મારા

શેઠનો ભરોસો મારાપરથી ઉઠી જાત અને મારે કેદખાનામાં જવું પડત; માટે એ બાળકે મારા ઉપર કેટલો બધો ઉપકાર કર્યો છે તેનું હું વર્ણન કરી શકતો નથી. હું કદિપણ એ છોકરાને ભૂલી શકીશ નહિ; અને પ્રભુ તેને લાંબી ઉમ્મર અને સુખ આપે એવી ઈશ્વરની આગળ પ્રાર્થના કરીશ." એ બાળકનું નામ **વીરેશ્વર મુખોપાધ્યાય** છે. એ વીરેશ્વર બાંદાની અંગ્રેજી નિશાળનો વિદ્યાર્થી હતો. **સાધુતાના ગુણથી સૌ કોઈ આવી રીતે લોકપ્રિય અને આશીર્વાદને પાત્ર થાય છે.**

---

(૪૨) એક વીશીવાળા છોકરાની ઈમાનદારી.

થોડા વર્ષની વાત ઉપર એક રૂશિયાનો રહેવાશી એક ગામથી બીજે જતો હતો. રસ્તો લાંબો હતો તેથી તે એક વીશીવાળાના ઘરમાં રાતવાસો રહ્યો અને સવારે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. ધારેલે ઠેકાણે ગયા પછી જુવે છે તો તેની પૈસાની કોથળી ખીસામાં મળે નહિ. તે કોથળીમાં ૧૦૦ રૂબલો હતા.

પેલો મુસાફર ગયા પછી તે વીશીવાળાના છોકરાને વીશીના આંગણામાં પૈસાની કોથળી નજરે પડી, પણ તે તેને હાથ ન અડાડતાં પોતાના બાપની પાસે આવીને તે વાત કરી. પિતાએ છોકરાની વાત સાંભળીને કહ્યું: "બેટા! તું તે કોથળી ઉપર થોડાં પાંદડાં અને ઝાડની ડાળીઓ પાથરી આવ" તે પ્રમાણે પેલા છોકરાએ તે કોથળી ઉપર પાંદડાં અને ડાળો નાખીને તેને ઢાંકી દીધી.

કેટલેક દિવસે પેલો મુસાફર ફરીને પાછો તે વીશીમાં આવ્યો અને વાતો કરતાં કરતાં પોતે રૂબલો ખોયા હતા તેની વાત કહી, તે પેલા વીશીવાળાએ ધ્યાનપૂર્વક સાંભળી. પછી તે પૂરી થતાંજ

તેણે કહ્યું:–" આ મારો છોકરો છે. તે તમને જે જગ્યાપર તમારી પૈસાની કોથળી પડી છે તે જગ્યા દેખાડશે. તેણે પોતાનો હાથ તેને અડાડયો નથી. ફક્ત ઉપરથી ઢાંકયું છે." પેલા ગૃહસ્થે છોકરા સાથે જઈને પાંદડાં અને ડાળીઓ ખસેડીને કોથળી કાઢી. ત્યારપછી વીશીમાં આવીને તે ગ્રહસ્થે તે છોકરાનાં ઘણાં વખાણ કર્યાં. **જુઓ, જેને પારકા માલને અડવાની ઇચ્છા થઇ નહિ એ છોકરો કેવો પ્રમાણિક કહેવાય ?**

---

(૪૩) ગરીબ છોકરાનું પ્રમાણિકપણું.

એક ગરીબ છોકરાની બ્હેન માંદી હતી, તેથી તેની દવા કરવાનું પોતાના કાકાને કહેવાસારૂ તે જતો હતો. રસ્તામાં આવતાં આવતાં તેને એક નાની ચોપડી જડી; એ ચોપડીમાં ૫૦ ડોલરની એટલે ૧૨૦ રૂપીઆની નોટો હતી. તે છોકરો પ્રમાણિક હતો, તેથી તેણે તે જેની ખોવાઈ હોય તેને પાછી આપવાનો દૃઢ નિશ્ચય કર્યો. પછી તેણે ઘેર આવીને પોતાની માને તે વાત કહી અને કહ્યું કે:–" મા! જેના **રૂપીઆ ખોવાયા છે, તે બિચારો કેટલો બધો દિલગીર થતો હશે ? આપણે એ રૂપીયા વાપરીયે તો પ્રભુ આપણાપર નારાજ થાય, માટે તે ધણી મળશે ત્યારે આપણે તેના રૂપીઆ તેને પાછા આપી દઇશું.**" માતા જો કે ઘણીજ ગરીબ હતી, અને તેની છોકરી માંદી હતી તેની દવાને માટે તેની પાસે કંઈ પણ નહોતું; તે છતાં છોકરાનું આવું બોલવું તેને ઘણું સારૂં લાગ્યું, તેથી તેણે તેજ દિવસે વર્ત્તમાનપત્રમાં જાહેર ખબર આપી કે, " અમને એક પૅાકેટ

બુક મળી છે તેમાં પચાસ ડાલરની નોટો છે માટે તે જેની હોય તેણે ફલાણે ઠેકાણે આવીને સાબીતી આપીને લઇ જવી.” આ ખબર વાંચી, તરત તેનો માલિક ત્યાં આવ્યો. આ કુટુંબ ઘણુંજ ગરીબ છે છતાં નોટો પાછી આપવા માટે નોટીસ છપાવી એ જાણીને પેલો ગૃહસ્થ ઘણોજ ખુશી થયો. પછી તેણે તે નોટો તે છોકરીની દવા વગેરેના ઉપયોગમાં ખર્ચવા માટે ભેટ આપી અને તેની ઈમાનદારી જોઇને તરત તેને પોતાની નોકરીમાં રાખ્યો. આગળ જતાં તે બાહીઆ નામના અમેરિકાના શહેરમાં મોટો નામાંકિત વેપારી થયો. **પ્રમાણિકપણું સારાંજ ફળ આપે છે.** જુવો આ છોકરાનું પ્રમાણીકપણુંજ તેની ચઢતીનું કારણ થયું ?

(૪૪) વિશ્વાસ રાખવાલાયક છોકરો.

એક ગરીબ ભરવાડનો છોકરો એક દિવસે પહાડની ખીણમાં બકરાં ચરાવતો હતો. તે વેળાએ જંગલમાંથી એક શિકારીએ આવીને તેને પૂછ્યું: “અહિંથી પાસેમાં પાસેનું ગામ કેટલું દૂર છે ?” પેલા છોકરાએ જવાબ આપ્યો, “ સાહેબ ! છ માઇલ દૂર છે. પણ રસ્તો બરાબર ઠીક ન હોવાથી ભૂલા પડાય તેવો છે. ”

શિકારી ધ્યાનથી રસ્તો જોવા લાગ્યો પછી તે બોલ્યો: “ ભાઇ ! હું ભૂખ્યો, થાકેલો અને પાણીનો તરસ્યો છું. હું મારા સોબતીથી જૂદો પડયો છું અને મારો રસ્તો ભૂલ્યો છું. તું તારાં બકરાંને ચરતાં મૂકીને મને રસ્તો દેખાડ. હું તને પૈસા આપીશ.”

છોકરાએ જવાબ આપ્યો: “ સાહેબ! હું આવી શકતો નથી. મને મારો શેઠ પગાર આપે છે અને મારા ઉપર વિશ્વાસ રા-

ખીને તેણે પોતાનાં બકરાં મને સોંપ્યાં છે. જો હું તેમને ચરતાં મૂકીને આપની સાથે આવું તો તે ક્યાંના ક્યાં ચાલ્યાં જાય અને કોઈ ચોરી જાય."

પછી શિકારીએ કહ્યું: "ઠીક, તારાં બકરાં મને સોંપીને મારા માટે તું ગામમાં જઇને ખાવાનું અને પાણી લઈ આવ. તું જ્યાંસુધી આવીશ નહિ ત્યાંસુધી હું તારાં બકરાં સાચવીશ."

પેલા ભરવાડના છોકરાએ કહ્યું: "સાહેબ! બકરાં હું તમને સોંપી શકતો નથી. કારણકે, તે જંગલમાં દૂર ચરવા જતાં રહે અને ત્યાં રીંછ તથા લોંકડી તેમને ઉંચકી જઇને મારી નાખે તેમજ ચોર ચોરી જાય."

ત્યારે પેલા શિકારીએ કહ્યું: "બકરાં જશે નહિ અને જો જશે તો તારા શેઠનાં જશે. આ બકરાં તારાં નથી તો તને શી આપદા છે? હું તને એટલા રૂપીઆ આપીશ કે જેમાંથી તું એક વર્ષ સુધી સુખથી ખાઈ શકીશ"

તે છોકરાએ માથું હલાવીને કહ્યું: "બકરાં તમારો અવાજ ઓળખતાં નથી અને—"

"અને શું? તું મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખતો નથી! શું તું મને ચોર બોર જાણે છે?" શિકારી ગુસ્સે થઇને બોલ્યો.

છોકરો આસ્તેથી બોલ્યો: "સાહેબ! તમે મને મારા શેઠના વિશ્વાસથી છોડાવવા માગો છો; કારણ કે તમે પહેલાં કહ્યું હતું કે 'બકરાં જશે તો તારા શેઠનાં જશે તેમાં તારૂં શું જનારૂં છે.' પણ હું એ કામ કરીશ નહિ; કેમકે મારા શેઠે મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખીને પોતાનાં બકરાં મને સોંપ્યાં છે. 'હું બેવિશ્વાસુ થઇશ નહિ.'

આ સાંભળીને શિકારી હસ્યો અને ઘણો ખુશી થઇને બોલ્યો, "મારી ખાતરી થઈ કે તું સારો અને વિશ્વાસલાયક છોકરો છે. હું તને વિસરી જઇશ નહિ. હવે મને રસ્તો દેખાડ. હું પોતેજ ગામ શોધી લઇશ." ત્યારપછી વાતો કરીને તેણે તેનું નામ અને ઠેકાણું પૂછી લીધું. પછી તે ચાલ્યો ગયો. તે શિકારી એક મોટો જમીનદાર હતો. તેણે બીજે દિવસે પેલા છોકરાને બોલાવીને પોતાને ઘેર રાખ્યો અને ભણાવ્યો તથા વેપારમાં લગાડયો. પછી આગળ જતાં તે મોટો પૈસાદાર અને પ્રખ્યાત પુરૂષ થયો. તે વખતે પણ તે ખરો પ્રમાણિક, વિશ્વાસુ અને જેવો બાળપણામાં હતો તેવોજ રહ્યો.

---

(૪૫) સાચા બોલો વ્યાપારી છોકરો.

એક બજારમાં એક છોકરો શાકભાજીની દુકાન માંડીને બેઠો હતો અને તેની પડોશમાં બીજો છોકરો પણ શાકભાજી વેચતો હતો. એક દિવસ બપોરે એક ગૃહસ્થ પહેલા છોકરાની દુકાન ઉપર આવીને એક મોટું તરબૂચ હાથમાં લઇને બોલ્યોઃ "આ તરબૂચ સારૂં છે?" છોકરાએ તેના જવાબમાં કહ્યું કેઃ "આ તરબૂચ સારૂં નથી સાહેબ; જોવામાં ત સારૂં જણાય છે પણ ત સડેલું અને ફીકું છે." તેથી પેલા ગૃહસ્થે બીજી પડોશની દુકાન ઉપર જતાં પહેલાં કહ્યું કેઃ "તું પ્રમાણિક જણાય છે તેથી તારો વકરો થશે નહિ." પેલા છોકરાએ જવાબ દીધોઃ "હું ખરેખરૂં કહીને આપીશ, જો લેનારની ઇચ્છા હશે તો તે લેશે, પણ હું ખોટું બોલીશ નહિ." આ સાંભળીને પેલા ગૃહસ્થને ઘણી ખુશી ઉપજી અને પછી પડોશની દુકાન ઉપર જઇને પૂછ્યુંઃ "છોકરા! આ કાકડી તાજી છે?" તેના જવાબમાં પેલા બીજા

છોકરાએ કહ્યું: "હા સાહેબ! તે તાજી છે." પેલા ગૃહસ્થે તે લીધી અને ઘેર ગયો. ત્યાર પછી કાકડીવાળા છોકરાએ પેલા તરબૂચ વેચનાર છોકરાને કહ્યું: "તું કેવો મૂર્ખ છે કે તેં તારૂં તરબૂચ ખરાબ છે એમ કહીને વેચ્યું નહિ! પોતાના માલને માટે એમ કહેવું ન જોઇએ. જો, મેં મારી કાકડી તાજી કહીને વેચી છતાં તે ત્રણ દિવસની સડી ગયલી હતી! એમ જ્યારે તાજું કહીએ ત્યારે આપણો માલ વેચાય. હવે તારે તારૂં તરબૂચ નાખી દેવું પડશે અને તેમાંથી તને એકપણ પૈસો વસુલ થશે નહિ." આ સાંભળીને પેલા શાકભાજી વચનાર છોકરાએ કહ્યું કેઃ- "હું કદિ જુઠું બોલીશ નહિ; કંઇજ ન વેચાય તેની મને ફિકર નથી, પણ હું ખરૂં બોલું છું તેથી મને બહુ શાન્તિ રહે છે અને પરમેશ્વર તેનો આખરે બદલો આપે છે. પેલા ગૃહસ્થને કાકડી ખાધાથી જણાયું કે પેલા છોકરાએ મને ઠગ્યો છે. તેથી બીજે દહાડેથી પેલા ફળવાળા છોકરાની દુકાનમાંથીજ તે બધો સામાન લેવા લાગ્યો. પેલા કાકડી વેચનારની દુકાને તે કંઇપણ લેતો નહોતો. ધીરે ધીરે પેલા શાકભાજીવાળા છોકરાના પ્રમાણિકપણાની વાત શહેરમાં ફેલાઈ અને તેને ત્યાં ઘણાં ગ્રાહકો આવવા લાગ્યાં. આખરે તે મોટો વ્યાપારી થયો. ત્યાર પછી તેણે મોટા મોટા બગીચા ખરીદીને વ્યાપાર ઘણો વધાર્યો. તેણે ખરૂંજ બોલવાનું રાખ્યું તેથી વ્યાપારમાં બહુ ચઢતી થઈ અને પડોશના છોકરાની હાલત આગળના જેવી રહી, **પ્રમાણિકપણે કરેલો વ્યાપાર આગળ વધે છે અને તેનો બદલો મળે છે** તેના ઘણા દાખલા છે. **પ્રથમ તેમાં ખોટ જાય; તોપણ આખરે તેમાં લાભ મળે છે.**

(૪૬) લાલચથી દૂર રહેનાર છોકરો.

એક ગરીબ છોકરો એક શેઠને ત્યાં ધૂમાડીયું સાફ કરવા ગયો હતો. સાફ કરતો કરતો દિવાનખાનામાં આવ્યો અને ત્યાં ગોઠવેલી ઉત્તમ વસ્તુઓ જોઈને તે ખુશી થવા લાગ્યો. ત્યાં તે વખતે બીજું કોઈ પણ હતું નહિ, તેથી તે દરેક વસ્તુ હાથમાં લઈ થોડીવાર જોઇને પાછી લીધી હોય ત્યાં મૂકી દેતો હતો. એમ કરતાં કરતાં શેઠાણીની એક ઘણીજ શોભીતી ઘડિયાળ કે જે હીરામોતીથી મઢેલી હતી તે તેની નજરે પડી.

છોકરો તે ઘડિયાળ હાથમાં લઇ જોવા લાગ્યો. અને તેની ભારે ખૂબસૂરતી તથા ચળકાટ જોઈને તે ઉપર તે મોહિ પડયો. તે કહેવા લાગ્યો કે: "જો મારી પાસે આવી ઘડિયાળ હોય તો કેવું સારૂં ?" ધીરેધીરે એવા વિચારોએ તેના મનમાં ઘર કર્યું. અને તે ઘડિયાળ ચોરી લેવાની તેને ઇચ્છા થઈ.

પરંતુ બીજીક્ષણે એકદમ ચકિત થઈને તે કહેવા લાગ્યો: "જો હું આ લાલચને રોકીશ નહિ અને આ ઘડિયાળ લઇશ તો ખરેખર ચોર બનીશ. જો કે હમણાં કોઇ માણસ આ ઓરડામાં જણાતું નથી, અને તેથી હું ચોરી કરીશ તો કોઈ જાણશે નહિ; પરંતુ જો પકડાયો તો મારી દુદશા થવામાં કંઇ બાકી રહેશે નહિ. હું સર્વદા જોતો આવ્યો છું કે ચોરને સરકાર સજા કરે છે; અને બંદીખાનામાં નાખીને ત્યાં ખાવાનુ થોડું આપીને સખ્ત મજુરી કરાવે છે. વળી કદાચ હું **ચોરી કરીને માણસના હાથથી છુટી શકીશ; પણ ઈશ્વરની પાસેથી તો કદિ પણ છુટવા પામીશ નહિ.** મારી માની પાસેથી ઘણીવાર સાંભળ્યું છે કે **આપણે ઇશ્વરને જોતા નથી. પણ તે સર્વદા**

આપણને જુએ છે, અને આપણે જે કંઇ અંધારામાં કરીએ તે પણ તે જાણે છે."

આમ બોલતાં તેનું મ્હોં ફીકું પડ્યું અને આખું શરીર ધ્રુજવા લાગ્યું. પછી તે તરત પેલી ઘડિયાળ જે ઠેકાણે હતી, તે ઠેકાણે પાછી મૂકીને કહેવા લાગ્યો: "**લોભ કરવો એ ઘણોજ ખરાબ છે. માણસો લાલચને ના રોકે, તો તે ચોર બને છે. હું હવે કદિ પણ લાલચને વશ થઇને ચોર બનીશ નહિ. ચોર બનીને ધનવાન થવાના કરતાં ધર્મના માર્ગમાં ચાલીને ગરીબ રહેવું ઘણું જ સારૂં છે. કેમકે તેથી હમેશાં નિર્ભયપણે અને શાન્ત મનથી રહી શકાય છે.**" ફક્ત વિચાર કર્યાથીજ મારા મનમાં આટલું દુ:ખ થાય છે, તો જો ચોરી કરી હોત, તો કેટલું દુ:ખ થાત? આમ કહીને તે સદ્ગુણી ગરીબ છોકરો પાછો ઘર સાફ કરવા મંડયો.

ઘરધણિયાણીએ પાસેના ઓરડામાં ઉભે ઉભે તે છોકરાની બધી વાત સાંભળી હતી તેથી તેણે તરત પોતાની ચાકરડીને હુકમ આપ્યો કે: "પેલા છોકરાને મારી પાસે લઇ આવ." તેણે તેમ કર્યું, પછી તે છોકરાને પેલી બાઇએ પૂછ્યું: "છોકરા તેં શા વાસ્તે મારી ઘડીઆળ લીધી નહિ?" છોકરો આ વચન સાંભળીને મૂઢ જેવોજ બની ગયો અને તેણે કંઇ પણ જવાબ આપ્યો નહિ. પરંતુ ઘુંટણ ઉપર બેસી હાથ જોડીને દીલગીરી ભરેલા ચહેરાથી બાઇનું મ્હોં તે જોવા લાગ્યો. તેનું શરીર પણ ભયથી થરથર ધ્રુજવા લાગ્યું.

તેની આવી દશા જોઇને તે શેઠાણી પ્રેમથી કહેવા લાગી કે:— "બેટા! ડરવાનું કંઈજ કારણ નથી. તું શામાટે આટલો ગભરાય

છે ? અહિંથી મેં તારી બધી વાત સાંભળી છે, અને તેથી હું એટલી બધી ખુશી થઇ છું કે તેનું વર્ણન પણ કરી શકતી નથી. જો કે તું ગરીબ છે, પણ મેં આજ સુધી તારા જેવો ભલો અને ધર્મ ઉપર વિશ્વાસ રાખનાર બાળક કદી પણ જોયો નથી. પરમેશ્વરે તને લાલચમાંથી બચવાની આવી શક્તિ આપી છે, તેને માટે તું તેનો ઉપકાર માન, અને તેને ધન્યવાદ આપ. હવે પછી ભવિષ્યમાં પણ આવી રીતે સાવચેત રહેજે. કદિ લોભના ફાંસામાં પડતો નહિ છોકરા ! તેં જે આ લાલચમાંથી મનને વશ રાખ્યું છે તેને માટે તને ઇનામ આપવું જોઇએ." એમ કહીને તેણે કેટલાક રૂપિયા તે છોકરાના હાથમાં મૂકીને કહ્યું: " હવે તારે આવું ઘર સાફ કરવાનું કામ કરવું પડશે નહિ. તું વિદ્યાભ્યાસ કરીશ, તો આથી પણ ભલો અને સારા વિચારનો થઇશ માટે કાલથી તું ભણવા જજે. હું તારૂં ખાવા, પહેરવા અને ચોપડીઓ લેવાનું સર્વ ખર્ચ આપીશ." ત્યાર પછી તેને હાથ ઝાલીને ઉભો કર્યો અને તેની આંખમાંનાં આંસુ લોહ્યાં. શેઠાણીનું આવું સ્નેહ ભરેલું બોલવું સાંભળીને અને તેણે જે ઉદારતા દર્શાવી તે જોઇને પેલા ગરીબ છોકરાની ખુશીનો તો પારજ રહ્યો નહિ. તેની આંખમાંથી આનંદનાં આંસુ પડવા લાગ્યાં. પછી બીજાજ દિવસથી તે નિશાળમાં ભણવા ગયો અને ઘણી મહેનત તથા પરિશ્રમ કરીને શીખવા લાગ્યો. થોડા વર્ષમાં તેણે ઘણીજ સારી કેળવણી સંપાદન કરી અને તેથી લોકોમાં વિદ્વાન અને ધર્મપરાયણ તરીકે પ્રખ્યાત થઇને તે સુખથી પોતાનો ગુજારો કરવા લાગ્યો.

(૪૭) પોતાનો ગુન્હો કબૂલ કરનાર છોકરો

યૂરોપખંડના એક શહેરની નિશાળમાં પાઠ લેવાની વખતે

નિશાળિયા સીસોડી વગાડતા હતા, તેથી મહેતાજી હમેશાં ચીઢાઈ જતો. એક વેળાએ તે ઘણોજ ચીડાઇને બોલ્યો કે "હવેથી જો કોઇ પાઠ વેળાએ સીસોડી વગાડશે તો તેને સારી પેઠે સજા કરવામાં આવશે." આથી તે દિવસ તો કોઈએ સીસોડી વગાડી નહિ; પણ બીજે દિવસે પાઠ વેળાએ પાછી સીસોડી સંભળાઈ. સીસોડી કોણે વગાડી, તે શોધી કાઢવા માટે મહેતાજીએ આસપાસ નજર ફેંકી; પણ બધા ચુપાચુપ થઇને બેઠા હતા. કલાસમાં ઘણો મસ્તીખોર અને ઘડિયે ઘડિયે સીસોડી વગાડનારો એક છોકરો હતો, તેણેજ સીસોડી વગાડી હશે, એવું મહેતાજીએ ધારીને તે છોકરાને પાસે બોલાવ્યો તે છોકરાએ કહ્યું કે, મેં વગાડી નથી. પણ તેના બોલવા ઉપર ભરોસો નહિ મૂકતાં તેને મારવા માટે સોટી ઉગામે છે, તેવામાં એક છોકરો આવીને બોલ્યો: "સાહેબ ! એણે સીસોડી વગાડી નથી; પણ મેં ભૂલથી વગાડી છે. માટે મને તેની સજા કરો."

મહેતાજી આ સાંભળીને ઘણોજ ખુશી થયો; કારણ કે તેણે મારથી નહિ ડરતાં પોતાનો વાંક કબૂલ કર્યો તેથી મહેતાજીએ કહ્યું કે: "હું તને સજા કરતો નથી; કારણ કે તેં તારો ગુન્હો પોતાની મેળેજ માન્યો છે અને બીજાને અન્યાયથી સજા થતી હતી તેમાંથી તેને બચાવ્યો છે. હું તારી ચાલચલણ જોઇને ઘણોજ ખુશી થયો છું. બધા છોકરાઓએ તારો દાખલો લેવો જોઇએ."એવું કહીને તેણે તે છોકરાની બહુજ તારીફ કરી.

(૪૮) નુકસાન ભરી આપનાર છોકરો

એક છોકરો ઘણીજ સારી ચાલનો હતો; પણ તેનામાં એક

ખોડ હતી. તે ઘણોજ રમતીયાળ હતો. તેને પથ્થર ફેંકવાની ટેવ પડી હતી. રસ્તે જતાં પણ તે પથ્થર લઇને કોઈ વસ્તુને તાકીને મારતો. એક દિવસે નજર ચકથી એક કાચની બારીના ઉપર તેનો પથ્થર લાગ્યો. તેથી કાચ ભાંગી ગયો. પણ તેથી તેણે ઘરમાં જઇને કહ્યું કે: "**મારી ગફલતથી તમારી બારીનો કાચ ભાંગી ગયો છે.**" ઘરધણીયે બારીનો કાચ જોઇને તે છોકરાને કહ્યું કે: "હમણાંને હમણાં બીજો કાચ બેસાડી આપ. શા માટે તેં આવી ગફલત કરી? માટે હવે તેનું ફળ તારે ભોગવવું પડશે. હમણાંજ બજારમાં જઇને કાચવાળાને બોલાવીને મારો કાચ બેસાડાવી આપ." આ સાંભળીને છોકરાએ નમ્રતાથી કહ્યું કે: "ઠીક છે, હું હમણાં કાચવાળાને બોલાવી બેસડાવું છું." આમ કહીને તે છોકરો જતો હતો, તેટલામાં ઘર વાળાએ તેને પૂછ્યું કે "તારી પાસે પૈસા છે?" તેણે કહ્યું: "હાજી, મારી પાસે ૭ રૂપીઆ છે. તે મેં મારા ખાવામાંથી બચાવ્યા છે. તે રૂપીઆ મારી માને વર્ષગાંઠને માટે કંઇક ભેટ મોકલવાની ઇચ્છાથી રાખ્યા છે." ઘરધણીયે કહ્યું કે: "મારો કાચ બેસાડી આપ. હું બીજું કંઇજ ચહાતો નથી." પછી પેલો છોકરો બજારમાંથી કાચવાળાને લઇને પેલા ધણીનો કાચ બેસડાવીને પોતાને ઘેર જવા નીકળ્યો. તે વેળાએ પેલા ગૃહસ્થે વાત પર વાત કરીને તેનું નામ અને ઠેકાણું પૂછી લીધું.

બીજે દિવસે સવારે પેલા છોકરાના નામપર એક પાર્સલ આવ્યું. તે પાર્સલ ઉખેડીને જુએ છે તો એક ઘણીજ કીંમતી વસ્તુ તેમાંથી મળી; અને તેની સાથે એક પત્ર હતો, તેમાં લખ્યું હતું કે: "આ લે, તારી માને માટે ભેટ, હું તારી સત્યતા

અને પ્રમાણિકપણાથી આનંદિત થયો છું અને તથી આ એક નજીવી ભેટ મોકલી છે. પરમેશ્વર તારા ઉપર હમેશાં કૃપા કરે એવું ખરા દિલથી ઇચ્છુ છું. ઈશ્વર ખરાનો હમેશાં મદદગાર છે તેની આ સાબિતી."

પછી પેલા છોકરાને જે વસ્તુ મળી હતી તે તેણે પોતાની માને મોકલી અને જે બન્યું હતું તે લખી જણાવ્યું, તેમજ તેની સાથે પેલા ગૃહસ્થનો પત્ર પણ મોકલ્યો. માતા પોતાને ભેટ મળ્યાથી તેમજ પોતાના છોકરાની ધર્મપરાયણતાનો પત્ર વાંચીને ઘણીજ ખુશી થઇ

સારી ચાલનો બદલો આ લોકમાં તથા પરલોકમાં મળે છેજ.

(૪૯)જુઠું બોલવા કરતાં મરવાનું કબલ કરનાર છોકરો

યૂરોપ અને અમેરિકાની વચ્ચામાં જે આગબોટો તથા વહાણો ચાલે છે, તેમાં કેટલાંક જૂદા જૂદા શહેરથી નાસી જનારાં છોકરાં કંઇ પણ પૈસા આપતા નથી. એવી રીતે કેટલાંક વર્ષની વાત ઉપર એક વહાણમાં એક ફાટેલાં કપડાં પહેરેલો છોકરો મળી આવ્યો તે વહાણ ન્યુયોર્ક તરફ જતું હતું તે છોકરાને મોટા માલમની આગળ લાવવામાં આવ્યો. તેણે પૂછ્યું કે: "તને કોણ અહિં લાવ્યું છે; અને કોણ તને ખાવાનું આપે છે?" તેણે કહ્યું કે "મારા સાવકા બાપે મને કાઢી મૂકયો છે. તે મને ખાવા આપતો નથી અને પોતાના ઘરમાં પણ રાખતો નથી તેમજ મને ન્યુયૉર્ક જવાને ભાડાના પૈસા પણ તે આપતો નથી. હું ન્યુયૉર્ક જવા ઇચ્છુ છું. ત્યાં મારી કાકી રહે છે તે પૈસાદાર છે." આવાં છોકરાનાં વચનો સાંભળીને માલમે તેનું

કહેવું ખોટું માન્યું, અને વિચાર કર્યો કે "કોઈ ખારવો તેને અહિં લાવ્યો છે, અને તે બદલ તેની પાસેથી કંઇક પૈસા લીધા હોવા જોઇએ."

માલમ દરરોજ તેને પૂછતો કે, "તને અહિં કોણ લાવ્યું છે? તે કહે," પણ છોકરો સર્વદા એકનો એક જવાબ દેતો હતો, તેથી માલમ એક દિવસે ગુસ્સે થયો, અને બોલ્યો, "હવે હું તને દશ મીનીટનો વખત આપું છું. તને અહિં કોણ લાવ્યું છે, તે તું ખરેખરૂં કહે. નાહુ તો તને ફાંસીએ ચડાવીશ." એવું કહીને માલમે પોતાના ગજવામાંથી ઘડિયાળ કાઢયું અને જોવા લાગ્યો. આથી છોકરો રોવા લાગ્યો, વહાણમાંના બધા માણુસો તેની આસપાસ વીટલાઈ ગયા. તે છોકરો આઠ મીનીટ સુધી રોયો. પછી પેલા માલમે છોકરાને કહ્યું કે, "હવે ફક્ત બે મીનીટ બાકી છે. માટે સાચું કહે તો હમણાંજ તને છોડી મૂકું, નહિ તો આ દોરડાની સાથે ટિંગાડીને ફાંસી દેવામાં આવશે." એવું કહીને દોરડું તેના ગળામાં નાંખ્યું. આથા છોકરાએ કહ્યું કે, "હું હવે પ્રાર્થના કરી લેઉં. એવું કહીને તેણે ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરી. આથી ત્યાં ઉભેલા માણુસોનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. છોકરાની સત્ય વાર્તાને માટે માણુસોના મનમાં એક નવાઈ જેવી અસર થઈ," તરત પલા માણુસે તે ભલા છોકરાને પોતાની છાતી સરસો ચાંપ્યો અને કહ્યું, "હું તારા કામથી ઘણો ખુશી થયો છું; કેમકે તું મરવાનો પણ ભય ન કરતાં જુઠું બોલ્યો નહિ." પછી તેને ન્યુયૉર્કમાં પહોંચાડયો.

આ છોકરાના કામપરથી એ શિખામણ લેવી જોઈએ કે **જુઠું બોલીને જીવવું એ નકામું છે, પણ સાચાને માટે**

મરવું એ ઘણું સારૂં છે. જો પેલો છોકરો જુઠું બોલીને કોઈનું નામ દેત તો તેને આટલો ભય કરવાનું કારણ રહેત નહિ પણ તેમ કરવું એ ખોટું સમજ્યો તેથી તેણે તેમ કર્યું નહિ.

૫૦) નેપોલીયનની સાચવટ

કોર્સિકાની રાજધાની આયેસિના એક મોટા બગીચામાં એક બાળક અને બાળકી રમતાં હતાં. છોકરાનું નામ નેપોલિયન અને છોકરીનું નામ ઇલાઈજા હતું. બન્નેના હાથમાં ભમરાને પકડવાની જાળ હતી. જે તરફ ભમરા જતા તે તરફ ભાઈબહેન દોડીને તેને પકડવાનો યત્ન કરતાં હતાં. છોકરાં જેમ જેમ પકડવાની કોશેશ કરતાં હતાં, તેમ તેમ ભમરાઓ એક ઝાડ ઉપરથી ઉડીને બીજા તરફ નાસતા હતા. છોકરાં તેની પછવાડે ફરતાં હતાં, બગીચાની સીમા ઓળંગ્યાથી જંગલમાં જવાતું હતું. ભાઇ બહેનને પકડવાનો એટલો બધો ઉમંગ આવ્યો હતો કે, તેઓ બગીચો વટાવીને ઘણે છેટે આવી પહોંચ્યાં હતાં, તે પણ તેઓના ધ્યાનમાં નહોતું. તરત પછવાડે ફરીને જોતાં જણાયું કે ઇલાઈજાની બેદરકારીથી એક ખેડુતની છોકરીનાં એક ટોપલી ઈંડાં જમીનમાં પડયાથી ભાંગી ગયાં છે અને તે છોકરી રૂવે છે. આ જોઇને ઈલાઇજાએ કહ્યું: "ભાઇ! ચાલ આપણે નાસી જઇએ, એટલે મા કંઈ જાણશે નહિ."

"હું આવીશ નહિ, જો આ છોકરી ઘણી રૂવે છે, **આપણે જ્યારે તેનું નુકશાન કર્યું છે, ત્યારે એ ભરી આપવું એ આપણી ફરજ છે.**" એમ કહીને નેપોલીયન છોકરીની આગળ જઇને ઉભો. ઈલાઇજા ભાઈની મતલબ સમજીને

ખેડુતની છોકરીનાં કેટલાંક ઇંડાં જે આખાં હતાં તે વીણવા લાગી "હું ઘેર જઇને મારી માને શું કહીશ? ઇંડાં ભાગ્યાં છે. એમાંથી અમારો ત્રણ દિવસનો ખોરાક મેળવી શકાત." આમ કહીને તે છોકરી ખૂબ રોવા લાગી. "રડ ના, ચાલ." એવું કહીને નેપોલિયને ત્રણ નાના રૂપાના સિક્કા તેના હાથમાં મૂક્યા ત્યાર પછી તે બોલ્યો: "મારે ઘેર ચાલ, ઇંડાંના બાકીના પૈસા તને આપીશ." ઈલાઇજાએ ભાઈના કાનમાં હળવેથી કહ્યું: "ભાઈ તમે આ શું કરો છો? ખરેખર આપણે દંડ બદલ ત્રણ દિવસ સુધી સારી વસ્તુ ખાઈ શકીશું નહિ અને આપણને મા કેવળ રોટલી અને પાણીજ આપશે."

"તો તેમાં શું? પણ ઇંડાં ભાગ્યાં છે તેના દામ તો આપવાજ પડશે" જવાબમાં ભાઈનું આજ કહેવું હતું

એવામાં દાસીએ બોલાવવાથી ભાઇબહેન દોડવા લાગ્યાં; પણ તેઓની પછવાડે વગર ઓળખાણની એક છોકરીને આવતી જોઇને દાસીએ પૂછ્યું: "આ વળી કોણ છે?"

બાળક જવાબ આપ્યો, "અમે એનાં કેટલાંક ઇંડાં ભાગ્યાં છે, અને મા તે ઈંડાંની કીંમત આપશે એવું જાણીને એને સાથે લાવીયે છીયે."

એક શણગારેલા સુન્દર દીવાનખાનામાં નેપોલીયનની મા મૅડમ લિટિસિયા પોતાના ભાઇની પાસે બેઠેલી હતી નેપોલીયન, ઈલાઈજા, દાસી અને ખેડુતની છોકરી ત્યાં આવ્યાં. છોકરાની તરફ આંખ ફેરવીને મા બોલી, "તમને યાદ છે કે, મેં જ્યારે જાગ આવી હતી, ત્યારે કહ્યું નહોતું કે બગીચાની બહાર જશો નહિ? પરન્તુ તમે મારી વાત માની નહિ, હવેથી એવી

રીતે રમવા કદીપણ જશો નહિ, મને જાળ પાછી આપો."

"મા! ઇલાઇજાને સજા કરશો ના. હું ગયો હતો તેથી તે મારી સાથે આવી હતી." એમ કહીને બાળકે પોતાનો દોષ કબૂલ કર્યો, ઇલાઇજા ચૂપ થઇને ભાઇની તરફ જોતી રહી. મૅડમ રિટિસિયાનો ભાઈ છોકરાની આવી રીતભાતથી ખુશી થઇને તેનો દોષ માફ કરવાને માટે પોતાની બહેનને વિનંતિ કરવા લાગ્યો. ભય પામેલી ઇલાઇજાને પોતાના ભાઇની વર્તણુંકથી હિંમત આવી, અને તે મામાનો હાથ ઝાલીને બોલી, "મારા દોષથીજ આવું થયું છે, ભાઇને કંઈ કહેશો નહિ." પહેલાંથી સર્વેએ ધાર્યું હતું કે નેપોલીયનના દોષથી ઈંડાં ભાગ્યાં છે. તેથી મામાએ ભાણેજીની તરફ મુખ ફેરવીને કહ્યું કે, "તેં શું કર્યું છે ઇલાઇજા?" છોકરીએ તે વેળાએ સર્વ કહ્યું અને પોતાની ગફલતથીજ આ નુકસાન થયું છે, તે સ્પષ્ટરૂપથી કબૂલ કર્યું અને તેની આંખમાંથી આંસુ પડવા લાગ્યાં. પરંતુ દોષ કબૂલ કર્યાથી તેને તેની માએ માફી આપી.

ત્યાર પછી નેપોલીયને કહ્યું કે "મા! હું એક વસ્તુ માગું છું. તમે મહીને મહીને મને ખર્ચવાને માટે જે ત્રણ ફ્રાન્ક આપો છો તે હમણાં આપશો?" માએ તુરતજ પુત્રની પ્રાર્થના કબૂલ કરી અને કહ્યું કે, "યાદ રાખવું કે આજથી દોઢ મહિના સુધી કંઇપણ મળશે નહિ" નેપોલીયને તે શિક્કા લઇને પેલી ઈંડાંવાળી છોડીને આપ્યા.

ખેડુતની છોકરીને ઇંડાંનું મૂલ્ય મળ્યાથી ખુશી થઈ અને પહેલાં આપેલા ત્રણ રૂપાના શિક્કા પાછા આપવા લાગી. પરન્તુ નેપોલીયને તે લીધા નહિ. છોકરીનો આવો સારો વ્યવહાર

જોઇને મૅડમ લિટિસિયા ઘણું ખુશી થઇ, અને તેની મા ક્યાં છે? કેટલાં ભાઈ બેન છે? તારૂં ઘર કયાં છે? વગેરે પૂછવા લાગી. ત્યારપછી તેઓ બધાં તેને ઘેર ગયાં અને તેની માંદી માનેસારૂ દવાનો તથા ખાવાનો બંદોબસ્ત કરી આપ્યો.

---

(૫૧) ચોરી ન કરતાં માલિક પાસે માગી લેનાર છોકરો

એક દિવસે બે નાના છોકરાઓ ગામડાના એક રસ્તા ઉપરથી જતા હતા. રસ્તામાં એક નાનો બગીચો આવ્યો. તે બગીચામાં ઘણાંજ ફૂલો ખીલ્યાં હતાં, અને તેનો સુવાસ આસપાસ પસરેલો હતો. આ જોઇને તેમાંના એક છોકરાએ બીજા છોકરાને કહ્યું: "આ ગુલાબ કેવાં સુંદર છે! તેનો વાસ કેવો સારો આવે છે! આમાનાં એક બે મને મળે, તો મારી માંદી બહેન કેટલી બધી ખુશી થાય! તે ફૂલોને ઘણી ચાહે છે, અને તેથી તેને ઘણોક આરામ મળે છે" આવાં વચન સાંભળીને બીજા છોકરાએ કહ્યું: "ત્યારે શા માટે આમાંનાં કેટલાંક ફૂલ તોડતો નથી? તું તારો હાથ લંબાવી ને તોડી લે. જો તારો હાથ નહિ પુગશે તો હું તને મદદ આપીશ. કારણ કે હું તારાથી ઊંચો છું. તેથી હું પણ કેટલાંક આપીશ" આવું સાંભળીને પેલા નાના છોકરાએ તેનો હાથ પકડીને કહ્યું, "ના હું હુ કદિ પણ ફૂલો ચોરીશ નહિ, પણ વાડીની માલેક બાઈની પાસે જઇને માગી લઇશ." આ સાંભળી હીમે કહ્યું, "તે બાઈ આપનાર નથી. તું અમસ્થો તારો બોલ નાંખે છે, હું તને સહેલાઈથી ગુલાબનાં ફૂલો તોડી આપીશ." ચારલીએ કહ્યું: "હું તે લઈશ નહિ. એમ કરવું એ બહુજ

ખરાબ છે. ” હીમે કહ્યું: “ હું મારે માટે તોડું છું. ” એવું કહીને ને વાડ ઉપર ચઢીને એક ગુલાબનું ઝુમખું તોડયું, એટલામાં બગીચાના માળીએ તેને તોડતાં જોયો, તેણે તરતજ દોડતો આવીને હીમને પકડયો, અને થોડો માર્યો. પછી તેને ઘરમાં લઈ જઇને ચોર દાખલ બંદિવાન કર્યો.

ચારલીએ થોડીવારમાં બંગલાની પાસે જઇને બારણાનો ઘંટ વગાડયો, તેથી દરવાજો ઉઘાડવા માટે એક દયાળુ ચહેરાની બાયડી આવી. તેને જોઇને ચારલી બોલ્યો: “ ડોશી મા! મહેર બાની કરીને એક બે ગુલાબનાં ફૂલ મારી માંદી બહેનને માટે આપશો ? ” આ સાંભળીને પેલી વૃદ્ધ સ્ત્રીએ કહ્યું, “ હા મારા નાના છોકરા! મેં તમારા બન્ને વચ્ચેની વાત બારીની આગળ બેસીને સાંભળી છે. તું ઘણોજ સારો છોકરો છે, પેલા છોકરા-એ ફૂલ ચોર્યાં પણ તેં તેમ કર્યું નથી. હું તારાં આચરણ જોઇને ઘણીજ ખુશી થઈ છું.”

“છોકરા! ચાલ મારી જોડે આવ. હું તને સુંદર ગુલાબનું ઝુમખું કાપી આપું છું ” ત્યારપછી તેણે તેની મા અને બહેનને વિષે પૂછ્યું અને પછી કહ્યું: “જ્યારે તારી બહેનને ફૂલ જોઇએ, ત્યારે ખુશીથી આવીને લઈ જજે. ” પછી તે બાઇ તેની માંદી બહેનને અને માને જોવા ગઈ અને તેઓને ઘણીક રીતે મદદ આપવા લાગી. ચારલીને નિશાળે ભણવાનું ખર્ચ પણ આપવા લાગી અને જ્યારે તે ભણી રહ્યો ત્યારે તેને તેણે પોતાની નોકરીમાં રાખ્યો.

જુઓ, પ્રમાણિક રહેવામાં કેટલો બધો લાભ છે તેણે જો હીમના કહેવા પ્રમાણે કર્યું હોત, તો તેને પણ માર

આવો પડત, અને બંદિખાનામાં જવું પડત.

(૫૨) જ્યોર્જ વૉશિંગ્ટનની બચપણમાં સાચવટ.

જ્યોર્જ વૉશિંગ્ટન અમેરિકાના એક ખેડુતનો છોકરો હતો. તેના બચપણમાં એક દિવસે તેના બાપે એક નાની કુહાડી તેને આપી. જ્યોર્જ એથી ઘણો ખુશી થયો અને તે લઈને પોતાના બગીચામાં રમવા ગયો. બાગમાં જે ઝાડ રસ્તામાં આવે તેની ઉપર તે પોતાની કુહાડી રમતમાં ને રમતમાં મારતો અને મનમાં ખુશી થતો હતો. આમ કરતાં કરતાં એક ફળનું નાનું ઝાડ તેની નજરે પડ્યું.

એ ઝાડ તેના પિતાએ ઘણી મુશ્કેલીથી મેળવ્યું હતું અને ખાસ સંભાળપૂર્વક ઉછેર્યું હતું. જ્યોર્જે તેના ઉપર પણ કેટલાક ઘા કર્યા આ પ્રમાણે બાગમાં કેટલીક રમત કરીને ખુશી થતો થતો તે પોતાને ઘેર ગયો. એવામાં તેનો પિતા ફરતો ફરતો પેલા ઝાડ આગળ આવી ચડયો અને તેની દુર્દશા થયેલી જોઈ ઘણો દિલગીર થયો.

આવું નુકસાન કોણે કર્યું એ વિષે માણસોને તેણે પૂછ્યું તો સર્વ કોઈએ ના પાડી. છેવટે જ્યોર્જને બોલાવી ગુસ્સાથી તેણે પૂછ્યું. જ્યોર્જે કહ્યું કે:—"હું જૂઠું બોલીશ નહિ. એ મેં કાપ્યું છે. તમે મને કુહાડી આપી હતી તેને બાગમાં હું અજમાવતો હતો તેમાં એ ઝાડ પણ કપાઈ ગયું છે."

આવું સાંભળી તેના પિતાએ કહ્યું કે: "આવા કામને માટે કાંઈ તને કુહાડી આપી નહોતી. પણ તું ખરૂં બોલ્યો તેથી તારો વાંક માફ કરૂં છું, અને તારી સાચવટ માટે ઘણોજ ખુશી થાઉં

છું. જો કદિ આ ઝાડપર સોનાનાં ફળ આવત તોપણ તેથી હું એટલો ખુશી થાત નહિ."

એજ જ્યોર્જે આગળ જતાં પોતાના દેશ માટે લડાઈ કરી હતી અને એક દેશભક્ત તથા મહાન પુરૂષ તરીકે પ્રખ્યાત થઇને તે અમેરિકાના પ્રેસિડેન્ટ (રાજા) તરીકે પણ નીમાયો હતો. તેનુ આખું નામ જ્યોર્જ વૉશિંગ્ટન હતું.

---

(૫૩) જડેલી વસ્તુ ધણીને પાછી સોંપનાર છોકરો.

એક ખારવો મરી ગયો હતો. તેને એક છોકરો અને સ્ત્રી હતી. સ્ત્રીની પાસે પૈસા નહોતા, છોકરો નાની ઉમ્મરનો છતાં વિચારવાન હોવાથી તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે "મારે મારૂં અને મારી માનું ભરણપોષણ કરવું જોઇએ કારણ કે તેણે મને ઉછેરીને મોટો કર્યો છે અને લખતાં વાંચતાં પણ શિખવ્યું છે, હવે મારે નોકરી કરવી જોઇએ." એવો નિશ્ચય કરીને તેણે માને કહ્યું કે "હું હવે નોકરીની શોધમાં બંદર ઉપર જાઉ છું. જે કંઇ પગાર મળશે તેમાંથી મારૂં ગુજરાન થશે." એવું કહીને તે ચાકરીની શોધમાં ગયો. સારા નશીબે તેને તુરત એક નોકરી મળી. તેથી માની પાસે આવીને તેણે કહ્યું કે "મને નોકરી મળી છે. અમુક દહાડે અમારૂં વહાણ ઉપડશે અને જ્યારે એ વહાણ પાછું આવશે ત્યારે હું તને આવી મળીશ." આમ કહીને તે વહાણ ઉપર ગયો. જૂદી જૂદી જગાએ મુકામ કરતું વહાણ એક મોટા બંદર ઉપર જઈ થોભ્યું. છોકરાએ કપતાનની ઘણીજ માયા મેળવી હતી અને તેનો ઘણોજ માનીતો થઇ પડયો હતો, કારણકે તે ખરૂં બોલનાર, ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરનાર

અને સારા ગુણવાળો હતો. વહાણના ઘણાખરા ખલાસીઓ પણ તેને ચહાતા હતા, એક દિવસે કેટલાક ખલાસીઓની જોડે પેલો છોકરો શહેર જોવા ગયો. જોતાં જોતાં એક રસ્તા ઉપરથી તે જતો હતો. તેટલામાં એક ગાડીમાંથી કોઈ હોદ્દેદાર અને તેની સ્ત્રી ઉતર્યાં. ઊતરતી વખતે તે સ્ત્રીનો હીરાનો હાર નીચે પડી ગયો, તે બીજા કોઈએ દીઠો નહિ, પણ પેલા છોકરાએ જોયો અને તે તરતજ તેણે ઉંચકી લીધો. આ વાતની તેના સોબતીને ખબર પડતાં તેઓએ કહ્યું કે: "આ કીંમતી હાર હોવાથી તેને વેચીએ તો ઘણીજ કીંમત ઉપજે તેમ છે, માટે હવે આ હાર તે બાઈને આપીશ નહિ. જો એ હાર આપણા કબજામાં રહેશે તો ચાકરી કરવાની જરૂર રહેશે નહિ" આ સાંભળીને પેલા છોકરાએ કહ્યું: "આ હાર આપણો નથી. પેલી બાઈડીનો છે માટે આપણે જો તે લઈશું તો ચોર બનીએ અને **ચોરી કરવી એ મહા પાપનું કામ છે. મારી આ કહેતી કે માણસની આંખને છેતરી શકાય પણ ઇશ્વરની આંખને કોઈપણ છેતરી શકે તેમ નથી; કેમકે ઈશ્વર સર્વ જગાએ છે.** માટે હું તો જેનો હાર છે તેનેજ પાછો આપીશ."

એના સોબતીઓએ હાર પાછો ન આપવા માટે તેને ઘણોક સમજાવ્યો પણ તે વાત તેણે ન માની અને હાર જે બાઈનો હતો તેને તુરત પાછો આપ્યો. બાઈને પોતાનો હાર મળવાથી ઘણોજ આનંદ થયો, અને તે છોકરાને ઘટતું ઇનામ તેણે આપ્યું. કપ્તાનને આ વાતની ખબર પડવાથી તે પણ તે છોકરાપર વધારે પ્રેમ રાખવા લાગ્યો. કેમકે **સત્યને સહુ કોઈ ચહાય છે.**

(૫૪) લાલચમાં ન પડવાથી ધનવાન થયેલો છોકરો.

ઇંગ્લાંડના એક ગામમાં લેનાર્ડ નામનો એક છોકરો રહેતો હતો. તેનો બાપ ઘણોજ ગરીબ હતો અને ઘણી મુશ્કેલીથી કુટુંબનું ગુજરાન કરતો હતો. કમનશીબે લેનાર્ડની બાર વર્ષની ઉમરમાંજ તેનો બાપ ગુજરી ગયો અને તેની માતાના શરીરમાં પણ એટલી શકિત નહોતી કે જેથી તે પોતાના છોકરાનું અને પોતાનું ગુજરાન કરી શકે. તેથી લેનાર્ડે મનમાં નક્કી કર્યું કે "**કોઇને માથે પડીશ નહિ, અને ભીખ માગીને તથા તેના જેવી બીજી ખરાબ રીતે પેટ ભરવાની કોશેશ કરીશ નહિ;** પણ ગમે તે રીતે મહેનત કરીને મારૂં અને મારી માનું પેટ ભરાશ."

આવો મનમાં નિશ્ચય કરીને તે ફરી મનમાં કહેવા લાગ્યો કે "હું કંઈક વાંચતાં લખતાં શીખ્યો છું. જો હું સારા ગુણવાળો અને મહેનતુ થાઉં તો ગમે તે રીતે પૈસા કમાઈ શકીશ" આમ વિચાર કરીને માની રજા લઇને તે એક પાસેના શહેરમાં ગયો. એ શહેરમાં તેના બાપનો મિત્ર રહેતો હતો, તેનું નામ બેનસન હતું. લેનાર્ડે તેની પાસે જઇને પોતાની હાલત જણાવી અને ઘણાજ નમ્ર ભાવથી વિનંતિ કરી કે "આપ મહેરબાની કરીને મને આપના આશ્રયમાં રાખી, મારાથી આપની જે નોકરી થઇ શકે તેમ હોય તે સોંપો, હું મારાથી બનશે એટલા મહેનત કરીને આપની નોકરી કરીશ. **પ્રાણ જશે તો પણ હું અધર્મ કરીશ નહિ.**"

જોગ એવો બન્યો કે એ વખતે બેનસનને એક માણસ રાખવાની જરૂર હતી. કોઈ ઓળખાણ વિનાના માણસના કરતાં

પોતાના મિત્રના છોકરાને કામ આપવું એ સારૂં સમજીને તેણે ખુશીની સાથે તેને કામ ઉપર વળગાડયો. લેનાર્ડ કુદરતી સારા સ્વભાવનો, સારા ગુણનો, અને મહેનતુ હતો. તે ઘણોજ ખુશી થયો, અને મહેનત કરીને સારી રીતે નોકરી બજાવવા લાગ્યો. **જો કોઇ વેળાએ જરૂરનું કામ કરવાનું ભૂલી જતો, અથવા ભૂલથી કોઇ કામ જોઇએ તેવું નહિ કરી શકતો તો તરત તે પોતાનો દોષ માની લેતો અને યથાશક્તિ તે દોષ દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરતો હતો.**

લેનાર્ડની લાયકી અને મહેનત જોઇ બેનસન તેના ઉપર ઘણોજ રાજી થવા લાગ્યો, અને ધીરે ધીરે તેના ઉપર બધી રીતનો વિશ્વાસ મૂકવા લાગ્યો, તથા તમામ કામકાજનો બંદોબસ્ત કરવાનું તેને સોંપ્યું. તેથી ટુંક મુદતમાં તે વ્યાપાર રોજગારમાં ઘણોજ હોંશિયાર થયો અને પોતાના શેઠની પ્રીતિ તથા વિશ્વાસ સારી પેઠે મેળવી શકયો.

બેનસનને બાયડી છોકરાં નહોતાં, તેથી તેણે એક ચાકરડીના હાથમાં ઘરનો સઘળો વહીવટ સોંપ્યો હતો; પોતે કંઇ પણ જોતો નહોતો તથા કોઇ પણ બાબતની સંભાળ રાખતો નહોતો. એ સ્ત્રીમાં કંઈ ન્યાય અન્યાયનો વિચાર નહોતો. તેથી લાગ મળતો તો તે ચોરી કરવામાં આઘું પાછું જોતી નહોતી. હમણાં લેનાર્ડના ઉપર શેઠનો ઘણો વિશ્વાસ બેઠેલો જોઈ તથા તમામ બાબતનો બંદોબસ્ત કરવાનું તેને સોંપેલું જોઇને તેણે વિચાર કર્યો કે “ આ છોકરો અહિં રહેશે તો મારા લાભનો માર્ગ બંધ થઇ જશે અને કદિને કદિ મને નોકરી ઉપરથી કાઢી મૂકશે તથા ફજેત થવાનો વખત આવશે. એટલા માટે

કંઈ તદબીર કરીને એને અહિંથી કાઢવો જોઈએ, નહિ તો મારી નોકરી જશે."

આવું મનમાં નક્કી કરીને તે ચાકરડી એક દિવસ લાગ જોઇને બેનસનની આગળ તદબીરથી કહેવા લાગી:—"સાહેબ! આપ ઘણાજ દયાળુ સ્વભાવના છો, ને સર્વને સારા સમજો છો; પણ લેનાર્ડના ઉપર વધારે વિશ્વાસ રાખશો નહિ. આપ એને સારી ચાલનો સમજો છો, પણ મારા મનમાં વહેમ આવવાથી હું તેના ઉપર નજર રાખતી હતી અને જેટલું હું જાણવા પામી છું તે ઉપરથી કહી શકું છું કે તેના ઉપર પૂર્ણ ભરોસો રાખવો એ બહુ ભૂલભરેલું છે. હું ઘણાં વર્ષોથી આપના ઘરમાં રહી છું, અને આપને નુકસાન થવાનો સંભવ જાણવા છતાં જો આપને સાવચેત ન કરૂં તો જરૂર ગુણહરામી થાઉં, માટે મેં મારા મનમાં ઘણો વિચાર કરીને આ વાત કરી છે. પછી તો આપ મુખતીઆર છો."

એ ચાકરડી ઉપર બેનસનને ઘણોજ ભરોસો હતો. પરંતુ લેનાર્ડની સારી ચાલ વિષે તેને કંઇપણ સંદેહ નહોતો. જેથી તેણે ચાકરડીના બોલવા ઉપર ભરોસો નહિ રાખતાં વિચાર કર્યો કે:—"આ છોકરો કદીપણ અધર્મના માર્ગમાં પગ મૂકે એમ હું માની શકતો નથી; પરંતુ ઘણાક અધર્મીઓ પણ સહેલાઇથી પોતાની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા માટે પૂર્ણ ધાર્મિકનો વેશ ધારણ કરે છે. એટલા માટે આ બાઇડીની વાતને તુચ્છકારી નાખવી પણ નહિ જોઈએ. માટે હું હવે છુપી રીતે એ છોકરાની પરીક્ષા કરીશ."

મનમાં આવું નક્કી કરીને બેનસને એક દિવસે લેનાર્ડને કહ્યું:-"મને ફલાણી વસ્તુની ઘણીજ જરૂર છે, માટે ગમે એટલી કીંમત બેસે તોપણ તે જલદીથી વેચાતી લઈ આવ" આમ કહીને જોઈએ તે કરતાં વધારે રૂપીઆ તેના હાથમાં આપીને તેને તે વસ્તુ લેવા મોકલ્યો. લેનાર્ડે એ વસ્તુ વેચાતી લાવી શેઠની સામે મૂકી અને વધેલા રૂપીઆ પણ તેના હાથમાં મૂક્યા. લેનાર્ડે તેમાંથી એક પાઇ પણ ચોરી નથી એ વાતની સારી રીતે ખાત્રી થવાથી તેને ઘણીજ ખુશી ઉપજી અને ચાકરડીએ કેવળ અદેખાઇથીજ તેની નિંદા કરી હતી તે વાત તે સારી રીતે સમજ્યો.

એક દિવસ બેનસન ભૂલથી કામ કરવાની જગ્યા ઉપર કેટલીક મોહોરો ભૂલી ગયો હતો. લેનાર્ડ તે જગ્યા ઉપર જઇને જુએ છે તો મોહોરો પડી છે. તે વેળાએ પેલી ચાકરડી પણ તે જગ્યા ઉપર પહોંચી, તે લોભમાં ઘેરાઇ ગએલી હતી તેથી, અથવા તો લેનાર્ડને નોકરીમાંથી કઢાવવાના વિચારથી તેણે તેને કહ્યું:-"આવ આપણે બન્ને આ મોહોરોના ભાગ પાડી લઈએ." એ સાંભળતાંજ લેનાર્ડ એવી તિરસ્કારભરેલી સલાહ તરફ ધિક્કાર દેખાડીને બોલ્યો:-"હું આ મોહોરો શેઠના હાથમાં સોંપીશ, એ તેઓનું ધન છે. **ચોરી કરવી એ ઘણુંજ ખરાબ કામ છે.** માટે હું કોઈ રીતે પણ તારી સલાહ માનીશ નહિ."

પછી જ્યારે બેનસન ઘેર આવ્યો ત્યારે લેનાર્ડે તે મોહોરો તેને હવાલે કરી અને કહ્યું:-"આ મોહોરો અમુક જગ્યાએ પડી હતી." બેનસન લેનાર્ડનું આટલું બધું પ્રમાણિકપણું જોઇને

ઘણોજ ખુશી થયો અને તરતજ તેને ઘણું સારૂં ઇનામ આપ્યું. પછી ધીરેધીરે તે છોકરા ઉપર તેનો એવો સ્નેહ થયો કે અંતે તેને પોતાના છોકરા પ્રમાણે ગણીને પોતાનું સર્વ ધન તેને સોંપ્યું અને પોતાનો વારસ કર્યો.

(૫૫) પોતાનું વચન પાળનારો ભરવાડનો છોકરો.

ઘણાં વર્ષ ઉપર જર્મનીના એક ગામડામાં એક ભરવાડનો છોકરો ઝાડ નીચે બેઠો હતો, અને તેની પાસે બકરાં ચરતાં હતાં. એટલામાં તેણે પોતાની પછવાડે એક ખુબસુરત અને સારાં કપડાં પહેરેલો બાર વર્ષનો છોકરો ઉભેલો જોયો. છોકરાએ ધાર્યું કે આ છોકરો જંગલની રખવાળી કરનારનો છોકરો હશે; કારણ કે કોઈ કોઇ વેળાએ તેનાં છોકરાં આવે છે એવું ગામનાં માણસો કહેતાં હતાં. તેથી તેણે સલામ કરીને કહ્યું:-"સાહેબ! ફરમાવો." છોકરાએ કહ્યું કે:-"આ જંગલમાં પક્ષીના માળા છે?" પેલો ભરવાડનો છોકરો અજાયબ થઇને બોલ્યો:-"હા સાહેબ! જંગલમાં ઘણા માળા હોય છે. આપ જંગલના ઉપરીના છોકરા છો, તે છતાં આપ જાણતા નથી? હરેક પક્ષીને માળો હોય છે." એ સાંભળીને પેલા ખુબસુરત છોકરાએ કહ્યું:-"ક્યાં છે તું મને દેખાડીશ?" ભરવાડના છોકરાએ કહ્યું:-"મેં આજે ઘણોજ સારો પક્ષીનો માળો દીઠો છે. તે પીળા ઘાસથી બનાવેલો છે. તેની બનાવટ ઘણીજ સુન્દર છે અને તેમાં ન્હાનાં આસમાની રંગનાં ઇંડાં છે." છોકરાએ કહ્યું:-"તે માળો કયાં છે? તું મને તે દેખાડ. હું તે જોવાને ઘણોજ આતુર છું." આ સાંભળીને ભરવાડના છોકરાએ

કહ્યું કેઃ–“ પેલા ઝાડની તરફ છે. પણ હું તે દેખાડી શકતો નથી.” આટલું બોલે છે એટલામાં તેનો શિક્ષક આવી પહોંચ્યો અને તે પેલા ભરવાડના છોકરાનું બોલવું સાંભળીને ગુસ્સે થઇ બોલ્યોઃ–“ છોકરા ! તું આવો નાદાન કેમ છે ? આ કુંવરે કોઇ પણ વેળાએ પક્ષીનો માળો દીઠો નથી, તેથીજ તે ફક્ત જોવા ઇચ્છે છે તે તેને અડકશે નહિ, માટે એમને તે પક્ષીનો માળો દેખાડ, અને ખુશી કર.” પેલા ભરવાડના છોકરાએ નમ્રતાથી કહ્યું કેઃ–“ હું દિલગીર છું કે હું તે દેખાડી શકતો નથી.” આવો જવાબ સાંભળીને પેલા છોકરાના શિક્ષકે કહ્યુંઃ– “ છોકરા ! તું તારા બધા ઓળખીતાઓને ખુશી કરતો જ હશે તો પછી શામાટે આપણા રાજકુંવરને ખુશી કરતો નથી ? ” આ સાંભળીને છોકરો આશ્ચર્ય પામીને ટોપી ઉતારીને નમ્યો; અને પછી ધીરેથી બોલ્યોઃ–“ શું આ રાજકુંવર છે ! હું તેમને જોઇને ઘણોજ ખુશી થયો અને હું પોતાને ભાગ્યશાળી સમજું છું; પરંતુ ખુદ રાજા સાહેબ પધારે તોપણ હું પક્ષીનો માળો તો દેખાડી શકીશ નહિ.”

આ સાંભળીને રાજકુંવરના શિક્ષકે કહ્યુંઃ–“ તને તે નહિ દેખાડવાનું કારણ છે ? ” તેના જવાબમાં પેલા છોકરાએ કહ્યુંઃ– “ હા, સાહેબ છે ! મારો મિત્ર મિચલ પહાડ ઉપર બકરાં ચરાવે છે. તેણેજ પહેલાં પક્ષીનો માળો દીઠો હતો. પછી તેણે મને દેખાડયો અને દેખાડતી વેળાએ કહ્યું હતું કે બીજા કોઇને પણ તે દેખાડવો નહિ; અને મેં વચન આપ્યું છે, તેથી હું મારૂં વચન તોડીશ નહિ.” આ સાંભળીને શિક્ષકે તેની પરીક્ષા લેવા માટે પોતાની પાસેથી મોહોરની ભરેલી કોથળી

ગજવામાંથી કાઢીને કહ્યું:-"જો તું તે પક્ષીનો માળો દેખાડીશ, તો આ બધી મોહોરો તને મળશે. તું આ વાત છાની ન રાખ, મિચલને કહીશ નહિ એટલે થયું. અમે પણ કહેનાર નથી." આ સાંભળીને પેલા ભરવાડના છોકરાએ કહ્યું કે:-"મિચલ જાણે અથવા ન જાણે પણ એ વિશ્વાસઘાતનું કામ છે. માટે તેવું કામ હું કરીશ નહિ. **મેં તેને જે વચન આપ્યું છે તે કદી પણ તોડીશ નહિ.**" તે છોકરાનો આવો જવાબ સાંભળીને રાજકુંવરના શિક્ષકે કહ્યું:-"આ મોહોરોની કીંમત તું જાણે છે? આ મોહોરોથી તો પુષ્કળ વસ્તુ લેવાઇ શકાશે, તે તું જાણતો નથી?" ભરવાડના છોકરાએ કહ્યું:-"સાહેબ! હું જાણું છું કે આટલી મોહોરો હું ઘેર લઇ જાઉં તો મારાં ગરીબ માબાપનું દારિદ્ર જતું રહે, પણ હું તેમ કરીશ નહિ. મહેરબાની કરીને આપ અહિંથી ચાલ્યા જાઓ, મને લોભમાં ન નાખો." આવાં વચન સાંભળીને શિક્ષકે કહ્યું:-"ભલે તું તારૂં વચન પાળ. પણ હું આટલુંજ કહું છું કે તારા મિત્રની પાસેથી માળો દેખાડવાની રજા તું લઈ આવીશ, તો આ બધી મોહોરો તને આપીશ અને જો તારી ઇચ્છા હશે તો તેમાંનો થોડો ભાગ તારા મિત્રને આપીશ." આ સાંભળીને ભરવાડના છોકરાએ કહ્યું:-"હા, હું તેમ કરીશ, બપોરે હું રજા લાવીશ અને પછી દેખાડીશ." ત્યાર પછી રાજકુંવર અને શિક્ષક જંગલના મહેલમાં ગયા. ત્યાં તેઓને છોકરા સંબંધી ખબર કાઢતાં જણાયું કે તેનું નામ જોર્જ છે અને તેનો બાપ ઘણોજ ભલો માણસ છે. પછી બપોરે તેઓ આવ્યા. એટલે ભરવાડનો

છોકરો ખુશી થતો તેમની પાસે જઈ કહેવા લાગ્યો:-“ આ રહ્યો મારો મિત્ર, તેણે દેખાડવાની રજા આપી છે. ચાલો અમે તમને માળો દેખાડિયે” એમ કહીને પોતે આગળ ચાલીને રાજકુંવરને પક્ષીનો માળો દેખાડવા લાગ્યો:-“ જુઓ પેલું પક્ષી ઉડે છે તેનો આ માળો છે! જુઓ પેલી માહા ઇંડાઉપર બેઠેલી છે. આપણે ધીરેથી જવું જોઈએ.” આમ કહે છે એ· ટલામાં પક્ષી ઉડી ગયું. પછી તેઓએ પક્ષીનો માળો તથા તેમાંનાં ઇંડાં જોયાં. આ બધું જોઈને રાજકુંવર ઘણોજ ખુશી થયો. પછી શિક્ષકે પોતે કબૂલ કરેલી મોહોરોમાંથી થોડીક મિચલને આપી અને બીજી બધી પેલા ભરવાડના છોકરાને આપી. મોહોરો લઇને છોકરાઓ ઘેર ગયા.

તે દિવસે રાજા સાંજે ત્યાં ફરતો ફરતો આવી ચઢયો, તેને એવો વિચાર થયો કે:-“ આજે છોકરાની પરીક્ષા લઇને પછી જઇએ” તેથી તેઓ જંગલના મહેલમાં ગયા, ત્યાં કુંવર અને શિક્ષકને દીઠા, પછી નાસ્તો લેવા બેઠા ત્યારે રાજકુંવરે જે પક્ષીનો માળો દીઠો હતો તેની વાત કહી અને પેલા ભરવાડના છોકરાનું પ્રમાણિકપણું કહ્યું. આ બધી વાતથી રાજા ખુશી થયો અને પછી શિક્ષકને પેલા ભરવાડના છોકરાને તેડવા મોકલ્યો, થોડીવારે ભરવાડનો છોકરો આવ્યો, આવીને જુએ છે તો એક સારા દેખાવનો માણસ બેઠો છે અને તેની છાતી ઉપર કેટલાક ચાંદા છે. રાજાએ છોકરાને ઘણુંજ પ્રેમથી કહ્યું:-“ છોકરા! મેં સાંભળ્યું છે કે તું ભણવા ચાહે છે. તું નિશાળે જા.” છોકરાએ કહ્યું:-“ હા સાહેબ! હું ભણવા ચાહું છું. પણ મારો બાપ ઘણોજ ગરીબ છે. તેથી હું ભણવા જઈ શકતો નથી.” રાજાએ કહ્યું:-

"તેની ચિન્તા ના કર. તારા બાપને તેડી લાવ" પછી તરત તે પોતાના બાપને તેડવા ગયો. બાપ દીકરો આવ્યા. રાજાએ તેમને કહ્યું કેઃ—"આ છોકરાને ભણવાનું ખર્ચ રાજ તરફથી મળશે. માટે તેને ભણવા માટે રાજધાનીમાં મોકલો" તે પ્રમાણે પેલા ભરવાડે પોતાના છોકરાને રાજધાનીમાં મોકલ્યો. છોકરો મન દઈને અભ્યાસ કરવા લાગ્યો. થોડી મુદતમાં તે ઘણું શીખ્યો. પછી રાજાએ પોતાની નોકરીમાં રાખ્યો. પછી તે ઘણોજ પૈસાદાર અને નામાંકિત થયો.

જુઓ, **પ્રમાણિકપણાનું ફળ મળ્યાવિના રહેતું નથી. પ્રમાણિકપણાને બધા ચાહે છે.**

---

(૫૬) પ્રમાણિક ગરીબ છોકરો.

વિલાયતમાં શિયાળામાં ઘણીજ ટાઢ પડે છે અને રસ્તામાં બરફ પડે છે. ત્યાં ગરીબોને રહેવાને તેમજ ગરીબ છોકરાઓને રહેવાને પણ મકાન હોતાં નથી, કારણ કે તેનું ભાડું ઘણું પડે છે. લંડનમાં એવા ગરીબો રસ્તે રસ્તે દીવાસળીઓની પેટી વગેરે જુજ કિંમતની વસ્તુઓ વેચીને પોતાનું ગુજરાન કરે છે.

એક વેળાએ એક ગરીબનો છોકરો દીવાસળીની પેટી લઈને એક હૉટલપાસે ઉભો હતો. તેનાં કપડાં ફાટી ગયલાં તેમજ પગમાં બુટ ન હોવાથી તે ટાઢથી ધ્રૂજતો હતો, તેવામાં બે માણસો તે રસ્તેથી જતા હતા, તેમને તેણે પૂછયું કેઃ— "સાહેબ! દીવાસળી ખરીદશો?" તેણે કહ્યું:—'નહિ' પછી છોકરાએ કહ્યું:—"ફક્ત એક પેનીનીજ કીંમત છે." પેલા ગૃહસ્થમાંના એકે કહ્યું:—"મને જરૂર નથી." છોકરાએ કહ્યું:—"એક

પેનીની બે આપીશ લો.” તે વેળાએ એકે કહ્યું:-‘ લાવ ’ એમ કહીને એક પેની ખીસ્સામાંથી કાઢવા ગયો પણ પેની મળી નહિ ત્યારે તેણે કહ્યું કે:-“ મારી પાસે છુટું નથી. માટે કાલે લઈશ’ છોકરાએ કહ્યું:-“ સાહેબ! આજજ લો. કારણ કે મને ખાવાને કંઈજ નથી. હું પૈસા વટાવી આવું છું ” એમ કહ્યાથી પેલા ગૃહસ્થે તેને એક શિલિંગ આપ્યો. તે છોકરો શિલિગ વટાવવા ગયો, પણ તે પાછો આવ્યો નહિ. તેથી છોકરો લઇને ચાલ્યો ગયો હશે એવું ધારીને તે પોતાને ઘેર ગયો. બીજે દિવસે તે લત્તા ઉપર ફરીથી આવ્યો અને પેલા છોકરાની શોધ કરવા લાગ્યો. એટલામાં તે છોકરાનો નાનો ભાઈ મળ્યો, તેણે કહ્યું કે:-“ શું કાલે રાત્રે તમે શનડીની પાસેથી દીવાસળીની પેટી વેચાતી લીધી હતી ? ” તેણે કહ્યું:-“ હા, તે ક્યાં છે ! ” પેલા નાના છોકરાએ કહ્યું કે:-“ આપની પાસેથી એક શિલિંગ લઇને વટાવ્યા પછી તે પાછો આવતો હતો એટલામાં ગાડી તળે આવી જવાથી તેના બે પગ ભાગી ગયા, અને દીવાસળાની પેટી તેમજ આપની સાત પેન્સ પણ જતી રહી. ચાર પેન્સ જડી છે તે આ રહી. તેને હૅાસપીટલમાં લઇ ગયા છે ત્યાં ડૉકટરો કહે છે કે તે જીવવાનો નથી. મને ખબર પડતાં હું હૅાસપીટલમાં ગયો ત્યારે તેણે આપના પૈસાની વાત કહી. તેણે મને શોધીને આપને પૈસા આપવાનું કહ્યું, તે આ છે.” પછી પેલા ગૃહસ્થે પૂછ્યું કે:-“ તેં ખાધું છે ? ” તેણે કહ્યું:-“ નહિ ” પછી પેલા છોકરાને ખવરાવીને તે હૅાસપીટલમાં ગયો ત્યાં શનડી ખાટલા ઉપર સૂતો હતો તેણે ઓળખીને કહ્યું કે:-“ કાલ રાત્રે હું શિલિંગ વટાવીને આવતો હતો તે વેળાએ ગાડી તળે આવી ગયો

અને આપના પૈસા પડી ગયા. જે કંઈ બચ્યા છે તે મારા ભાઈને આપને પહોંચાડવાને કહ્યું હતું તે મળ્યા હશે." આટલું કહીને પોતાના ભાઈને કહ્યું કે:—"હું હવે જાઉં છું. હવે તારી કોણ ખબર લેશે! આપણાં માબાપ મરી ગયાં, ત્યારે મારાથી બનતી મહેનત કરીને તારી સંભાળ રાખી. હવે ઈશ્વર ત્હારી સંભાળ રાખશે." આટલું કહીને તેણે પ્રાણ મૂક્યો.

જુઓ એક ગરીબના છોકરાએ પણ પોતાનું વચન કેવું પાળ્યું? જખમી થવા છતાં પણ જેના પૈસા આપવા જોઈએ ત યાદ રાખીને આપ્યા. આનું નામ તે ખરી ઈમાનદારી છે. પોતાનો ભાઈ ગરીબ હોવા છતાં તે પૈસા પોતાના ભાઈને ન આપતાં જેના હતા તેનાપરજ તેણે મોકલી આપ્યા હતા.

---

(૫૭) ત્રણ માણસોને આગમાંથી ઉગારનાર છોકરો.

તા. ૩૧ મી જાનેવારી સન ૧૮૮૨ ને દિવસે સવારે દશ વાગે લંડન શહેરમાં એક જગ્યાએ આગ લાગી હતી. જોત જોતામાં આસપાસનાં ઘરોમાં આગ ફેલાઈ ગઈ. ઘરોમાંનાં માણસો ઘણી મુશ્કેલીથી બહાર નિકળી આવ્યાં અને પોતાનો માલ બચાવવાની મહેનત કરવા લાગ્યાં થોડીવારે આગ હોલવવાના બંબા પણ આવી પહોંચ્યા,

એક ઘરમાંથી ત્રણ માણસો નિકળવા પામ્યાં નહોતાં, તેનો દાદર સળગેલો હોવાથી તેઓએ નિકળવાની ઘણી તજવીજ કરી પણ કોઈ રીતે રસ્તો સૂઝયો નહિ, આખરે તેઓ રસ્તા ઉપરની બારીએ આવ્યા. પણ એ બારીમાંથી જો નીચે કુદી પડે તો વરતજ પ્રાણ જાય એમ હતું; રસ્તામાં ઉભેલાં

માણુસો તેઓને જોવા લાગ્યાં, અને તેઓને બચાવવાને તજવીજ કરવા લાગ્યાં, પણ એટલી મોટી નિસરણી નહિ હોવાને લીધે કંઈ ઈલાજ રહ્યો નહિ.

એ જોનારાં માણુસોમાં એક બુટ સાફ કરનાર છોકરો ૧૨–૧૩ વર્ષની ઉમ્મરનો હતો. તેનું નામ ચારલી વાઈટ હતું. તેણે આ દયાભરેલો દેખાવ જોઇને તરતજ આસપાસ જોયું તો એક ટેલીગ્રાફનો (તારનો) થાંભલો રસ્તામાં ડાટેલો જોયો. બળતા ઘરના છાપરામાં એક હુક મારીને તેમાં તારના દોરડાંનો એક છેડો બાંધેલો હતો અને બીજો છેડો રસ્તા ઉપરના પેલા થાંભલાને બાંધેલો હતો. તેથી જો કોઇ તે થાંભલાનો છેડો કાપી નાખે તો તે ઉપરનું તારનું દોરડું નીચે લટકીને બરાબર બારીની વચ્ચોવચ્ચ ઝુલે, એમ લાગવાથી તરત તેણે આસપાસ નજર કરીને જોયું તો આગ હોલવનારાઓની એક કુહાડી રસ્તામાં પડેલી દીઠી. તે લઇને તે પેલા થાંભલા ઉપર ચઢીને તારનું દોરડું કાપવા લાગ્યો. થોડીવારમાં તારનું દોરડું કપાઇ ગયું એટલે તરત તે બારીની વચ્ચોવચ્ચ ઝુલતું થયું. તેને પકડીને એક પછી એક ત્રણે જણા નીચે ઉતર્યા. જોનારાઓ ચારલી વાઈટનું આ દયાભરેલું કામ જોઇને ઘણોજ હર્ષનાદ કરવા લાગ્યા, અને તેને શાબાસી આપવા લાગ્યા, પછી પેલા ત્રણ માણુસોએ ઉતરીને તેને કેટલુંક ઇનામ આપ્યું અને તે છોકરાનો ઉપકાર માન્યો. તુરત ન્યુસપેપરમાં તેની છબી છાપી અને તેના કામની પ્રસંશા કરી. આ વાત લંડનમાં હ્યુમન સોસાઈટી એટલે દયાનાં કામો કરનારી સભાના જાણુવામાં આવી. તે સભા જે માણુસો આફતમાંથી મનુષ્યોના જીવ ઉગારે તેઓને

સોનાના તથા રૂપાના ચાંદ આપે છે. તેણે પેલા છોકરાને એક સોનાનો ચાંદ આપ્યો.

જુઓ ૧૨–૧૩ વર્ષના છોકરાએ પણ કેવી રીતે ત્રણ જીવ ઉગાર્યા! **માણસ ગમે એટલો ગરીબ હોય તોપણ જો તે ધારે તો પરોપકારનાં કામ કરી શકે છે.**

(૫૮) આગગાડીને બચાવતાં જીવ આપનાર છોકરો.

તા. ૧૯ નવેમ્બર ૧૮૬૭ ને દિવસે જર્મનીના દક્ષિણ ભાગમાં બહુજ ભારે વરસાદ પડવાથી નાની મોટી નદીઓમાં રેલ આવી અને તેથી કેટલાંક ગામ તણાઈ ગયાં. તે વરસાદમાં કારલ સ્પ્રીનગેલ નામના ૧૪ વર્ષની ઉમ્મરના છોકરાએ જે બહાદુરીનું કામ કર્યું હતું તેનું વર્ણન નીચે આપવામાં આવે છે.

વીલહેમ સ્પ્રીનગેલ નામનો એક માણસ રેલવે ઉપર નોકર હતો. તે ગુલશના નદી ઉપરના પુલના ચોકીદારનું કામ કરતો હતો. તેનો ૧૪ વર્ષનો છોકરો કારલ સ્પ્રીનગેલ તેની સાથે રહેતો હતો. જે દિવસે મોટા તોફાન સાથે વરસાદ પડયો તે રાત્રે ગાડી આવવાની પહેલાં પુલ જોવા માટે વિલહેમ સ્પ્રીનગેલ ગયો અને તેનો છોકરો ઘરમાં બેઠો હતો. થોડીવાર પછી નદીમાં રેલ આવી અને તેથી કેટલાંક ગામ તણાઈ ગયાં. સ્પ્રીનગેલ પણ બહાર નીકળીને પુલ તરફ ગયો અને જોવા લાગ્યો તો પુલ ભાંગી ગયેલો જણાયો, હવે તે પોતાના બાપને બોલાવવા મંડયો, પણ કાંઇ જવાબ મળ્યો નહિ. તેણે ધાર્યું કે બાપ તો જણાતો નથી, અને હમણાં રાત્રિની છેલ્લી ગાડી આવવાનો વખત થયો છે; માટે હવે શું કરવું જોઇએ? જો તે ગાડીને રોકવા...

આ આવે તો તે નદીમાં પડી જશે અને સર્વ માણુસો મરણુ પામશે. આ વિચાર આવવાથી તેના મનમાં દયાનો સંચાર થયો. તેણે દૃઢ નિશ્ચય કર્યો કે કોઈપણુ રીતે ગાડીને રોકવી તો ખરીજ.

ગાડીને જવાનો રસ્તો એક પહાડની સાંકડી નાળમાંથી હતો. ત્યાં તે છોકરાને ઉભા રહેવા જેટલી જગ્યા નહોતી. હવે શું કરવું ? તે વેળાએ તેને એમ સૂઝયું કે હાથની ગાડીને ઉભી કરીને તેના ઉપર ચઢીને લાલ ફાનસ દેખાડવાથી ગાડી ઉભી રહેશે. પછી તે હાથની ગાડીને નાકાપર લઇ ગયો અને હાથમાં લાલ ફાનસ લઈને ઉભો, એટલામાં આગગાડી આવી. ગાડીના હાંકનારે છોકરાને હાથગાડી ઉપર ચઢીને લાલ ફાનસ દેખાડતો ઉભેલો જોયો, તેથી તરત તેણે ગાડીનો વેગ ધીમો પાડયો; પણ તે કોઈ રીતે જલદી ઉભી રાખી શકયો નહિ. છોકરો બુમો પાડીને કહેવા લાગ્યો કે:–" પુલ ભાંગ્યો છે, પુલ ભાંગ્યો છે." આવું બોલતાંજ ઇન્જીનનો ધકકો તે છોકરાની ગાડીને લાગ્યો, તેથી તે ગાડી ને છોકરો બંને ઉછળ્યાં ને કેટલાક ફુટ ઉંચે જઇને નીચે પછડાયાં, તેથી એમના ચૂરેચૂરા થઇ ગયા. પછી આગગાડી ઉભી રહી અને તે છોકરાની શોધ કરી તો તે મુવેલો જણાયો. બીજે દહાડે મોટા માનની સાથે પાસેના ગામમાં તેની કબર કરી. તે કબર ઉપર આવું લખવામાં આવ્યું છે.

કારલ સ્પીનગેલ.

ઉમ્મર ૧૪ વર્ષની, તે બહાદુરીથી અને પરોપકાર કરતાં મરણુ પામ્યો છે, તેણે ૨૦૦ માણુસોના જીવ ઉગાર્યા છે.

(૫૯) દયાળુ રાજપુત્ર મૂળરાજ.

અગિયારમા સૈકામાં ગુજરાતનો રાજા પહેલો ભીમદેવ રાજ્ય કરતો હતો. તેને મૂળરાજ નામનો પુત્ર હતો, તે બાલ્યાવસ્થામાં હતો તેવામાં એક વર્ષ વરસાદ પડયો નહોતો. ત્યારે ઠંડાઇ અને વિશોપક ગામના લોકો રાજાને ઉપજનો ભાગ આપવાને શક્તિમાન નહોતા. એક તલાટીને તેની તપાસ કરવાને મોકલવામાં આવ્યો; તે જે લોકોની પાસે કંઇ માલ મિલકત માલૂમ પડી તેમને રાજધાનીમાં લાવ્યો, અને રાજા ભીમના આગળ રજુ કર્યા, તેજ દિવસે સવારમાં મૂળરાજ કુંવર કે જે સત્યવકતા અને વચનપાલક ગણાતો હતો તે તે જગ્યાની પાસે ફરતો હતો તથા તેની સાથે રાજાનો સોંપેલો એક ચાકર હતો, તેણે આ સર્વ માણસોને બ્હીતા બ્હીતા માંહોમાંહે વાત કરતા જોયા; તેથી તેની પૂછપરછ કરતાં પોતાના ચાકરની મારફત સર્વ વાત તેના જાણવામાં આવી; તે સાંભળીને તેની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં. પછી તે વાતનો ઇલાજ કરવા સારૂ તરતજ તેણે પોતાની ઘોડા ઉપર બેસવાની કળાથી રાજાને પ્રસન્ન કર્યો. રાજાએ કાંઈ માગવાનું કહ્યું. તેના બદલામાં એ કુંવરે માગી લીધું કે:-"પેલા માણસોનાં નાણાં પાછાં આપો." રાજાની આંખમાં હર્ષનાં આંસુ આવ્યાં, અને કુંવરના કહેવા પ્રમાણે કર્યું, તથા તેને આગ્રહ કરીને કહ્યું કે:-"તું તારા પોતાને વાસ્તે પણ બીજું કંઇ માગી લે."

પેલા લોકોને કેદમાંથી છોડી મૂકયા એટલે તેઓ મૂળરાજને નમસ્કાર કરવાને આવ્યા અને તેમાંના કેટલાક તો જાતે તેની ચાકરી કરવાને રહ્યા તથા બાકીનાઓએ તેની કીર્તિ ચોમેર ફેલાવી.

આ ઉદાર મૂળરાજ તે પછી થોડેજ દિવસે મરણ પામ્યો. રાજા અને તેનો દરબાર તેમજ જે લોકોનો તેણે વચ્ચે પડીને છુટકારો કર્યો હતો, તે સર્વે તેના મરણથી બહુજ દુઃખી થયા.

બીજે વર્ષે પુષ્કળ વરસાદ પડવાથી બધી જાતનું અનાજ સારી રીતે પાક્યું; એટલે ખેડુતો ગયા વર્ષનો અને ચાલતા વર્ષનો ભાગ રાજાને આપવા આવ્યા. પણ ગયા વર્ષનો ભાગ લેવાને રાજા ભીમદેવે ના કહી, પણ ખેડુતોએ પ્રાર્થના કરવાથી છેવટે એવો ઠરાવ થયો કે ગયા વર્ષની ઉપજનો ભાગ મૂળરાજ રાજકુંવરના સુખને અર્થે દેવાલય બંધાવાના કામમાં વાપરવો.

---

(૬૦) દુઃખ વેઠીને ટ્રેનને બચાવનારી છોડી.

અમેરિકામાં એક ગામ પાસેના નાળા ઉપર લોઢાનો પુલ હતો, એ પુલની પાસેના ઝુંપડામાં કેટ નામની છોકરી પોતાનાં માબાપ જોડે રહેતી હતી. એક તોફાનની અને વરસાદની સાંજે કેટ પોતાની બારીમાંથી પોતાના બાપને આવવાની વાટ જોતી હતી, તેવામાં તેણે દૂરથી પાટા ઉપર આગગાડીને આવતી જોઇ. તે ટ્રેન નાળાની પાસે આવતી હતી, પણ પછી કેટે થોડીવાર સુધી જોયું તો પણ તે આવતી જણાઇ નહિ, જેથી તે તરત ફાનસ સળગાવીને દોડી ગઈ. જ્યારે તે પુલની પાસે પહોંચી ત્યારે તેણે જાણ્યું કે પુલ ભાગ્યો છે અને ઇન્જીન તથા ડબાઓ તે નાળામાં પડી તણાઇ ગયા છે તેણે ધાર્યું કે:—"હમણાં બીજી ટ્રેન આવશે તેની પણ આવી હાલત થશે. માટે તેને બચાવવાની મારે કોશેશ કરવી જોઇએ." આવો નિશ્ચય કરીને તે બહાદુર છોડી તરતજ પાસેના સ્ટેશને જવા નીકળી. તે

સ્ટેશન પુલથી એક માઈલને છેટે હતું અને ત્યાં જતાં રસ્તામાં એક ઘણોજ સાંકડો લાકડાનો પુલ હતો, આ પુલ ઉપરથી જવું એ દિવસે પણ મુશ્કેલ પડતું તો પછી આવી અંધારી રાત્રે અને તોફાનની વેળાએ તેના ઉપરથી જવું એ તો બહુજ ભયંકર હતું. પણ તે છોડીએ સ્ટેશન ઉપર જવાનો મજબૂત વિચાર કર્યો હતો, તેથી તેની દરકાર નહિ કરતાં તે પુલ ઉપર ઘુંટણપર બેસીને વાંદરાની માફક ધીરે ધીરે પાર ગઈ અને પછી ઘણી દોડવા લાગી, તેનાં લુગડાં કાંટામાં ભરાતાં અને ફાટતાં હતાં તથા પાણીથી તરબોળ થઈ ગયાં હતાં. તે જેમ તેમ કરીને જલદી સ્ટેશને પહોંચી ગઈ પણ શ્વાસ ચડી ગયો હતો, તેથી તે વધુ બોલી શકી નહિ, ફક્ત "ટ્રેન રોકો, ટ્રેન રોકો." આટલું કહીને તે તરતજ જમીન ઉપર પડી ગઈ. ગાડી એક મીનીટ પહેલાંજ ઉપડેલી હોવાથી સ્ટેશન માસ્તરે તરતજ માણસો દોડાવીને ગાડીને થોભાવી, નહિ તો ટ્રેનમાંનાં બધાં માણસો મરી જાત. શું કેટ બહાદુર છોડી નહોતી?

તેણે બહાદુરી કરીને ખબર આપી સેંકડો માણસોના જીવ બચાવ્યા તે બદલ સર્વેએ તેનો ઘણોજ ઉપકાર માન્યો. આ બચી જનારા લોકો તે વખતે કેટલા બધા ખુશી થયા હશે? અને તે છોડી પોતે પણ કેટલી બધી રાજી થઇ હશે? વાંચનાર! પરોપકાર કરવાનો આવેશ મનમાં ભરાયા પછી એક બાળકી પણ કેટલું બધું દુઃખ વેઠવાને શક્તિવાન થાય છે અને તેનામાં કેટલી બધી બહાદુરી આવી જાય છે, તેનો આ કેવો સરસ દાખલો છે! અંધારી રાત્રે એક છોડી આવી રીતે પુલ ઉતરીને દોડતી એક માઇલ સુધી જાય એ સર્વ પરોપકારના

આવેશનુંજ પરિણામ સમજવાનું છે. માટે વાંચનાર ભાઇઓ! પરોપકારી થવા ઇચ્છશો તો તમે પણ આવાં ઘણાં કામો કરી શકશો. બીજાઓના હિતનાં કામો કરવાથી પ્રભુ રાજી થાય છે અને માણસો પણ રાજી થાય છે; એટલુંજ નહિ પણ તેવું કામ કરનારને પોતાને પણ તેથી જે ખુશાલી ઉપજે છે તેની ખુબી તો તેવાં કામ કરનારાઓજ સમજી શકે છે.

---

(૬૧) સંકટમાં ફસેલાઓને બચાવનાર દયાળુ છોકરો.

કેટલાંક વર્ષ ઉપર શિયાળાની ઋતુમાં એક દિવસે સ્કૉટલૅંડના સેન્ટ એનરવલસ્ટ્રીટમાં બૂમ પડી કે:—"એક વહાણ થોડે છેટે કીચડમાં ફસી પડયું છે અને તેમાં બેઠેલા ઉતારૂઓ ઘણા સંકટમાં છે." આ વાત સાંભળતાંજ લોકો ચોતરફથી ભેગા થયા અને અફસોસ કરવા લાગ્યા. ત્યાં તે વેળાએ એક પણ હોડી નહોતી કે જેથી તેઓને કોઇ ઉતારી લાવે. ત્રણ દિવસ સુધી એ પ્રમાણે સર્વ ઉતારૂઓ ખાધા–પીધા વગર દરિયામાં ફસાઈ રહ્યા. પાણી ઘણાં ઊંડાં હોવાથી કોઇથી તરીને પણ અવાય તેમ નહેતું. બધાં માણસો દયા બતાવવા લાગ્યાં, પણ કોઈની હિમ્મત થઈ નહિ કે તેઓને બચાવે. એટલામાં એક વિદ્યાર્થી ત્યાં આવી ચઢયો, વહાણના માણસોની હાલત જોઈને તેને દયા આવી, તે બહુ બળવાન નહોતો પણ તેની હિમ્મત જબરી હતી. જેથી તે તરતજ બોલી ઉઠયો કે:—હું તેઓને છોડાવવા માટે જાઉં છું આમ કહીને એક માણસની પાસે દોરડું હતું, તે લઈ પોતાની કમર ઉપર વીંટાળીને તે સમુદ્રમાં

કૂદી પડયો. બધાં માણુસો તેની આ હિમ્મત જોઇને બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યાં, અને તેમાં તેને ફતેહ મળે તે માટે ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યાં.

પેલો વિદ્યાર્થી ઘણી મુશ્કેલીથી ધીરે ધીરે તરતો તરતો ગયો. **તેના મનમાં એજ હતું કે હું જઇને દુઃખમાં પડેલાને બચાવીશ તેથી કષ્ટને તે કષ્ટ સમજ્યો નહિ.** ઊંડા પાણીમાં લાંબી મજલ સુધી તરવું એ ઘણું કઠિન કામ છે. બીજા લોકો જેઓ આ બધું જોઈ રહ્યા હતા, તેઓ તેના કરતાં પણ વધારે મજબૂત હોવા છતાં પણ તરવામાં પાછા હઠતા હતા. આ વિદ્યાર્થીના મનમાં દયા હતી તેથી તે ઘણી મુશ્કેલી વેઠીને પણ વહાણમાં જઈ પહોંચ્યો. તેણે પોતાના દાંતમાં ચાકુ પકડયું હતું તેવડે કમ્મરનું દોરડું કાપી નાખ્યું. કિનારે ઉભેલા તેના એક મિત્રે તે દોરડું પકડી રાખ્યું હતું કેમકે કદાચ તે તરી ન શકે તો તેને પાછો ખેંચી લેવાય. પછી વહાણમાંથી એક માણુસને સાથે લઇને તરતો તરતો તે પાછો કિનારે આવ્યો. પછી બીજી વાર ગયો ત્યારે પણ બીજા એક માણુસને સાથે લાવ્યો. આવી રીતે છ વાર જઇને છ માણુસોને બચાવ્યાં. હવે તે થાકી ગયો હતો. તે છતાં સાતમી વખત જઇને પણ એક દુર્બળ છોકરાને લાવતો હતો. પણ પેલો છોકરો દુર્બળ હોવાથી તે બરાબર તરતો નહોતો તેથી તે ડૂબી ગયો. તેણે ડૂબકી મારીને તેને પાછો કાઢયો. એવી રીતે બે વાર ડૂબકી મારીને તેને પાછો કાઢયો હતો. આખરે ઘણી મુશ્કેલીથી તેને પણ કિનારે લાવ્યો. કિનારાપરનાં બધાં માણુસોએ દરેક વખત તેને મોટા અવાજે કરીને શાબાસી આપી

હતી અને છેલ્લીવારે તો ઘણીજ શાબાસી આપી.

ઉપલા વિદ્યાર્થીની વાત ઉપરથી એ શિખામણ લેવાની છે કે બીજાઓ કરતાં દુર્બળ હોવા છતાં, પણ જો માણસનામાં હિમ્મત હોય તો તે ગમે એવાં મોટાં કામો કરી શકે છે, અને જો તે કામો ખરા દિલથી કરવામાં આવે તો જરૂર તેમાં ફતેહ મળે છે. પરોપકારની હિમ્મત સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે; અને તેવી હિમ્મતવાળો માણસ પોતાને દુર્બળ સમજતોજ નથી.

---

(૬૨) ગરીબ ખેડુતને માટે બંદીખાનામાં જનાર છોકરો.

ફ્રાન્સમાં કેટલાંક વર્ષની વાત ઉપર એક જુવાન છોકરાએ કંઇક ગુન્હો કર્યાથી, તેને કેદમાં પૂર્યો હતો. એક વેળાએ લાગ જોઇને તે કેદખાનામાંથી નાસી ગયો. તેણે જંગલમાં ચાલતાં ચાલતાં એક ગામ જણાયાથી તે ત્યાં ગયો. તેને ઘણી ભૂખ લાગી હતી. તેણે પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે, ત્યાં જઇને ભીખ માગીને ખાઇશ. તે એક ઝુંપડામાં ગયો અને કંઇ ખાવાનું માગ્યું પણ તે ઝુંપડામાં ઘણાંજ ગરીબ માણસો રહેતાં હતાં. તેમાં એક ખેડુત, તેનાં ચાર છોકરાં અને સ્ત્રી હતી. તે ખેડુતે કહ્યું કેઃ—“ અમારી પાસે કંઇ પણ ખાવાનું નથી, મારી જમીનનું ગણોત પણ મેં આપ્યું નથી. આજકાલમાંજ હવે હું ઘરબારવિનાનો થઈ જઈશ. ખેડુતની આવી હકીકત સાંભળીને પેલા જુવાન છોકરાને દયા આવવાથી તેણે કહ્યું કેઃ— “ હું હમણાંજ કેદખાનામાંથી નાસીને આવ્યો છું. તું મને પાછો પોલીસને સ્વાધીન કર એટલે તને તે

દલ ૫૦ શિલિંગ મળશે. કેટલું જમીનનું ભાડું આપવું ?" પેલા ખેડુતે કહ્યું કે:-"૪૦ શીલીંગ આપવા છે."

પેલા કેદખાનામાંથી નાસી આવેલા છોકરાએ કહ્યું:-"તું રડાથી મારા હાથ બાંધ અને હું તારી પછવાડે હેરમાં આવીશ. તને પૈસા મળવાથી તારૂં દુઃખ ઈક ઓછું થશે." પેલા ખેડુતે તેમ કરવાની ના કહી. ણુ આ જુવાન છોકરાએ ઘણી હઠ કરી, તેથી પેલો ખેડુત તે ાસી આવેલા છોકરાના હાથ દોરડાથી બાંધીને તેને શહેરની ાલીસ પાસે લઈ ગયો. ખેડુતને ૫૦ શિલિંગો તેને પકડવા ાટે મળ્યા, અને તે છોકરાને ફરી કેદમાં પૂર્યો. ત્યાર પછી લા ગરીબ ખેડુતને ત્યાંના અમલદાર આગળ પુરાવો આપવા ાલાવ્યો, અને બંદીવાનને કેવી રીતે પકડયો તે પૂછયું. ોડુતે જે બન્યું હતું તે કહ્યું. તે સાંભળીને સર્વને મોટું ાશ્ચર્ય થયું અને તેને પોતાની તરફથી બીજા ૫૦ શિલિંગો ાપ્યા. તે અમલદારે આ બધી હકીકત જડજને લખી મોકલી. ડજ પેલા બંદીવાનનું દયાનું કામ જાણીને ઘણોજ ખુશી થયો. । છોકરાએ શો અપરાધ કર્યો હતો તેની તેણે તપાસ કરી ાા જણાયું કે તેણે એક ઘણોજ નાનો ગુન્હો કર્યો હતો, તે ાટે તેને કેદખાનામાં પૂરવામાં આવ્યો હતો. જેથી ન્યાયાધિશે ોલા ઉપકારી છોકરાને કેદખાનામાંથી છોડવાનો હુકમ કર્યો.

આ ઉપરથી એ શીખવું જોઈએ કે દયાનાં કામો કરવામાં પોતાના દુઃખને ગણકારવું નહિ. પેલો કેદી ધારત ો નાસી જઈ શકત; પણ પેલા ગરીબનું દુઃખ જોઇને તે ાછો કેદખાનામાં ગયો એજ તેની ખરી દયા છે.

(૬૩) ઘણાં માણસના જીવ બચાવનાર ગોવાળીયો.

સીડની વૉટનર નામનો દશ વર્ષની વયનો એક છોકરો ઈંગ્લાંડના ચૅસ્ટનટ હીલ નામના ગામડામાં ઢોરની રખવાળીનું કામ કરતો હતો. સપ્ટેમ્બર મહિનાની એક તોફાની રાત્રે તેણે પોતાની ગાયોને ગણી જોઇ તો એક ગાય ઓછી જણાઈ. તેણે વિચાર કર્યો કે હવે વખત ઘણો થઇ ગયો છે માટે કાલે સવારે જંગલમાં તેની શોધ કરીશ. બીજે દિવસે સવારે સીડની ગાયની શોધ કરવા નીકળ્યો. રેલવે તરફ તપાસ કરતાં ત્યાં એક ડુંગરો હતો તેની ખીણમાં તેણે ગાયને જોઈ. તેનાં શીંગડાં એક ઝાડની ડાળીમાં ભરાઇ ગયાં હતાં અને તે નીકળતાં નહોતાં, તેથી ગાય આખી રાત્રિ ત્યાંજ ઉભી રહી હતી તે તેણે દૂરથી જોયું. એવામાં તેણે મોટો અવાજ સાંભળ્યો, તે શેનો અવાજ છે તે જાણવા માટે ગાયની વાત વિસરીને તેની શોધમાં જવાને તે નીકળ્યો. રેલવેની આજુબાજુએ તે નીચે ઉતર્યો તો તેણે જોયું કે ડુંગરનો થોડો ભાગ ધસી પડવાથી પથ્થરાનો અવાજ સંભળાયો હતો અને રેલવેના પાટા ઉપર પથ્થરનો ઢગલો થઈ ગયો હતો.

સીડની પહેલાંથી જાણતો હતો કે દરરોજ આ વખતે ગાડી આવે છે. "જો તે ગાડી આ ઢગલા ઉપર ચઢી જશે તો ઉંધી વળશે અને માણસો માર્યાં જશે તથા જખમી થશે." તેથી તેના મનમાં દયા ઉપજી. તેથી પકકો નિશ્ચય કરીને તે દોડવા લાગ્યો. આશરે ત્રણ માઇલ આવ્યા પછી તેણે ગાડીને આવતી જોઇને વિચાર કર્યો કેઃ—"જો મારી પાસે લાલ કપડું હોય તો હું તેનો વાવટો કરીને ગાડીને રોકી શકું." એવામાં તરત તેને

યાદ આવ્યું કે "કાલેજ મારી શેઠાણીએ મને લાલ વાસકુટ (બંડી) તૈયાર કરીને આપ્યો છે, તે કાઢું અને તે બતાવું એટલે ગાડીનો હાંકનાર સમજશે કે કંઈ ભય છે." તેથી તરતજ પોતાનો લાલ વાસકુટ કાઢીને હલાવતો હલાવતો તે દોડવા લાગ્યો. તે વેળાએ પુષ્કળ ટાઢ હતી તેની પણ માણસોના જીવ બચાવવાના ઉમંગમાં તેણે દરકાર રાખી નહિ.

ઈન્જીનડ્રાઈવરે આ લાલ નિશાનવાળા છોકરાને જોઇને તરતજ ગાડી ચાલતી બંધ કરી. બધા ઉતારૂઓ વિચારવા લાગ્યા કેઃ—"એકદમ ગાડી કેમ ઉભી રહી?" તરતજ લોકોએ ઉતરીને તપાસ કરતાં જણાયું કેઃ—'આ છોકરાએ આપણને મરતા બચાવ્યા છે.' પછી તુરત સીડની પોતાની ગાયને છોડાવવા માટે ગયો, અને તેને છોડાવીને ઘેર લઈ ગયો. સીડની જાણતો નહોતો કે હું બહાદુર છું. પણ બીજા દહાડાના ન્યુસપેપરમાં તેણે જે કામ કર્યું હતું તેનો હેવાલ "**ચેસ્ટનટનો બહાદુર છોકરો**" એવા મથાળા નીચે છપાયો હતો.

જુઓ એક સાધારણ છોકરાથી પણ કેટલાં માણસના જીવ બચે છે? તેમાં કંઈ ધનની જરૂર પડતી નથી, ફક્ત વિચાર કરીને યોગ્ય કામ કરવાથીજ તેમ બની શકે છે. **જો ભલું કરવાની ખરેખરી ઇચ્છા હોય તો કોઇને કોઈ પણ પ્રકારે ભલું કરી શકાય છેજ.**

---

(૬૪) રોગીઓની સેવા કરનાર મેડલીન સાઉન.

પારિસમાં બારાંડે મોથાં (The Baronde monthysn) નામનો એક વકીલ રહેતો હતો, તે ઈ. સ. ૧૮૨૦ માં મરણ

પામ્યો, તેણે પોતાની માલમિલકતનું વસીયતનામું કર્યું હતું. તેમાં તેણે પરોપકારનાં કામ કરવા માટે કેટલાંક ફંડ કર્યાં હતાં. એમાંના એક ફંડની મતલબ એવી હતી કે, દરવર્ષે ૧૦૦૦૦ એટલે હાલના હિસાબ મુજબ ૬૨૩૭ાા રૂપીઆ જે ગરીબ ફ્રેન્ચ સારાં ઉપયોગી કામ કરે તેને ઇનામના આપવા. તે પ્રમાણે દરવર્ષે ઇનામ અપાતું રહે છે. તેમાંનું એક ઇનામ એક ગરીબ છોકરીને જે પરોપકાર કરવા માટે મળ્યું હતું, તેનું વર્ણન નીચે આપવામાં આવે છે.

ઇ. સ. ૧૮૦૨ માં સેન્ટ ઇટીયન ડવાટન નામના ગામડામાં મેડલીન સાઉન જન્મી હતી. જ્યારે આ છોકરી નાની હતી, ત્યારે તે જનાવરોની રખેવાળી કરતી હતી, ત્યારે તે દરરોજ પોતાનું ખાવાનું સાથે લઇ જતી, તેમાંથી કેટલુંક ગરીબ માણસોને ખવરાવતી હતી. તે કોઇપણ ગરીબને જોતી તો તેને બનતી મદદ કરવા ચૂકતી નહોતી. આ છોકરીની ઝુંપડીથી દોઢ માઇલ ઉપર એક આંધળી વિધવા એક નાની છોકરી સાથે રહેતી હતી. તેની ગરીબાઇની વાત સાંભળીને તે છોકરીને દયા આવી. તેથી તે દરરોજ તેના ઘરમાં જઇ ખાવાનું આપતી તથા સાફસૂફ કરી આવતી હતી. આ પ્રમાણે પંદર વર્ષ સુધી તે દરરોજ દોઢ માઇલ જઇને આવતી હતી, તેટલેજ દૂર બીજે ઠેકાણે એક ગરીબ છોકરી રહેતી હતી, તેને રક્તપિત્તનો રોગ થવાથી તેના કુટુંબનાં માણસોએ ઘરમાંથી કાઢીને બહાર રાખી હતી, અને કોઇપણ સગાં વહાલાં તેની ખબર અંતર પૂછતાં નહોતાં. આ ખબર મેડલીનને પડવાથી તેને દયા આવી. પછી તે દરરોજ તેને ત્યાં જઇને ખાવાનું આપતી અને

જખમ ઉપર મલમપટો કરતી હતી. તે આઠ મહીના જીવીને આખરે તેની આગળ મરી ગઇ, તે વેળાએ કોઇપણ તેનું સગું-વહાલું નહોતું. કેવળ પેલી પરોપકારી છોકરી હતી.

શિયાળાની ઋતુમાં 'માનસેલ' નામની એક ગરીબ સ્ત્રી માંદી પડી હતી, તેનું પણ ત્યાં કોઇ સગું વહાલું ન હોવાથી તેની ચાકરી કરવાને તેના ઘરમાં તે રહેતી હતી, ત્યાં પુષ્કળ લોંકડીઓ હતી, અને ઘરનું બારણું જોઇએ તેવું મજબૂત નહોતું. તેથી તેણે એક મોટો પથરો બારણા આગળ મૂક્યો કે જેથી બારણું ઉઘડે નહિ. ઘરમાં સઘડી બળતી હતી; કારણ કે યૂરોપમાં શિયાળામાં બધાં માટાઢથી ઘણું કષ્ટ થાય છે, તેથી બુસો આગથી શરીર શેકે છે. તે ઘરમાં ધૂમાડો જવાનો કંઈ માર્ગ નહોતો તેથ. આખા ઓરડામાં ધૂમાડો થયો, એટલે બારણું ઉઘાડ્યું. એટલામાં એક લોંકડી ઘરમાં આવી પહોંચી. તે વેળાએ મેડલેન સાઉને તેનો કાન પકડીને બહાર કાઢી તેથી લોંકડી બરાડવા લાગી. એટલામાં બીજી લોંકડીઓનું ટોળું આવ્યું. જો જલદીથી દોડીને મેડલેને તે ઘરનું બારણું બંધ કરી લીધું. તે વેળાએ તેણે સમયસૂચકતા નહિ વાપરી હોત તો તે લોંકડીઓનો ભોગ થઈ પડત. આવી રીતે ઘણી વખતે સમયસૂચકતા વાપરીને ગરીબ-માંદી-મેનસલની સેવા-ચાકરી તે કરતી હતી. પછી થોડા દિવસમાં તે મરણ પામી. તેણે વિચાર કર્યો કેઃ-"જો તેને આમને આમ રહેવા દઇને હું લોકોને બોલાવવા જાઉં તો લોંકડી આવીને ફાડી નાખશે." તેથી તે પોતે તે મુડદું લઇને જ્યાં માણસોની વસ્તી હતી ત્યાં ગઈ, અને તેને દફનાવીને પોતાને ઘેર ગઇ.

આવી રીતે તેણે ઘણા પ્રકારનાં કષ્ટો સહન કરીને બીજાનું ભલું કર્યું હતું. આ ખબર રાણી એમેલીને પડી તેથી તે ઘણી ખુશી થઇ અને પોતાની સાથે વાતચિત કરવા માટે તેને બોલાવી અને ઘણું માન દઇને ઇનામ આપ્યું. ત્યાર પછી આ ખબર બારાંડે મોથાંના ફંડના ઉપરીને પડી, તેણે બારાંડે મોથાંનું સદ્વર્ત્તનનું ઇનામ એ છોકરીને આપ્યું. ગરીબાઇ હોવા છતાં પણ પરોપકાર કરી શકાય છે, તેનું આ ઉદાહરણ છે.

---

(૬૫) ગામને તણાતું બચાવનાર છોકરો.

યૂરોપખંડના હોલંડ દેશનો કેટલોક ભાગ પાણીની સપાટીથી નીચો છે, તેથી કોઈ કોઈ વેળાએ સમુદ્રનું પાણી આવીને ગામોને ઘસડી જતું હતું, તેથી બચાવ કરવા માટે ત્યાંના માણસોએ સમુદ્રની બાજુએ એક મોટી ભીંત બાંધી છે. કોઇ વેળાએ તે ભીંત તોડીને પણ પાણી આવતું હતું અને ત્યાંના લોકોને નુકસાન કરતું હતું. લોકો પોતપોતાનાં છોકરાંઓને ભીંત ભાગી ગયાથી આગલા વખતમાં શું શું નુકસાન થયું હતું, તેની વાતો કરીને તેઓને ખુશી કરતા અને કહેતા કેઃ—“જો ભીંતમાંથી જરાપણ પાણી નીકળે તો તરત તેનો ઇલાજ કરવો જોઇએ. નહિતો એકદમ ભીંત તોડીને પાણી ઘણા જોરથી આવે છે અને જાનમાલની ભારે નુકશાની કરે છે.”

એક દિવસે શિયાળામાં એક છોકરો ભીંતની પાસે થઈને આવતો હતો, તેવામાં તેની નજર એકાએક ભીંતમાંથી પાણી આવતું હતું તેનાપર પડી. તરત તેને પોતાના બાપે કહેલી વાત

યાદ આવી, તેણે વિચાર કર્યો કેઃ—"દોડતો જઈને આ વાત મારા બાપને કહું જેથી અહિંથી નાસી જઈને ઉંચી જગ્યાપર બેસીએ." પણ તરત તેના મનમાં આવ્યું કેઃ—"અમે એકલા બચીશું તેમાં શું? બીજા માણસો તો મરી જશે! શું હું કોઈ રીતે તેઓને બચાવી શકીશ નહિ? હું દોડતો બધાને કહેવા જઈશ તો પાણી જોરથી આવશે અને બાકું મોટું થઈને આખું ગામ ઘસડાઇ જશે, માટે એમ કરવું પણ સારૂં નથી." પછી તરત તેના મનમાં આવ્યું કેઃ—"જો ભીંતમાંથી પાણી આવતું અટકાવું, તો મારો બાપ તેમજ લોકો સર્વ બચશે." પછી તેણે પોતાનો હાથ જ્યાંથી પાણી આવતું હતું ત્યાં રાખ્યો અને પાણી આવતું તેમજ બાકું મોટું થતું અટકાવ્યું. આખી રાત્રિ તેણે એવી રીતે પોતાનો હાથ પાણી અટકાવવા માટે રાખ્યો. ટાઢ સખ્ત હતી, વળી તે ભીનામાં બેઠો હતો અને હાથ પાણીમાં બોળેલા હતા, તેથી તેને ઘણી ટાઢ લાગી, પણ તેની દરકાર ન કરતાં તે ત્યાંજ બેસી રહ્યો, ઘરમાં બાપ તેની વાટ જોતો બેઠો હતો. સવારના પહોરમાં ત્યાં થઈને જનારા એક માણસે તે છોકરાને ભીંત તરફ બેઠેલો અને તેનો હાથ ભીંતના બાકામાં ખોસેલો જોઈને પૂછ્યું:—"છોકરા! તું અહિ શું કરે છે?" છોકરાએ લથડતે અવાજે કહ્યું કેઃ—"અહિંથી પાણી નીકળે છે, તેને રોકું છું; નહિં તો ગામ ઘસડાઈ જાય." એથી વધારે તે બોલી શકયો નહિ; કારણ કે તે ભૂખ્યો હતો અને સખ્ત ટાઢના લીધે બેભાન જેવો બની ગયો હતો. પછી પેલા માણસે તેનો હાથ કઢાવીને પોતાનો હાથ ત્યાં મૂકયો અને મદદ માટે બૂમો પાડી. થોડીજ વારમાં લોકોએ આવી

પહોંચી પાણી આવવાની જગ્યા પૂરી નાખી. પછી પેલા છોકરાને લોકોએ ઘણું માન આપ્યું; કારણકે તેનાથી આજે આખું ગામ બચ્યું હતું.

આના ઉપરથી શીખામણ લેવાની કે **ગમે એટલા નાના હોઇએ તોપણ પરોપકાર કરી શકાય છે. પૈસાથી, મહેનતથી અથવા જીભથી પણ લોકોનું ભલું કરી શકાય છે. જેવી પોતાની શક્તિ હોય તેવો ઉપકાર જરૂર કરવો જોઇએ.**

---

(૬૬) અશક્ત છોકરાને બદલે કામ કરનાર છોકરો.

એક સમયે લંડનમાં એક ગૃહસ્થ પોતાનાં કાદવથી ખરાબ થયેલાં બુટ સાફ કરવા માટે કોઈ છોકરાને તે બોલાવતો હતો; એટલામાં એક નાનો છોકરો ધીરે ધીરે આવતો જણાયો. તે જેવો તેની પાસે આવી પહોંચ્યો, કે તુરતજ બીજો એક મોટો છોકરો દોડતો ત્યાં આવ્યો. પેલા ગૃહસ્થે કહ્યું કેઃ—"આ નાનો છોકરો મારા જોડા સાફ કરે, તું ચાલ્યો જા." પેલા છોકરાએ કહ્યું:—"સાહેબ, તે એક મહિનાથી માંદો છે તેથી તે ઘણું કામ હજી કરી શકતો નથી અને હું તેને બદલે કામ કરૂં છું."

પેલા નાના છોકરાએ કહ્યું:—"હા એમજ છે મારાથી મહેનતનું કામ થતું નથી, તેથી આ છોકરો વખતો વખત મદદ કરે છે." આ સાંભળીને પેલા ગૃહસ્થે કહ્યું કે:—"**જો બધા આવી રીતે એક બીજાને મદદ કરે તો જગતમાંથી ઘણુંક દુઃખ ઓછું થાય.**" પછી પેલા ગૃહસ્થના બુટ પેલા મોટા છોકરાએ સાફ કર્યા; પેલા ગૃહસ્થે એક શિલિંગ

એટલે બાર આના આપીને કહ્યું કેઃ—"આમાંથી છ પેન્સ તું લેજે અને છ પેન્સ પેલા નાના છોકરાને આપજે." પેલા મોટા છોકરાએ કહ્યું કેઃ—"તેમ થાય નહિ, **આ પૈસા તો જીમની મહેનતના છે. તે હું લઇ શકતો નથી."** પછી તરત તેણે જીમની તરફ તે શિલિંગ ફેંકયો આનું નામજ ખરી દયા છે.

---

(૬૭) દુકાળમાં મદદ કરવાને ખાંડ છોડનાર બાળકો.

ઇ. સ. ૧૮૭૩ ની સાલમાં બંગાળા અને બિહારમાં પડેલા મોટા દુકાળમાં મદદ કરવા માટે લંડનમાં ફંડ એકઠું થયું હતું, અને તે વેળાએ જે બંગાલીઓ વિલાયતમાં ભણવા માટે ગયા હતા, તેઓમાંથી કેટલાકોને એક અંગ્રેજ ગૃહસ્થે ચ્હા પીવા બોલાવ્યા હતા. જ્યારે સ્ત્રી, પુરૂષો અને છોકરાંઓ ચ્હા પીવા ટેબલ આગળ ગયાં, ત્યારે તેઓએ જોયું કે, સર્વની ચ્હામાં ખાંડ નાખવામાં આવી છે, પણ કેવળ છોકરાંની ચ્હામાંજ નાખવામાં આવી નહોતી. બંગાળીઓએ આશ્ચર્ય પામી એનું કારણ પૂછતાં તે છોકરાંની માએ કહ્યુંઃ—"બંગાળાના લોકો અનાજવિના મરી જાય છે એવું સાંભળીને છોકરાંઓએ નિશ્ચય કર્યો છે કે, **જયાં સુધી દુકાળ જાય નહિ ત્યાં સુધી અમે "ખાંડ ખાઈશું નહિ."** એઓની ખાંડમાં જે પૈસા ખર્ચાતા હતા, તે પૈસા એઓ દર અઠવાડિયે દુકાળમાં મદદ કરવાની પેટીમાં પોતાને હાથે નાખી આવે છે." આ સાંભળીને પેલા બંગાળી ગૃહસ્થો અને બીજા ગૃહસ્થો તથા સ્ત્રીઓની આંખોમાં આનન્દનાં આંસુ આવ્યાં. જ્યારે બાળકો પોતાના સુખની વસ્તુઓનો ઉપયોગ નહિ કરતાં તે પારકાનાં દુઃખ દૂર કરવા માટે

ખર્ચે, ત્યારે તે જોવામાં કેવો આનન્દ જણાય છે ? બાળકો ! તમે શું આવી રીતે પારકાનું ભલું કરવાનો પ્રયત્ન કરશો ?

(૬૮) એક ડોસાને મદદ કરનાર બાળકી.

એક દિવસે એક ડોસો રસ્તામાં ઘણી મુશ્કેલીથી ચાલીને જતો હતો, તેવામાં પવન વધુ વાવાથી તેની ટોપી ઉડી ગઈ. તેની પાસે થઇને બે છોકરાઓ નિશાળે જતા હતા, તેમને ડોસાએ બોલાવીને કહ્યું કે:–" પેલી મારી ટોપી પકડો, નહિ તો હું ટોપીવિનાનો થઈશ. " પેલા છોકરાઓ તેના બોલવા ઉપર ધ્યાન ન આપતાં ટોપી ઉડવાની મઝા જોતા ઉભા અને હસવા લાગ્યા. એટલામાં ત્યાંથી લુસી સ્મિથ નામની છોકરી તેજ નિશાળે ભણવા જતી હતી, તેણે તરતજ દોડીને તે ટોપી પકડી લીધી અને પોતાના રૂમાલવડે સાફ કરીને તે ડોસાને આપી. પછી પેલા બે છોકરાઓ અને છોકરી સર્વ નિશાળે ગયાં. મહેતાજીએ આ ટોપીવાળો બનાવ નિશાળની બારીમાંથી જોયો હતો. તેથી તેણે ભણાવી રહ્યા પછી સર્વ વિદ્યાર્થીઓ આગળ પેલી ટોપીની વાત કહી અને લુસી સ્મિથના કામની તારીફ કરી, અને પેલા બન્ને છોકરાઓના વર્ત્તન ઉપર ધિક્કાર દેખાડયો. તે પછી મહેતાજીએ પોતાની પાસેથી એક સુન્દર ચિત્રોની ચોપડી પેલી નાની છોકરીને નીચે લખેલું વાક્ય લખીને ભેટ આપી.

" લુસી સ્થિમને તેના સારા કામને માટે તેના મહેતાજી તરફથી આ ચોપડી ભેટ આપી છે. "

જે છોકરાઓ ગરીબ માણસની ટોપી ઉડતી જોઈને હસતા હતા, તેઓ ઉપલો બનાવ જોઈને શરમાયા અને દિલગીર થયા.

(૬૯) અપરાધીને સુધારનાર ભાઈ બ્હેન.

એક છોકરો અને છોડી રસ્તામાંથી જતાં હતાં તે વેળાએ છોકરાએ કહ્યું:-" બ્હેન ! જો પેલા દારૂ પીધેલા માણસનો ચહેરો, કેવો ભયંકર દેખાય છે ! ચાલ આપણે બીજી બાજુએથી જઇએ." છોકરીએ કહ્યું:-" ભાઈ ! ભય રાખવાનું કારણ નથી. આપણને માયાના બે શબ્દો કહેવામાં શું હરકત છે ? " પછી તે છોડી ભાઇને સાથે લઇને પેલો માણસ લમણે હાથ દઈને વિચારમાં બેઠો હતો તેની પાસે તે ગઈ અને ધ્રુજતી ધ્રુજતી કહેવા લાગી:-" હે ગરીબ માણસ ! હું તમારે માટે દિલગીર છું. હું શું તમને કંઇ મદદ આપી શકીશ ? "

આ શબ્દો સાંભળીને પેલા માણસે પોતાનું માથું ઉંચું કર્યું અને તે છોકરીનો ચહેરો તથા માયાળુ સ્વભાવનાં ચિહ્ન જોઇને આશ્ચર્ય પામ્યો અને તેની આંખમાંથી ચોધારાં આંસુ પડવા લાગ્યાં. પછી તે બોલ્યો:-બ્હેન ! તારા માયાળુ શબ્દોએજ મને મદદ કરેલી સમજું છું. આ જગતમાં મારૂં કોઈ પણ મિત્ર નથી. તેં જે માયાના શબ્દો કહ્યા છે તેજ મારે માટે ઘણા છે " છોકરીએ કહ્યું:-"**જો તમો પરમેશ્વરની પ્રાર્થના કરશો તો તે તમારો મિત્ર થશે**" એમ કહીને તે પેલા ગરીબ માણસની પડોશમાં જઇને બેઠી અને તેને પૂછયું:-" શું તમે તેની રોજ પ્રાર્થના કરો છો ? " છોકરીના આ શબ્દ સાંભળીને પેલા માણસે અફસોસ ભરેલા અવાજથી કહ્યું:-" ના, ઉલટા મેં પરમેશ્વરના ઘણા અપરાધ કર્યા છે; હું પાપી છું. " છોકરીએ કહ્યું:-" હે ભલા માણસ ! તોપણ પરમેશ્વર તમારો મિત્ર થશે. તે બધાનો મિત્ર છે. તમે ગમે તેવા હશો તો પણ તે તમારો મિત્ર થશે. હું

તેની સખી છું, હું તમને માયાના શબ્દ કહીશ અને તમારે પણ બીજાઓને માયાના શબ્દો કહેવા."

આ સાંભળીને પેલાએ કહ્યું:–"વહાલી બ્હેન! ત્હારામાયાળુ શબ્દેજ મારો ઉદ્ધાર કર્યો છે." આટલું કહીને તે ચાલતો થયો.

કેટલાંક વર્ષો પછી એક દિવસે રવિવારની નિશાળમાં એક વૃદ્ધ મનુષ્યે માયાળુ થવા ઉપર ભાષણ કર્યું તે વેળાએ તેણે કહ્યું કે:–"માયાના શબ્દોથીજ મારો ઉદ્ધાર થયો છે. એક વેળાએ એક છોકરીએ મને માયાના શબ્દ કહ્યા હતા તેથીજ હું ખરાબ માર્ગમાંથી છુટયો છું. તમને પણ વિનંતિ કરૂં છું કે સર્વ સાથે ભલાઈ કરજો."

નિશાળના વિદ્યાર્થિઓ ઉઠયા તે વેળાએ એક સ્ત્રીએ ઉઠીને તે વૃદ્ધનો હાથ પકડયો અને આનંદનાં આંસુ સહિત પૂછયું:–"સાહેબ! તમે મને ઓળખો છો?" તે વૃદ્ધે તેની તરફ તાકીને જોયા પછી તેનો હાથ પકડીને આસ્તેથી કહ્યું:–"હા વહાલી બ્હેન! તમારા માયાળુ શબ્દોથીજ મારો ઉદ્ધાર થયો છે!"

(૭૦) ગરીબ લંગડા છોકરાનો પરોપકાર.

મી. હેરવી નામનો એક અંગ્રેજ એક ગામડાની નજીકથી પોતાની ઘોડાગાડી ધીરે ધીરે હાંકતો રહીને આસપાસ નાળાની શોધ કરતો હતો; કારણ કે તેનો ઘોડો ઘણોજ થાકેલો અને તરસ્યો હતો. એટલામાં એક નાનું ઝુંપડું આવ્યું, તે ઝુંપડાના આંગણામાં એક ૧૦–૧૨ વર્ષનો છોકરો બેઠો હતો. દૂરથી ઘોડાને થાકેલો અને તરસ્યો જોઇને તરતજ તે ઝુંપડામાં જઈને એક

પાણીની ભરેલી ડોલ લાવ્યો અને ગાડી ત્યાં આવવાની પહેલાંજ સડક આગળ જઈને ઉભો રહ્યો. પેલા અંગ્રેજે તેને જોઇને ઘોડો ઉભો રાખીને પૂછ્યું:—"છોકરા તું શું માગે છે?" છોકરાએ કહ્યું:—"હું કંઈ માગતો નથી, પણ તમારો ઘોડો તરશ્યો છે, તેને પાણી પાવા આવ્યો છું." એમ કહીને તેણે પોતાના હાથમાંની ડોલ ઘોડાની સામે મૂકી. ઘોડાએ પાણી પીધું. "આ છોકરાએ કંઈ પૈસા લેવાની ખાતર આમ કર્યું હશે" એમ ધારીને મી. હેરવીએ પોતાના ગજવામાંથી રૂપાનાણું કાઢીને તે છોકરાને આપવા માંડ્યું, પણ છોકરાએ કહ્યું કે:—"મારે પૈસા જોઈતા નથી; હું કંઇ પૈસાની ખાતર પાણી લાવ્યો નથી. હું ગરીબ લંગડો છોકરો છું. મારી મા ખેતરનું કામ કરે છે. તેમાંથી અમે બન્ને જણાં ખાઈએ છીએ. મારી માએ મને કહ્યું છે કે:—'ઈશ્વરે તને આવી સ્થિતિમાં મૂક્યો છે, તેમાં પણ તેનો કંઇ સારો ઈરાદો હશે. કારણ કે ઇશ્વર જે કરે છે તે સારાને માટેજ કરે છે. તું વધારે ચાલી શકતો નથી, તો તું અહિં રહીને તરશ્યા લોકો તથા જનાવરોને પાણી પાઇશ, તો તે પણ ઈશ્વરનું કામ કરેલું અને ઇશ્વરની ઈચ્છા પૂરી કરેલી ગણાશે. અહિંથી આઠ માઇલ સુધીમાં પાણીનો ઝરો અથવા ગામ આવતું નથી; માટે આ આપણા કૂવામાંથી પાણી કહાડી તેનો ઉપયોગ થાય તો ઠીક." મારી માનું આ કહેવું મને ઘણુંજ ઠીક લાગવાથી હું તે પ્રમાણે કરૂં છું અને તેને ઇશ્વરનું કામ તથા મારી ફરજ સમજું છું. હું પૈસા લેતો નથી."

મી. હેરવીએ તેના ચેહેરા ઉપર તાકીને જોયું તો તેમાં

પરોપકારનું અને ધાર્મિકપણાનું તેજ દેખાયું. છોકરાનો સદાચાર જોઇને તે ઘણોજ ખુશી થયો, અને ઈશ્વરનો મહિમા મનમાં આવા લાગ્યો, ત્યારપછી તે છોકરાને ઉત્તેજનના કેટલાક શબ્દો કહીને તથા ઉપકારનું શ્રેષ્ઠપણું સમજાવીને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. જુઓ એક અશક્ત છોકરો પણ ધારે તો પરોપકાર કરી શકે છે.

---

(૭૧) ગાડાવાળાને મદદ કરનાર છોકરો.

યુરોપના એક પહાડની તળેટીમાં એક ભરેલું ગાડું ઉભું હતું. તે વેળાએ એક છોકરો ત્યાંથી બીજે ગામ નિશાળે ભણવા જતો હતો. તેને ગાડાવાળાએ કહ્યું કે:–"તું આ ગાડાને પછવાડેથી ધકેલે તો હું ઉપર પહોંચી શકું." એ સાંભળીને પેલા છોકરાએ કહ્યું:–"ભાઈ! નિશાળનો વખત થઈ ગયો છે તેથી હું તને મદદ કરી શકતો નથી." આવું કહીને તે છોકરો ચાલ્યો ગયો, અને નિશાળના ઓટલા ઉપર રમવા લાગ્યો.

બિચારો ગાડાવાળો ક્યારનો બેઠો બેઠો થાકી ગયો હતો, અને ભૂખ પણ લાગી હતી. કોઈપણ માણસ આવતું જતું નહોતું. ફક્ત પેલો છોકરો જતો હતો, તેને મદદ કરવા માટે કહ્યું પણ તે ચાલ્યો ગયો તેથી તે 'હવે શું કરૂં?' એમ કહીને રોવા બેઠો. એટલામાં જોન વિલસન નામનો એક ઘણી નાની ઉમ્મરનો છોકરો ત્યાંથી જતો હતો, ગાડાવાળાને રોતો સાંભળીને તેને દયા આવવાથી તેની પાસે જઇને કહ્યું:–"ગાડાવાળા રોઇશ ના. હું તને ઉપર ચડાવવાને મદદ કરૂં છું. ચાલ ઉભો થા." આવું સાંભળ્યાથી પેલા ગાડાવાળાએ ઉઠીને આગળ ધુંસરી પકડી અને પછવાડેથી વિલસન ધકેલવા લાગ્યો. ઉપર ગાડું

પહોંચાડીને પોતાની સ્લેટ અને પુસ્તકો હાથમાં લઇને જેવો તે નિશાળ તરફ જતો હતો, તેટલામાં તેણે પેલા ગાડામાંના એક કોથળામાંથી અનાજ નીચે પડતું જોયું. તેથી તે ગાડાવાળાને કહ્યું:—" ભાઈ! ગાડું ઉભું રાખ. તારા કોથળામાંથી અનાજ જમીન ઉપર પડે છે તેને બંધ કર્યા પછી ચલાવજે." પછી ગાડાવાળાએ ગાડું ઉભું રાખ્યું; અને છિદ્ર જોતાંજ બોલી ઉઠયો, " હું તારો ઘણોજ આભારી થયો. પરમેશ્વર તેનો બદલો તને આપશે." જોન વિલસને છેલ્લા શબ્દો સાંભળ્યા ન સાંભળ્યા ને ત્યાંથી જલદીથી તે નિશાળભણી ગયો.

જ્યારે જોન નિશાળમાં પહોંચ્યો ત્યારે ઘંટ વાગ્યાને દશ મીનીટ થઈ ગઇ હતી. કોઇ પણ વેળાએ તે મોડો આવતો નહતો. તેથી મહેતાજીએ કહ્યું કે:—"આજે કેમ મોડો આવ્યો? હું તને આજે માફ કરૂં છું." બપોરની છૂટી થતાં સર્વ છોકરા રમવા લાગ્યા. રમતાં રમતાં ગાડાવાળાને જે પેહેલા છોકરાએ ના પાડી હતી તેણે જોન વિલસનને કહ્યું:—" તું શાથી મોડો આવ્યો તે હું જાણુંછું. રસ્તામાં બેઠેલા ગાડાવાળાને ગાડુ ઉપર ચડાવરાવતાં વાર લાગી હશે અને તેને માટે પૈસા મળ્યા હશે, તેથી તેં મેહેતાજીને આ વાત કહી નથી."

વિલસને કહ્યું:—" મેં કંઇ પૈસાને માટે તેને મદદ કરી નથી." આ સાંભળીને પેલા છોકરાએ કહ્યું કે:—" હું પૈસા સિવાય કંઇ પણ કામ કરતો નથી. મને તેણે કહ્યું હતું કે ઉપર ચડાવવાને મદદ કર; પણ તેણે કંઇ આપવાનું કહ્યું નહોતું તેથી મેં તેને ના પાડી હતી. મારો ધારો છે કે પૈસા લીધા વિના કંઇ પણ કામ કરવું નહિ. તું મૂર્ખો છે કે તેં પૈસા

ન લીધા!"

જોન વિલસને તેના જવાબમાં કહ્યું કે:-"મારો નિયમ તારાથી વિરૂદ્ધ છે. જેમાં હું દયા જાણું છું અને ઉપયોગીપણું ધારૂં છું તે કામ વગર પૈસે કરૂં છું. બિચારો ગરીબ ગાડાવાળો પોતાનું ગાડું તાણી શકતો નહોતો, તે તાણવામાં મદદ કરવી એને હું સારૂં કામ સમજું છું. આપણે દરેક માણસને મદદ કરવી જોઇએ. આપણને માબાપે મદદ કરી છે તેથીજ આપણે જીવ્યા છીએ, માટે આપણે પણ બીજાને મદદ કરવી જોઇએ."

ઉપરના ઉદાહરણથી જણાશે કે પરોપકારનો બદલો પૈસાથી લેવો એતો વેપાર કર્યા જેવું છે, માટે નિઃસ્વાર્થભાવથી પરોપકાર કરવો જોઇએ.

---

(૯૨) ચોપડી ભેટ આપનારી પરોપકારી છોડી.

યૂરોપખંડના એક ગામમાં એક છોકરી રહેતી હતી. તેની મા તેને પરોપકારી મનુષ્યોનાં જીવનચરિત્ર કહીને બોધ આપતી હતી કે, તારે પણ પરોપકારી થવું જોઇએ. એથી છોકરીના મનમાં પણ પરોપકાર-બુદ્ધિ આવી હતી. વખતો વખત તે ગરીબોને પૈસા આપતી અને બીજાં પણ સારાં કામ કરતી હતી. એક વખતે તેની વર્ષગાંઠ આવતાં તેનાં માબાપે કેટલાક રૂપીઆ ખર્ચવા માટે તેને ભેટ આપ્યા તેમાંથી "ધર્મપ્રચારક પુસ્તકાલય" માંથી નાનાં નાનાં પચીશ પુસ્તકો તેણે વેચાતાં લીધાં, અને લોકોને તે મફત આપવા લાગી. આપતાં આપતાં તેમાંથી પાંચ પુસ્તકો રહ્યાં હતાં, તેમાંથી પોતાની બ્હેનપણીને

એક અને બાકીનાં રસ્તે ચાલનારાઓને આપવાનો તેણે વિચાર કર્યો. બીજે દિવસે તે પોતાની બ્હેનપણીને મળવા ગઈ. રસ્તામાં એક ગરીબ છોકરો માથે ભાર લઈને જતો હતો તેને જોઈને તેણે કહ્યું:—"ભાઈ, આ ચોપડી વાંચ." છોકરાએ કહ્યું કે:–"હું વાંચી જાણતો નથી." ત્યારે પેલી છોકરીએ કહ્યું:–"તારા બાપને આપજે એટલે તે વાંચશે અને તને સમજાવશે." તેથી તે છોકરાએ તે ચોપડી લઈ ઘણી સાવચેતીથી પોતાના ગજવામાં મૂકી ને તેનો ઉપકાર માનીને ચાલતો થયો. તે પછી થોડે દૂર જતાં તે છોડીએ એક ગરીબ માણસને ભીખ માગતો બેઠેલો જોયો. પેલી છોકરીએ વિચાર કર્યો કે, "એનાં કપડાં ફાટેલાં છે. હું બીજાઓને તો આત્માનો ખોરાક (પુસ્તક) આપતી આવી છું. પણ આને તો શરીરનો ખોરાક આપવો જોઈએ." બે જાતના ખોરાકની માણસને જરૂર છે. **'જેની પાસે આત્માનો ખોરાક નથી તેને આત્માનો અને જેની પાસે શરીરનો ખોરાક નથી તેને શરીરનો ખોરાક પુરો પાડવો, એ માણસ જાતની ફરજ છે.'** એવું ધારી તેણે પોતાની પાકીટમાંથી કેટલાક પૈસા કાઢીને પેલા ગરીબ માણસને આપ્યા, તે ગરીબે તેનો ઉપકાર માન્યો અને આશીર્વાદ આપ્યો. આથી છોકરી ઘણીજ ખુશી થઈ. ત્યાર પછી તેણે પોતાની બ્હેનપણીને ત્યાં જઈને ચોપડી ભેટ આપી. એટલામાં પાસેના ઘરમાંથી બોલાવવા માણસ આવ્યું; એટલે બંને ત્યાં ગયાં. ત્યાં ઘરધણીઆણી સાથે કેટલીક વાતચીત થયા પછી પેલી છોકરીએ પૂછ્યું કે:–"તમે ચોપડીઓ વાંચો છો?" તેણે કહ્યું કે:–"હા, મને વાર્તાની

ચોપડી ઘણી ગમે છે; પણ હાલ મારી આંખ ખરાબ થવાથી હું વાંચતી નથી. કોઇ વાંચી સંભળાવે છે તો સાંભળુ છું." પછી પેલી છોકરી ચોપડી કાઢીને વાંચવા બેઠી. ત્રણેક પાનાં બાકી રહ્યાં એટલામાં ચ્હા પીવાનો ઘંટ વાગ્યો. પેલી સ્ત્રીએ કહ્યું કેઃ—"હવે ચ્હા પીશું. એ ચોપડી ઘણી સારી છે. હિંદુસ્તાનની વાતોનાં પુસ્તકો વાંચવાં મને ઘણાં ગમે છે. કેમકે મારો ભાઇ હિંદુસ્તાનમાં ગયો છે." ત્યાર પછી તે ચ્હા પીવા ગયાં. ચ્હા પીતાં ઘણી વાતો થઇ. અંધારૂં થઈ આવ્યાથી રજા લઇને છોકરીએ પોતાને ઘેર જવાનું કહ્યું; અને પેલી ચોપડી તેને આપી. પેલી સ્ત્રીએ કહ્યું કેઃ—" આ ચોપડી થોડી બાકી છે તે વાંચ્યા પછી હું તે મારા ભાઇને મોકલીશ." પછી પેલી છોકરી પોતાને ઘેર જવા નીકળી. રસ્તામાં વિચાર કરવા લાગી કે "મારી નાની ચોપડી કેટલે દૂર જશે ? તે બીજા મુલકમાં જશે અને ત્યાં વંચાશે." આથી છોકરીને ઘણો આનંદ થયો. ઘેર આવી પહોંચ્યા પછી તેની માએ તેને કહ્યું કેઃ—"આપણે કાલે મીસીસ ટોમસને ત્યાં જઇશું. તેનો વર ઘણોજ સારો છે અને તે આપણા ઉપર ઘણીજ માયા રાખે છે." બીજે દિવસે બપોરે મા અને દીકરી ટોમસને ત્યાં ગયાં. ત્યાં નાના ટેબલ ઉપર છોકરીએ જે પુસ્તકો લોકોને વહેંચ્યાં હતાં, તેમાંનું એક પુસ્તક પડેલું જોઇને છોકરીની માએ પૂછ્યું, " આ પુસ્તક ઘણુંજ સારૂં છે " મીસીસ ટોમસે કહ્યું કેઃ—" હા આ પુસ્તક મારા છોકરાને એક ભલી છોકરીએ રસ્તામાં આપ્યું હતું. તે મારા પતિએ ઘણીવાર વાંચ્યું; અને ત્યારથી તેમને ઘણો આરામ થયો છે. "

આ વાક્ય સાંભળીને પેલી છોકરીને ઘણીજ ખુશાલી ઉપજી. પોતે આપેલી વસ્તુનું ફળ આવું રૂડું થાય તે જાણીને આનંદ થાય એ સ્વાભાવિકજ છે.

આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે **"ગમે એવા નાના કામનું ફળ પણ થાયછેજ. કદાપી શુભ કામ કરનાર તે વાત ન જાણતો હોય; પણ જગતમાં તો જરૂર તેની અસર થાય છેજ."**

---

(૭૩) મફત ઇંટો પહોંચાડી દેવળ તૈયાર કરનાર છોકરો.

યૂરોપના એક ગામના દેવળમાં એક પાદરીએ ઉપદેશ આપી રહ્યા પછી લોકોને વિનંતિ કરી કે "આ દેવળ હવે લોકોને ઘણુંજ નાનું પડે છે, માટે તેને મોટું કરવું જોઇએ, કારણ કે હમણાં લોકો આપણા દેવળમાં ઘણા આવે છે. મોટું કરવું એ તમારા હાથમાં છે. જો તમે દરેક થોડી થોડી ઇંટો તથા ચૂનો આપશો તેમજ મજુરી કરશો તો તે જલદી બની શકશે અને લોકોને ઘણોજ લાભ થશે." ત્યાં સાંભળવા આવેલા એક છોકરાને આ વાત ઘણીજ પસંદ પડી. તે કંઇ પૈસાદારનો છોકરો નહોતો કે રૂપીઆની મદદ કરી શકે. પાદરીએ કહ્યું હતું કે "જો દરેક માણસ થોડીક ઇંટો ચૂનો વગેરે આપે તો તે સહેલથી તૈયાર થશે" એ વાત ઉપર વિચાર કરીને તેણે ધાર્યું કે "હું પણ આમાં મદદ કરી શકું એમ છું. મારે ત્યાં એક રમવાની ગાડી છે તે ગાડી ઇંટો બનાવનારને ત્યાં લઇ જઇને કહીશ કે મને ઇંટો

આપો એટલે ઇંટો મળશે. તે લાવીને પાદરી સાહેબને આપીશ." એવો મનમાં નિશ્ચય કરીને બીજે દિવસે તે ગાડી લઇને થોડે છેટે કુંભાર ઇંટો બનાવતો હતો તેને ત્યાં ગયો અને તેને કહ્યું:- "સાહેબ ! કાલે પાદરી સાહેબે કહ્યું હતું કે આપણા ગામનું દેવળ ઘણુંજ નાનું છે તેને મોટું કરવું જોઇએ અને જો દરેક માણસ થોડી ઇંટો અને ચૂનો પૂરો પાડશે તો તે સહેજ થઈ શકે એમ છે. તેથી મને થોડીક ઇંટો આપો તો હું મારૂં કામ પૂરૂં કરેલું સમજીશ." તે છોકરાનાં આવાં વચન સાંભળીને કુંભાર ઘણોજ ખુશી થયો, અને તેની પરોપકાર-બુદ્ધિ જોઇને આશ્ચર્ય પામ્યો. પછી તેણે સારી સારી ઇંટો વીણીને તે છોકરાની ગાડી ભરી આપી. છોકરાએ તેને માટે તેનો આભાર માન્યો. પછી તે ગાડી ખેંચતો ખેંચતો પાદરીને ઘેર ગયો અને તેને કહ્યું:-"સાહેબ ! આ મારો ભાગ હયો ! કાલે તમે કહ્યું હતું તેથી હું મારો ભાગ લાવ્યો છું" તે છોકરાના આવા બોલ સાંભળીને અને ઇંટો ગાડીમાં ભરી આણેલી જોઇને પાદરી ઘણોજ ખુશી થયો. બીજે દહાડે તે પાદરીએ આ વાત ગામમાં સર્વને કરી અને કહ્યું કે:-"જુઓ એ છોકરો ઇંટો લાવ્યો તો હવે તમે તે કામ પૂરૂં કરો" આ વાત સાંભળી બધાએ મદદ કરી અને જલદીથી મોટું દેવળ થયું. જુઓ, એક ન્હાના છોકરાના દૃષ્ટાંતથી કેવું મોટું દેવળ બન્યું ! તમે પણ તેમ કરો.

(૭૪) ગરીબ છોકરીએ એક રૂપિયો આપવાથી લાખો રૂપિયા મળી આવ્યા.

યૂરોપમાં ઘણી જગ્યાએ ગરીબ છોકરાઓને ભણવાની તથા રહેવા ખાવાની જગ્યાઓ છે, તેમાં માબાપ વિનાનાં છોકરાં રહે છે અને ભણે છે. એવી નિશાળ કાઢનાર પહેલો એક મોચી હતો. તે જોડા દુરસ્ત કરતો, અને ગરીબનાં છોકરાંને મફત ભણાવતો; તે શેકેલા બટાટા લઈને રસ્તામાં જતો અને ગરીબ છોકરાને તે બટાટા આપી લલચાવીને પોતાને ત્યાં લાવીને ભણાવતો. તેમજ તેમને ખાવાનું પણ આપતો. હમણાં તો તેવાં સ્થાન ઠામે ઠામ છે. ગરીબ છોકરીઓને ભણાવવા માટે એક બાઇએ એક શહેરમાં નિશાળ કાઢી હતી ત્યાં ભટકતી તથા ગરીબ છોકરીઓને એકઠી કરીને તે બાઈ તેઓને લખતાં, વાંચતાં તથા ગુંથતાં-ભરતાં શીખવતી હતી. એ છોકરીઓ સવારથી સાંજ સુધી એ બાઇની નિશાળમાં બેસતી અને પછી રસ્તામાં ભટકતી ફરતી હતી. ઘણી છોકરીઓને રહેવાનું ઘર નહોતું. તેમાંની એક છોકરી સારૂં લખતી-વાચતી અને ઉપદેશ પણ સાંભળતી હતી. તે છોકરીને વિચાર આવ્યો કે, "ગરીબ છોકરીઓ રસ્તામાં ફરે છે, અને તેથી ખરાબ થઈ જાય છે." આવો વિચાર આવવાની પહેલાં તેણે એક રૂપીઓ કામ કરીને બચાવ્યો હતો. તે રૂપીઓ ગરીબ છોકરીઓને રહેવા સારૂ ઘર બાંધવાને આપવાનો વિચાર કરીને એક દિવસે તેણે તે રૂપીઓ કાગળમાં વિંટાળીને તેના ઉપર લખ્યું કે 'આ રૂપિયો ગરીબ છોકરીઓને રહેવાનું ઘર બાંધવા માટે આપું છું.' આમ લખીને તે પડીકું તેણે પેલી ભણાવનાર

બાઇના હાથમાં મૂક્યું, એ પડીકું જોઇને તથા તેનાપર લખેલું વાંચીને તે બાઇ આશ્ચર્ય પામી. પછી તેણે આ વાત લોકોમાં જાહેર કરી, અને કહેવા લાગી કે " આ છોકરીએ આવા પરોપકારી કામની પહેલ કરી છે તો હવે બીજા ગૃહસ્થોએ મદદ આપીને ગરીબ છોકરીઓને માટે રહેવાનું એક મોટું ઘર બાંધવું જોઇએ. " તે બાઇના એવા ઉપદેશથી થોડા દિવસમાં પૂરતા પૈસા ભેગા થયા; અને તેનું એક મોટું ઘર ગરીબોને રહેવા, ખાવા અને ભણવા માટે બંધાયું. જુઓ, પેલી છોકરીએ ફક્ત એકજ રૂપીઓ આપ્યા હતા તે છતાં કેટલું મોટું કામ થયું ! **તે કામ સારૂં હતું તો એકજ રૂપીઆએ લાખો રૂપીઆ મેળવ્યા. તમે પણ એ પ્રમાણે કરશો તો કોણ જાણે કેવાંએ મોટાં મોટાં કામ કરી શકશો.**

---

(૭૫) શેઠના નિરાધાર કુટુંબનું પાલન કરનાર ચાકરડી.

પારિસ શહેરમાં મિજીએ નામનો એક માણસ સાધારણ વ્યાપાર કરીને પોતાનો ગુજારો કરતો હતો. તેને થોડી મુદતમાં વેપારમાં ઘણું નુકસાન થયાથી તેનો વ્યાપાર બંધ પડયો અને તે ઘણા દુઃખમાં આવી પડયો. લાબ્લન્દ નામની તેની એક નાની ઉમ્મરની ચાકરડી હતી. પોતાની પાસે પૈસા ન હોવાથી વ્યાપારીએ તેને રજા આપી પણ તે ગઇ નહિ; અને પગાર લીધાવિનાજ તે નોકરી કરવા લાગી.

થોડાક મહિના એમ ચાલ્યું, એટલામાં મિજીએ માંદો પડીને મરી ગયો. તેની સ્ત્રી અને બે છોકરાંના ભરણપોષણનો હવે

કાંઇ પણ આધાર નહોતો. તેઓની હાલત જોઇને પેલી નાની ઉમ્મરની ચાકરડીને દયા આવી. તેણે નોકરી કરીને પંદરસો ફ્રાંક એટલે ૭૫૦ રૂપીઆ એકઠા કર્યા હતા તે સર્વે તેણે તેઓના ભરણ-પોષણને માટે ખર્ચ્યા. એ સિવાય તેના બાપદાદાની જમીનમાંથી તેને દરવર્ષે બસો ફ્રાંક એટલે ૧૦૦ રૂપીઆ મળતા હતા તે પણ તેણે એ અનાથ કુટુંબનું પાલન કરવામાં ખર્ચ્યા. આ દયાવાન ચાકરડીને પોતાની નોકરીમાં રાખવાને ઘણા લોકો ચાહતા હતા. પણ તે એટલોજ જવાબ આપતી કે, "જો હું **એઓને છોડીને બીજી જગ્યાએ જાઉં તો તેમનું ભરણ-પોષણ અને રક્ષણ કોણ કરે ?"**

થોડા મહિના પછી મિજીએની સ્રી ઘણી માંદી પડી. આઆગળથીજ લાબ્લન્દે આ નિરૂપાય કુટુંબના ભરણ-પોષણમાં પોતાની પાસે જે કંઇ હતું તે સઘળું ખર્ચી નાખ્યું હતું તેથી તેણે આ વખતે પોતાની પાસે જે કંઇ ઘરેણાં લુગડાં વગેરે હતાં તે બધાં વેચી નાખ્યાં. લાબ્લન્દ દિવસે મિજીએની સ્રીની સેવા-ચાકરી કરતી, અને તેનો ખર્ચ પૂરો પાડવા રાત્રે ઇસ્પીતાલમાં જઇને રોગીની સેવા કરવા લાગી. છેવટે તે સ્રી પણ મરણ પામી.

કેટલાકોએ લાબ્લન્દને સલાહ આપી કે 'હવે તું આ બન્ને છોકરાંને અનાથાશ્રમમાં મોકલ.' આ સાંભળીને તે ઘણી ગુસ્સે થઇ અને તિરસ્કાર દેખાડીને બોલી કે "હું કદી પણ **તેઓને મારી પાસેથી વેગળાં કરીશ નહિ,** હું તેઓને મારે ગામ તેડી જઇશ. અને છોકરાંનું સારીરીતે ભરણ-પોષણ થશે" આવું કહીને તે છોકરાંને લઇને પોતાને ગામ ગઇ અને તેમની સેવા કરવા લાગી.

(૭૬) દુઃખી મુસાફરની સેવા કરનાર છોકરો

ઇંગ્લાંડના એક ગામડાના રસ્તા ઉપર એક લંગડો ખારવો ગરમીની મોસમમાં એક દિવસે બેઠો હતો. ગરમી સખ્ત પડતી હતી અને પોતાની લાકડી રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં ભાંગી ગઈ હતી; તેથી તે બિચારાથી ચલાતું નહોતું. રસ્તામાં કોઈ ગાડી મળી જાય તો તેને ગામમાં પહોંચાડે એવી આશાથી ગાડીની વાટ જોતો તે બેઠો હતો; તેવામાં એક ગાડી આવી તેમાં બેસાડવાને તેણે અરજ કરી. પણ ગાડીવાળાએ ભાડું માગ્યું, અને તે બિચારા પાસે પૈસા નહોતા તેથી તેને લઈ ગયો નહિ. પાછો ઘણી વાર સુધી ગાડીની વાટ જોતો બેઠો; પણ બીજી કોઇ ગાડી આવી નહિ. ગરમી બહુજ પડતી હતી તેથી તે આખરે એક ઝાડની નીચે જઇને સૂતો અને ઉંઘી ગયો. થોડીવારે તે જાગ્યો અને જુએ છે તો વરસાદ વરસે છે અને પોતાના ઉપર કપડાં નાખેલાં છે તથા એક છોકરો ભાંગેલી લાકડીને દોરી બાંધીને દુરસ્ત કરતો બેઠો છે. આ જોઇને પેલા લંગડાને અજાયબી ઉપજવાથી તેણે છોકરાને પૂછ્યું "હે ભલા છોકરા! તું શા માટે ઉઘાડો બેઠો છે અને મારા ઉપર તારા કપડાં શા માટે નાખ્યાં છે?" છોકરાએ જવાબ દીધો કે "હું અહીંથી જતો હતો તેટલામાં તમને વરસાદથી ભીંજાતા જોયા. તમે ભરઉંઘમાં સૂતેલા હતા અને વરસાદથી પલળો તો જાગી ઉઠો અને તમારી ઉંઘ જતી રહે એ મને ઠીક લાગ્યું નહિ તેથી, અને તમે બુઢ્ઢા છો તેથી ટાઢ લાગે તો માંદા પડો તેથી મેં મારો ડગલો ઉતારીને તમારી ઉપર નાખ્યો છે, હું છોકરો છું તેથી હું ઉઘાડો રહી શકું તેમ છું. તમારી લાકડી ભાગેલી પડેલી જોઈ

અને મારી પાસે દોરી હતી તેથી હું તેને દુરસ્ત કરવા બેઠો છું. તે બંધાઇને તૈયાર થશે. જો તમે અહીંથી થોડે છેટે ગામ છે ત્યાં મારી જોડે આવો તો મારા કાકાની પાસે નવી લાકડી છે તે તમને અપાવીશ. તે છોકરાનાં આવાં વચન સાંભળીને પેલા ખારવાને ઘણી અજાયબી ઉપજી અને તેની આંખમાંથી એકાએક આંસુ પડવા લાગ્યાં. તે જોઇને છોકરાએ તેને પૂછ્યું "શા વાસ્તે તમે રૂવોછો?" આ સાંભળીને લંગડાએ કહ્યું:–મારો એક છોકરો હતો તે તારા જેવોજ ભલો હતો. તેનું કામ પણ તારા જેવું હતું અને તારા જેવીજ તેની મધુર વાણી હતી. હું પાંચ વર્ષ થયાં સમુદ્રની મુસાફરી કરવા નીકળ્યો હતો તે છોકરો ક્યાં હશે તે સંભારીને રડુંછું." આ સાંભળીને પેલા છોકરાએ પૂછ્યું, "છોકરાનું નામ શું?" લંગડાએ કહ્યું:–"ટૉમ વાઈટ. અને મારૂં નામ જોન વાઈટ છે." નામ સાંભળીને એકદમ તે છોકરો પેલા લંગડાને ભેટયો અને કહેવા લાગ્યો:–"તમે મારા પિતા છો, અને હુંજ તમારો ટૉમ છું." પછી તે છોકરો તેને ગામમાં લઇ ગયો અને પોતાના કાકાને પિતાના આવવાના સમાચાર કહ્યા. બન્ને ભાઇઓ મળ્યા, અને ખુશીથી રહેવા લાગ્યા. પછી તરત નવી લાકડી તયાર કરાવી અને તે લઇને ખારવો જ્યાં ત્યાં ગામમાં ફરવા લાગ્યો, અને પેલી જુની લાકડી જે પોતાના છોકરાએ દુરસ્ત કરી હતી તે જીવતાં સુધી સાચવી રાખી હતી, કારણ કે તેજ લાકડીને લીધે છોકરાનો અને ભાઇનો ફરી મેળાપ થયો હતો. **જુઓ સારૂં કામ કરતાં તેનું કેવું શુભ ફળ મળે છે?**

(૭૭) માણુસોને ડુબતાં બચાવનાર છોકરો.

એક વખત દરિયામાં ઘણું તોફાન થવાથી તેના કાંઠા ઉપર આવેલું એક વહાણુ ડુબી જવાની તૈયારીમાં હતું. તેમાંનાં માણુસોનો બચાવ કરવા માટે કિનારા ઉપરથી એક હોડી જનાર હતી. પરંતુ તે ચલાવવાને માટે એક વધુ માણુસની જરૂર હતી. કિનારા ઉપર એક છોકરો ઉભો હતો તેને આ વાત જાણીને દયા ઉપજી; કારણુ કે એક વધુ માણુસ ન હોય તો જલદી હોડી વહાણુ પાસે પહોંચે નહિ અને તેથી કદાચ વહાણુ જલદી ડુબી જાય અને તેમાંનાં માણુસો મરણુ પામે. તે દયાળુ સ્વભાવનો છોકરો હોડીમાં જવાને આતુર થયો, પણુ માને પૂછયા સિવાય તે કયાંઇ પણુ જતો નહોતો આ વખતે તેની મા ત્યાંજ ઉભી હતી તેથી તે છોકરાએ દયા ભરેલા અવાજથી તેને કહ્યું:– "મા! હું આ હોડીને મદદ આપું? જો પેલા વહાણુનાં માણુસો હોડી જલદી જઈ શકે તોજ બચી શકે તેમ છે." છોકરાની આ વાત સાંભળીને માને પણુ દયા ઉપજી. તે છોકરાનો બાપ પણુ છ મહિના ઉપર માછલી પકડવા માટે હોડીમાં બેસીને દરિયામાં ગયો હતો, ત્યાંથી તે ઘેર નહિ આવવાથી મરી ગયો એમ સર્વેએ માન્યું હતું. હવે આ છોકરા સિવાય આ બાઇને બીજું કાંઇ સંતાન કે સગું ન હોવાથી છોકરાની જવાની વાત સાંભળીને તેણે વિચાર કર્યો કે "જો મારો છોકરો દરિયામાં ડુબી મરશે તો મારૂં ભરણુ–પોષણુ કરનાર કોઇ નહિ રહે, માટે તેને ના કહું તો સારૂં." તે બાઇ આમ વિચાર કરે છે એટલામાં તેની નજર વહાણુ ઉપર ગઇ અને જુએ છે તો માણુસો આતુરતાથી હોડીની વાટ જુએ છે, અને વહા-

ણમાં પાણી ભરાયાં છે તેથી તેણે વિચાર કર્યો કે "આ બધાં માણસોનાં ઘર ઘણે દૂર હશે, અને તેમનાં કેટલાં સગાં-વહાલાં તથા બાયડીઓ, છોકરાં, માબાપ અને બ્હેનોને નુકસાન પહોંચશે ? જો મારો છોકરો હોડી ડુબ્યાથી મરી જશે તો ફક્ત મનેજ નુકશાન થશે. અને હું ગમે તે રીતે મારો ગુજારો કરી શકીશ; પણ આ બધા માણસોનાં સગાં-વહાલાંને નુકશાન થશે, તેના કરતાં મને થોડું નુકસાન થાય તો કંઇજ ફિકર નહિ." આમ વિચાર કરીને તેણે છોકરાને કહ્યું:-"મારા બેટા! તું જા અને પરમેશ્વર તને સહીસલામત પાછો મોકલશે." પછી તે છોકરો માને મળી હોડીમાં બેઠો, અને હોડી ચલાવવા લાગ્યો. થોડીવારમાં ડુબતા વહાણ પાસે તે હોડી ગઈ અને તેમાંના માણસોને બચાવ્યા આ વહાણમાં પેલા છોકરાનો બાપ પણ હતો. ખારવાઓએ અને પેલા છોકરાએ તેને ઓળખ્યો. ખારવાએ તેને પૂછ્યું કે "આટલા દિવસ સુધી તમે ક્યાં હતા ? તમારી હોડીનાં પાટીયાં કિનારે આવ્યાં હતાં, અને છ મહિના થયાં તમારો પત્તો લાગ્યો નહિ તેથી અમારી તો ખાતરી થઈ હતી કે જરૂર તમે મરી ગયા હશો." તેના ઉત્તરમાં છોકરાના બાપે કહ્યું કે:-"દરીયામાં મોટું તોફાન થયું હતું તેથી મારી હોડી ઉંધી વળી ગઈ અને હું ડુબવા લાગ્યો; એટલામાં એક પાટીયું હાથ આવ્યું તેનો આધાર પકડીને તરવા લાગ્યો. એ વેળાએ દૂર એક વહાણ જતું હતું, તેમાંના માણસોએ મને જોયો અને તેમણે મને લઈ લીધો. તે વહાણ આફ્રિકા પહોંચ્યું, અને ત્યાંથી આ વહાણ નિકળ્યું તેમાં હું બેસીને તમારી તરફ આવતો હતો, એટલામાં વળી તોફાન થયું. તેથી તમે લાઇફ

બોટ લઈને આવ્યા. ઈશ્વર જેને બચાવવા ધારે છે તેને હરેક પ્રકારે બચાવે છે!" પછી તે પોતાના છોકરાની જોડે ઘેર ગયો. છોકરાએ માને કહ્યું:—"જો મા, તેં મને હોડીમાં જવાની રજા આપી હતી તેથી મારા બાપ જડયા." એમ કહીને પોતાના બાપને દેખાડયા. સ્ત્રી પોતાના સ્વામીને જોઈને બહુજ આશ્ચર્ય પામી, અને ઈશ્વરનો ઉપકાર માનવા લાગી. જુઓ તે છોકરો બીજા માણસોના જીવ બચાવવા માટે ગયો હતો, તેનું કેવું ઉત્તમ ફળ મળ્યું! સારૂં કરનારનું ઈશ્વર સારૂં કરેછે.

(૭૮) પોતાનું વચન પાળી બીજાને સુધારનાર છોકરો.

એક ખલાસીનો છોકરો એક વહાણઉપર નોકરી કરતો હતો તે વહાણના બધા ખલાસીઓ દારૂ પીતા; પણ તે છોકરો દારૂ પીતો નહોતો. એક દિવસ કપ્તાન તેનાઉપર ખુશ થયો અને તેને એક સારી જાતનો દારૂ પીવા આપ્યો; પણ છોકરાએ તે લેવા ચોખ્ખી ના કહી. કપ્તાને કહ્યું:–"કેમ લેતો નથી? તું મારો હુકમ કેમ માનતો નથી? માને છે, કે નહિ? નહિતો બંદીખાનામાં મોકલીશ." છોકરાએ કહ્યું કે:–"આપનો હુકમ હું તોડવા ચહાતો નથી, પણ દારૂને માટે મારે તેમ કરવું પડે છે. જો તમે મને કેદખાનામાં મોકલશો તો હું ત્યાં જઈશ પણ દારૂનો ગ્લાસ નહિ લઉં." આમ કહીને તે કપ્તાનની પાસે ઉભો રહ્યો. પછી કપ્તાને આંખના ડોળા કાઢીને કહ્યું:–"જો તું આ દારૂનો ગ્લાસ નહિ લે તો હમણાંને હમણાં તને બેડી નંખાવીશ અને કિનારા ઉપર માજીસ્ટ્રેટની આગળ ફરિયાદ કરીશ કે આ છોકરો મારો

હુકમ માનતો નથી." કપ્તાનના આવા શબ્દ સાંભળીને પેલો છોકરો રોતો રોતો કહેવા લાગ્યો કે "હું તમારો હુકમ તોડું છું તેનું કારણ એ છે કે મેં મારી માને દારૂ નહિ પીવાનું વચન આપ્યું છે. મારો બાપ દારૂ પીવાની ટેવથી મરી ગયેલો હોવાથી મારી માએ મારી કબૂલાત લીધી છે. માટે જો નોકરી ઉપરથી કાઢી મૂકો તો હું જવાને રાજી છું પણ મારી માને આપેલું વચન તોડનાર નથી." છોકરાનો આવો જવાબ સાંભળીને કપ્તાન આશ્ચર્ય પામ્યો અને બોલ્યો; "છોકરા! તું ખરો છે. હું તારા ઉપર ઘણોજ ખુશ થયો છું; કારણ કે તું તારી માને આપેલું વચન તોડાવા ચાહતો નથી. તારા જેવા બધા થાય એવું હું ચાહુંછું. દારૂ એ ઝેર છે તે બધા જાણે છે, પણ આદત છોડાતી નથી. તેં મને ઉપદેશ આપ્યો માટે હવે હું પણ આજથી દારૂ પીવો છોડું છું." એમ કહીને પોતાની પાસે જેટલી દારૂની બાટલીઓ હતી તે બધી દરિયામાં ફેંકી દીધી જુઓ, તે છોકરાએ હિંમતની સાથે પોતાનું વચન પાળ્યું તો આખરે તેનો જય થયો, એટલુંજ નહિ પણ કપ્તાને પણ દારૂનું વ્યસન છોડયું; તેથી તમે પણ હિંમતની સાથે કંઈ સારૂં કામ કરશો તો તેનું સારૂં ફળ થશે ને થશેજ.

---

(૭૮) અનેક વહાણોને બચાવનાર બહાદુર છોકરી.

દરિયામાં પથ્થર હોય છે. તેમાંના કેટલાક પથ્થર ઘણાજ ઊંડા હોય છે અને કેટલાક ઉપર હોય છે. કેટલીક જગ્યા ઉપર

પહાડ હોય છે જે પહાડ ઘણો ઊંચો અને લાંબો તથા પહોળો હોય છે તેને બેટ કહે છે અને ત્યાં માણસો વસે છે. કેટલાક પહાડપર માટી નહિ હોવાથી ત્યાં માણસો વસતા નથી. દરિયામાં કોઈ કોઈ જગ્યાએ ફક્ત થોડા ઊંડા પહાડ હોય છે તેમને ખરાબા કહે છે. કિનારાની પાસે ઘણી જગ્યાએ એવા ખરાબા હોય છે. વહાણ અથવા આગબોટ એવા ખરાબાપર ચડી જાય અથવા અથડાય તો ભાગી જાય છે અને ઘણી વખતે ડૂબી પણ જાય છે. એવી આપત્તિથી વહાણને બચવા માટે દરિયાના ખરાબા ઉપર દીવાદાંડી બનાવે છે. તેના ઉપર રાત્રે દીવો સળગાવે છે તેથી વહાણના લોકો રાત્રિના વખતે જાણે છે કે અહીં ખરાબો છે; અને તેથી તેઓ બીજે રસ્તે પોતાનું વહાણ હંકારે છે. વળી કિનારા પાસે દીવાદાંડી કરે છે તેથી જાણે છે કે અહીં કાંઠો છે. આવી દીવાદાંડીઓ મુંબાઇમાં, સુરતની પાસે, વેરાવળમાં, માંડવીમાં, અને બીજે પણ ઘણે ઠેકાણે જોવામાં આવે છે.

આવી એક દીવાદાંડી યૂરોપના એક ખરાબા ઉપર હતી. ત્યાં દીવો સળગાવવા તથા ફાનસ સાફ રાખવા માટે એક ખારવો, તેની સ્ત્રી અને એક નાની છોકરી, એટલાં રહેતાં હતાં. દરરોજ એ ખારવો, ફાનસમાં દીવો સળગાવતો હતો. બાપે છોકરીને કોઈ વેળાએ કહ્યું હતું કે "આ દીવાથી ઘણાં માણસો બચ્યાં છે. અહીં ઘણા ખરાબા છે તેથી વહાણવાળા આઘેથી આપણા ફાનસનો દીવો જોઇને બીજી તરફ વહાણ હાંકે છે."

એક દિવસે ખારવો અને તેની બાયડી કિનારાપર એક ગામ હતું ત્યાં હોડીમાં બેસીને કંઈ લેવા ગયાં હતાં. એકલી છોકરી દીવાદાંડીમાં રહી હતી. માબાપે તેને કહ્યું હતું કેઃ—"અમે

થોડીવારમાં આવીયે છિયે, તું બેસજે." એ પછી દરીયામાં તોફાન થયું અને તોફાનમાં હોડી ચલાવે તો તે ડુબી જાય, તેથી માબાપ પાછાં ફર્યાં નહિ. રાત્રિ પડી એટલે છોકરીએ વિચાર કર્યો કે "આજે ઘણાં વહાણુ ક્યાંનાં ક્યાં હશે, જો દીવાદાંડી ઉપર દીવો નહિ થાય તો તે વહાણો ભાંગશે અને ઘણાં માણસો મરણ પામશે. હું અહીં છું તો જરૂર તેમને દુ:ખમાંથી છોડાવીશ." આમ કહીને તે દીવાદાંડી ઉપર ગઈ તો ત્યાં તેનો હાથ પહોંચ્યો નહિ તેથી ખુરશી લઇને તેના ઉપર ચઢી. તે વેળાએ પવન ઘણાજ જોરથી ફુંકાતો હોવાથી તેણે ધીરે રહીને ફાનસ સળગાવ્યું. એથી ઘણાં વહાણો ખરાબે અથડાતાં બચ્યાં. છોકરીનો બાપ કિનારા ઉપર વિચાર કરતો હતો કે "આજે મેં મારી ફરજ બજાવી નથી માટે આજે મારા દોષથી ઘણાં વહાણો અથડાઇને ભાંગી જશે અને ઘણાં માણસોનું મોત નિપજશે. આવું કામ મેં મારી આખી ઉમ્મરમાં કોઈ વખતે કર્યું નથી. હવે શું કરવું?" એ પ્રમાણે મનમાં વિચાર અને અફસોસ કરતો હતો એવામાં એકાએક દીવાદાંડીપર દીવો જોઇને આશ્ચર્ય પામ્યો, અને ઈશ્વરને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો. છોકરીએ આખી રાત્રિ દીવામાં તેલ નાખ્યા કર્યું. બીજે દિવસે તેનાં માબાપ આવ્યાં અને તેના સારા કામને માટે ઘણુંજ ખુશી થયાં. તે દિવસે ઘણાં વહાણો ભાગતાં બચ્યાં હતાં. જુઓ, છોકરીમાં કંઈ શક્તિ નહોતી તે છતાં તેણે પોતાથી બન્યું તેટલું કરીને પણ દીવો સળગાવ્યો અને માણસોને મરતાં બચાવ્યાં. **આવા નાના કામથી પણ કેટલું ભલું કરી શકાય છે! તમારાથી બને તેટલું થોડું પણ કરશો**

તે તેનું ફળ બીજાને ઘણુંજ મળશે. તમે અશક્ત છો એવું ધારતા નહિ; ઈચ્છા હોય તો કોઈ પણ રીતે પરોપકાર કરી શકાયછે જ.

(૮૦) વહાણમાંના માણસોને બચાવનાર છોકરી.

એક દીવાદાંડીમાં એક વૃદ્ધ માણસ, તેની સ્ત્રી અને એક જુવાન છોકરી સાથે રહેતો હતો. એક વેળાએ દરિયામાં મોટું તોફાન થયું. તે વખતે છોકરી દીવાદાંડી ઉપર ચઢીને દરિયાની મોજ જોતી હતી. તેણે દૂર એક વહાણ જોયું. તે વહાણ ડુબવાની અણી ઉપર દેખાતું હતું અને તેમાંનાં માણસો ગભરાયલાં જણાતાં હતાં.

વહાણમાંનાં માણસોને મરવાનો વખત પાસે આવેલો જોઈને તે છોકરી ઘણો બળાપો કરવા લાગી, અને તેઓને બચાવવાનો વિચાર કરવા લાગી તે પોતાના બાપની પાસે ગઈ અને કહ્યું:–"પિતાજી! થોડે છેટે એક વહાણ ભાંગવાની તૈયારીમાં છે. જો તેમાંનાં માણસોને બચાવો તો ઘણુંજ સારૂં" બાપે કહ્યું:–"બેટા! આજે ઘણું તોફાન હોવાથી જો હું હોડી દરિયામાં મૂકું તો ડુબી જાઉં. વળી હું હવે વૃદ્ધ થયો છું તેથી પણ મારાથી જવાય એમ નથી. નહિ તો હું ખુશીની સાથે જાત" છોકરીએ આવો જવાબ સાંભળીને કહ્યું:–'પિતાજી! હું તમને મદદ કરીશ. આપણે ચાલો તેઓને બચાવીએ. હું હલેસાં મારીશ, અને બીજું મદદનનું કામ પણ કરીશ. ફક્ત તમે સુકાન જાળવજો એટલે થયું." આ સાંભળીને તેના બાપે કહ્યું:–"બેટા! અંધારૂં થવા આવ્યું

છે. તેથી જઈ ંતો ઉલટાં આપણે પણ ડૂબી મરીશું.” છોકરીએ કહ્યું:-“નહિ પિતાજી ! મારી ખાતરી છે કે આપણે તેઓને બચાવીશું.” છોકરીનાં આવાં વચન સાંભળીને પેલા ખારવાને દયા આવી. પછી તેણે દરિયામાં હોડી ઉતારી તે છોકરી હલેસાં મારતી વહાણ આગળ પહોંચી જઈને વહાણમાંનાં બધાં માણસોને સહીસલામત દીવાદાંડીમાં લઈ આવી. પછી બીજે દિવસે તોફાન શાંત થયું ત્યારે તેઓને કિનારે પહોંચાડયાં. જુઓ, “છોકરીની આ કેવી પરોપકાર-બુદ્ધિ !”

(૮૧) “ખરૂં બોલનાર ડયુસન.”

એક ડયુસન નામનો નાનો છોકરો હતો. તેને નિશાળના બધા છોકરા પ્રમાણિક ડયુસન કહીને બોલવતા હતા; કારણ કે તે સાચું બોલતો હતો. એક દિવસે એ ડયુસન નિશાળના ચોગાનમાં એક નાની કોદાળી લઇને રમતો હતો, ને તે કોદાળી જ્યાં ત્યાં ફેંકતો હતો. ફેંકતાં ફેંકતાં એક બિલાડીના બચ્ચાને તે વાગવાથી તે બચ્ચું મરવા જેવું થઈ ગયું. તે જોઇને તે છોકરો ઘણો અફસોસ કરવા લાગ્યો અને રોવા લાગ્યો. કારણ કે તે બિલાડીનું બચ્ચું મહેતાજીને ઘણું વહાલું હતું, અને નિશાળમાં મહેતાજીની પાસેને પાસે બેસી રહેતું હતું. જયારે મહેતાજી પાઠ લેતા હતા ત્યારે પણ તેને હાથવડે પંપાળતા હતા, અને છોકરાઓ પણ ઘણી વખત તેને રમાડતા હતા. એ પ્રમાણે તે બિલાડીનું બચ્ચું બધાને વહાલું હતું ડયુસનને રડતો જોઇને બીજા છોકરા તેની પાસે આવીને તેને સમજાવવા લાગ્યા અને તેના કેટલાક જોડીઆ તેના કાનમાં કહેવા લાગ્યા કે, “તું શા

માટે બ્હીએ છે ? તું કહેજે કે પેલા ખાટકીએ મારી નાખ્યું, એટલે તને કંઈ પણ થશે નહિ." છોકરાએ આ સલાહ માની નાહ અને તે બિલાડીના બચ્ચાને હાથમાં લઈને નિશાળમાં ગયો. મહેતાજીએ તેને જોઈને કહ્યું કેઃ–"આ શું ? મારી વહાલી ટાપસીને કોણે મારી નાંખી." ત્યારે ડયુસને કહ્યું:– 'સાહેબ ! હું ખોટું બોલીશ નહિ હું ઘણો દિલગીર છું કે તે મારાથી અજાણે મરી ગઈ. મેં કુહાડી લાકડા ઉપર ફેંકી પણ ત્યાં નહિ જતાં બિલાડીના માથા ઉપર પડી, અને તેથી તે મરી ગઇ. એ મરી ગયાથી હું ઘણોજ દિલગીર છું." એ સાંભળીને મહેતાજીએ કહ્યું:–"તેં સત્ય કહ્યું છે, તું બહાદુર છોકરો છે, તેથી હું ખુશી થયો છું. જો તેં મારી એકસો બિલાડી મારી હોત તો પણ હું નાખુશ થાત નહિ. તેં જે ખરૂં કહ્યું છે તેની કિંમત સો બિલાડી કરતાં પણ વધારે છે. બીજા છોકરા તને જૂઠું બોલવાને સમજાવતા હતા તે મેં બારીમાંથી જોયું હતું. પણ તેં ખરેખરૂં કહેવામાં જે બહાદુરી બતાવી છે તેને માટે આ ચાકુ તને ઈનામમાં આપું છું" આમ કહીને એક સારૂં ચાકુ ટેબલના ખાનામાંથી કાઢીને તેને આપતી વેળાએ મહેતાજીએ કહ્યું:–"બીજા છોકરાએ તને ખરાબ સલાહ આપી તે પ્રમાણે તું ચાલ્યો હોત તો હું ઘણોજ નાખુશ થાત એટલુંજ નહિ પણ પરમેશ્વર પણ નાખુશ થાત. જો તું સાચું બોલ્યો તો તને આ ઇનામ મળ્યું. તારો દાખલો બધાએ લેવો જોઇએ. સાચાનો બેલી પરમેશ્વર એ વાત ખરી છે. તે આના ઉપરથી જણાશે.

સમાપ્ત.

" મ્હોટા જનને મારગે, વ્હેવા ચાહો વીર; ચરિત્ર વાંચી તેમનાં, "
" ધારો ગુણ ગંભીર. ચરિત્ર ઉત્તમ વાંચતાં, અંતર ઉત્તમ થાય; "
" ચરિત્રમાળા ચાહથી, તે અર્થે વંચાય. "

ચરિત્રમાળા

જેનાં ગ્રાહકોને દેશવિદેશનાં પ્રાચીન અર્વાચીન અનેક મહાન સ્ત્રી પુરૂષોનાં ઉત્તમ જીવનચરિત્રોનાં પુસ્તકો

દર વર્ષે પાન ૧૫૦૦ જેટલાં

માત્ર રૂ. ૨ માં મળે છે. પાકાં પૂઠાં ૩ પો. માફ.

ચાલુ ૧૯૭૧ ના વર્ષનાં પુસ્તકો—જોન ઑફ આર્ક, શ્રીમતી ભગવતીદેવી, દેવી અઘોરકામિની, ગુરૂ ગોવિંદસિંહ, પ્રિન્સ બિસ્માર્ક, સર વિલ્યમ વૉલેસ, સુરેશ વિશ્વાસ, લીંકન, ગ્લેડસ્ટન, મીલ, અહલ્યાબાઈ, આઇનબાઇ, લક્ષ્મીબાઇ, ૪૦માંથી નીકળશે.

આગલાં વર્ષોના સેટની વિગત—મૂલ્ય એજ પ્રમાણે.

સં. ૧૯૬૮. ૧–૨ શ્રીબુદ્ધચરિત્ર અને ઉપદેશ. **૩ થી ૮** ભારતનાં સ્ત્રીરત્નો ગ્રંથ ૧ લો. **૯ થી ૧૨** ભારતનાં સ્ત્રીરત્નો ગ્રંથ ૨ જો.

સં. ૧૯૬૯ નાં પુસ્તકો—૧૩–૧૪ ભારતના મહાન પુરૂષો ભાગ ૧ લો. **૧૫** ડૉ. આનંદીબાઇ જોશી. **૧૬ થી ૧૯** ભારતના વીર પુરૂષો. **૨૦ થી ૨૨** ભારતના સંત પુરૂષો—ભાગ ૧ લો. **૨૩–૨૪** જગવિખ્યાત પુરૂષો ભાગ ૧ લો.

સં. ૧૯૭૦–૨૫ થી ૨૮ ભારતનાં સ્ત્રી રત્નો ભાગ ૩ જો. **૨૯ થી ૩૧** બુકર ટી. વૉશિંગ્ટન. **૩૨–૩૪** ભારતના મહાન પુરૂષો—ભાગ ૨ જો. **૩૫ થી ૩૬** જગવિખ્યાત પુરૂષો—ભાગ ૨ જો.

"વૃથા વહેતા સમયની, લેવા શુભ સંભાળ; વાંચો વીર વિવેકથી,"
"વિવિધ ગ્રંથની માળ. ઉત્તમ વાંચન ઉપરે, જો કંઇ હોય વહાલ;"
"'માળા ગ્રંથ વિવિધ' તણા, તો વાંચો તત્કાળ. સંસારે પણ સુખ મળે,"
"પરલોકે પણ તેમ; સારા ગ્રંથ સુલક્ષણા, સેવો ધારી પ્રેમ."

વિવિધ ગ્રંથમાળા

દરેક પુસ્તકની પ્રત ૫૩૦૦ છપાય છે.

આ માળાના ગ્રાહક થવાથી દર વર્ષેઃ—

માત્ર રૂ. ૨ માં પૃષ્ઠ ૨૦૦૦ નાં

વિવિધ વિષયનાં ઉત્તમ પુસ્તકો.

ઘેર બેઠાં મળે છે. પાકાં પૂઠાં રૂ ૩, પો૦ માફ.

સં. ૧૯૭૧ માં નીકળનારાં પુસ્તકોઃ—સ્વામી વિવેકાનંદના સદુપદેશ ભાગ ૧–૨, **અખાની વાણી, સાચું સ્વર્ગ**–પઢિયાર કૃત, **ટુંકી વાર્તાઓ** ભાગ ૩ જો, **આરોગ્ય વિષે સૂચનાઓ**–ગાંધી કૃત, ૯૦માંથી

સં. ૧૯૭૨ માં નીકળશે—સ્વામી રામતીર્થ ભાગ ૮–૯, **સ્વામી વિવેકાનંદ** ભાગ ૩–૪, **નવા યુગની વાતો** ભાગ ૩ જો, **દૈવી જીવન, મહાત્મા ગોખલેનુ જીવન, પોતાનું ભવિષ્ય પોતેજ રચનારાઓ** ૯૦માંથી.

આગલાં ચાર વર્ષનાં પુસ્તકો પણ હજી મળે છે. જુઓ સામું પાન.

વાંચનાર પ્રિય બાળબંધુ !

ખાત્રી રાખજે કે આ ગ્રંથમાં દર્શાવેલા અન્ય બાળ અને યુવકોના જેવાજ સદ્ગુણોવાળો તું પણ બની શકે તેમ છે; કારણ કે ઉત્તમ સદ્ગુણોનાં બીજ પ્રભુ પ્રત્યેક બાળકના-હૃદયમાં પ્રભુ છૂટથી વેરી રાખેલાં છે; તું માત્ર તેને પોષીને ખીલવે એટલીજ વાર છે.

અગત્યની સૂચના-

આ પુસ્તકમાં આપ્યા છે તેવા પ્રકારના બનાવો આ દેશમાં અનેક બન્યા હશે અને બનતા હશે તેની યોગ્ય હકીકત લખી મોકલવા સજ્જનોને પ્રાર્થના છે. જે પરથી આવાં બીજાં પુસ્તકો છપાવી શકાય.